

**ЕЛІГІУШ МАЛОЛЕПШИЙ
ТЕРЕЗА ДРОЗДЕК-МАЛОЛЕПША**

**ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І ТУРИЗМ
У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ
В 1921–1939 РР.**

ЕЛІГТУШ МАЛОЛЕПШИЙ
ТЕРЕЗА ДРОЗДЕК-МАЛОЛЕПША

**ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І ТУРИЗМ У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ
В 1921–1939 РР.**

ЕЛЕГІУШ МАЛОЛЕПШИЙ
ТЕРЕЗА ДРОЗДЕК-МАЛОЛЕПША

**ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І ТУРИЗМ
У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ
В 1921–1939 РР.**

Луцьк
Вежа-Друк
2025

УДК 796(091)(477.82)"1921/1939"(02)
М19

Малолепший Елегіуш

М19 Фізична культура і туризм у Волинському воєводстві в 1921–1939 рр. :
монографія / Елегіуш Малолепший, Тереза Дроздек-Малолепша.
– Луцьк : Вежа-Друк, 2025. – 308 с.

ISBN 978-966-940-661-3

Монографічне видання присвячене вивченню діяльності спортивних та рекреаційних організацій на Волині у період Міжвоєнного двадцятиліття. Особливу увагу звернено на міжнаціональний характер розвитку культури спорту на цій території. Призначене для науковців, академічного середовища та широкого загалу.

УДК 796(091)(477.82)"1921/1939"(02)

ISBN 978-966-940-661-3

© Copyright by Eligiusz Małolepszy, Teresa
Drozdek-Małolepsza

© Кречко А. (обкладинка), 2025

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАННЯ ЗДІЙСНЕНО
ЗА ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ
ГЕНЕРАЛЬНОГО КОНСУЛЬСТВА РП У ЛУЦЬКУ

Генеральне Консульство
Республіки Польща
в Луцьку

Волинському суспільству

ЗМІСТ

Вступ	9
-------------	---

Розділ І

Волинське воєводство в 1921–1939 рр.

Адміністративні й суспільні питання	15
---	----

Розділ ІІ

Умови розвитку фізичного виховання та спорту у Волинському воєводстві в 1921–1939 рр.

2.1. Юридично-адміністративні та матеріально-фінансові умови	26
2.2. Підготовка педагогічного, суддівського та громадського персоналу	49

Розділ ІІІ

Суспільний вплив фізичної культури

3.1. Фізичне виховання і спорт в освіті	60
3.2. Католицьке товариство чоловічої та жіночої молоді	78
3.3. Гімнастичне товариство «Сокіл»	79
3.4. Сільські народні університети	89
3.5. Волинський союз сільської молоді	90
3.6. Стрілецький союз	102
3.7. Союз польського гарцєрства	108
3.8. Волинський автомобільний клуб	111
3.9. Волинський аероклуб	112
3.10. Воєводський союз пожежників	112
3.11. Фізичне виховання і спорт у діяльності молодіжних і громадських організацій інших національностей	113
3.12. Інші організації у сфері фізичного виховання і спорту	115

Розділ ІV

Розвиток спортивного руху

4.1. Окружні спортивні союзи	117
4.2. Спортивні клуби і товариства	132
4.3. Розвиток спортивних дисциплін	139
4.3.1. Індивідуальні види спорту (бокс, верхова їзда, велосипедний спорт, легка атлетика)	139
4.3.2. Спортивні ігри (футбол, волейбол, великий теніс, малий теніс)	156

4.3.3. Стрілецький спорт (спортивна стрільба)	167
4.3.4. Водні види спорту (каякінг, плавання, веслування)	169
4.3.5. Зимові види спорту (лижний спорт, хокей на льоду)	172
4.3.6. Інші види спорту (автомобільний спорт, моделювання, планеризм, шахи, мотоциклетний спорт, пожежний спорт, змагання з маршу)	180
4.3.7. Марш на Польську Гору як приклад військово-спортивних змагань на Волині (1929–1939 рр.)	193
4.3.8. Державна спортивна відзнака і Стрілецька відзнака	202

РОЗДІЛ V

ТУРИЗМ І ФІЗИЧНА РЕКРЕАЦІЯ У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ в 1921–1939 рр.	209
5.1. Туризм у Волинському воєводстві у міжвоєнний період	209
5.2. Діяльність у сфері фізичної рекреації	229
Висновки	234
Додатки	237
Додаток 1. Результати вибраних футбольних матчів у лізі Волинського підокругу Львівського окружного футбольного союзу	237
Додаток 2. Результати вибраних футбольних матчів у лізі Волинського окружного футбольного союзу	238
Додаток 3. Товариські матчі футбольних команд Волинського воєводства	239
Додаток 4. Фотографії	240
Додаток 5. Афіші футбольних матчів з участю волинських команд	268
Бібліографія	274
Показчик скорочень	282
Показчик таблиць	285
Abstract	286
Анотація	288
Показчик прізвищ	291

ВСТУП

Монографія присвячена історії фізичної культури і туризму у Волинському воєводстві в 1921–1939 рр. На той час Волинське воєводство входило до складу Другої Речі Посполитої. На сході воно межувало з Радянським Союзом. Було створене 19 лютого 1921 р., що водночас є нижнім проміжком часових рамок, розглянутих у цій праці. Досліджений період завершується вибухом Другої світової війни – вереснем 1939 р., нападом Німеччини на Польщу та, з іншого боку, нападом радянського війська на польські території¹. Радянський Союз вторгнувся на землі Речі Посполитої, а водночас у Волинське воєводство, 17 вересня 1939 р. Розглянуті у праці території охоплюють Волинське воєводство з 1921–1939 рр. У міжвоєнний період в ньому проживали представники різних національностей: поляки, українці, євреї, німці, чехи, росіяни.

Враховуючи дослідження історії фізичної культури і туризму Волинського воєводства у 1921–1939 рр., потрібно згадати ті публікації, завдяки яким вдалося розкрити підняту проблему. Найважливішу пізнавальну роль відіграла монографія С. Грудняка *Футбол у Волинському Воєводстві 1921–1939*². Ця публікація має популярно-науковий характер. У ній представлена історія розвитку футболу у Волинському воєводстві в 1921–1939 рр., яка здебільшого представляє ігри у Волинській лізі. У 2016 р. вийшла друком праця Е. Малолепшого *Wychowanie fizyczne i sport w województwie wołyńskim w latach 1921–1939 – zarys problematyki*, яка стала своєрідним вступом до історії фізичного виховання і спорту у Волинському воєводстві³. У публікації досліджено передумови розвитку фізичної активності на Волині. Окрім цього, в 2016 р. видано книжку *Стан фізичного виховання на Волині в 1920–1930 роках* Е. Вільчковського, А. Вольчинського і С. Козіброцького, у якій також

¹ W. Włodarkiewicz, *Wołyń 1939*, Warszawa 2016, s. 207–276.

² С. Грудняк, *Футбол у Волинському Воєводстві 1921–1939*, Луцьк 2019.

³ E. Małolepszy, *Wychowanie fizyczne i sport w województwie wołyńskim w latach 1921–1939 – zarys problematyki*, „Z Najnowszej Historii Kultury Fizycznej w Polsce”, red. R. Urban, L. Nowak, J. Eider, t. 12 (1): *Z dziejów kultury fizycznej w Polsce do 1945 r.*, Gorzów Wlkp. 2016, s. 331–346.

висвітлювалися передумови розвитку фізичної активності на Волині у 20-ті роки ХХ ст.⁴.

Серед статей, у яких досліджено історію спорту на Волині в 1921–1939 рр., варто виділити також працю Е. Малолепшого, Т. Дроздек-Малолепшої, Д. Бакоти і А. Цюся – *Sport in Volyn in the years 1921–1939. Outline history*⁵. Важливою публікацією, в якій описано стан вивчення історії фізичного виховання і спорту Волинського воєводства, представлено умови спортивної діяльності зазначеного періоду, стала праця *Zarys działalności administracyjnych struktur Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w województwie wołyńskim (1927–1939)* на тему адміністративних структур і діяльності Державного управління фізичного виховання і військової підготовки (PUWFIPW) на Волині⁶. Дві наступні публікації (*Wychowanie fizyczne i sport w Łucku i w powiecie łuckim w latach 1921–1939. Zarys problematyki*, oraz *Wychowanie fizyczne i sport w Równem i w powiecie rówieńskim w latach 1921–1939. Zarys problematyki*) описують розвиток фізичного виховання і спорту у двох найбільших містах Волинського воєводства – Луцьку і Рівному, а також у Луцькому та Рівненському повітах⁷. Цінну монографію *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich*, яка представляє розвиток фізичної культури українського народу на польських землях у 1868–1939 рр., видав С. Заборняк⁸. Автор монографії описав діяльність українських спортивних клубів, до яких належали «Горинь» з Рівного, «Гарт» зі Здолбунова, «Стир» з Луцька, «Скоб» з Радзивиловіва.

⁴ Е. Вільчковський, А. Вольчинський, С. Козіброцький, *Стан фізичного виховання на Волині в 1920–1930 роках*, „Фізичне виховання, спорт і культура здоров’я у сучасному суспільстві”: зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Луцьк 2016, №4 (36), s. 11–18.

⁵ Е. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, D. Bakota, A. Tsos, *Sport in Volyn in the years 1921–1939. Outline history*, „Фізичне виховання, спорт і культура здоров’я у сучасному суспільстві”: зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Луцьк 2017, №3 (39), s. 73–81; <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2017-03-73-81>.

⁶ Е. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, D. Bakota, *Zarys działalności administracyjnych struktur Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w województwie wołyńskim (1927–1939)*, [w:] Е. Małolepszy, J. Kosiewicz, N. Organista (red.) *Z najnowszych dziejów kultury fizycznej i turystyki w Polsce i w Europie (w okresie XIX–XX wieku)*, Częstochowa 2018, s. 89–103; <http://dx.doi.org/10.16926/zndkfpe2018.06>.

⁷ Е. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, D. Bakota, *Wychowanie fizyczne i sport w Łucku i w powiecie łuckim w latach 1921–1939. Zarys problematyki*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2017, t. 16, nr 2, s. 45–61; <http://dx.doi.org/10.16926/kf.2017.16.1> cccccccccc чя4; Е. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, D. Bakota,

А. Tsos, *Wychowanie fizyczne i sport w Równem i w powiecie rówieńskim w latach 1921–1939. Zarys problematyki*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2017, t. 16, nr 3, s. 69–84; <http://dx.doi.org/10.16926/kf.2017.16.27>.

⁸ S. Zaborniak, *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich (1868–1939)*, Rzeszów 2007.

До окремої групи публікацій зараховуємо праці, в яких піднята проблематика діяльності товариств і громадських організацій Волинського воєводства в області фізичного виховання і спорту. Достатньою мірою опрацьовано діяльність у сфері фізичного виховання і спорту Волинської спілки сільської молоді (WZMW/BCCM)⁹. Варто також пригадати публікації, присвячені проблематиці фізичного виховання і спорту як виду діяльності Стрілецького союзу¹⁰, Союзу польського гарцерства¹¹ і Гімнастичного товариства (TG) «Сокіл»¹².

Частина публікацій стосується спортивних змагань, у тому числі маршів. У 2018 р. вийшла друком стаття Т. Дроздек-Малолепшої, Е. Малолепшого і Д. Бакоти, в якій описано марш на Польську Гору як приклад військово-спортивних змагань на Волині у 1934–1939 рр.¹³. Попереднього, 2017 року видано працю на тему футболу у Волинському воєводстві в 1921–1939 рр.¹⁴. У цьому ж році вийшла стаття, яка піднімала проблематику туризму у Волинському воєводстві в 1921–1939 рр., авторства згадуваної вже трійки дослідників – Е. Малолепшого, Т. Дроздек-Малолепшої і Д. Бакоти¹⁵.

⁹ E. Małolepszy, *Wychowanie fizyczne i sport w działalności Wołyńskiego Związku Młodzieży Wiejskiej w latach 1922–1939*, „Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві”: зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Луцьк 2016, №4 (36), s. 19–28; той же, *Kultura fizyczna w działalności wiejskich organizacji młodzieżowych II Rzeczypospolitej*, Częstochowa 2015, s. 156–161. Див. Той же, *Kultura fizyczna i turystyka w działalności Wiejskich Uniwersytetów Ludowych w II Rzeczypospolitej*, [w:] M. Zowisło, J. Kosiewicz (red.), *Sport i turystyka w zwierciadle wartości społecznych*, Kraków 2015, s. 168–176.

¹⁰ E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, D. Bakota, *Wychowanie fizyczne i sport w działalności Związku Strzeleckiego w województwie wołyńskim w latach 1921–1939. Zarys dziejów*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2017, t. 16, nr 4, s. 11–26.

¹¹ D. Bakota, E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, *Sport i turystyka w działalności Związku Harcerstwa Polskiego w województwie wołyńskim w latach 1921–1939*, „Rozprawy Naukowe Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu” 2018, t. 61, s. 88–97.

¹² T. Drozdek-Małolepsza, E. Małolepszy, *Z dziejów Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” okręgu wołyńskiego (1922–1939)*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2018, t. 17, nr 2, s. 69–84; <http://dx.doi.org/10.16926/kf.2018.17.14>.

¹³ T. Drozdek-Małolepsza, E. Małolepszy, D. Bakota, *Marsz na Polską Górę jako przykład zawodów wojskowo-sportowych na Wołyniu (1934–1939)*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2018, t. 17, nr 1, s. 11–22; <http://dx.doi.org/10.16926/kf.2018.17.02>.

¹⁴ E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, D. Bakota, *Piłka nożna w województwie wołyńskim w latach 1921–1939. Zarys dziejów*, „Rozprawy Naukowe Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu” 2017, t. 59, s. 73–81.

¹⁵ T. Drozdek-Małolepsza, E. Małolepszy, D. Bakota, *Rozwój turystyki w województwie wołyńskim w latach 1921–1939. Zarys problematyki*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza

Аналізуючи методологічну базу досліджень, потрібно зазначити, що важливе місце належить публікаціям, присвяченим економічним чи суспільно-політичним проблемам Волинського воєводства. Серед них необхідно виділити монографії А. Чухрити і В. Влодаркевича¹⁶. Артур Чухрита звертає особливу увагу на суспільно-економічну проблематику Волинського воєводства, зокрема на питання національної, суспільної та професійної приналежності населення; економічну політику керівництва Польської Речі Посполитої щодо Волинського воєводства; сільськогосподарські справи, промисловість, торгівлю, ремесла і розвиток банківської справи Волинського воєводства.

Не можна оминати увагою й праці українських істориків спорту, які розглядають історію фізичної культури на східних теренах Волині (Житомирщина). Зокрема важливими є публікації О. Кухарського і Г. Грібан, в яких проаналізована історія Гімнастичного товариства «Сокіл» у волинському регіоні, а також спортивні товариства та організації Житомирщини в 1893–1922 рр.¹⁷. Обмежену кількість інформації про спортивну активність на Волині отримуємо з монографії О. Вацеви¹⁸. Оксана Вацева видала у Львові працю про історію спортивного руху в Західній Україні. Зміст книжки передусім стосується таких воєводств: Львівського, Тернопільського і Станіславівського у період Другої Речі Посполитої.

Підсумовуючи, потрібно зазначити, що перераховані публікації здебільшого є передумовою реалізації поглиблених наукових завдань з метою цілісного опрацювання історії фізичної культури і туризму у Волинському воєводстві в 1921–1939 рр. Відсутнє повне і вичерпне уявлення про розвиток окремих спортивних дисциплін, як і ширше представлення туристичного руху. Досі на цю тему не видано комплексної публікації, в якій систематично був би описаний предмет дослідження, що б заповнило своєрідну дослідницьку прогалину.

При підготовці монографії використано такі наукові методи: аналіз історичних джерел, синтез, індукцію, дедукцію і порівняння. Сформульовано такі дослідницькі проблеми:

1. Чи в міжвоєнний період простежується розвиток фізичної культури і туризму у Волинському воєводстві?
2. Які передумови вплинули на діяльність у сфері фізичного виховання, спорту, рекреації та туризму у Волинському воєводстві?

w Częstochowie. Rocznik Polsko-Ukraiński” 2017, t. 19, s. 130–145; <http://dx.doi.org/10.16926/rpu.2017.19.08>.

¹⁶ A. Czuchryta, *Gospodarka województwa wołyńskiego 1921–1939*, Lublin 2016, s. 13–257; W. Włodarkiewicz, *Wołyń 1939*, Warszawa 2016, s. 12–280.

¹⁷ О. С. Кухарський, Г. П. Грібан, *Історія Гімнастичного товариства «Сокіл» на Волині, Житомир 2014*; О. С. Кухарський, Г. П. Грібан, *Спортивні товариства і організації Житомирщини 1893–1922 рр.*, Житомир 2015.

¹⁸ О. Вацева, *Нариси з історії західно-українського спортивного руху*, Львів [b.d.w.].

3. Яку роль у розвитку фізичної культури і туризму відіграли громадські та спортивні клуби і товариства?
4. Яка роль освіти у розвитку фізичного виховання, спорту і туризму зазначеного періоду?
5. Як вплинули спортивні змагання на рівень фізичної активності?

Під час написання монографії використано архівні джерела, друковані видання і пресу. Зокрема перегляд джерельної бази здійснено в Варшавському архіві нових актів, Катовіцькому державному архіві, Келецькому державному архіві, Краківському державному архіві, Люблінському державному архіві, Волинському державному обласному архіві в Луцьку, Національному цифровому архіві. Дуже цінну джерельну базу містить Волинський державний обласний архів у Луцьку, особливо якщо йдеться про акти Волинського воєводського управління і Волинського підокругу Стрілецького союзу. Серед друкованих джерел найбільше інформації почерпнуто з повідомлень, річників і звітів.

Цінним джерельним матеріалом виявилися повідомлення у пресі, особливо в часописах, які друкувалися на території Волинського воєводства у міжвоєнний період. Передусім варто згадати такі назви видань, як «Волинь», «Волинська земля», «Життя Волині» і «Кременецьке життя». Джерельну базу доповнює і розширює література предмету¹⁹.

У роботі застосовано тематичну структуру, що дозволило компактно і чітко викласти зібраний матеріал. Монографія складається зі вступу, п'яти основних розділів, висновків, додатків, бібліографії, покажчика скорочень, покажчика таблиць, анотації англійською та українською мовами і покажчика прізвищ.

У першому розділі *Волинське воєводство в 1921–1939 рр.* охарактеризовано суспільні та економічні особливості Волині. У другому розділі висвітлено передумови розвитку фізичного виховання і спорту на волинській території. Зокрема виділено юридично-організаційні і матеріально-фінансові передумови. Описано діяльність адміністративних структур Державного управління фізичного виховання і військової підготовки (PUWFiPW) у Волинському воєводстві. Також зібрано інформацію про тренерів, педагогів, суддів і громадський актив. У наступному розділі звернено увагу на суспільну роль фізичної культури. Серед інших виділені проблеми розвитку фізичного виховання і спорту в освіті, описана діяльність Католицьких товариств чоловічої і жіночої молоді, Гімнастичного товариства «Сокіл», Сільських народних університетів, Волинського союзу сільської молоді, Стрілецького союзу, Союзу польського гарцерства, Волинського автомобільного клубу, а також інших організацій. Четвертий розділ присвячений спортивній діяльності у Волинському воєводстві. Зок-

¹⁹ Повний список літератури міститься у Бібліографії.

рема розглянуто окружні спортивні союзи, клуби і товариства, а також розвиток окремих видів спорту. У п'ятому, останньому розділі підноситься проблема розвитку туризму та рекреації у Волинському воєводстві в 1921–1939 рр.

Складаємо шири подяку рецензентові, докторові габ, проф. Артурові Пасеку за дуже цінні корективи, які піднесли цінність монографії.

Автори

РОЗДІЛ I

ВОЛИНСЬКЕ ВОЄВОДСТВО В 1921–1939 РР.

АДМІНІСТРАТИВНІ Й СУСПІЛЬНІ ПИТАННЯ

Волинське воєводство створене 19 лютого 1921 р. Станом на 1 квітня 1939 р. воно охоплювало 35 754,1 км² і нараховувало 2 085 600 населення (станом на 9 грудня 1931 р.)²⁰. Представники польської національності становили 16,6% (346 600), української національності – 68,4% (1 426 900), єврейської – 9,9% (205 500), німецької – 2,3% (46 900), чеської – 1,5% (31 000), російської – 1,1% (23 400), інших національностей – 0,2%. Наприкінці 30-х рр. XX ст. (1938 р.) кількість населення воєводства зросла до 2 247 736 осіб. Міське населення воєводства нараховувало 13% від загальної кількості.

Герб Волинського воєводства – фрагмент літографії Кароля Краніковського *Herby województw II RP* (Герби воєводств Другої Речі Посполитої)

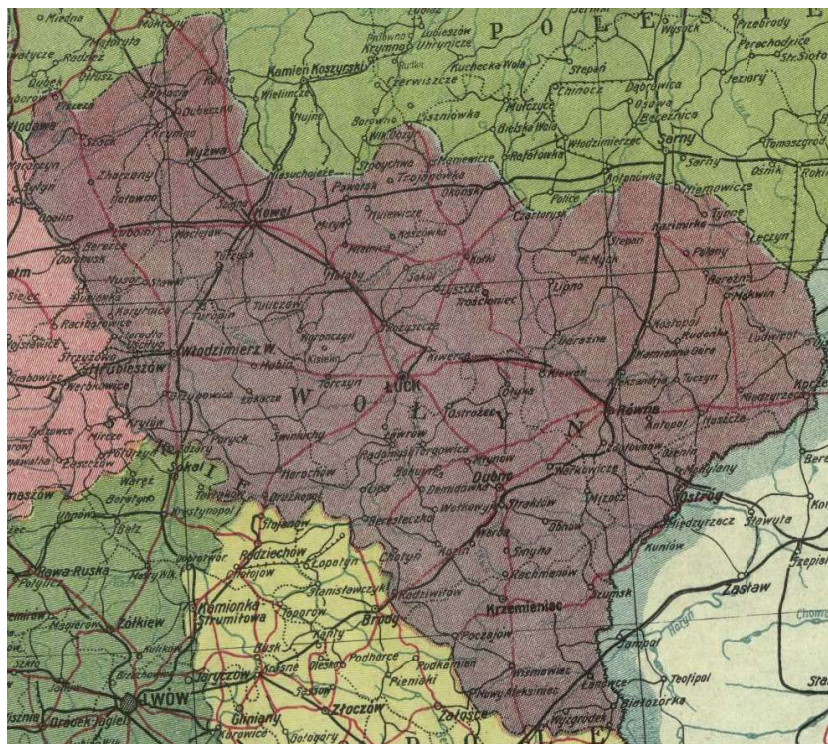
Джерело: Національна бібліотека, сигн. DŻS XII 8b/p.48/12 (за матеріалами polona.pl).

До складу воєводства входили такі повіти: Дубенський, Горохівський, Костопільський, Ковельський, Кременецький, Любомльський, Луцький, Рівненський, Сарненський, Володимирський і Здолбунівський²¹. Сарненський повіт приєднано до Волинського воєводства (з Поліського воєводства) у грудні 1930 р. Найбільший процент польського населення був у Во-

²⁰ L. Gradowski (red.), *Polska 1918–1988*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1989, s. 16.

²¹ „Mały Rocznik Statystyczny” 1939, Warszawa 1939, s. 13.

лодимирському (26,8%), Костопільському (21,9%) і Луцькому (19,4%) повітах, натомість найменший – у Кременецькому повіті (10,6%)²². Волинське воєводство на півночі межувало з Поліським, на заході – з Люблінським, на півдні – з Львівським і Тернопільським воєводствами. За східним кордоном воєводства простягався Радянський Союз.

Волинське воєводство – фрагмент адміністративної карти Другої Речі Посполитої

Джерело: *Карта Польської Речі Посполитої*. Укладена згідно з найновішими державними даними, Друк. і літ Ф. Каспшикевича, Варшава 1926, джерело: Національна бібліотека, сигн. ZZK 5 762 (за матеріалами polona.pl).

Серед повітів Волинського воєводства до найбільших за територією належали Ковельський, Сарненський і Луцький; за найбільшою кількістю населення Луцький, Рівненський і Ковельський (табл. 1). Найбільш заселеними повітами були: Рівненський, Здолбунівський і Кременецький;

²² [https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo_wo%C5%82y%C5%84skie_\(II_Rzeczpospolita\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo_wo%C5%82y%C5%84skie_(II_Rzeczpospolita)) [доступ 9.09.2017].

а найменшу густоту населення мали: Сарненський, Ковельський і Любомльський повіти. Важливим чинником розвитку повітів Волинського воєводства була чисельність населення повітових центрів. З огляду на це найбільшим повітовим містом було Рівне (46 600 жителів), за ним йшли Луцьк (42 553), Ковель (32 018), Володимир (30 184), Кременець (22 360), Дубно (17 695), Здолбунів (10 300), Сарни (9833), Костопіль (9800), Любомль (7830), Горохів (6200)²³.

До складу воєводства входили 22 міста. Окрім перерахованих повітових міст, необхідно згадати й інші: Берестечко, Березне, Дубровицю, Корець, Олику, Радзивилів, Ратне, Рокитне, Рожище, Остріг та Устилуг. У середині 1938 р. Луцьк нараховував 43 071 жителів, утім 22 445 жінок²⁴. Варто пригадати, що воєводський центр у 1931 р. нараховував 35 737 жителів. Протягом 7 років чисельність мешканців Луцька зросла на 20%.

Таблиця 1. Основні дані про Волинське воєводство – порівняння повітів (станом на 2 січня 1939 р.)

№ п/п	Назва повіту	Територія в км ²	Кількість населення станом на 1.03.1938 р.	Кількість гмін	Кількість місцевостей	Густота населення на 1 км ²
1.	Дубно	3 274,7	249 775	12	673	76
2.	Горохів	1 757,0	129 580	7	401	74
3.	Костопіль	3 496,0	175 509	6	483	50
4.	Ковель	5 681,4	264 893	15	1 253	47
5.	Кременець	2 790,4	246 353	12	452	88
6.	Любомль	2 054,4	95 743	7	329	47
7.	Луцьк	4 767,3	328 113	13	790	69
8.	Рівне	2 898,2	276 667	9	514	95
9.	Сарни	5 477,8	187 411	9	686	34
10.	Володимир	2 207,7	166 871	7	476	76
11.	Здолбунів	1 349,2	126 821	6	295	94
Загалом Волинське воєводство		35 754,1	2 247 736	103	6 352	63

Джерело: Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 6, справа 579, с. 2.

²³ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 6, справа 579, с. 3.

²⁴ „Wołyń” 1938 nr 33, s. 1.

З огляду на організаційний статус державної поліції на Волині, діяльність здійснювали Воєводське управління державної поліції в Луцьку, 11 повітових відділів та 186 постів. У структурі Державної поліції функціонувало 4 поліцейські дільниці – 2 у Рівному та по 1 у Ковелі та Луцьку²⁵. Волинське і Люблінське воєводства у військовому відношенні підпорядковувалися Командуванню Окружного Корпусу (DOK) № 2 у Любліні. На території Волинського воєводства діяло 8 додаткових окружних комендатур: у Дубні, Ковелі, Кременці, Любомлі, Луцьку, Рівному, Сарнах та Володимирі²⁶. Важливим фактором у військовому управлінні стало створення Корпусу охорони прикордоння (КОП/КОР) у 1924 році. Як згадувалося раніше, східний кордон воєводства був державним. Прикордонними повітами (східною межею повітів) були: Сарненський, Костопільський, Рівненський, Здолбунівський і Кременецький. Спочатку КОП ніс службу, за словами Артура Чухрити, у складі трьох бригад, які розпочали патрулювання в листопаді 1924 року; перший (з базуванням у Здолбунові) охороняв кордон на ділянці Волинського воєводства; друга (Барановичі) – Новогрудського воєводства; третя (Вілейка) – Волинського воєводства²⁷. Структура Першої бригади КОП «Волинь» у 1929 р. складалася з таких підрозділів: прикордонний батальйон «Дедеркали», прикордонний батальйон «Острог», прикордонний батальйон «Гоща», прикордонний батальйон «Житинь», кавалерійський ескадрон «Дедеркали», кавалерійський ескадрон «Мізоч», кавалерійський ескадрон «Невірків»²⁸. У підрозділах КОП більшість рекрутованих солдатів мало польське походження²⁹. Другою національною групою в підрозділах КОП були призовники німецької меншини. Як пише Я. Кенсік, «поряд з поляками (бл. 80% від загальної кількості військовиків) вони становили найчисельнішу національну групу змінного складу цього формування (15,8% у піхоті і 16,9% у кавалерії КОП»³⁰. Окрім цього, монографії Кенсіка зазначено:

Служба в КОП, окрім фізичної справності, вимагала багатьох моральних якостей. [...] Необхідно було мати високе почуття державності. [...] Командування категорично підтримує вимогу поповнення КОП поляками на 80%. Практично з 30-х років такі побажання виконувалися під час кожного призову³¹.

²⁵ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 6, справа 579, с. 4.

²⁶ Там само, с. 5.

²⁷ A. Czuchryta, *Gospodarka województwa wołyńskiego 1921–1939*, Lublin 2016, s. 75.

²⁸ Там само, с. 76.

²⁹ J. Kęsik, *Naród pod bronią. Społeczeństwo w programie polskiej polityki wojskowej 1918–1939*, Wrocław 1998, с. 179.

³⁰ Там само.

³¹ Там само.

Службу в підрозділах КОП проходили призовники, які походили із західних областей Другої Речі Посполитої. Далекий родич авторів цієї роботи – Томаш Вядерек, родом з Геделя, у віці 17 років зголосився добровольцем на військову службу в Ковелі, а через рік розпочав службу в 21-му Надвіслянському уланському полку (прикордонний батальйон «Гоша»)³².

Організація пожежних команд у Волинському воєводстві складалася з воєводського інспектора пожежних команд у Луцьку та 603 одиниць добровільних пожежних команд (ДПК). Персонал пожежних команд складався з 2930 членів правління, 661 офіцерів, 801 унтер-офіцерів, 9359 рядових і 23 628 асоційованих членів³³. За даними редакції часопису «Волинська земля» за квітень 1929 року, «на території Волині (Волинського воєводства) діє 314 пожежних команд з 10 712 членами. Найбільша кількість пожежних команд у Дубенському повіті – 49, а найменша в Костопільському повіті – 12»³⁴. Пожежні бригади мали у своєму розпорядженні 369 пожежних станцій і були оснащені 44 автодрабинами, 61 мотопомпою, 40 автомобілями, 321 кінним возом, 1149 автоцистернами, 590 пожежними рукавами та 33 360 метрами напірних рукавів.

Що стосується судової системи, то слід зазначити, що на території Волинського воєводства не було жодного апеляційного суду, а в Луцьку та Рівному знаходилися повітові суди. Апеляційний суд для мешканців Волині знаходився в Любліні. Досить значною була кількість гродських судів у воєводстві, які діяли у 26 містах: Березне, Домбровиця, Дубно, Горохів, Колки, Коржець, Костопіль, Ковель, Кременець, Любомль, Ланівці, Локачі, Луцьк, Мізоч, Млинів, Олика, Острог, Радзивілів, Ратне, Рожище, Рівне, Сарни, Степань, Вишнівець, Володимир, Здолбунів³⁵.

У сфері шкільної адміністрації на Волині діяла Волинська шкільна окружна опікунська рада з центром у Рівному та Кременецькому ліцеї у Кременці. Існувало 11 шкільних інспекцій, зокрема в Дубні, Горохові, Костополі, Ковелі, Кременці, Любомлі, Луцьку, Рівному, Сарнах, Володимирі та Здолбуніві. До кінця 1930-х років кількість загальноосвітніх шкіл зросла до 2071. Крім того, діяло 27 загальних гімназій, 21 середніх шкіл і 8 професійних гімназій, 4 (інші) середні навчальні заклади, 30 професійних наукових установ і 18 шкіл підвищення кваліфікації³⁶. Ліцеї діяли в таких

³² Спогади Влодзімежа Вядерека (сина Томаша Вядерека). Роки життя Томаша Вядерека – 1917–1984. Гідле – сучасна гмінна місцевість Радомшанського повіту (Людзьке воєводство).

³³ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 6, справа 579, с. 15.

³⁴ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 15, s. 8.

³⁵ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 6, справа 579, с. 5.

³⁶ Там само, с. 6.

населених пунктах: у Дубні (середня школа ім. Станіслава Конарського); у Ковелі (ліцей ім. Юліуша Словацького, ліцей ім. Клари Ерліх, ліцей з івритом Єврейського культурно-освітнього об'єднання «Тарбут»); у Кременці (спільний ліцей повітового управління та міської управи, ліцей ім. Тадеуша Чацького, педагогічний ліцей); у Луцьку (ліцей ім. Тадеуша Костюшка, загальноосвітній ліцей ім. Гугона Коллонтая, загальноосвітній ліцей з українською мовою навчання Товариства ім. Лесі Українки); в Острозі педагогічний ліцей); у Рівному (ліцей ім. Тадеуша Костюшка, загальноосвітній ліцей єврейського товариства «Освіта», ліцей з українською мовою навчання, загальноосвітній ліцей з російською мовою навчання Російського благодійного товариства ім. Теодора Пекарського, загальноосвітній ліцей з івритом Єврейського культурно-просвітницького товариства «Тарбут»); у Сарнах (ліцей ім. Генрика Сенкевича); у Володимирі (ліцей імені Миколи Коперника, ліцей ім. М. Вершляйзера); у Здолбунові (ліцей ім. Марії Конопницької).

Культурну діяльність здійснювали 4 музеї, 2 театри, 34 стаціонарні кінотеатри, 19 пересувних кінотеатрів та 463 бібліотеки. Музейні установи були розташовані в Дубні, Кременці, Луцьку та Острозі. Театральну діяльність здійснювали два гастрольні театри, що базувалися в Луцьку; Волинський гастрольний театр та Український гастрольний театр. Стаціонарні кінотеатри були розташовані в таких повітах: Сарни (6 кінотеатрів), Луцьк і Рівне (по 5 кінотеатрів), Кременець і Здолбунів (по 4 кінотеатри), Костопіль (3 кінотеатри), Дубно і Ковель (по 2 кінотеатри), Горохів, Любомль і Володимирець (по 1 кінотеатру)³⁷.

На території Волинського воєводства (на кінець 1930-х рр. XX ст.) сільськогосподарські угіддя в користуванні становили 3499 тис. га. Земельна структура була такою: рілля – 1 499 904 га, луки – 433 259 га, пасовища – 191 985 га, сади та городи – 86 960 га, державні ліси – 305 243 га, приватні ліси – 482 317 га, підпорядковані Кременецькому ліцею – 34 573 га, інші землі та пустирі – 414 759 га³⁸.

У структурі сільськогосподарських господарств переважали малозабезпечені господарства та середньої площі сільськогосподарські угіддя (табл. 2). Сільськогосподарські господарства площею від 0 до 5 га становили 36,1%, а господарства площею від 5 до 10 га – 38,2%. Великих господарств площею від 20 до 50 га було 5,7%. Ще одне твердження свідчить про значне розшарування структури господарств. З площею від 0 до 2 га було 113 062 господарств, з площею від 20 до 50 га – 3 744. Така значна кількість господарств з невеликою площею свідчила про бідність цієї соціальної групи.

Серед рослинництва переважали жито (399 181 га), пшениця (240 403 га), овес (201 931 га), картопля (182 084 га) та ячмінь (136 806 га). Крім

³⁷ Там само, с. 14.

³⁸ Там само, с. 7.

того, у Волинському воєводстві вирощували гречку (24967 га), цукровий буряк (8403 га), хміль (1758 га)³⁹. У відношенні до тваринництва поголів'я великої рогатої худоби становило 866 998 голів, свиней – 664 015, коней – 397 002, овець – 260 974. У волинському селі 551 відділення агроклубів (у складі 15 871 членів), 236 осередки гуртків сільських жінок (4734 члени) і 439 підрозділів Волинського союзу сільської молоді (9775 членів)⁴⁰.

Таблиця 2. Структура сільськогосподарських угідь у Волинському воєводстві (станом на 2.01.1939 р.)

Поверхня господарств в га	Кількість господарств	Кількість господарств (в %)	Загальний обсяг господарств	Загальний обсяг господарств (в %)
від 0 до 1	44 274	10,8	23 852	1,3
від 1 до 2	68 788	16,7	95 223	5,7
від 2 до 3	60 383	14,7	147 108	7,9
від 3 до 5	102 661	24,6	402 031	21,2
від 5 до 7	60 222	14,7	355 534	19,2
від 7 до 10	43 629	10,5	362 347	19,0
від 10 до 15	22 621	5,5	268 042	14,5
від 15 до 20	6 164	1,6	104 499	5,7
від 20 до 30	2 793	0,7	65 964	3,6
від 30 до 50	951	0,2	35 364	1,9
Разом	412 486		1 859 904	

Джерело: Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 6, справа 579, с. 2.

На Волині розвивалися харчова, тваринницька, деревообробна, електротехнічна, гірничодобувна, металургійна та машинобудівна, мінеральна, текстильна та туристична галузі⁴¹. У харчовій промисловості нараховувалося 1738 заводів, у т. ч.: 827 млинових, 12 спиртових заводів, 1 дріжджовий завод, 5 оцтових заводів, 4 цукрових заводи, 11 пивоварних заводів, 11 заводів з виробництва цукерок і шоколаду, 1 м'ясокомбінат, 2 мармеладно-фруктові, 314 маслозаводів, 113 газованих вод, 437 молокозаводів. Гірничодобувна промисловість (гірничо-каменярська) складалася з 6 заводів, у тому числі 2 базальтових кар'єрів (1 завод у Берестовці, 1 завод у Яновій Долині) та 4 гранітних кар'єрів (3 заводи у Клесові, 1 завод у Мочулянці). До складу мінерально-сировинної промисловості входило 408 заводів, у тому числі 213 керамічних (цегельних), 146 це-

³⁹ Там само, с. 7–8.

⁴⁰ Там само, с. 8.

⁴¹ Там само, с. 8–10.

ментних і вапняних. Потенціал лісопромислового комплексу становив 124 заводи (73 лісопильні та 51 деревообробний). Крім того, вели бізнес 48 тваринницьких заводів (37 дубильних заводів, 1 завод волосяно-щетинних виробів, 10 заводів з переробки кісток і відходів тваринництва); 39 текстильних комбінатів, 21 металургійний і машинобудівний (в т.ч. 6 сталеливарних і чавуноливарних цехів і 3 заводи сільськогосподарського машинобудування та інструментобудування), 301 енергетичне підприємство (в т.ч. 28 комунальних електростанцій, 26 електростанцій на промислових підприємствах – продаж енергії, 247 електростанцій та промислових установок, що виробляють електроенергію для власних потреб).

Таблиця 3. Кількість ремісничих закладів (майстерень) у Волинському воєводстві (станом на 31.12.1933 р. і 31.12.1937 р. – розподіл за повітами)

Повіт	Кількість ремісничих закладів (майстерень)	
	Станом на 31.12.1933 р.	Станом на 31.12.1937 р.
Дубно	1 927	2 518
Горохів	1 303	1 478
Костопіль	1 090	1 253
Ковель	1 998	2 211
Кременець	1 590	2 749
Любомль	431	595
Луцьк	2 140	3 647
Рівне	2 758	3 779
Сарни	1 330	1 619
Володимир	1 180	1 697
Здолбунів	1 221	1 589
Разом	16 958	23 135

Джерело: A. Czuchryta, *Gospodarka województwa wołyńskiego 1921–1939*, Lublin 2016, s. 238.

Число ремісничих заводів (цехів) (23 065) у Волинському воєводстві було досить значним – відносно окремих галузей, серед яких: шевські (3 465), ковальські (3 223 заводи), кравецькі (2 862), столярні (2 034), м'ясницькі. (1572), малярні (1521), теслярські (1003), м'ясопереробні (765), слюсарні (675), пекарні (634), перукарські (623), жіночі кравецькі (619), мулярські (424), жерстяні (386), капелюшна (377), шевська (370), колісна (280), скляна (256), шорно-сідельна (246), кушнірська (194), фотографічна (120), годинникарська (184), шкірна (138), бондарна (133), кондитерська (122), корсетна (76), канатна (74), палітурна (71), капелюшна (69), оббивна (51), гончарна (48), тротуарна (42), деревообробна (41), котлярська (39), токарна обробка металу (38), каменярство (29), випікання (38), покрівельні роботи (28), хімічне очищення та фарбування (27),

колодязне виробництво (21), ювелірні вироби (21), кошичні вироби (17), виготовлення білизни та щіткарство (по 15), лакування (10), токарне та оптичне інструментарство (по 9), золотарство і виробництво оптичного скла (по 7), ліпнина та латунь (по 5), робота з білої шкіри, виготовлення музичних інструментів та бронза (по 4), гравірування, різьблення по дереву та перев'язувальна робота (по 3), різьблення по каменю, шорно-сідельна справа, кераміка, позолота, виготовлення бахроми та стрічок, виготовлення рукавичок (по 1)⁴². Значно зросла кількість ремісничих цехів у Волинському воєводстві у 1933–1937 рр. (табл. 3). До повітів із найбільшою кількістю ремісничих цехів належали: Дубенський, Ковельський, Кременецький, Луцький та Рівненський (табл. 3).

У волинському регіоні зареєстровано 17 965 комерційних підприємств та 531 кооператив (136 споживчих кооперативів, 266 харчових і сільсько-господарських кооперативів, 14 сільськогосподарських і торгових кооперативів, 95 молочних кооперативів, 3 ремісничих кооперативи та 17 інших кооперативів).

Таблиця 4. Дорожня інфраструктура («шоси») у Волинському воєводстві (станом на 2.01.1939 р.)

Характер доріг	Шоси (биті дороги) в км	Шоси (грунтові дороги) в км
державні	795,18	743,71
воєводські	285,63	835,01
повітові	198,51	1 224,87
гмінні	166,26	—
Разом	1 445,58	2 803,59

Джерело: Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 6, справа 579, с. 11.

Факторами розвитку Волинського воєводства були шляхова та річкова інфраструктури. Що стосується дорожньої інфраструктури, то функціонувала мережа доріг з твердим покриттям протяжністю 1445,58 км і 2803,59 км з ґрунтовим покриттям. У інвестиційній програмі дорожніх робіт (наприкінці 1930-х років XX ст.) Міністерство зв'язку передбачало будівництво доріг з твердим покриттям на шляхах сполучення: Луцьк–Чаруків–Горохів та Луцьк–Ківерці–Колки⁴³. Редакція часопису «Волинь» вважала, що це значний прогрес у комунікаційних інвестиціях. Проте, як пише редакція журналу:

Об'їзні дороги недостатньо стимулюють економічний розвиток і торгово-промислове життя. Для цього потрібні залізниці, а їх на прикордонних теренах

⁴² Там само. Статистичні дані Волинського воєводства станом на 2.01.1939 р., с. 10.

⁴³ „Wołyń”, 1938 nr 28, s. 7.

дуже бракує і нічого не змінюється на краще. Чому так повільно розвивається Луцьк – воєводство, місто, яке має бути торгово-промисловим центром, що радіально розходиться на всю Волинь? Відповідь дуже проста. Луцьк не має зручного залізничного сполучення з окремими містами воєводства⁴⁴.

У вересні 1938 р. на ділянці Млинів–Острів–Берестечко було відкрито дорогу з твердим покриттям⁴⁵. Водночас запустили автобусне сполучення Берестечко – Луцьк, Рівне – Кременець. Велике значення для 7-тисячної громади Берестечка мав розвиток інфраструктури, а також автобусне сполучення. Варто зазначити, що Берестечко було далеко від залізничного сполучення.

Водна інфраструктура включала 285 км судноплавного шляху на річці Стир та 1009 км судноплавного шляху на річках Горинь, Іква та Случ. Ще одним фактором, який визначав рівень розвитку волинського суспільства, була кількість зареєстрованих транспортних засобів. У воєводстві було зареєстровано 837 автотранспортних засобів, з них: 89 вантажних автомобілів, 83 автобуси, 354 легкових автомобілів, 26 таксі, 247 мотоциклів, 17 автоцистерн, 20 спецавтомобілів та 1 санітарний автомобіль⁴⁶.

Наприкінці 1930-х років у Волинському воєводстві діяло 13 міжвоєводських і воєводських залізничних сполучень. Міжвоєводські сполучення включали: Могіляни–Здолбунів–Рівне–Ківерці–Ковель–Варшава; Здолбунів–Дубно–Кам'яниця–Радзивилів–Львів; Здолбунів–Рівне–Сарни–Вільно; Ківерці–Луцьк–Стоянів–Львів; Ланівці–Збараж; Ковель–Брест; Ковель–Володимир–Львів⁴⁷. Окрім залізничного сполучення, на Волині було забезпечено автобусне сполучення. 31 автобусне сполучення включало міжвоєводське сполучення, зокрема: Любомль–Володава; Володимир–Грубешів; Грубешів–Володимир–Луцьк; Вишнівець–Збараж.

Волинське воєводство, як і інші воєводства Другої Речі Посполитої, було населене різними національностями. Населення, що проживало в містах, становило лише 13% від загальної чисельності населення. Це було прикордонне воєводство. На сході межувала з Радянським Союзом. У міжвоєнний період у Волинському воєводстві відбувався соціально-економічний розвиток, особливо помітний у другій половині 1930-х рр. Важливим у цьому плані був розвиток комунікаційної інфраструктури.

⁴⁴ Там само.

⁴⁵ „Wołyń”, 1938 nr 39, s. 7.

⁴⁶ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 6, справа 579, с. 11.

⁴⁷ Там само, с. 12.

Таблиця 5. Суспільна структура жителів Волинського воєводства з огляду на професійну приналежність (станом на 1931 р.)

Сфери профе- сій	Загалом	Незалежні	Найняті		Разом най- няті
			Розумові пра- цівники	Робітники	
Рільництво	1 655 700	1 580 000	1 600	74 100	75 700
Промисловість	176 600	104 400	4 400	67 800	72 200
Торгівля	100 000	87 600	4 800	7 600	12 400
Комунікація	36 200	10 300	5 100	20 800	25 900
Інші професії	117 100	10 100	34 500	45 800	80 300
Разом	2 085 600	1 792 400	50 400	216 100	266 500

Джерело: Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 6, справа 579, с. 15.

РОЗДІЛ II

УМОВИ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ В 1921– 1939 РР.

2.1. Юридично-адміністративні та матеріально-фінансові умови

Перше засідання Повітової ради фізичного виховання та військової підготовки (ПРФВіВП / PRWFiPW) у Луцьку відбулося 8 лютого 1924 р.⁴⁸ Зустріч проводив керівник, полковник Тележинський. Чергові засідання ПРФВіВП відбулися 6 і 12 березня 1924 р. у приміщенні Кредитного банку⁴⁹. Під час зустрічей було обговорено організаційні питання, з-поміж іншого координування на території Луцького повіту діяльності ГТ «Сокіл», Стрілецького союзу, Союзу польського гарцерства і Союзу офіцерів-резервістів; підготовлено план акції щодо сприяння фізичній активності серед громадян та проведено вибір членів правління. До складу ради директорів увійшли: полк. Тележинський (президент), Мілашевський (віце-президент), М. Гжибовський (секретар), Сулевський (скарбник), Станевич (культурно-освітній референт)⁵⁰.

Важливим фактором розвитку фізичного виховання і спорту у Волинському воєводстві була діяльність адміністративних структур ПРФВіВП.

У тимчасовій інструкції з питань провінційних і окружних комітетів ФВіВП зазначалося, що сфера діяльності Комітетів фізичного виховання і військової підготовки (КФВіВП / KWFiPW) була такою:

співпраця з місцевими органами державної влади в отриманні підтримки та сприяння місцевим організаціям ВФ і ВП та спортивним організаціям, співпраця з муніципальними об'єднаннями з метою отримання допомоги для потреб місцевого ВФ і ВП та спортивного руху, співпраця з місцевими комітетами ВФіВП та спортивного руху з метою встановлення загальних місцевих потреб у сфері фізичного виховання, військової підготовки і спорту, а також плану реалізації, проведення заходів на благо фізичного виховання, військової підготовки та спорту⁵¹.

⁴⁸ „Życie Wołynia” 1924, nr 2, s. 11.

⁴⁹ „Życie Wołynia” 1924, nr 6, s. 10.

⁵⁰ „Życie Wołynia” 1924, nr 6, s. 10; nr 7, s. 11.

⁵¹ E. Małolepszy, *Działalność Powiatowego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w Wieluniu w latach 1927–1939 w zakresie propagowania i popularyzacji*

Зокрема Л. Шиманський зазначає:

У квітні 1928 р. у кожному Окружному Корпусі було створене Окружне управління фізичного виховання і військової підготовки, підпорядковане Державному управлінню фізичного виховання і військової підготовки, а в Корпусі охорони прикордоння – Інспекцію фізичного виховання і військової підготовки⁵².

Попередньо, ще у лютому 1927 р., Командування Окружного Корпусу затвердило «керівні принципи роботи для Повітових комітетів фізичного виховання і військової підготовки». Відповідно до рекомендацій:

робота військової підготовки і фізичного виховання матиме за завдання розвивати фізично, морально і духовно сильних громадян, які в мирний час будуть з користю працювати на Батьківщину, а під час війни зможуть ефективно її захищати⁵³.

Вони мали бути аполітичні і державницькі. У завданнях для Повітових комітетів фізичного виховання і військової підготовки у сфері фізичного виховання та військової підготовки між іншим передбачалося:

Комітети мали отримати майданчики для тренувань – стадіони, басейни, тири та гімнастичні зали – для постійного або тимчасового використання, безкоштовно або за винагороду; Комітети мали придбати власні обладнання та інструменти для ігор та вправ; Комітети мали організувати допомогу підтримки шкіл у галузі фізичного виховання для шкільної молоді та пропаганди військової підготовки через лекції, вистави та шоу; Комітети мали організовувати фізичне виховання для позашкільної молоді та фізкультуру для дорослих; Комітети мали організовувати щорічні місцеві змагання; подбати про поширення ідеї військової підготовки словом і письмом і тим самим готувати ґрунт для розвитку праці; про організацію змагань зі стрільби, щорічних відпусток ФВ та ВП та більших польових навчань спільних військових навчальних підрозділів; про співпрацю з державними та місцевими органами влади, правліннями товариств та спортивних клубів; про організацію місцевих комітетів у всіх містах та селах повіту; про надання допомоги інструкторам ФВ, будівництво полів та тирів для вп, організацію курсів для інструкторів військової підготовки⁵⁴.

Згідно з розпорядженням голови Волинського воєводського комітету фізичного виховання і військової підготовки від 2 січня 1929 року, в структурі ПКФВіВП було виділено такі секції: військово-спортивну, фінансово-економічну, секцію пропаганди, санітарну і військової підготовки жінок⁵⁵. Державне управління ФВіВП надало субсидії воєводським комітетам

kultury fizycznej na wsi, „Prace Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie Kultura Fizyczna” 2001, z. 4, s. 32.

⁵² L. Szymański, *Kultura fizyczna w polityce II Rzeczypospolitej*, Wrocław 1995, s. 28.

⁵³ Там само.

⁵⁴ Там само.

⁵⁵ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління М. Луцьк Волинського воєводства, справа 267, с. 4.

у розмірі 7700 злотих у звітному 1927/1928 році; 3000 злотих у звітному 1928/1929 періоді та 2000 злотих у звітному 1929/1930 році⁵⁶.

3 ініціативи Волинського воєводського комітету ФВіВІП 24 травня 1936 р. у Рівному відбулася Загальноволинська спортивна конференція⁵⁷. Місцем засідань став зал Міської ради. У конференції брало участь 98 учасників, які представляли окремі види спорту і суспільні та спортивні організації, серед інших Костянтин Титов (представник волинського воєводи), капітан Едвард Шваб (представник Державного управління ФВіВІП і Командування Окружного Корпусу № 2 у Любліні, керівник Окружного управління фізичного виховання і військової підготовки), д-р Е. Новіцький (куратор Волинського шкільного округу), Кохлер (куратор Кременецького ліцею), Станіслав Волк (президент міста Рівне), представники міських і повітових комітетів ФВіВІП, КОП, представники окружних управлінь спортивних союзів. Конференцію відкрив д-р Е. Новіцький (він був не лише куратором, а й головою Генерального та організаційного комітету ВВКФВіВІП. Під час конференції із доповіддю *Стан і потреби волинського спорту* виступив В. Я. Слівінський⁵⁸. На думку автора виступу,

Спорт і спортивне середовище на Волині живе і розвивається, але це спорт «дикий» і неорганізований. [...] У Рівному існує 30 побудованих кортів, але нема ані одного тенісного товариства чи секції; у Луцьку існує 7 чи 8 пристаней і веслувальних товариств, які займаються веслуванням аніматорсько, а не професійно⁵⁹.

В іншому місці доповідач звернув увагу на організаційні питання:

Будуються лижні трампліни, на яких ніхто не скаче, бо середовище не вміє їздити на лижах. Будуються нові пристані, а попередні ще не закінчені⁶⁰.

В. Я. Слівінський на закінчення доповіді зачитав 48 резолюцій щодо спорту, після чого розпочалась дискусія, у якій виступили: Гроновський, Якшевич, Кондратович, Юліан Козловський, д-р Петерс, Подгорський, Решовський, капітан Е. Шваб, Сфулевський. За результатами конференції були прийняті такі резолюції та декларації:

Спортивна конференція волинських організацій стверджує, що всі спортсмени і спортивні організації працюють і будуть працювати над розвитком фізичної активності жителів волинського регіону, сприймаючи свою працю як елементарний обов'язок служби Державі. [...] Армія, як і КОП, Волинський воєводський комітет ФВіВІП з усіма його розгалуженнями: повітовими і міськими комітетами ФВіВІП

⁵⁶ Archiwum Państwowe w Krakowie (APK), Urząd Wojewódzki Krakowski 1919–1939 (UWK), sygn. 124, Subwencje dla Wojewódzkich Komitetów WF i PW, b. pag.

⁵⁷ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, справа 153, с. 1–8.

⁵⁸ Там само, с. 2.

⁵⁹ Там само, с. 3.

⁶⁰ Там само.

та освітнє середовище – своїм ставленням і допомогою сприяють розвитку спорту на Волині⁶¹.

Учасники конференції погодилися, що на Волині необхідно організувати спортивні центри, орієнтовані на конкретні види спорту, серед яких: у Кременці організувати центр зимових видів спорту, зокрема катання на лижах, ковзанах та санях; у Луцьку створити центр фізичного виховання, легкої атлетики та водних видів спорту (веслування та гребля); Рівне має стати другим центром фізкультури, плавання та стрільби по мішенях; спортивно-ігровий центр будувати з урахуванням природних умов Ковеля; у Любомльському повіті (озера) має бути зосереджений вітрильний спорт, а взимку – катання на ковзанах; на Соколіній Горі передбачалося створити окružний планерний центр, а в Олександрії (Рівненський повіт) – табірний навчальний пункт. Крім того, на Волині передбачалося створити локальні спортивні товариства з таких дисциплін: бокс, спортивні ігри, веслування на байдарках, велосипедний спорт, плавання, теніс. Подальші висновки конференції стосувалися популяризації та пропаганди фізичного виховання, спорту, а також фізичної культури в широкому розумінні серед сільської молоді та жіночого спортивного руху. Іншим важливим питанням став розвиток спортивної інфраструктури, в основному щодо сільської місцевості:

шкільні майданчики можуть стати гмінними або сільськими центрами фізичного виховання; [...] будівництво спортивних майданчиків має розпочатися при школах, з тим, щоб споруди та спортивні майданчики могли використовуватися молоддю у позашкільний час⁶².

З ініціативи Волинського воєводського комітету ФВіВП 2 жовтня 1932 р. в Ківерцях організовано Загальноволинське свято військової підготовки (ВП) і залізничної військової підготовки (ЗВП)⁶³. На церемонію прибуло кілька тисяч учасників з усієї Волині на чолі з волинським воєводою Юзефом Слешинським і отцем-єпископом Вальчикевичем. Програма Свята фізичного виховання та військової підготовки складалася зі св. меси, проведеної на спортивному майданчику в Ківерцях; марширування волинських відділів ВП і ЗВП; пожежної служби та інших організацій; посвячення отцем-прелатом Мурашкою спортивного майданчика у Ківерцях (підготовленого до занять) та стрілецького тирю ім. інж. Кароля Неймана; спортивні змагання; тренування «газової атаки»; конкурс оркестрів ВП; урочиста академія. Перехідними кубками нагороджено переможців змагань – команди ЗВП і ВП з Ковеля і Ківерців⁶⁴.

⁶¹ Там само.

⁶² Там само, с. 5.

⁶³ „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 41, s. 4.

⁶⁴ Там само.

У Луцьку діяльність розгорнув Міський комітет ФВіВП⁶⁵. Бюджетні кошти надходили до Комітету у вигляді субсидій від Луцького магістрату та з доходів спортивних змагань. У 1928/1929 рр. бюджет цього комітету становив 8200 злотих. У наступні роки ці кошти поступово зростали, зокрема бюджет МКФВіВП у Луцьку в 1929/1930 рр. становив 16 500 злотих; у 1930/1931 – 10 000 злотих; 1931/1932 – 34 189,13 злотих⁶⁶. Однак потрібно наголосити, що щорічні грошові квоти луцький комітет повністю не використовував. Винятком був хіба що бюджетний 1932/1933 рік, на який закладався бюджет 17 500 злотих, а в результаті використано суму 24 400,43 злотих.

Міський комітет ФВіВП призначав фінансові засоби на підтримку і поширення фізичного виховання, спорту і військової підготовки в Луцьку. Так, у бюджетному 1930/1931 році оплачено облаштування парку відпочинку (йорданівського саду), будівництво спортивного майданчика, утримання осередку фізичного виховання і військової підготовки, організацію і проведення зимових спортивних змагань, утримання Спортивно-лікарської консультації в Луцьку, передплату фахових видань (зокрема «Стадіону») та купівлю літератури про фізичне виховання і спорт, підготовку і проведення Свята фізичного виховання і військової підготовки, купівлю спортивних нагород, заробіток інструкторів спортивних клубів і товариств і відрядні кошти спортсменам на змагання поза межами Луцька⁶⁷. Окрім цього, частину фінансів призначено на купівлю малокаліберного спортивного тирю, який був власністю Повітового комітету ФВіВП в Луцьку. Міський комітет ФВіВП складався з 5 секцій: військово-спортивної секції, якою керував пор. Суходольський; економічно-фінансової, яку очолював Галюсінський, який водночас виконував функції луцького мера; секції пропаганди, якою керував підполк. С. Моравський; санітарної секції на чолі з Древновським; секції військової підготовки жінок, якою завідував кап. Сокульський⁶⁸.

Керівником Міського комітету ФВіВП в Луцьку (станом на 1931 р.) був Теофіл Оловінський, бургомістр Луцька, а секретарем – Павел Скоробогатов. У 1933 р. у Луцьку відбулось урочисте відкриття Стадіону ім. маршалка Юзефа Пілсудського. На святі був присутній один з найкращих польських легкоатлетів – Януш Кусоцінський.

⁶⁵ Державний архів Волинської області, Луцький міський комітет фізичного виховання і військової підготовки, фонд 126, місто Луцьк Волинського воєводства, справа 1, с. 2–829.

⁶⁶ Там само, с. 185, 399, 598; „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 16, s. 5–6.

⁶⁷ Державний архів Волинської області, Луцький міський комітет фізичного виховання і військової підготовки, фонд 126, місто Луцьк Волинського воєводства, справа 1, с. 399.

⁶⁸ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 16, s. 5–6.

Повітовий комітет ФВіВП у Дубні був реорганізований 28 січня 1929 р.⁶⁹. Цей комітет складався з таких секцій: військово-спортивної, економічно-фінансової, пропаганди, здоров'я і військової підготовки жінок. У 1928 р. комітет провів 6 пленарних засідань. У тренувальному 1928/1929 р. бюджет комітету становив 9225 злотих, частину цих коштів (600 злотих) 28 січня 1929 г. передано на педагогічно-тренувальну діяльність контрактних інструкторів, на спортивний інвентар призначено 700 злотих, а на будівництво спортивного залу в Пелчі – 1300 злотих. Найбільше бюджетних коштів заплановано на інвестиції, купівлю обладнання і транспорт – 6550 злотих⁷⁰. Крім цього, Повітовий комітет ФВіВП у Дубні отримав тренувальне обладнання (у тому числі 8 пар лиж) і транспортні засоби на суму 1350 злотих. Спортивне обладнання було у розпорядженні повітового коменданта ВП. Бюджетні кошти Повітового комітету ФВіВП в Дубні надходили із субсидій Повітового сеймику, магістратів і окремих гмін. З його ініціативи у місті збудовано спортивний майданчик, який орендували школи і відділи військової підготовки. На рубежі 1928 і 1929 років у повіті діяло 11 команд військової підготовки, 9 команд Стрілецького союзу і 14 команд військових поселенців. У повіті 511 осіб систематично брало участь у діяльності фізичного виховання і військової підготовки, у тому числі 79 тренерів навчали на рівні I ступеня військової підготовки; 119 – на рівні II ступеня військової підготовки; 291 резервістів; 22 учнів Шкільного загону (II ступінь військової підготовки)⁷¹. У січні 1929 р. створено 2 відділи військової підготовки жінок – у професійній школі, яка діяла при монастирі SSOB – 24 учениці) і в Дубенській державній гімназії (14 учениць), а також при Стрілецькому союзі в Радзивиліві (22 стрільчині). На думку повітового старости А. Канського, «загалом населення недостатньо розуміло ФВ і ВП»⁷².

5 квітня 1933 р. відбулося засідання Повітового комітету ФВіВП у Дубні⁷³. Секція ФВ розпочала весняний сезон в останній декаді квітня 1933 р., організувавши спортивне свято. Програма свята зокрема передбачала: 20-кілометрові велозмагання, стрільбу з малокаліберної зброї, біг на 3000 м, баскетбольні та волейбольні змагання, а також естафету. Повітовий комітет ініціював створення таких нових секцій: боксу, ігор та розваг, велосипедного спорту, легкоатлетики, плавання, стрільби і веслування. На засіданні обговорено потребу створення спортивної консультації⁷⁴.

⁶⁹ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, справа 267, с. 3.

⁷⁰ Там само.

⁷¹ Там само.

⁷² Там само.

⁷³ „Wołyń” 1933, nr 16, s. 12.

⁷⁴ Там само.

Члени Повітового комітету ФВіВП в Горохові у 1928 р. провели 4 пленарні засідання⁷⁵. Бюджет цього комітету становив 4000 злотих. Ці кошти поповнювались із субсидій Повітового сеймику та гмін. Облік обладнання для занять фізичною культурою та військовою підготовкою вів повітовий комендант ВП. Спортивний інвентар повіту був розміщений в окремих відділах ВП, загальноосвітніх школах і дільницях Державної поліції. Відповідали за нього інструктури ВП. Що стосується спортивних споруд, площу перед однією зі шкіл Горохова, де проводилися заняття фізичною культурою, вирівняли. Вартість цієї інвестиції становила 2000 злотих. У навчальному 1929/1930 році планувалося – для потреб Повітового комітету ФВіВП – облаштувати в Горохові футбольне поле та малокаліберний тир. Будівництво спортивних споруд було завершене лише в 1933 році. Стрільбище було передане військово-навчальним організаціям. Керівництво змаганнями (тренуваннями) на здобуття Стрілецької відзнаки було доручено комендантові Стрілецького союзу в Горохові – Вілінському.

Станом на січень 1929 р. на території Горохівського повітового комітету ФВіВП діяло 17 відділів ВП, з них 5 відділів Стрілецького союзу, 1 пожежна команда, 2 шкільні загони, 5 аматорських відділів ВП і 4 групи Союзу сільської молоді. З приводу «відношення» повітової громади до праць з ФВ і ВП, керівник Горохівського повітового комітету ФВіВП З. Бобінський (горохівський староста) у своєму звіті вказував:

Населення місцевого повіту мало обізнане з уявленням ідеї про роботу ФВ та ВП, тому поводить пасивно по відношенню до цієї роботи. Робота ФВ та ВП [...] досі здійснювалася лише в осередках з більшим скупченням поляків, вона продовжується лише в початкових школах і в тих організаціях, де молодь не відповідає віку роботи з ВП. З метою сприяння пропаганді та підвищення інтересу до праці ФВ і ВП як серед молоді, так і серед громади польської національності, окружний комітет організував у 1928 р. три свята: іменини маршалка Пілсудського, Свято Конституції 3 травня та День ВП, поєднаний із централізацією філій ФВ та ВП в Горохові та змаганнями з маршу і легкої атлетики на здобуття призів⁷⁶.

17 січня 1930 р. у Горохові було обрано нове правління Повітового комітету ФВіВП, до складу якого увійшли: Коженьовський – заступник керівника правління, пор. Калюзінський – комендант ФВ і ВП, Францішек Плішка – секретар; до складу економічної секції: Тадеуш Чепелевський, Шенсневич, Адам Валігурський, Вуйціцький, Возняк; до складу секції ФВіВП: Гмітшак, Галицький, Яремчук, Крупа, Яцина Оношкович, Профіч, Жегак, Євгеніуш Овсінський, Волошин, Завілінський; до складу секції

⁷⁵ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, справа 267, с. 4.

⁷⁶ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, справа 267; pismo do Wołyńskiego Wojewódzkiego Komitetu WF i PW w Łucku, s. 4–5.

суспільного виховання і пропаганди: Вінцентій Белець, Блотницький, Коженювський, Антоній Лісовський, Сціборський, Пьотр Тшнадель⁷⁷.

В одній із гмін Горохівського повіту, у Берестечку, стараннями Стрілецького союзу (відділ у Янівці) і завдяки допомозі керівництва гміни Берестечко передано до використання футбольне поле розміром 120 м × 60 м⁷⁸.

Повітовий комітет ФВіВП у Костополі у 1928 р. провів 6 пленарних засідань⁷⁹. Бюджет комітету на тренувальний 1928/1929 рік становив 2650 злотих. Сума бюджету складалася із субсидій Повітового сеймику (1000 злотих), підтримки магістрату Березне (100 злотих) і Костополя (200 злотих); гмін: Березне – 300 злотих, Деражне – 150 злотих, Костопіль – 300 злотих, Людвипіль – 250 злотих, Степань – 100 злотих, Стидинь – 100 злотих, а також доходу зі спортивних змагань – 150 злотих. З ініціативи ПКФВіВП у 1928 р. побудовано стадіон – на земельній ділянці, орендованій у Дирекції державних лісів. Будівництво стадіону не було завершене з огляду на відсутність необхідних коштів.

На території повіту діяло 5 відділів ВП, 16 професійних товариств ВП і 1 шкільний загін. Загалом тренувалися 334 особи і 74 військових поселенців⁸⁰. У Костопільському повіті громада польської національності і національних меншин була позитивно налаштована до діяльності ФВ і ВП. У рапорті керівник Костопільського повітового комітету ФВіВП Беневський вказував:

Польське населення налаштоване до військової підготовки цілком позитивно, також значний процент національних меншин добре ставиться до як до ВП, так і до ФВ. Результативно пропагандою є часта організація комітетом спортивних змагань, після яких переможці отримують нагороди, тож певною мірою виділені серед інших⁸¹.

Беневський підтримував пропозиції, як у майбутньому вдало пропагувати фізичну активність. Зокрема, ствердив:

У майбутньому комітет має замір підтримувати ВП на території повіту за підтримки вчителів, поліції, частково пожежної служби. Наприклад, оголошення результатів спортивних змагань чи проведення свят за участі відділів ВП заохочує людей до військових тренувань⁸².

⁷⁷ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 4, s. 8.

⁷⁸ „Wołyń” 1933, nr 38, s. 8.

⁷⁹ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, справа 267; pismo do Wołyńskiego Wojewódzkiego Komitetu WF i PW w Łucku, s. 6.

⁸⁰ Там само, с. 7.

⁸¹ Там само, лист Костопільського повітового комітету ФВіВП до воєводського управління у Луцьку, с. 7.

⁸² Там само.

У листопаді 1929 р. у Костополі відбулося посвячення переданого організації ФВ і ВП нового стрілецького тиру для малокаліберної зброї⁸³.

Дуже успішною для Костопільського повітового комітету ФВіВП була організація спортивного свята в 1933 р.⁸⁴. Програма святкування, в яких брало участь понад 900 осіб (юнаки, шкільна молодь і члени спортивних клубів), складалася зі св. меси, урочистого параду й спортивних змагань. Дуже високих результатів добилися легкоатлети у стрибках у висоту. Вацлав Рудницький (Стрілецький союз, відділ Березне) сягнув 1 м 65 см, натомість Ян Щенсний (Стрілецький союз, відділ у Костополі) – 1 м 60 см⁸⁵.

Гмінне самоврядування Ковельського повіту у тренувальному 1933/1934 році призначило на розвиток фізичного виховання і військової підготовки суму у розмірі 4850 злотих⁸⁶. У Ковелі 10 вересня 1933 р. відбулося відкриття тенісного корту єврейського спортивного клубу «Гасмонея»⁸⁷. В урочистості взяв участь член правління Ковельського повітового комітету ФВіВП пор. Станіслав Маруняк.

Активною діяльністю відзначився Повітовий комітет ФВіВП в Кременці. Члени цього комітету в 1928 р. провели 10 пленарних засідань. Бюджет комітету був високим, оскільки становив 11 624 злотих 40 гр. Фінанси розподіляв таким чином: адміністрація і підписка періодичних видань (550 злотих); фізичне виховання: побудова спортивного майданчика, купівля спортивного обладнання, купівля лиж, підготовка і організація змагань (7200 злотих); на військову підготовку: зарплати інструкторам за контрактом, купівля інвентарю для відділів військової підготовки, придбання нормативно-правових актів і посібників з ВП (3450 злотих); інші витрати (424 злотих 40 гр.).

З ініціативи Повітового комітету у 1928/1929 рр. реалізовано інвестиції облаштування футбольного поля і гімнастичного залу. У Кременецькому повіті існувало 40 відділів ВП і 1082 учасники, у тому числі 7 шкільних загонів (серед них 6 загонів піхоти і 1 кавалерійський) I ступеня військової підготовки (307 членів); 2 шкільні загони (піхоти) II ступеня ВП (79 членів); допризовної молоді налічувалося 7 підрозділів – 5 підрозділів I ступеня ВП (114 членів), 2 підрозділи II ступеня ВП (21 членів); 23 підрозділи рядових резервістів (Союзу військових поселенців) – 508 членів; шкільний загін дівчат при Самоврядувальній гімназії – 53. У рамках Кременецького повітового комітету ФВіВП окремі секції вели дуже активну діяль-

⁸³ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 48, s. 9.

⁸⁴ „Wołyń” 1933, nr 26, s. 8.

⁸⁵ Там само.

⁸⁶ „Wołyń” 1933, nr 6, s. 9.

⁸⁷ „Wołyń” 1933, nr 38, s. 8.

ність, що сприяло позитивному ставленню місцевого населення до розвитку ФВ і ВП.

З ініціативи Повітового комітету у Кременці з 25 вересня по 2 жовтня 1932 р. проводились спортивні змагання з фізичного виховання і військової підготовки⁸⁸. У програму входили велогонки, змагання з футболу, спортивні ігри (баскетбол, волейбол), легкоатлетичні змагання і здача нормативів на Державну спортивну відзнаку та Стрілецьку відзнаку. Учасників було багато, між собою змагалися члени Поліцейського спортивного клубу «Кременець», Кременецького спортивного клубу, спортивного клубу (СК) «Бона» Кременець, єврейського спортивного клубу «Гасмоней» Кременець, а також молодь зі Стрілецького союзу, загону військової підготовки з Вишнівця, шкільна молодь Кременецької гімназії (ліцею), Кременецької вчительської семінарії (ліцею), сільськогосподарської школи з Білокриниці, Самоврядувальної гімназії і Православної духовної семінарії. Турнір проводився на стадіоні Кременецького повітового комітету ФВіВП (футбольне поле при Самоврядувальній гімназії) та на полі Кременецького ліцею⁸⁹.

Одне із засідань Кременецького повітового комітету ФВіВП відбулося 12 лютого 1937 р.⁹⁰. На ньому обговорювалась діяльність комітету за 1936 р. і були заплановані акції на 1937 р. Комітет видав на діяльність у 1936 р. квоту у розмірі 8356 злотих 54 гр. На 1937 р. у бюджеті передбачалася сума 14 259 злотих. Серед запланованих заходів на 1937 р. були: передплата періодичних видань, пов'язаних із ФВ та ВП; проведення лекцій (із показом слайдів) про фізичне та громадянське виховання (на території гмін: Білозірка, Шумськ, Вишнівець і Вишгородок); здача нормативів на Польську державну та Стрілецьку відзнаки (вишкіл юнаків із військової підготовки у Рацькому борі); організація у зимовий період 14-денного лижних тренувань на Сторожовій вежі в Малинові; проведення 7-денних лижних турів (Кути, Рибча, Колодно, Вишгородок), із закінченням курсів, змаганнями за Державну спортивну відзнаку; мандрівний табір громадянського виховання у співпраці з КОП; в інвестиційній секції: подальша розбудова стадіону (бігові доріжки, майданчик для скачків угору та вдовжину, площадка для метання диска та штовхання ядра); початок побудови тиру у Кременці з роздягальнями та душовими; закінчення будівництва стадіону в Білозірці і побудова стадіонів у Колодні та Вишнівці; побудова тиру в Колодні та Вишгородку, закінчення будівництва стрільбищ у Білозірці і Катерберзі⁹¹.

⁸⁸ L. Gronowski, *Święto Wychowania Fizycznego w Krzemieńcu*, „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 8–9, s. 45–47.

⁸⁹ Там само.

⁹⁰ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 4, s. 67.

⁹¹ Там само.

Окрім Повітового комітету ФВіВП, важливу роль у популяризації і розвитку фізичної активності у Кременці відіграла Секція захисту держави і фізичного виховання Об'єднання громадських організацій⁹². Її було створено в Кременці 29 грудня 1931 р. Основною метою було «зосередження зусиль окремих організацій і ведення безпосередньої діяльності в галузі спорту, фізичного виховання і громадського захисту Вітчизни»⁹³. Секція поділялась на 3 комісії: фізичного виховання – керівником комісії був Юліан Козловський; громадянського захисту Вітчизни – керівником був Міхал Жеппо; товариства колишніх військових – керівником комісії був Францішек Гронський. Окрім перерахованих осіб, до складу правління секції також увійшли: Олександр Бергер (керівник), Клавдіуш Кшехлік (заступник керівника) і Марія Задружна (секретар). На засіданні правління секції 21 січня 1932 р., прийнято такий план роботи комісії фізичного виховання на I півріччя 1932 р.: лижні 6-денні тренування у поєднанні з майстер-класом виробництва лиж у домашніх умовах; стрілецький турнір (19 березня 1932 р.); командний біг у боротьбі за перехідну нагороду; весняні тренування з легкої атлетики і спортивних ігор; легкоатлетичні змагання (3 травня 1932 р.); 6-денні курси громадянського виховання; гімнастичні вправи для жінок і чоловіків; цикл лекцій на тему фізичного виховання і військової підготовки⁹⁴.

Окрім Повітового комітету, у Кременці діяв Міський комітет ФВіВП⁹⁵. Установчі збори відбулися 4 лютого 1937 р. До складу комітету входили виконавчий відділ і 3 секції: адміністративно-господарча, громадянського виховання і пропаганди та фізичного виховання і військової підготовки. Бюджет у звітному періоді за 1937/1938 рр. становив всього лиш 1000 злотих⁹⁶. Це була дотація гміни Кременець. Із цієї суми виділено 600 злотих на ремонтні роботи з облаштування льодової ариени, закінчення будівництва стадіону у загальноосвітній школі № 2, організацію свят фізичного виховання і військової підготовки. У плани наступних років було внесено такі інвестиції: побудову та облаштування гімнастичного залу у Кременецькій загальноосвітній школі № 3 (1938 р.); побудову бази з лекційними залами та облаштування її спортивним інвентарем на території Згнилого озера (1938–1940 рр.)⁹⁷.

⁹² „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 4, s. 28.

⁹³ Там само.

⁹⁴ Там само. Гімнастичні тренування для жінок (у понеділки та четверги) проводила Галина Фальковська; гімнастичні заняття для чоловіків (у понеділки, середи і п'ятниці) проводив Юліан Козловський. Цикл лекцій був присвячений такій тематиці: фізичне виховання і військова підготовка в країні та за кордоном; Ігри IX і X Олімпіади; значення спорту в житті особистості і суспільства.

⁹⁵ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 3, s. 46.

⁹⁶ Там само.

⁹⁷ Там само.

В інтересах міста, — як ми читаємо на сторінках «Життя Кременця», — є те, щоб Кременець став центром зимових видів спорту для всієї Волині, тому що тоді він буде спортивно-туристичною визначною атракцією не тільки для Волині, але і для інших районів країни⁹⁸.

Згідно з цитованим зауваженням публіциста, в туристичній сфері, а також у спортивній, головним чином гірськолижній, Кременець як центр впливав не тільки на територію Волинського воєводства, а й на терени поза межами воєводства.

У Кременецькому повіті активно діяли гмінні комітети ФВіВП, зокрема в Шумську 1936 р. з ініціативи місцевого комітету було проведено Свято фізичного виховання і військової підготовки⁹⁹. У спортивному заході взяли участь команди Стрілецького союзу, Союзу резервістів і Волинської спілки пожежних товариств. Організовано теж змагання зі стрільби «Десять пострілів на славу Вітчизни».

Слабшу активність проявляв Повітовий комітет ФВіВП у Любомлі. До складу комітету входило 7 осіб. У 1928 р. члени цього комітету провели 2 пленарні засідання¹⁰⁰. Бюджет ПКФВіВП у Любомлі на звітний 1928/1929 рік становив 3068 злотих 65 гр. Цю суму поповнено з фонду Волинського воєводського комітету ФВіВП (700 злотих), Повітового управління у Любомлі (1503 злотих 65 гр.) і гмін (865 злотих). Фінанси здебільшого були призначені на купівлю спортивного обладнання. На території повіту побудовано тир для стрільби малокаліберною зброєю, де було організовано спортивний турнір. У Любомльському повіті було створено 9 осередків ВП (4 осередки Стрілецького союзу, 4 протипожежні відділи і 1 відділ військової підготовки), які загалом нараховували 179 членів.

Повітовий комітет ФВіВП у Луцьку був досить активним. До складу комісії входило 26 осіб. Кошторис Комітету на 1928/1929 рр. становив 7325 злотих. Що стосується видатків, фінансові ресурси були виділені на адміністрування (695 злотих); організацію Свят фізичної підготовки та військової підготовки, відпочинків, конкурсів, курсів і подорожей (1130 злотих); інвестиції (4155,35 злотих); підписку періодичних видань (118,40 злотих); субсидії (1226,25 злотих)¹⁰¹. З ініціативи комітету у Луцьку побудовано малокаліберний тир. Запроєктовано будівництво 4 спортивних майданчиків. У складі фізичної та військової підготовки діяло 9 шкільних загонів і 5 груп військової підготовки. Серед 26 організацій був 21 осередок Союзу стрільців, 2 філії Товариства польської молоді, 2 осередки ор-

⁹⁸ Там само.

⁹⁹ „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 7, s. 300.

¹⁰⁰ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, справа 267; pismo do Wołyńskiego Wojewódzkiego Komitetu WF i PW w Łucku, s. 11.

¹⁰¹ Там само, с. 13.

ганізації військової підготовки і 1 осередок ГТ «Сокіл», які налічували 867 асоційованих членів і 33 звичайних. Ставлення місцевого суспільства, як польського, так і представників інших національностей – в тому числі українського, до діяльності фізичного виховання і військової підготовки було «загалом добре»¹⁰². Керівником Повітового комітету ФВіВП у Луцьку був староста повіту, Бонкович-Сіттауер, а секретарем пор. Грушинський.

Під час засідання 25 жовтня 1930 р. Єжи Бонкович-Сіттауер звернув увагу на фінансові проблеми у діяльності повітового комітету¹⁰³. До плюсів зарахував організацію і діяльність гмінних комітетів і Рожищі, Чарукові, Цумані, Ківерцях. У Рожищі і Чарукові облаштовано футбольні поля. У Цумані побудовано тир.

Повітовий комітет ФВіВП у Луцьку мав значний вплив на діяльність гмінних комітетів. Так, з ініціативи його діячів затверджено програму гмінних «Свят фізичного виховання і військової підготовки»¹⁰⁴. Основним пунктом програми стала задача нормативів на здобуття Державної спортивної відзнаки, що теж було доброю нагодою для того, аби оцінити досягнення гмінних комітетів у розвитку фізичного виховання та військової підготовки, а також обговорити питання пропаганди та промоції фізичної активності. У 1933 р. на території Луцького повіту перше гмінне Свято ФВіВП відбулося 23 липня у Княгининку, 27 серпня у Ківерцях, а останнє – 24 вересня у Несвічі¹⁰⁵.

На початку січня 1929 р. Повітовий комітет ФВіВП у Рівному складався з 4 секцій: військово-спортивної, освітньо-програмної, санітарної і бюджетно-фінансової. Секція військової підготовки жінок була створена в 1929 р.¹⁰⁶ Бюджет комітету на 1928/1929 звітний рік становив 5400 злотих. Бюджет складався з субсидій: Повітового управління (2000 злотих), Магістрату м. Корець (400 злотих) та гмін: Олександрія (200 злотих), Бугринь (300 злотих), Дяткевичі (300 злотих), Гоща (300 злотих), Клевань (300 злотих), Корець (500 злотих), Майків (100 злотих), Межиріччя (500 злотих), Рівне (200 злотих), Тучин (300 злотих).

У рамках діяльності Повітового комітету існував 1 загін Сільськогосподарської школи і 22 відділи товариств військової підготовки, які нараховували 526 членів. Окрім цього, у військову підготовку було задіяно 470 військових поселенців. Керівник ПКФВіВП у Рівному Станіслав Богуславський (рів-

¹⁰² Там само. Винятком були окремі діячі української громади.

¹⁰³ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 46, s. 8.

¹⁰⁴ „Wołyń” 1933, nr 32, s. 8.

¹⁰⁵ „Wołyń” 2018, nr 39, s. 7.

¹⁰⁶ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, справа 267; pismo do Wołyńskiego Wojewódzkiego Komitetu WF i PW w Łucku, c. 14.

ненський староста) вважав, що «польське населення ставиться до військової підготовки досить добре, як і великий процент національних меншин, які сприймають ФВіВП дуже прихильно»¹⁰⁷. До складу правління ПКФВіВП у 1930 р. входили: голова правління С. Богуславський, комендант військової підготовки (у місті Рівне і Рівненському повіті) пор. Роман Крупінський, секретарем був Скулімовський, інтендантом – працівник господарського відділу Людвік Міяковський¹⁰⁸. Вінцентій Земніцький був керівником секції фізичного виховання і пропаганди, натомість де Берг, заступник рівненського старости, – керівником секції фізичного виховання і військової підготовки.

З ініціативи ПКФВіВП у Рівному у приміщенні Клеванського замку відремонтовано гімнастичний зал і світлицю Стрілецького союзу і встановлено спортивне обладнання; біля замку збудовано тир для малокаліберної зброї; здано в оренду територію на 2 га з думкою про облаштування футбольного поля (мало бути передане в користування у 1930 р.); у Корці за співучасті місцевого ГКФВіВП відкрито стадіон і гімнастичний зал; ПКФВіВП у Рівному надав кошти окремим відділам Стрілецького союзу Рівненського повіту для оренди приміщення під світлицю¹⁰⁹. У наступному, 1930 р. у рамках діяльності ПКФВіВП заплановано побудову тиру для малокаліберної зброї в Гориньграді і Корці; закінчення облаштування футбольного пол у Клевані і купівлю земельної ділянки під футбольне поле в Любомирці; пошиття мундирів для відділу військової підготовки і забезпечення його повним спорядженням; організація інструктурських курсів з фізичного виховання і спорту, зокрема легкої атлетики, лижного спорту, водних видів спорту для членів ВП¹¹⁰. Для потреб інструкторів закуплено мотоцикл, щоб вони легше могли дістатися на заняття з ВП. Дисципліни фізичного виховання і військової підготовки велися в усіх середніх школах для чоловічої та жіночої молоді, а також для позашкільної молоді, приналежної до клубів, організацій і товариств: СК «Гасмоня» Рівне, Залізничної військової підготовки, ГТ «Сокіл», чеського ГТ «Сокіл», Товариства польської молоді, Волинського союзу сільської молоді, Стрілецького союзу.

Керівником МКФВіВП у Рівному був Влодзімеж Боярський (бургомістр міста Рівне), комендантом ВП – пор. Роман Крупінський, інтендантом – Тадеуш Свіщовський, секретарем – Олександр Барщевський¹¹¹. Комітет складався з таких секцій: адміністративно-господарчої, громадянського виховання і пропаганди, а також фізичного виховання і військової підго-

¹⁰⁷ Там само, с. 15.

¹⁰⁸ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 21, s. 8.

¹⁰⁹ Там само.

¹¹⁰ Там само.

¹¹¹ Там само, с. 7.

товки. Штаб-квартира МКФВіВП містилася в будинку на вул. 3 Травня, 131.

У рамках діяльності МКФВіВП у Рівному в 1929 р. побудовано і здано в користування малокаліберний тир ім. Ігнація Мосціцького у Парку князя Любомирського; тривало будівництво другого тиру, на вул. Дубнівській; того ж самого року новому об'єкті в парку було організовано стрілецький турнір за звання чемпіона міста Рівне¹¹². У плані на 1930 р. зазначено будівництво басейну, йорданівського саду і початок будівництва гімнастичного залу.

Засідання ПКФВіВП у Сарнах відбулося 16 травня 1933 р.¹¹³. Метою зборів була організація Свята ФВ і ВП. До складу ПКФВіВП у Здолбунові входило 20 осіб, у тому числі староста як керівник комітету, шкільний інспектор у ролі його заступника, військовий делегат, повітовий комендант ВП, який виконував функції секретаря¹¹⁴. Комітет протягом року проводив від 8 до 10 пленарних засідань. Бюджет комітету у 1928/1929 звітному році становив 3550 злотих. Серед спортивних інвестицій було і футбольне поле. Активно діяли 6 шкільних чоловічих загонів і 3 шкільні жіночі загони, 17 відділів ВП і 1 відділ військової підготовки жінок, які разом нараховували 670 осіб.

Бюджет міських і повітових комітетів ФВіВП у звітному 1936/1937 р. на території Волинського воєводства залишався на такому самому, а подекуди і на вищому рівні у порівнянні з попереднім періодом. Це свідчить про стабільність фінансування фізичної активності. Зокрема це було помітним у сільських місцевостях. Варто висунути тезу, що створення адміністрації Державного управління ФВіВП, – повітових і гмінних комітетів, – значно вплинуло на розвиток фізичної активності сільських територій. Це мало особливе значення для тих воєводств, де був високий процент сільського населення, як простежуємо це у Волинському воєводстві. Крім цього, потрібно підкреслити, що кошториси і проекти бюджетів на наступні роки (1937–1939) були значно вищі¹¹⁵. Порівнюючи фінансування фізичної активності (у тому числі і військової підготовки), варто зазначити, що у Волинському воєводстві воно було на такому самому рівні, як і в Люблінському воєводстві (табл. 6).

¹¹² Там само, с. 7–8.

¹¹³ „Wołyń” 1933, nr 21, s. 8. +

¹¹⁴ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, справа 267; pismo do Wołyńskiego Wojewódzkiego Komitetu WF i PW w Lucku, s. 18.

¹¹⁵ Archiwum Państwowe w Lublinie (APL), Powiatowy Komitet Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w Hrubieszowie (PKWFiPWH), sygn. 5, s. 265.

Таблиця 6. Бюджет і проєкт бюджету повітових і міських комітетів фізичного виховання і військової підготовки у Люблінському і Волинському воєводствах в 1936–1939 рр.

Комітет	Виконано у 1936/1937 рр. у злотих	Приблизно на 1937/1938 рік у злотих	Проєкт на 1938/1939 рр. у злотих
ПКФВіВП Люблін	7 433,45	10 000,00	13 115,00
МКФВіВП Люблін	12 050,74	15 001,00	57 883,00
ПКФВіВП Любартів	8 234,16	10 800,03	13 916,03
ПКФВіВП Янів- Люблінський	7 261,90	10 731,81	11 680,16
ПКФВіВП Хелм	9 978,15	13 246,80	18 316,00
ПКФВіВП Краснистав	10 019,58	10 200,00	11 039,00
ПКФВіВП Любомль	3 632,43	61 42,00	6 628,15
ПКФВіВП Замость	9 067,84	12 900,00	19 585,50
ПКФВіВП Томашів- Люблінський	8 065,73	12 398,74	18 786,99
ПКФВіВП Білгорай	9 067,05	10 322,15	11 570,54
ПКФВіВП Грубешів	9 590,90	15 000,00	16 355,00
ПКФВіВП Володимир	5 952,72	8 270,00	10 132,90
ПКФВіВП Ковель	5 949,81	9 590,00	13 242,50
МКФВіВП Ковель	9 614,58	10 800,00	12 676,00
МКФВіВП Рівне	8 200,00	14 931,00	19 931,00
ПКФВіВП Рівне	8 924,91	18 240,00	21 930,00
ПКФВіВП Луцьк	11 136,13	18 081,00	21 031,00
МКФВіВП Луцьк	6 878,13	7 250,00	12 613,75
ПКФВіВП Дубно	10 534,06	15 480,00	16 686,00
ПКФВіВП Горохів	5 926,37	8 300,00	10 108,50
ПКФВіВП Камінь- Каширський	3 963,95	3 890,00	5 240,00
Разом	171 482,59	241 573,73	339 617,04

Джерело: Archiwum Państwowe w Lublinie, Powiatowy Komitet Wychowania Fizycznego i Przystosobienia Wojskowego w Hrubieszowie, sygn. 4, s. 265.

8 березня 1938 р. на засіданні виконавчого відділу Міського комітету ФВіВП у Ковелі прийнято звіт секції і встановлено кошторис бюджету на 1938/1939 рік на суму 5801 злотих¹¹⁶. Навесні-влітку 1938 року планувалося завершити будівництво бігової доріжки на стадіоні, подовжити огорожу та побудувати загородження навколо бігової доріжки. Станом на 20 берез-

¹¹⁶ „Wołyń” 1938, nr 11, s. 7.

ня 1938 р. секція фізичної підготовки і військової підготовки планували організувати змагання з волейболу для шкіл та спортивних клубів.

У квітні 1939 р. під керівництвом міського голови Ковеля А. Беднарського відбулося засідання виконавчого Міського комітету фізичного виховання і військової підготовки щодо бюджету комітету на звітний рік 1939/1940¹¹⁷. На витрати в бюджеті було заплановано приблизно 11 тис. злотих. З цієї суми, серед іншого: на розширення стадіону та спортивних споруд було заплановано приблизно 5000 злотих; 3000 злотих на тренувальну кампанію та літні табори; розширення можливостей байдаркової пристані шляхом придбання 10 каяків на суму 400 злотих. Виконавчий департамент вирішив взяти в управління спортивні споруди на річці Турія разом зі стадіоном та байдарковою пристанню¹¹⁸.

Діяльність військових частин відігравала важливу роль в організації фізичної роботи, насамперед щодо військової підготовки. Перший заступник Міністра військових справ генерал-майор. 5 вересня 1929 року Даніель Конажевський затвердив «територіальний поділ організації роботи для військової підготовки»¹¹⁹. У Волинському воєводстві за нагляд і здійснення військової підготовки відповідали три великі військові частини – в межах II Командування Окружного Корпусу в Любліні: 3-тя піхотна дивізія, дислокована в Замості; 13-та стрілецька дивізія, дислокована в Рівному; 27-ма піхотна дивізія, дислокована в Ковелі. Округ, що складався з повітів: Хелм, Краснистав, Любомль, укомплектовувався військовим штабом 7-го полку піхоти легіонів; особовий склад Дистрикту у складі таких повітів: Люблінський – міський, Люблінський – земельний, Янів-Люблінський, Любартівський – виконував військовий штаб 8-го полку піхоти Легіонів; особовий склад Дистрикту у складі таких повітів: Замостський, Томашів-Люблінський, Білгорай, Грубешів – виконував військовий штаб 9-го полку піхоти Легіонів; район у складі Дубенського та Кременецького повітів був укомплектований військовим штабом 43-го прикордонного стрілецького полку в Дубні; район у складі Костопільського, Рівненського та Здолбунівського повітів укомплектований військовим складом 44-го прикордонного стрілецького полку в Рівному; округ, що складався з Володимирського та Грубешівського повітів, був укомплектований військовим персоналом 23-й полк піхоти у Володимирі; округ у складі Горохівського та Луцького повітів був укомплектований військовим штабом 24-го полку піхоти в Луцьку; Район у складі Ковельського, Камінь-Каширського

¹¹⁷ „Wołyń” 1939, nr 16, s. 2.

¹¹⁸ Там само.

¹¹⁹ APK, UWK, sygn. 124, podział terytorialny organizacji pracy przysposobienia wojskowego z dnia 5.09.1929 r., b. pag.

та Сарненського повітів був укомплектований військовим складом 50-го полку піхоти прикордонних стрільців у Ковелі¹²⁰.

У червні 1930 р. в Польщі запроваджено так звані нормативи з метою здобуття Державної спортивної відзнаки. У липні і серпні 1931 р. Міський комітет ФВіВП у Луцьку планував провести змагання з легкоатлетики, стрільби і плавання¹²¹. Спортивні турніри на здобуття Державної спортивної відзнаки заплановано провести на стадіоні МКФВіВП, у тирі і в басейні. Відповідальною за організацію цих випробувань була секція ФВіВП, якою керував Б. Кондратович.

У селі Підгайці Луцького повіту 30 липня 1933 р. відбулося Свято ФВ і ВП. У рамках цих змагань 200 учасників, переважно з пожежної охорони і Стрілецького союзу, взялося за здачу нормативів на Державну спортивну відзнаку¹²². Програма містила показові виступи пожежної служби, в яких найкращими виявилися пожежники з Теремна. Свято ФВ і ВП підготували Гмінні комітети ФВіВП в Піддубцях і Полонці.

Міський комітет ФВіВП у Луцьку спільно з іншими організаціями і товариствами реалізовував різні спортивні акції. З ініціативи МКФВіВП та регіональної військової комендатури 15 червня 1930 р. мали бути організовані велосипедні змагання на дистанцію 50 км на трасі Луцьк – Ковель¹²³.

З ініціативи Повітового комітету ФВіВП у Дубні 4–6 лютого 1937 р. проведено лижний патрульний забіг на трасі 180 км¹²⁴. Траса пролягала через такі місцевості: Судобичі, Верба, Козин, Теслухів, Княгинин, Ярославичі¹²⁵. У змаганнях взяло участь 89 членів Стрілецького союзу з таких філій: Дубно («Бакон»), Комашівка, Перчин, Будераж, Длужек, Липник, Верба, Нові Дубини, Радзивилів, Теслухів, Чорна Лоза, Полянівка, Торговиця, Ярославичі. У звіті з лижного бігу комендант повітового відділу Союзу стрільців у Дубні Зигмунт Конарський зазначив:

Загалом естафета викликала жвавий інтерес у повіті серед його мешканців, що стало результатом належної та ефективної пропаганди лижного спорту,

¹²⁰ APK, UWK, sygn. 124, podział terytorialny organizacji pracy przysposobienia wojskowego z dnia 5.09.1929 r., b. pag.; zob. też: J. Wojtycza, *Przysposobienie wojskowe w odrodzonej Polsce do roku 1926*, Kraków 2001, s. 94–98.

¹²¹ Державний архів Волинської області, Луцький міський комітет фізичного виховання і військової підготовки, фонд 126, місто Луцьк Волинського воєводства, справа 1, с. 820–821.

¹²² „Wołyń” 1933, nr 32, s. 8.

¹²³ Державний архів Волинської області, Луцький міський комітет фізичного виховання і військової підготовки, фонд 126, місто Луцьк Волинського воєводства, справа 1, с. 529.

¹²⁴ Державний архів Волинської області, фонд 129, Управління підокругу Волинь Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства, опис 1, справа 45, с. 148.

¹²⁵ Там само.

а стрілецька форма учасників змагань викликала неабиякий інтерес у Союзі стрільців по всій трасі¹²⁶.

З точки зору спортивної інфраструктури, однією з найважливіших інвестицій стало будівництво спортивного стадіону в Луцьку¹²⁷. Волинське товариство велосипедистів і мотоциклістів на чолі з Костянтином Титовим у 1929 р. взялося до облаштування велотреку. Земельну ділянку площею 7 га 8425 м² передало військове командування, яке сприяло не лише облаштуванню велотреку, а й інших спортивних споруд, що розширювало можливості Осередку фізичного виховання і військової підготовки. Роботи над велотреком продовжено в 1930 р. На цей об'єкт Волинське товариство велосипедистів і мотоциклістів отримало від Державного управління ФВіВП (за посередництвом МКФВіВП) субсидію розміром 3000 злотих. Наступного, 1931 року спортивну інвестицію підтримав Волинський воєводський комітет ФВіВП (безпосередній контроль проведених робіт здійснював МКФВіВП), реалізуючи задум побудови спортивного об'єкту, облаштування стадіону з велотреком, рекреаційним парком, футбольним полем і базою для тренінгів¹²⁸. Опрацьований тогочасний кошторис проєктної інвестиції сягав 300 000 злотих. Це була сума, яка значно перевищувала фонди МКФВіВП у Луцьку. Однак варто зазначити, що це були перебільшені кошти. Сума інвестиції, яку мали передати у користування в вересні 1933 р., у липні цього ж року становила 60 000 злотих. Фонд складався із субсидії Державного управління ФВіВП (14 000 злотих); інспектор Кременецького ліцею виділив 31 м² соснової деревини (2000 злотих); власник маєтку Березне Емануель Малинський пожертвував 75 м² «кругляками»; Державний банк сільського господарства (відділ у Луцьку) передав 60 м² соснової деревини «кругляками»; директор Держлісництва у Луцьку виділив 40 м² «тертої» деревини; цементний завод «Волинь» пожертвував 30 бочок цементу; відділ Залізничної військової підготовки передав 30 вагонів шлаку; військове командування надало будівельні матеріали для спорудження трибун, тунелю і сторожового будинку. Важливу роль у цьому процесі відновлення інвестиції відіграв волинський воєвода Генрик Юзевський¹²⁹.

У 1931 р. місцева влада передала у користування парк відпочинку, а в червні 1933 р. – футбольне поле і тренувальні споруди¹³⁰. Футбольне поле

¹²⁶ Там само, с. 149.

¹²⁷ T. Ołowiński, *Sport i wychowanie fizyczne. Stadion sportowy w Łucku*, „Wołyń” 1933, nr 31, s. 7.

¹²⁸ Там само.

¹²⁹ Там само. Як пише Т. Оловінський, «Завдяки цій допомозі та турботі п. Воєводи Генрика Юзевського роботи просувалися швидко».

¹³⁰ Там само. У серпні-вересні 1933 р. потрібно було виконати такі роботи: «поставити відкриті дерев'яні трибуни і облаштувати сидячі місця у верхній частині велотреку, побудувати центральні парадні сходи для виходу на трибуну та оздобити представницькі ложі, облаштувати

мало розміри 110 м × 70 м; на стадіоні були 4 бігові шлакові доріжки довжиною 400 м, із прямою, яка поділялася на 6 секцій; із 500 м шлакового треку¹³¹. Спортивні споруди на стадіоні надавалися для проведення змагань загальнодержавного і міжнародного рівня, наприклад, у легкій атлетиці.

Головний комендант Стрілецького союзу забезпечував відділи Стрілецького союзу Підокругу «Волинь» спортивним інвентарем. Так, у січні 1937 р. відділам Союзу стрільців передано 30 пар лижних кріплень (у повіти: Дубно, Горохів, Камінь-Каширський, Ковель, Кременець, Луцьк, Рівне і Здолбунів)¹³². У другій половині 30-х років XX ст. завдяки старанням Стрілецького союзу Підокругу «Волинь» відкрито стрільбища, які зазвичай працювали двічі на тиждень (у суботу й неділю)¹³³. Стрілецькі тири були у таких повітах: Дубно (Дубно, Радзивилів, Млинів і Вербя), Камінь-Каширський, Ковель, Луцьк (Луцьк), Рівне (Гоща і Рівне), Здолбунів (Острог і Здолбунів). У 1936/1937 тренувальному році передали у користування тир у Кременці. Раціональне використання стрільбищ значно ускладнювала недостатня кількість спортивних карабінів¹³⁴.

Ініціативу побудови спортивних об'єктів підтримали Добровольчі пожежні команди¹³⁵. Завдяки старанням їхнього керівництва у Рівному біля пожежної частини встановлено майданчик для спортивних ігор (баскетбол, волейбол) та змагань з легкої атлетики. З ініціативи Стрілецького союзу у Рожищі у 1933 р. відбулося відкриття річкової пристані¹³⁶. Об'єкт урочисто відкрили діячі Стрілецького союзу Шнайдер (заступник коменданта Підокругу «Волинь») і комендант Стрілецького союзу Луцького повіту Роман Фіалковський. При відділі Союзу стрільців у Рожищі існувала секція водного спорту. Вона мала власне спорядження, яке складалося з 1 моторного човна, 1 гоночного човна, 2 прогулянкових човнів і байдарок¹³⁷.

Ще однією організацією, яка сприяла розвитку фізичної активності, був осередок Залізничної військової підготовки. Завдяки старанням його діячів у Рівному 14 травня 1933 р. відбулося урочисте відкриття нових спортив-

систему водопостачання та каналізації, облаштувати тенісні корти і поля для катання на ковзанах та хокею, побудувати павільйон на території йорданського саду, звести господарську будівлю, впорядкувати територію і розширити спортивні споруди».

¹³¹ „Wołyń” 1933, nr 10, s. 7.

¹³² Державний архів Волинської області, фонд 129, Управління підокругу Волинь Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства, опис 1, справа 45, с. 152.

¹³³ Державний архів Волинської області, фонд 129, Управління підокругу Волинь Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства, опис 1, справа 46, с. 954.

¹³⁴ Там само.

¹³⁵ „Wołyń” 1933, nr 30, s. 7.

¹³⁶ „Wołyń” 1933, nr 28, s. 7.

¹³⁷ „Wołyń” 1933, nr 23, s. 7.

них об'єктів: малокаліберного тиру і футбольного поля¹³⁸. Цього ж самого дня передано в користування нове футбольне поле у Ковелі, яке з'явилося завдяки ініціативі залізничників¹³⁹. На святі в Ковелі були присутні командир 27 дивізії піхоти Юліуш Драпелла і Юзеф Лівач, командир 50 полку піхоти прикордонних стрільців, а також ковельський староста Кубицький.

У часописі «Волинь» (№ 21, 1933 р.) знаходимо інформацію про початок будівництва басейну з водним трампліном у Млинівцях поблизу Кременця (5 км від міста), на річці Іква, завдяки Об'єднанню громадських організацій¹⁴⁰. Об'єкт здано у користування у червні 1933 р.¹⁴¹. З метою безпеки були позначені і впорядковані місця для купання на Ікві. Спортивно-рекреаційний комплекс складався з басейну, пляжу, гардеробу і трампліна. Загальна сума інвестиції становила 2633 злотих і 27 гр.¹⁴². Розміри басейна: 50 м × 60 м із глибиною води від 1,5 до 4 м та 5 плавальними доріжками¹⁴³. У 1935–1936 рр. зроблено косметичний ремонт, побудовано склад для байдарок, закуплено човен, байдарку і 10 кабінок. Загалом ці витрати становили 1220 злотих 9 гр.¹⁴⁴.

На території Волинського воєводства побудовано спортивні об'єкти для потреб зимових видів спорту. З ініціативою побудови лижного трампліна виступила Секція захисту держави і фізичного виховання Об'єднання громадських організацій у Кременці¹⁴⁵. Секцію створено 29 грудня 1931 р.¹⁴⁶. Місце для будівництва трампліна знаходилося на території Згнилого озера (одного з найбільших місць Кременця, на північному схилі, вкритому лісом). Любителі лижного спорту отримали у користування цей об'єкт за сприяння Кременецького ліцею. Проєкт трампліна створив інженер, архітектор Целярський. За підрахунками, з трампліна можна було здійснювати стрибки довжиною від 30 до 40 м¹⁴⁷. Будівництво лижного спуску розпочали на початку листопада 1932 р. Наприкінці 1932 р. закінчено роботи над лижним трампліном у Кременці¹⁴⁸. З ініціативи Секції захисту держави і фізичного виховання Об'єднання громадських організацій, урочисте відкриття лижного спуску відбулося 15 січня 1933 р. Того ж дня

¹³⁸ „Wołyń” 1933, nr 21, s. 7.

¹³⁹ Там само, с. 8.

¹⁴⁰ Там само. Річка Іква є правою притокою Стиру.

¹⁴¹ „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 3, s. 76.

¹⁴² Там само, с. 77.

¹⁴³ „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 6, s. 269.

¹⁴⁴ Sprawozdanie Przewodniczącego Zarządu ZOS z dnia 10 VII 1936 r. za rok 1935/36, „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 7, s. 279–295.

¹⁴⁵ „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 11, s. 29–30.

¹⁴⁶ „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 4, 176.

¹⁴⁷ „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 11, s. 30.

¹⁴⁸ „Wołyń” 1933, nr 3, s. 13.

відбулися інавгураційні лижні змагання¹⁴⁹. На святі серед інших були присутні: Миколай Гоблевський (заступник волинського воєводи), Юлія Юзевська (дружина волинського воєводи), С. Чарноцький (староста Кременецького повіту), полковник Миколай Фреуд-Красіцький (командир бригади КОП Волинь), В. Клімкевич (голова Окружного лижного союзу у Львові, делегат Польського лижного союзу), капітан Зелінський (комендант Округу ФВ і ВП). Трамплін посвятив о.-настоятель Студзінський. Кременець у міжвоєнний період був найбільшим осередком зимових видів спорту на Волині. На урочисте відкриття спуску та спортивні змагання прибули близько 2 тисяч глядачів¹⁵⁰. З ініціативи Об'єднання громадських організацій у 1933 р. побудовано тренувальний трамплін і будинок (гардероб) для лижників біля Згнилого озера¹⁵¹. Кошторис цих об'єктів становив 1836 злотих і 29 гр. У наступні роки продовжено роботи у напрямку «остаточного завершення будівництва обох лижних спусків»¹⁵². За допомогою земляних робіт збільшено стрибків з 40 м до 50 м, забезпечено настил для обох трамплінів, викладено підлогу на лижній базі. Сума виконаних робіт становила 522 злотих 17 гр.

Лижні трампліни побудовано також в інших місцевостях Волинського воєводства, зокрема в Острозі¹⁵³. Спортивні клуби готували льодові ариени. Наприклад, з ініціативи Спортивного гуртка Ковельської державної гімназії у зимовому сезоні 1932/1933 підготовлено льодову арену для хокею та ковзанярства¹⁵⁴.

Важливим елементом розвитку фізичної активності було вироблення спортивного інвентарю. З ініціативи ПКФВіВП у Здолбунові в Острозькій ремісничій школі над Горинню творено лижну фабрику¹⁵⁵. За інформацією часопису «Волинь», у лютому 1933 р. учні виготовили приблизно 200 пар лиж¹⁵⁶. Купляли їх не тільки любителі лижного спорту зі Здолбунівського повіту, а й жителі дальших регіонів Польщі, наприклад, Варшави. Лижі виробляли також у шкільних майстернях Кременецького ліцею¹⁵⁷. Передусім таким чином забезпечувала себе лижами шкільна молодь цього ліцею. На прохання Морської і колоніальної ліги у Сарнах розпочали курси з

¹⁴⁹ *Skocznia narciarska w Krzemieńcu otwarta*, „Wołyń” 1933, nr 4, s. 5; „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 1, s. 27.

¹⁵⁰ „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 1, s. 39.

¹⁵¹ „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 3, s. 75–76.

¹⁵² *Sprawozdanie Przewodniczącego Zarządu ZOS z dnia 10 VII 1936 r. za rok 1935/36*, „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 7, s. 279–295.

¹⁵³ „Wołyń” 1933, nr 6, s. 9. Była to skocznia dla początkujących narciarzy.

¹⁵⁴ „Wołyń” 1933, nr 3, s. 13.

¹⁵⁵ „Wołyń” 1933, nr 6, s. 9.

¹⁵⁶ Там само.

¹⁵⁷ „Przegląd Sportowy” 1929, nr 86, s. 5.

виробництва байдарок¹⁵⁸. Протягом 1,5 місяця ці курси відвідувало 18 осіб.

Попри значні досягнення у розвитку спортивної інфраструктури з метою покращення фізичної активності, населення деяких частин Волинського не мало достатньо спортивних об'єктів і спорядження. Л. Гроновський на шпльтах «Життя Кременця» писав про слабку спортивну інфраструктуру Кременця для занять з легкої атлетики:

Значною перешкодою у розвитку спорту, а особливо легкої атлетики, є відсутність бігових доріжок у нашому місті. [...] Легка атлетика є основою всіх видів спорту, а тому метання, стрибки і біг вимагають відповідного майданчика з біговими доріжками¹⁵⁹.

Крім цього, Л. Гроновський звернув увагу на недопрацювання у розвитку фізичної активності жінок:

Питання фізичного виховання жінок є справою нагальною і важливою, яка вимагає в цьому напрямі значних зусиль¹⁶⁰.

Ця ситуація покращилася в наступні роки.

У звітному 1935/1936 році Секція суспільних дій, заснована при Об'єднанні громадських організацій у Кременці, у міру фінансових можливостей провела ремонтно-будівничі роботи на Громадсько-туристичній базі; Об'єднання спільно з СК Кременець ініціювало облаштування тенісних кортів¹⁶¹. Будівництво тенісних кортів мало бути закінчене до грудня 1936 р. До середини 1936 р. З цієї метою витрачено 527 злотих і 7 гр.¹⁶². Задля розвитку планеризму Воеводський комітет Ліги повітряної і проти-газової оборони зібрав у 1934 р. в Кременці будівельні матеріали на потреби встановлення ангара у Куликові¹⁶³.

У першій половині 20-х років ХХ ст. за розвиток фізичної культури в Луцькому повіті відповідала Повітова рада фізичного виховання і військової підготовки. Після створення Державного управління ФВіВП засновано Волинський воеводський комітет фізичного виховання і військової підготовки. До його складу входили такі секції: військово-спортивна, фінансово-господарча, секція пропаганди, санітарна і військової підготовки жінок.

¹⁵⁸ „Wołyń” 1933, nr 9, s. 9.

¹⁵⁹ L. Gronowski, *Święto Wychowania Fizycznego*, „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 8–9, s. 47.

¹⁶⁰ Там само.

¹⁶¹ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 7–8, s. 373; *Sprawozdanie Przewodniczącego Zarządu ZOS z dnia 10 VII 1936 r. za rok 1935/36*, „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 7, s. 279–295. З ініціативи Об'єднання громадських організацій реалізовані інші види робіт, про які попередньо йшла мова, у тому числі роботи на лижних трамплінах в басейні в Млинівці на річці Іква.

¹⁶² *Sprawozdanie Przewodniczącego Zarządu ZOS z dnia 10 VII 1936 r. za rok 1935/36*, „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 7, s. 294.

¹⁶³ „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 4, s. 128.

Потім були створені структури повітових і міських комітетів ФВіВП, зокрема у Луцьку, Дубні, Горохові, Костополі, Кременці, Любомлі, Рівному і Здолбунові. Варто підкреслити, що в доступних джерельних матеріалах відсутня інформація щодо ширшої діяльності гмінних комітетів фізичного виховання і військової підготовки.

Діяльність адміністративних структур Державного управління ФВіВП у Волинському воєводстві сприяла розвитку фізичного виховання, спорту та військової підготовки не лише в містах, а й, що важливо, у селах. Повітові та окружні комітети вплинули на розвиток спортивної інфраструктури, підвищення рівень підготовки та підвищення кваліфікації інструкторів, суттєво зросло фінансування інструкторів та тренерів, організації фізкультурних заходів, спортивних змагань та роботи з військової підготовки.

2.2. Підготовка педагогічного, суддівського та громадського персоналу

Фактором, що визначав розвиток рухової активності, було проведення інструкторами занять з фізичного виховання і спорту в школах, спортивних клубах і товариствах. Частина з них виплачували з коштів МКФВіВП у Луцьку. Луціан Менке проводив заняття з фехтування в Державній середній школі та Школі торгівлі, а також заняття з боксу для спортивних клубів і товариств. Крім Л. Менке, уроки фізкультури та спорту проводили інші інструктори, серед яких: капітан Станіслав Беднарж і Адам Суходольський. Як свідчать архівні джерела, взимку 1930/1931 рр. у Луцькому міському центрі фізкультури проводили заняття гуртки та організації: «Брит Трумпельдор», ЄСК «Гасмонея» та Стрілецький союз¹⁶⁴.

З ініціативи Волинської окружної ради у Ковелі організовано тижневий курс гімнастики для вчителів початкових класів; курс закінчився 14 червня 1931 р. У ньому брали участь учителі з Ковельського, Любомльського та Володимирського повітів¹⁶⁵. Гімнастичний курс проводив шкільний інспектор Тишка з Рівного.

У Луцьку та Острозі проводилися літні курси фізичного виховання¹⁶⁶. Їх метою було підвищення кваліфікації вчителів загальноосвітніх шкіл відповідно до зросту потреб у цій галузі. Як зазначав Л. Новак:

У 1937/38 навчальному році в Польщі було зареєстровано 27 235 початкових шкіл, 76 648 учителів і 4 701 240 учнів. Проте в 1938/39 навчальному році кількість

¹⁶⁴ Державний архів Волинської області, Луцький міський комітет фізичного виховання і військової підготовки, фонд 126, місто Луцьк Волинського воєводства, справа I, с. 578.

¹⁶⁵ „Ziemia Wołyńska” 1931, nr 25, s. 7.

¹⁶⁶ L. Nowak, *Wychowanie fizyczne i sport w Państwowym Szkolnictwie Ogólnokształcącym w Polsce w latach 1918–1939*, Poznań 1996, s. 120.

збільшилася приблизно на 240 шкіл, 2000 учителів і 96 000 учнів. Це збільшення стосувалося переважно східних і центральних районів Польщі¹⁶⁷.

Двомісячні курси «лідерів фехтування» відбулися на початку 1939 року в Рівному¹⁶⁸. У курсах взяло участь 30 учнів державних гімназій та ліцеїв.

Величезну роль у розвитку рухової, в тому числі і спортивної діяльності відіграло створення наприкінці першої половини 1931 року в Луцьку Окружного центру фізичного виховання¹⁶⁹. Керівником Центру був поручник Вацлав Дзевуляк. Вже за 10 місяців існування повітового Центру фізичного виховання зафіксовано значні досягнення. У рамках курсів під час двотижневих занять підготовлено 153 лідерів (інструкторів), зокрема у таких видах спорту: бокс, спортивні ігри, легка атлетика, плавання; на «екстра» (вечірніх) курсах займалися 363 особи. Військово-спортивний клуб (ВСК) 71 чол., 24 о., завершили заняття з плавання вільним стилем (кроль); 12 гравців ВСК 24 полку піхоти, 79 унтер-офіцерів 24 полку піхоти взяли участь у курсах легкої атлетики; 32 гравці СК «Гасмонея» Луцьк; 22 старшокласники, 15 членів СК «Стрілець», 14 гравців ВСК 24 рр., 20 гравців СК «Гасмонея» та 22 немісцеві гравці «з усіх міст Волині» (у рамках 2-тижневих занять) пройшли курси боксу¹⁷⁰. Гімнастичні вправи (гімнастичні комплекси) як підготовку до здобуття Державної спортивної відзнаки виконувало 14 жінок з родини військових, 18 офіцерів 24-го піхотного полку, 17 офіцерів запасу, 21 офіцер і підофіцер з 13 відд. та 27 неафілійованих (в т.ч 10 жінок). 133 особи закінчили лижні курси, організовані взимку (1931/1932) (отримавши безкоштовне взуття та лижне спорядження), у тому числі 29 членів СК «Стрілець» і «Гасмонея», 19 службовців, 37 студентів учительської семінарії, 36 членів молодшої середньої школи, Військової школи і Торгівельної школи, 12 військовослужбовців, 20 учнів Єврейської неповної гімназії.

Окружний осередок ФВ розвивав спорт (організовуючи курси у різних сферах фізичної активності) у містах за межами Луцька, в тому числі: у Дубні, Горохові, Кисиліні, Рокитному, Рожиші, Сарнах і Затурцях. Всього ці курси пройшли 417 осіб¹⁷¹. Осередок приймав нормативи на здобуття Державної спортивної відзнаки, у змаганнях брало участь 277 осіб, з них відзнаку отримало 140 осіб.

У діяльності Стрілецького союзу в сфері фізичного виховання, спорту та військової підготовки важливим елементом були інструктори. У цьому відношенні краща ситуація була зафіксована в 1930-х роках, порівняно з по-

¹⁶⁷ Там само, с. 32.

¹⁶⁸ „Wołyń” 1939, nr 8, s. 6.

¹⁶⁹ „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 15, s. 3.

¹⁷⁰ Там само.

¹⁷¹ Там само.

переднім десятиліттям. З Луцького повіту в 1935/1936 р. курси спортивних інструкторів закінчили такі члени Стрілецького союзу: лижний курс – Юзеф Сивий (працював як інструктор лижного спорту в Стрілецькому союзі Олика), Станіслав Карабьовський (лижний керівник, Стрілецький союз Луцьк), Вацлав Сосенкевич (керівник лижної секції, Стрілецький союз Луцький замок); курс спортивних ігор – Цезарій Сухацький, Миколай Кшижановський (керівник секції спортивних ігор Стрілецького союзу в м. Рожище), Олександр Остапець (попередник спортивних ігор, Стрілецький союз Луцьк), Владислав Адамський (попередник спортивних ігор, Стрілецький союз Цумань), Костянтин Чечот (попередник спортивних ігор, Стрілецький союз Рожище); курс боксу – Владислав Онішук (інструктор з боксу, Стрілецький союз Луцьк), Анджей Фомук (інструктор з боксу, Стрілецький союз Луцьк); курс плавання – Владислав Онішук (керівник плавання, Стрілецький союз Луцький замок); курс з легкої атлетики – Лонгін Масніцький (лідер з легкої атлетики, Стрілецький союз Луцький замок), Анджей Фомук (лідер з легкої атлетики, Стрілецький союз Луцьк)¹⁷². Окрім цього, Станіслав Зайдель закінчив Центральний інститут фізичного виховання у Варшаві (інструктор з легкої атлетики, Стрілецький союз Луцьк)¹⁷³.

З ініціативи Стрілецького союзу у період з 1 січня 1936 р. до 31 грудня 1937 р. було проведено 6 курсів спортивних інструкторів (з літніх дисциплін), які закінчили 44 чоловіки та 5 жінок¹⁷⁴. Проводилися курси спортивних інструкторів з таких дисциплін: бокс, баскетбол, легка атлетика, футбол, плавання і волейбол. У зимовий період (від 1 листопада 1936 р. до 30 березня 1937 р.) Підокруг Стрілецького союзу Волині провів 8 курсів інструкторів лижників, в якому взяли участь 110 чоловіків і 2 жінки, та 2 курси інструкторів з ковзанярського спорту, який завершили 11 осіб, з них 2 жінки¹⁷⁵.

Станом на лютий 1939 р. в Стрілецькому союзі Підокругу Волинь кількість кадрів для реалізації фізичного виховання і спорту була такою: лідери рухових вправ – 69 (закінчені 2–3-тижневі курси в Окружному осередку ФВіВП); інструктори рухових вправ – 13 (закінчений річний вищий курс ФВ, закінчені 2–3-тижневі курси в Окружному осередку ФВіВП); лідери спеціальної галузі спорту (44): у лижних тренуваннях – 24, у плаванні – 5, у гандболі – 8, у боксі – 7; помічники лідерів спеціальної галузі спорту: у лижному спорті – 9; інструктори окремого

¹⁷² Там само.

¹⁷³ Державний архів Волинської області, фонд 129, Управління підокругу Волинь Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства, опис 1, справа 45, с. 3.

¹⁷⁴ E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, D. Bakota, *Wychowanie fizyczne i sport w działalności Związku Strzeleckiego w województwie wołyńskim w latach 1921–1939...*, s. 19.

¹⁷⁵ Там само.

виду спорту (9): у лижному спорті – 5, у боксі – 3, у плаванні – 1; помічники інструктора вибраного виду спорту – 2¹⁷⁶.

У міжвоєнний період зросла кількість кваліфікованого персоналу для забезпечення фізичної активності у Стрілецькому союзі Підокругу Волинь. Потрібно звернути увагу, що серед шкільних працівників не вистачало тренерів. Діячі з Волині у Зверненні до головного коменданта Стрілецького союзу (1939 р.) вказали на недостатній тренерський склад, зокрема лідерів рухових занять (30) і інструкторських кадрів у спортивних іграх (15), лижному спорті (5), боксі (5), і в домашньому виготовленні лиж (6)¹⁷⁷. Для членів Стрілецького союзу Підокругу Волинь було замовлено 15 місць на курсах лідерів занять, які мали проводитись в Окружному осередку ФВіВП в Луцьку¹⁷⁸. У рамках повітової діяльності Стрілецького союзу в Дубні інструктори реалізовували заняття фізичного виховання і спорту в таких місцевостях: Адамівка, Богуші, Березина, Будераж, Діброва, Драньча Польська, Дубно (Бакон-Експорт), Калинівка, Кирилівка, Курдибан Варковицький, Млинів, Новини Добратинські, Подовже, Полянівка, Радзивилів, Верба, Вітосівка і Софіївка¹⁷⁹. У Стрілецькому союзі в Дубенському повіті не вистачало тренерів у Хоробровичах, Чорній Лозі, Довжку, Дубні (відділ Дубно-Місто), Янівці, Ярославичах, Озерянах, Княгинині, СК «Стир» у Княгинині, Комашівці, Людвиківці, Новій Дубині, Панській Долині, Перчині, Стоморгах, Судобичах, Свищеві, Варковичах і Зінівці¹⁸⁰.

Важливою ланкою у спортивній діяльності була підтримка освіти інструкторського складу. Міський комітет ФВіВП у Луцьку оплатив участь Г. Франека у 4-тижневих ковзанярських курсах, виділивши йому 48,40 гр.¹⁸¹ З ініціативи Командування Окружного Корпусу № 2 міста Люблін осінню 1937 р. в Луцьку мали відбутися інструкторські курси з гандболу, а на рубежі 1937/1938 рр. – інструкторські курси з боксу¹⁸².

¹⁷⁶ Державний архів Волинської області, фонд 129, Управління підокругу Волинь Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства, опис 1, справа 60, с. 1.

¹⁷⁷ Там само.

¹⁷⁸ Там само.

¹⁷⁹ Там само, с. 9. E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, D. Bakota, *Wychowanie fizyczne i sport w działalności Związku Strzeleckiego w województwie wołyńskim w latach 1921–1939...*, s. 20.

¹⁸⁰ Там само.

¹⁸¹ Для частини суспільства це були дуже великі гроші. Наприклад, місячні заробітки фізичного працівника в Польщі у середині 30-х років XX ст. в середньому становили 100 злотих.

¹⁸² Державний архів Волинської області, фонд 129, Управління підокругу Волинь Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства, справа 36, с. 32.

Стрільба з лука була включена до програми курсів для коменданток Стрілецького союзу. Такі тренування проводились щорічно¹⁸³. Курс інструкторів лучників було організовано в Луцьку 10 лютого – 9 березня 1928 р. Головне управління Поштової військової підготовки у домовленості з Польським союзом лучників підготував виїзні курси зі стрільби з лука. У березні 1936 р. цей план реалізовано в Луцьку і Рівному¹⁸⁴. Програма курсу включала в основному питання, пов'язані з теорією і практикою стрільби з лука, в тому числі: правильне володіння принципами стрільби, знання принципів спортивної підготовки, змагальної підготовки, побудови доріжок для стрільби з лука, підбору спортивного інвентарю, організації стрільби з лука. Повна програма курсу виконувалася протягом 4 днів, протягом яких проводилося 6-7 годин теоретичної підготовки та 24-40 годин практичних занять.

У період з 29 листопада по 11 грудня 1937 року в Окружному центрі фізичного виховання в Катовіце було організовано курси помічників інструкторів з хокею з шайбою на 30 осіб. Польська хокейна асоціація виділила 4 місця для Волинського округу Союзу хокею на льоду.

1 грудня 1937 року було організовано наступні курси в Окружному центрі фізичного виховання в Катовіцах для 30 осіб, які мали стати помічниками інструкторів з хокею на льоду¹⁸⁵. Польський союз хокею на льоду виділив для Волинського чергові 4 місця.

Діяльність Волинського обласного футбольного об'єднання щодо підготовки тренерських кадрів підтримувало Командування Окружного Корпусу № 2 у Любліні. У період з 20 по 26 вересня 1936 р. у його приміщенні мали відбутися курси футбольних тренерів для 13 кандидатів Люблінського округу Польського футбольного союзу та 12 кандидатів Волинського округу. З ініціативи Окружного управління вишкіл футбольних кадрів планувалося організувати і в наступні роки, наприклад, у період з 23 по 28 липня 1937 р. мав відбутися курс футбольних інструкторів для 13 канди-

¹⁸³ T. Drozdek-Małołepsza, *Sport łuczniczy kobiet w Polsce w latach 1925–1939*, „Studia Humanistyczne” 2011, nr 11, s. 80–81.

¹⁸⁴ Той же, *Sport łuczniczy kobiet w Polsce...*, s. 81; T. Drozdek-Małołepsza, E. Małołepszy, *Rozwój wychowania fizycznego i sportu w działalności Pocztowego Przysposobienia Wojskowego w latach 1933–1939 (zarys problematyki)*, [w:] M. Wiśniewska (red.), *Wojskowość – Bezpieczeństwo – Wychowanie. Księga Jubileuszowa Profesora Lecha Wyszczelskiego w 70. rocznicę Urodzin*, t. 2, Siedlce 2012, s. 11. Див. також: T. Drozdek-Małołepsza, *Wychowanie fizyczne i sport kobiet w działalności Pocztowego Przysposobienia Wojskowego w latach 1933–1939. Zarys dziejów*, [w:] J. Dżereń (red.), *Z dziejów kultury fizycznej Polski oraz wybranych regionów i mniejszości narodowych*, Płock 2011, s. 123.

¹⁸⁵ E. Małołepszy, *Sport na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Sport Polski” (1937–1939)*, [w:] K. Obodyński, P. Król, W. Bajorek (red.), *Spoleczno-kulturowe studia z kultury fizycznej*, Rzeszów 2012, s. 359.

датів від Волинського округу Польського футбольного союзу та 12 кандидатів з Люблінського воєводського футбольного товариства¹⁸⁶.

Окружне управління ФВ і ВП було організувало низку різних курсів з фізичної культури і спорту, зокрема, починаючи від 11 лютого 1935 р., мали відбутися: курс інструкторів для контрактників ВП у Томашові-Люблінському; курс для жінок-лідерів для контрактників пв у Томашові-Люблінському; початковий вишкіл для жінок-членів фізичного виховання і військової підготовки в Любліні¹⁸⁷. У жіночому курсі з Волинського воєводства брали участь такі особи: Ванда Грабовська (Стрілецький союз Грубешів, Володимирський повіт); Артиманківна – Стрілецький союз Рівне, Владислава Білевичівна – Спілка пожежних товариств Рівне (Рівненський повіт). У період 1–13 квітня 1935 р. в Окружному осередку ФВ у Любліні мали проходити 2-тижневі вступні курси із тренування тіла для членкинь ФВіВП з Волинського та Люблінського воєводств¹⁸⁸. З Волині на цей вишкіл були делеговані: Ванда Дубровичівна (Стрілецький союз Устилуг), Валерія Вавжинська або Зофія Довнерівна (Стрілецький союз Олика), Станіслава Добровольська (Стрілецький союз Рівне), Клементина Гоффман (Католицьке товариство жіночої молоді Кременець), Ядвіга Романовська (Католицьке товариство жіночої молоді Луцьк). Крім цього, до курсів мали приєднатися 3 учасниці, делеговані Волинським округом Спілки пожежних товариств. Курси були організовані в наступні роки, а саме 10–23 лютого 1936 р. у рамках «Лижної акції жінок», у 1935/1936 звітному році проведено курси лижних лідерок для членкинь жіночих організацій¹⁸⁹. Зокрема у курсах брали участь членкині Стрілецького союзу: Марія Пікульська (Любомль), Станіслава Добровольська (Рівне); із Католицького товариства жіночої молоді: Ванда Дубровичівна (Устилуг); Спілки пожежних товариств: Марія Гумічевська (Порицьк, Володимирський повіт), Станіслава Урбан (Ківерці, Луцький повіт); Союзу польського гарцерства: Зофія Клосовська (Ковель); «Поліцейської родини»: Теодора Слівінська (Ковель)¹⁹⁰. У період з 7 по 20 лютого 1937 р. у Томашові-Люблінському організовано курс лижних тренерок для членкинь жіночих організацій¹⁹¹. З Волинського підокругу Стрілецького союзу на курси запрошено таких стрільчинь: Станіславу Домбровську (Рівне), Юзефу Фіалковську (Володимир-Волинський), Станіславу Косібянку (Луцьк), Надію Терлецьку (Камінь-Каширський), Раїсу Величко (Горохів). Наступні курси для ін-

¹⁸⁶ Державний архів Волинської області, фонд 170, опис 1, справа 1, с. 49.

¹⁸⁷ (APL), PKWFiPWH, sygn. 5, s. 126.

¹⁸⁸ Там само, с. 144–145.

¹⁸⁹ Там само, с. 378–380.

¹⁹⁰ Там само.

¹⁹¹ APL, Starostwo Powiatowe Hrubieszowskie (SPH), pismo Dowództwa Okręgu Korpusu nr II z 19 stycznia 1937 r., s. 232.

структорів III ступеня з жіночого плавання Окружне командування провело у Любліні з 20 червня по 9 липня 1937 р.¹⁹². З Волинського підокругу Стрілецького союзу у курсах брали участь Гелена Собчинська і Регіна Щепаняк (Горохів)¹⁹³.

Керівництво Волинського окружного футбольного союзу у 1933 г. організувало 2 тренерські курси з футболу в Луцьку і Рівному¹⁹⁴. Відповідальним за курси був Мар'ян Спойда¹⁹⁵. Ще одним фактором, який сприяв розвитку тренерського складу та спортивної школи, стало делегування Польським футбольним союзом тренерів Курта Отто та Мар'яна Спойди для роботи у Волинському окружному футбольному союзі з 14 вересня по 30 жовтня 1936 р. Тренери проводили футбольні тренування у таких осередках: у Луцьку (15 днів), Рівному (21 день), Ковелі (5 днів), Здолбунові (3 дні) і Кременці (3 дні).

Освальд Ондерек (виїзний тренер Польського футбольного союзу) мав працювати на Волині. Серед іншого, О. Ондерек мав проводити спортивні тренування з футбольними секціями клубів і спортивних товариств Луцька в період з 14 по 24 липня 1937 р., а з 24 по 28 серпня 1937 р. – спортивні заняття за курсом «лідерів футболу».

У 1938 році в Рівному було організовано курс для футбольних інструкторів (провідних гравців)¹⁹⁶. У курсі взяли участь 30 осіб з Дубна, Костополя, Кременця, Рівного, Сарн та Здолбунова. Дидактичні заняття на курсах проводив тренер Польського футбольного союзу Єсьонка з Варшави.

Важливу роль у проведенні спортивних змагань у Волинському окружному футбольному союзі відігравали судді. Футбольними арбітрами Волинського округу були: Ян Банасяк, Генрик Бендель, Гіларій Хшонстовський, Вацлав Дзевуляк, Стефан Гарджан, Нацек Готтесман, Іссер Крон, Юзеф Лейбель, Єжи Махневський, Антоній Ракшевський (Луцьк), Шлома Глуз, Якуб Бушель, Юзеф Гельб, Ян Ракочий, сержант Францішек Лішка, Лейбіш Корнін, Мойсей Ліхт, сержант Войцех Бальцеров'як, Абрам Копильнік, Вольф Зондер, сержант Ян Ковальчик, Валентин Семінський, Єжи Березовський (Рівне), Францішек Ксок (Ківерці), д-р Влодзімеж Стоцький (Маневичі), Роман Мохила (Дубровичі), Броніслав Буковецький, Алоїз Мандат (Янова Долина), Євгеніуш Найховський (Володимир), Герш-Лейб Вайштейн (Костопіль), Єжи-Віктор Гогут (Голоби), Казімеж Завіша (Сарни), Міхал Піш, Нусан Сегал, Монека Кац (Кременець), Станіслав Бара,

¹⁹² APL, SPH, sygn. 1048, pismo Dowództwa Okręgu Korpusu nr II z 8 czerwca 1937 r., s. 199.

¹⁹³ Там само.

¹⁹⁴ „Wołyń” 1933, nr 6, s. 7.

¹⁹⁵ Мар'ян Спойда був тренером «Легії» Познань (1930 р.), «Варти» Познань (1931–1932 рр.); виїзний тренер Польського футбольного союзу з 1 травня 1932 р.

¹⁹⁶ E. Małolepszy, *Sport na kresach II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Start. Wiadomości Sportowe”*, „Studia Humanistyczne” 2011, nr 11, s. 92–93.

Людвік Ліхтенштерн, сержант Станіслав Мусял (Ковель), Тадеуш Пліхта (Боянівка), Миколай Байчак – Здолбунів¹⁹⁷. Станом на 1936 рік суддівська заробітна плата за суддівство змагань класу А становила 4 злоті; за суддівство змагань класу В – 2 злоті; за суддівство змагань класу С – 1 злотий. У березні 1936 р. Голова Волинського осередку Футбольного союзу прийняв рішення про призначення осіб до Відділу судових справ, до якого увійшли Вацлав Дзевуляк, Шлома Глуз (Рівне), сержант Єжи Махневський, Алоїз Мандат (Янова Долина) та Іссер Кройн¹⁹⁸.

Інструкторські курси були організовані з ініціативи спортивних клубів. СК Кременець організував лижні курси в околицях Кременця з 15 січня 1931 р. по 7 лютого 1931 р.¹⁹⁹. У курсі взяли участь 30 осіб, розділених на дві групи – молодь і дорослі. Молодіжна група показала особливий прогрес в освоєнні лижної майстерності.

Важливу роль у формуванні інструкторських кадрів відіграло Об'єднання громадських організацій. У вишколі кадрів лижного спорту, організованому Об'єднанням 15–20 лютого 1932 р., брали участь 24 особи²⁰⁰. Серед учасників курсу 11 належали до Поліцейського спортивного клубу (Кременець), 3 – до Стрілецького союзу, 4 були членами Об'єднання сільської молоді, 3 військовослужбовці та 4 особи, які не є членами клубу. Заняття на курсах проводили Ю. Козловський та Ф. Гроновський. Лижні курси організовував Повітовий комітет ФліВП у Кременці. На початку 1932 р. з ініціативи комітету було організовано лижні курси для 30 учнів шкільних загонів²⁰¹.

Лижні курси у Кременці продовжувались у наступні роки. У другій половині грудня 1933 р. з ініціативи Союзу польського гарцерства проведено 10-денний вишкіл лижників для гарцерів з Волинського воєводства²⁰². 18–30 січня 1934 р. організовано лижні курси для інструкторів КОП²⁰³. Організований Воєводським центром фізичної культури, курс проводив лижник підполковник В. Дзевуляк. У забігу взяли участь 26 лижників з КОП, зокрема з Борщова, Пінська, Сарн, Тарнополя, Залещиків, Збаража. Провідний стрибун зі Львова Юзеф Ланкош у січні 1934 р. провів курс для стрибунів з трампліну, в якому взяли участь 12 спортсменів з Волинського воєводства²⁰⁴. Учасником курсів серед інших був Валер'ян Коллонтай, Юліан Козловський, Борис Моторков, Влодзімеж Обезюк, Зигмунт Войцех (усі з Кременецького СК); Олександр Мельничук

¹⁹⁷ Державний архів Волинської області, фонд 170, опис 1, справа 1, с. 55.

¹⁹⁸ Там само, с. 4.

¹⁹⁹ S. Pomykański, *Krzemieński Klub Sportowy*, „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 1, s. 26.

²⁰⁰ „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 2, s. 32; 1932 nr 4, s. 28.

²⁰¹ „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 3, s. 28–29.

²⁰² „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 1, s. 30–31.

²⁰³ Там само, с. 30.

²⁰⁴ Там само.

(ПСК); Берко Кутер, Цейгер Шия («Гасмоней»). На закінчення тренувань відбувся турнір з лижних стрибків, переможцем якого став Юзеф Ланкош (Карпатське лижне товариство), випередивши Козловського і Мельничука²⁰⁵. Паралельно з курсом для лижних стрибків з з трампліна проходив курс для суддів. Окрім названих курсів, у першому кварталі 1934 р. заплановано провести лижні курси для дітей і молоді (у двох вікових категоріях: 10–14 років і 15–18 років); лижні курси у Кременецькому повіті: у Берестечку, Катербурзі, Колодні, Стожку, Шумську і Вишнівці²⁰⁶.

Лижні курси і табори планувалися також на зимовий сезон 1934/1935 р. (грудень–лютий)²⁰⁷. Під час засідання лижної комісії Об'єднання громадських організацій 7 жовтня 1934 р. вирішено, що відбудуться тренувальні збори лижників (організатором мало стати Об'єднання громадських організацій); курси для досвідчених лижників (організатор – ПСК Кременець); лижні курси для початківців (організатор – СК Кременець); лижні збори для єврейських клубів (організатор – «Гасмоней» Кременець).

Лижні курси були організовані і в Рівному. Так, у зимовому сезоні 1931/1932 з ініціативи Польського союзу лижників проведено курси для новоствореної лижної секції Стрілецького союзу в Рівному, а також для шкільної молоді²⁰⁸.

Після створення Волинського окружного союзу лижників кількість таборів і лижних курсів зросла. Під час спортивного сезону 1936 р. (січень–лютий) у програмі заходів Волинського окружного лижного союзу було заплановано 12 таборів і курсів, серед яких потрібно виділити: тренувальні табори для лижників з Волині (вишкіл у забігах і стрибках); курси для початківців і досвідчених лижників (доступні для всіх); курси для суддів і інструкторів (для дійсних членів Волинського окружного лижного союзу); тренування дітей до 14 років²⁰⁹. Лижні курси і табори реалізувалися в різних місцевостях Волинського воєводства, а саме в Дубні, Яновій Долині, Кременці, Луцьку, Рівному, Сарнах і Здолбунові, чому сприяли Волинське управління Польського лижного союзу, лижна секція Польського краєзнавчого товариства у Луцьку, лижна секція Об'єднання громадських організацій у Кременці, лижна секція СК «Полонія» Здолбунів, СК «Случ» Сарни, лижна секція СК «Стрілець» Янова Долина, комітет ФВіВП в Дубні та Рівному.

²⁰⁵ Там само. Див. також: S. Zaborniak, *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, Rzeszów – Krosno 2013, s. 193.

²⁰⁶ „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 11, s. 435–436.

²⁰⁷ „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 9, s. 296–297.

²⁰⁸ „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 10, s. 5.

²⁰⁹ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 12, s. 533.

12–24 січня 1937 р. лижні курси проводилися за підтримки Волинського окружного лижного союзу²¹⁰. У вишколі, який мав на меті «розвиток навичок лижної їзди», брало участь 34 спортсменів із 8 клубів Волині. Заняття проводив інструктор Польського лижного союзу, а водночас учасник змагань Ян Бохенек (Закопане). Курси та лижні табори були заплановані і на наступний зимовий сезон (1937/1938)²¹¹. Більшість з них стосувалася спортивних тренувань для початківців лижного спорту. Так, курси для лижників-початківців заплановано в Кременці (організатор – ПСК «Горинь»), Дубні, Яновій Долині, Луцьку, Рівному і Вишнівці (організатори – комендатури ФВ і ВП)²¹².

У Дедеркалах в 1938 р. у середовищі пожежників були проведені курси лідерства у спортивних іграх²¹³. Вони тривали тиждень і зібрали 19 учасників з різних місцевостей Кременецького повіту. Організаційну допомогу в рамках реалізації цих курсів надали місцеві осередки КОП.

Фізична активність (стройова підготовка, спортивні ігри – волейбол, стрільба, гімнастика) входила до програми протипожежних курсів для керівників добровільних пожежних дружин. З 24 травня по 3 червня 1930 року в Ковелі відбулися 10-денні протипожежні курси для групи з 40 керівників добровільних пожежних команд з території Ковельського, Луцького та Володимирського повітів²¹⁴. Керівником і головним організатором курсів був інструктор пожежної охорони Луцького повіту Болеслав Гроновський.

На Волині були організовані курси для інструкторів планерного моделювання. Один з таких курсів відбувся у Кременці 17–30 серпня 1937 р.²¹⁵. Організаторами курсу виступила Волинська окружна рада Ліги протиповітряного і протигазового захисту (ЛППЗ), за погодженням з Головним правлінням ЛППЗ. Курс проходив у модельній майстерні окружної організації ЛППЗ. Курс включав теоретичні заняття, зокрема історію авіації, принципи польоту, теорію побудови літаючих моделей та практичні заняття, після яких відбувалися льотні випробування літаючих моделей та демонстрації польотів планерних моделей на схилі та на буксирі. Викладачами курсу були Євгеніуш Сулаж (Краків) та Людвік Гроновський (Кременець)²¹⁶. У курсах взяли участь 22 особи, 8 з яких походило з Волинського округу, 9 з Поліського округу, 1 особа з Новоградського округу

²¹⁰ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 3, s. 47.

²¹¹ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 24, s. 513.

²¹² Там само.

²¹³ „Życie Krzemienieckie” 1938, nr 16, s. 422.

²¹⁴ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 26, s. 3.

²¹⁵ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 14–17, s. 300–301.

²¹⁶ Там само, с. 301.

і 4 особи з Радомського залізничного округу. Успішно ці курси закінчила 21 особа²¹⁷.

Важливу роль у розвитку спортивного руху відіграли спортивно-медичні консультації, в тому числі і на Волині. Перші консультаційні центри були створені у 1928 році, після заснування ПУВФіПВ²¹⁸. На території Волинського воєводства спортивно-медичні консультації існували в Ковелі, Луцьку, Рівному і Володимирі-Волинському. У 1932 р. спортивно-медична консультація в Луцьку знаходилась у приміщенні Державної гімназії на вул. Пілсудського²¹⁹. Її керівником був лікар (спеціаліст) Влодзімеж Дойчер²²⁰.

Згідно з інформацією часопису «Волинь», виданій у липні 1938 р., у 1932 році у Польщі діяло 5259 товариств, натомість у 1937 р. вже існувало 9121 товариств, до складу яких входило 521 тисяч членів²²¹. Кількість інструкторів фізичного виховання зросла з 4,5 тисяч (станом на 1932 р.) до 5,9 тисяч (у 1937 р.). Значно покращилася також сфера спортивної інфраструктури. У 1938 р. передано у користування 5 спортивних майданчиків (у 1933 р. їх було 38); 1693 футбольних полів для «великих ігор» і 7546 для «малих ігор»; 358 басейнів (у 1933 р. були 173 басейни); 578 ковзанярських доріжок, 1242 спортивні зали (у 1933 р. було 999 спортивних залів); 273 веслувальні та байдаркові пристані (у 1933 р. було 171); 202 йорданівські сади (у 1933 р. їх було 67)²²².

У міжвоєнний період покращився розвиток кваліфікації та перекваліфікації кадрів (передусім інструкторського, суддівського і педагогічного персоналу) для потреб фізичного виховання, спорту і військової підготовки. Значні заслуги у цій царині мали вищі школи Варшави, Познані і Кракова. Відповідні курси чи тренувальні табори, у свою чергу, були організовані з ініціативи спортивних союзів, структурних підрозділів Державного управління ФВіВП, клубів і товариств. Особливо помітний прогрес був досягнутий у 1930-х роках завдяки підтримці державних інституцій та армії, а також завдяки ентузіазму громадських активістів, членів клубів та об'єднань.

²¹⁷ Там само.

²¹⁸ „Sport Polski” 1938, nr 24, s. 8.

²¹⁹ „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 13, s. 4. У консультації проводився безкоштовний огляд спортсменів, у понеділок, вівторок і п'ятницю для чоловіків; у четвер для жінок (з 16.00 по 18.00). У консультацію зверталися дійсні члени спортивних клубів і особи поза організаціями.

²²⁰ „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 15, s. 3; 1932, nr 24, s. 3.

²²¹ „Wołyń” 1938, nr 28, s. 4.

²²² Там само.

РОЗДІЛ III

СУСПІЛЬНИЙ ВПЛИВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

3.1. Фізичне виховання і спорт в освіті

У зв'язку з національним розмаїттям мешканців Волині виникла потреба адаптувати освіту до цієї ситуації. Окрім польських шкіл з польською мовою навчання, існували польські школи з мовою національної меншини, яка проживала на території Волині, а також українські, чеські, німецькі, російські, єврейські, івритські, єврейсько-івритські та утравістичні школи²²³. Утравістичні школи були запроваджені урядовим актом 1924 р. Вони становили основний тип державної школи, завданням якої було «виховувати дітей польської та непольської національності як добрих громадян держави» у взаємній повазі до їхньої національної ідентичності²²⁴.

Згідно з архівними джерелами, у вересні 1934 року у Волинському воєводстві діяла 1 931 школа, з яких переважна більшість (1 745) були державними, тоді як приватних шкіл налічувалося 186²²⁵. Що стосується типів шкіл у структурі освіти, то найбільшу кількість шкіл становили державні загальноосвітні школи (1 732) та приватні загальноосвітні школи (149). У Волинському воєводстві було 10 державних середніх шкіл, 18 приватних середніх шкіл, 2 державних нижчих професійних училища, 14 приватних нижчих професійних училищ, 1 державне середнє професійне училище та 5 приватних середніх професійних училищ. З точки зору мови, стан освіти був наступним: польські школи – 545; польські школи з українською мовою навчання – 631; польські школи з чеською мовою навчання – 21; польські школи з німецькою мовою навчання – 21; польські школи з івритом – 6; польсько-українські утравістичні школи – 536; українські школи - 11; польсько-чеські утравістичні школи – 7; чеські школи – 22; російські школи – 5; польсько-німецькі утравістичні школи – 1; єврейські школи – 6; польсько-івритські утравістичні школи – 2; івритські школи – 50; єврейсько-івритські школи – 1; німецькі школи –

²²³ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN), Urząd Wojewódzki Wołyński (UWW), sygn. 979/83, Sprawozdanie z sytuacji na Wołyniu we wrześniu 1933 i 1934 r. wraz z planem pracy województwa wołyńskiego, s. 43.

²²⁴ Розпорядження від 31 липня 1924 р. містить деякі постанови про організацію освіти; Dz.U. 1924, nr 79, poz. 776, s. 1212–1213.

²²⁵ AAN, UWW, sygn. 979/83, Sprawozdanie z sytuacji na Wołyniu we wrześniu 1933 i 1934 r. wraz z planem pracy województwa wołyńskiego, s. 43.

66²²⁶. Серед вчителів найбільше працювало поляків (2817), українців (472), росіян (100), чехів (36) та євреїв (23). Варто зазначити, що у 1933/1934 навчальному році у Волинському воєводстві налічувалося 362 108 дітей, а школи відвідувало 236 516²²⁷.

У 1938 році 73,3% учнів були охоплені обов'язковою освітою, а кількість учнів у загальноосвітніх школах зросла до 300 000. Зусилля, спрямовані на розвиток освіти, знайшли своє відображення у зниженні рівня неписьменності. Якщо в середині 1920-х років понад 68% населення Волині не вміли читати і писати, то в 1931 році відсоток неписьменних знизився до 47,8%. Однак на тлі країни в цілому, де цей відсоток на той час становив 23%, можна сказати, що це був дуже відсталий регіон²²⁸.

Перші міжшкільні спортивні змагання серед середніх загальноосвітніх шкіл були організовані 23–24 травня 1925 року в Рівному²²⁹. Змагання проходили на спортивному майданчику Гімнастичного товариства «Со-кіл». У змаганнях взяли участь 18 чоловічих і 12 жіночих команд. Загалом у змаганнях взяло участь 320 учасників. Ідея змагань полягала в тому, щоб продемонструвати фізичну підготовку молоді. Програма змагань включала командні змагання в рамках легкоатлетичного багатоборства. Перехідна нагорода була передбачена тільки для тих, хто змагався у п'ятиборстві (юнаки) та триборстві (дівчата). Перше місце та перехідну нагороду серед юнаків вибороли учні Рівненської гімназії, а серед жіночих команд – учениці Здолбунівської гімназії²³⁰. До програми змагань також входило чотириборство серед юнаків у двох вікових групах – від 12 до 15 років та від 15 до 18 років. У молодшій віковій групі, в якій змагалося 7 команд по 10 гравців, переможцем стала команда з Ковеля. У старшій групі (було заявлено 5 команд по 8 гравців) найкращою стала команда з Володимира. Для дівчат у віці 12–15 років також відбулося чотириборство. З 5 команд, що змагалися (по 12 гравців у кожній), перше місце вибороли дівчата з Луцька. В рамках спортивного свята відбулися змагання шкільних загонів військової підготовки (ВП). У змаганнях зі стрільби взяли участь 10 ко-

²²⁶ Там само.

²²⁷ AAN, UWW, sygn. 979/83, Sprawozdanie z sytuacji na Wołyniu we wrześniu 1933 i 1934 r. wraz z planem pracy województwa wołyńskiego, s. 43; J. Kęsik, *Województwo wołyńskie pod rządami Henryka Józewskiego*, „Niepodległość i Pamięć” 2008, nr 27, s. 194. У шкільному 1932/1933 році на Волині у школах усіх типів загалом було працевлаштовано 3446 вчителів, при цьому вчителі польського походження складали 81,1% (2775), української національності – 13,1% (451), російської – 3,7% (128).

²²⁸ J. Kęsik, *Województwo wołyńskie pod rządami Henryka Józewskiego*..., s. 179.

²²⁹ „Wychowanie Fizyczne” 1925, nr 3–4, s. 268.

²³⁰ „Wychowanie Fizyczne” 1925, nr 3–4, s. 269. У п'ятибор'ї стартували хлопці у віці 15–18 років. Найкращі індивідуальні результати отримали: Штаєр (Ковель) – стрибок з жердиною – 2 м 60 см; Подавський (Луцьк) – стрибки у довжину – 5 м 25 см; Бонк (Рівне) – метання спису – 37 м 70 см.

манд, у фехтуванні на багнетах – 12 учасників. Змагання зі стрільби проходили на дистанції 100 м по мішені з 10 безопорними кільцями. Перемогу здобула команда Учительського семінару з Луцька. У фехтуванні на багнетах кращими були учні Рівненської комерційної школи – Генерович (І), Вишневський (ІІ), випередивши Скоморовського з Учительської семінарії в Острозі²³¹. У змаганнях шкільних загонів ВП брали участь 3 команди. Особливо відзначилася команда загону ВП, що діяв при Ковельській державній гімназії ім. Юліуша Словацького. Загін був заснована в 1922 році. Заняття з гімнастики, спорту та військової підготовки проводив тоді лейтенант Яхимович з 50 полку піхоти²³². Відбувся баскетбольний матч між командами Рівного та Здолбунова. Матч завершився перемогою учнів з Рівного (6:0).

Наступні змагання (міжшкільні) відбулися 18–20 червня 1926 року в Луцьку. На шпальтах «Офіційного вісника Опікунської ради Волинського шкільного округу» інформація про залучення до змагань учнів загальноосвітніх шкіл була опублікована ще у 1925 році. Крім того, з метою популяризації та зацікавлення місцевого населення до занять фізичною культурою, керівництво Опікунської ради Волинського шкільного округу планувало перед проведенням окружних змагань провести повітові змагання за участю шкіл, що функціонували на території повіту. Була опублікована програма турніру, в якій зазначалося, що вона буде поширюватися як на повітові, так і на окружні змагання. Надання вищезазначеної інформації заздалегідь мало на меті допомогти вчителям фізичної культури підготувати учнів до змагань з точки зору високої фізичної підготовки та забезпечити високу організаційну готовність до суперництва²³³. Основною метою проведення Св'ята шкільної молоді на Волині, як зазначалося в циркулярі Волинського шкільного окружного коменданта, було «[...] продемонструвати фізичну підготовку та військовий вишкіл, досягнутий молоддю, показати музичність молоді [...] та оглянути спритність молоді у виконанні мистецьких творів та у побуті»²³⁴. Програма змагань, завдяки впровадженню багатоборства, в першу чергу враховувала колективні зусилля окремих команд. Для учнів сільських загальноосвітніх шкіл віком від 10 до 15 років були організовані міські та повітові змагання. Повітові турніри пройшли у всіх

²³¹ „Wychowanie Fizyczne” 1925, nr 3–4, s. 269. У стрілецькому турнірі найвищі індивідуальні результати отримали: Петц (Володимир-Волинський), Рудницький (Ковель), Голубецький (Рівне) – здобув 40 балів.

²³² *Księga pamiątkowa wydana ku uczczeniu pięciolecia Gimnazjum Państwowego im. Juliusza Słowackiego w Kowlu*, Kowel 1926 r., s. 21. Загін ВП у Ковельській державній гімназії ім. Юліуша Словацького в 1926 р. нараховував 85 учнів у віці від 16 до 20 років.

²³³ „Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Wołyńskiego” 1925, nr 9, s. 226–227.

²³⁴ „Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Wołyńskiego” 1926, nr 4, s. 96. Okólnik Kuratorium Okręgu Szkolnego Wołyńskiego 0-4899 w sprawie terminu święta młodzieży szkolnej na Wołyniu z dnia 23 marca 1926 r.

10 повітах Волинського воєводства²³⁵. До програми як окружних, так і повітових свят входили виступи шкільних хорів та оркестрів, натомість під час окружних свят – відкриття виставки учнівських рукодільних та художніх робіт. Циркуляр Опікунської ради Волинського шкільного округу про проведення свят школярів на Волині від 18 травня 1926 року визначав умови участі команд у спортивних змаганнях. Щодо команд загальноосвітніх шкіл запроваджувалися змагання у двох групах. Визначався вік учасників змагань: дівчата 10–14 років, хлопці 13–15 років. Змагання в одній з груп стосувалися лише участі у чотириборстві²³⁶. Команда повинна складатися з 20 осіб – 8 хлопців та 12 дівчат. Повіт може бути представлений максимум двома командами, за умови, що одна команда буде жіночою, а інша – чоловічою. Залежно від рівня підготовки, повіт міг бути представлений однією командою – жіночою або чоловічою. Змагання другої групи проходили тільки в командах хлопців з чотириборства, військового п'ятиборства та атлетичного п'ятиборства. До складу команди входило 20 спортсменів, по 8 у перших двох видах і 4 в легкоатлетичному п'ятиборстві. Згідно з регламентом змагань, групи розглядалися як окремі групи, при цьому спортсмени мали право змагатися лише в одній групі. Слід зазначити, що умови регламенту вплинули на участь широкої групи молоді у змаганнях, оскільки представництво повіту могло розраховувати максимум на 40 спортсменів у вищезазначеній групі²³⁷.

Що стосується команд середніх шкіл, жіночих і чоловічих – команди були заявлені для участі у всій програмі. Всі команди були зобов'язані брати участь у вільних вправах. Програма змагань включала велосипедну естафету, в якій мала право брати участь команда з 10 спортсменів, та змагання з баскетболу, фінал яких мав бути зіграний на окружних змаганнях, з двома чоловічими командами та жіночою командою, відібраними за кваліфікацією²³⁸. Перехідну нагороду в жіночій категорії отримали дівчата з Ковельської державної гімназії. Серед юнаків легкоатлетичне

²³⁵ „Wychowanie Fizyczne” 1926, nr 4, s. 255.

²³⁶ „Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Wołyńskiego” 1926, nr 7, s. 188–189. Okólnik Kuratorium Okręgu Szkolnego Wołyńskiego 0–8205–26 w sprawie terminów święta młodzieży szkolnej na Wołyniu z dnia 18 maja 1926 r., s. 188–189.

²³⁷ „Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Wołyńskiego” 1926, nr 7, s. 188. Okólnik Kuratorium Okręgu Szkolnego Wołyńskiego 0–8205–26 w sprawie terminów święta młodzieży szkolnej na Wołyniu z dnia 18 maja 1926 r. Тут розміщувалася інформація про обов'язок опіки вчительки над колективом дівчат із загальноосвітніх шкіл. Учасники змагань повинні мати: спортивну форму, ковдру, ложку, ніж, виделку, миску, горнятко, їжу на один день. Вчитель повинен мати медичні засоби і секундомір.

²³⁸ „Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Wołyńskiego” 1926, nr 4, s. 114. Okólnik Kuratorium Okręgu Szkolnego Wołyńskiego 0–4900 w sprawie szczegółowego programu zawodów szkolnych z dnia 23 marca 1926 r.

п'ятиборство не відбулося через погодні умови²³⁹. У зв'язку з ситуацією, що склалася, перехідна нагорода серед команд хлопців залишилася у Рівненській державній гімназії – переможця змагань 1925 року²⁴⁰. Загалом у 1926 році в окружній спартакіаді шкільної молоді змагалися 474 учні (262 спортсмени і 212 спортсменок).

Відбулася окружна спартакіада школярів 1927 року 27–28 травня в Рівному. Патронат над змаганнями взяли: преосвященний А. Шельонжек – єпископ Луцький, Владислав Мех – волинський воєвода (1926–1928), Владислав Юнг – командир Окружного Корпусу № 2 в Любліні, Казімеж Шельонговський – куратор шкільного округу на Волині²⁴¹. Окрім учнів державних шкіл, у змаганнях брали участь учні приватних шкіл, у тому числі Російської приватної гімназії. За даними журналу «Фізкультура», участь останніх (з державних шкіл) була незначною, оскільки «[...] ще не всі приватні заклади проводять заняття з фізичного виховання»²⁴². Загалом у змаганнях взяв участь 471 спортсмен – 293 хлопці та 178 дівчат. Змагання з багатоборства проводилися у двох групах учнів – молодшій та старшій (понад 15 років). Кожна команда складалася з чотирьох учасників. Змагання для молодших юнаків включало командне чотириборство: стрибки у висоту, стрибки в довжину, біг на 60 м, стрільба зі стрілецької зброї на 50 м. Старші хлопці змагалися у командному п'ятиборстві, яке складалося зі стрибків у довжину, стрибків з жердиною, метання списа, метання ядра та естафети 4×100 м. Змагання серед дівчат проходили в рамках командного триборства. У молодших дівчат були такі змагання: стрибки у висоту, біг на 60 м, вправи на рівновагу. Старші дівчата змагалися у стрибках у довжину, стрільбі з лука на дальність, бігу 4 × 60 м з розбігу. У змаганнях з чотириборства серед молодших юнаків найкращою виявилася Рівненська державна гімназія, випередивши гімназії з Дубна та Луцька. У змаганнях з багатоборства серед старших юнаків перемогу здобула команда Луцької державної гімназії, друге місце посіла команда Рівненської гімназії. Третє місце посіли учні Острозької гімназії. У триборстві серед 11 команд молодших дівчат перемогу здобула Ковельська національна гімназія, друге місце посіла Дубенська гімназія, а третє – Рівненська гімназія. Серед старших дівчат (12 команд) також перемогла команда з Ковеля. Друге місце посіла команда Рівненської гімназії, а третє місце – Луцької гімназії. Програма спортивного свята шкільної молоді була розширена за рахунок включення стрільби з лука по мішенях в індивідуальному заліку. Рівень змагань зі стрільби був низьким, оскільки найкращий результат з 50 можливих балів становив 16 балів. Також були проведені такі

²³⁹ „Wychowanie Fizyczne” 1926, nr 4, s. 256.

²⁴⁰ „Wychowanie Fizyczne” 1926, nr 4, s. 256.

²⁴¹ „Wychowanie Fizyczne” 1927, nr 7–8, s. 211.

²⁴² „Wychowanie Fizyczne” 1927, nr 7–8, s. 211.

змагання, як біг на 2000 м (23 учасники), велосипедна естафета 5×1000 м (3 команди). Найкращою командою в кросі стала команда Кременецького ліцею²⁴³. У командних іграх відбувся турнір з баскетболу, в якому взяли участь 6 жіночих та 10 чоловічих команд. У жіночій групі перемогла команда Учительської семінарії в Острозі, а в чоловічій – команда Рівненської державної гімназії. Перехідну нагороду Опікунської ради за кращу чоловічу команду отримала Луцька державна гімназія (у 1926 році його отримала Рівненська гімназія). Жіноча команда Ковельської гімназії вдруге поспіль отримала приз Опікунської ради Волинського шкільного округу за кращу жіночу команду²⁴⁴.

З ініціативи Молодіжного спортивного товариства Кременецького ліцею у 1933 р. відбулися змагання з легкої атлетики²⁴⁵. Програма змагань включала легкоатлетичне триборство серед дівчат (біг на 60 м, стрибки у висоту, метання диска); легкоатлетичне триборство серед хлопців (біг на 100 м, стрибки у довжину, метання ядра); а також турнір зі спортивних ігор. Редакція журналу «Волинь» так прокоментувала результати змагань: «молодь досягла низки результатів, що свідчить про значний прогрес у легкій атлетиці»²⁴⁶. У Кременці проводилися міжшкільні змагання з легкої атлетики. Прикладом є змагання, проведені 5 травня 1932 року, які включали біг на 100 м, метання ядра та стрибки у висоту²⁴⁷. У змаганнях взяли участь команди гімназії (Кременецького ліцею), семінарії Кременецького ліцею, Гімназії місцевого самоврядування та спортсмени 12-го Подільського кавалерійського полку. У стрибках у висоту найкращий результат показав Красуський (157 см), а у метанні ядра – Іванов (13,30 м).

У Млинівській загальноосвітній школі (Дубенський повіт) у 1935 році функціонувало 3 секції веслування на байдарках. Кожна секція налічувала 14 учнів. Школа мала 9 байдарок, які учні будували в шкільній майстерні в рамках уроків ручної праці. Учні також виготовили лижі та санчата. Головним ініціатором ідеї виготовлення учнями спортивного інвентарю був тодішній директор школи, інженер Едвард Новак. Близько 140 учнів брали участь у заняттях з веслування на байдарках, поєднаних з уроками плавання. Розташування села на річці Іква сприяло проведенню занять²⁴⁸.

Школярі брали участь у змаганнях, організованих з нагоди введення в експлуатацію нових спортивних об'єктів. 21 липня 1935 року, після урочистого відкриття веслувальної пристані та купальні на річці Іква в Дубні,

²⁴³ „Wychowanie Fizyczne” 1927, nr 9–10, s. 257. Нагороду для переможців забсру забезпечив Кременецький ліцей..

²⁴⁴ „Wychowanie Fizyczne” 1927, nr 7–8, s. 212.

²⁴⁵ „Wołyń” 1933, nr 24, s. 10.

²⁴⁶ Там само.

²⁴⁷ „Wychowanie Fizyczne” 1927, nr 7–8, s. 212.

²⁴⁸ „Wołyń” 1935, nr 27, s. 9.

школярі змагалися у веслуванні на байдарках та плаванні²⁴⁹. 22 вересня 1935 року екіпаж учнів гімназії посів третє місце на змаганнях з веслування на байдарках, організованих у Дубні секцією веслування на байдарках Морської та колоніальної ліги. Перше і друге місця посіли екіпажі Стрілецького союзу²⁵⁰. У веслувальній регаті, що відбулася в Дубні 29 вересня 1935 року, у змаганнях двійок з рульовим, перше місце посів екіпаж місцевої Державної гімназії. Нагородою став кубок, який фінансувало Дубенське веслувальне товариство²⁵¹.

У 1936 році в Рівному було засновано спортивний клуб «Спарта», який об'єднав спортсменів російської національності, в тому числі молодь з Російської гімназії²⁵².

Спортивний гурток студентів Православної духовної семінарії у Кременці організував 17–18 квітня 1937 р. Весняний турнір спортивних ігор²⁵³. Крім організаторів, у змаганнях взяли участь учні Кременецької гімназії та Гімназії місцевого самоврядування. Вони змагалися у баскетболі та волейболі.

Фізична активність (фізичне виховання, спорт і військова підготовка) проводилася і в інших середніх школах Волинського воєводства²⁵⁴. Спортивний гурток Державної геодезичної та дорожньо-будівельної школи у Ковелі організував у 1933 р. лижний забіг на дистанцію 8 км²⁵⁵. Переможцем став Луб'як, друге місце посів Ліпницький. Лижний спорт був популярним серед учнів шкіл у Кременці. 19 березня 1932 року відбулися шкільні командні змагання з лижного спорту на дистанції 4 км, організовані Союзом громадських організацій²⁵⁶. Перемогу здобула команда гімназії Кременецького ліцею (керівник – учень Міхалік), випередивши Українську гімназію (керівник – учень Пугайка) та Гімназію місцевого самоврядування.

23 лютого 1933 року комітет фізичного виховання Центральної педагогічної бібліотеки в Рівному організував I Міжшкільні командні змагання з ковзанярського спорту серед рівненських шкіл²⁵⁷. Програма змагань

²⁴⁹ „Wołyń” 1935, nr 31, s. 9. Przystań wioślarska i kąpielisko wybudował oddział ZS w Dubnie.

²⁵⁰ „Wołyń” 1935, nr 40, s. 8.

²⁵¹ „Wołyń” 1935, nr 42, s. 8. Склад команди: Мирослав Сулек – рульовий, Селеддєць, Томашевський.

²⁵² „Wołyń” 1936, nr 10, s. 10.

²⁵³ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 8, s. 156.

²⁵⁴ Е. Вільчковський, А. Вольчинський, С. Козіброцький, *Стан фізичного виховання на Волині в 1920–1930 роках*, Фізичне виховання, спорт і культура, здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки., Луцьк, 2016, № 4 (36), с. 14.

²⁵⁵ „Wołyń” 1933, nr 10, s. 7.

²⁵⁶ „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 3, s. 29.

²⁵⁷ „Wołyń” 1933, nr 12, s. 6.

складалася з чотирьох видів: біг на 100 м і 200 м для дівчат та біг на 200 м і 400 м для хлопців. Змагання зібрали 130 учасників та 1 500 глядачів. Кожна команда складалася з чотирьох осіб, які змагалися індивідуально. У першому виді змагань, бігу на 100 метрів на ковзанах серед дівчат, перші два місця посіли учениці Державної гімназії, третє – Загально-освітньої школи ім. Г. Сенкевича; у бігу на 200 метрів на ковзанах серед дівчат знову найкращими були учениці Державної гімназії. У змаганнях хлопців на дистанції 200 м на ковзанах перше місце посіли учні Загально-освітньої школи ім. Г. Сенкевича, а наступні два місця зайняли представники Державної гімназії; на дистанції 400 м переможцями стали учні Російської гімназії, випередивши команду Комерційної школи та Державної гімназії²⁵⁸. Змагання з ковзанярського спорту проходили під наглядом Слівінського (інструктора з фізкультури в Опікунській раді), Кендзьорського та Сороки за допомогою групи вчителів фізкультури з рівненських шкіл.

У рамках зимової спортивної кампанії (1933/1934) у Кременці, яку проводила Гімназія Округного відділу у співпраці з Комерційною школою та Міською радою Кременця було виділено три відділи: лижний, санний та ковзанярський²⁵⁹. Результатом акції стало, серед іншого, відправлення та завершення 2 учнями лижного курсу для лижників-гонщиків. Під керівництвом вчителів фізкультури А. Гоффман та Г. Кобилінського, спортивний клуб організував 3 лижні курси (для хлопців та дівчат). Курси відвідали 28 хлопців та 16 дівчат, а також 10 студентів Комерційної школи. Наприкінці курсів відбулися лижні перегони та лижні прогулянки. Серед учасників курсу для хлопців 16 отримали звання лижних лідерів²⁶⁰. Курс проводив Таргонський – інструктор Центрального інституту фізичного виховання у Варшаві.

З ініціативи Міського комітету фізичного виховання і військової підготовки у Луцьку щорічно організовують «Свято фізичної культури та військової підготовки» з метою популяризації та розвитку фізичної активності у Луцьку та повіті²⁶¹. У 1930 році Свято фізичної культури та військової підготовки в Луцьку було організовано 7–9 червня. З нагоди Свята

²⁵⁸ Там само.

²⁵⁹ „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 2, s. 53–54.

²⁶⁰ „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 2, s. 53–54.

²⁶¹ L. Nowak, *Wychowanie fizyczne i sport w Państwowym Szkolnictwie Ogólnokształcącym w Polsce w latach 1918–1939*, Poznań 1996, s. 198. Як пише Л. Новак, «З метою збільшення зацікавлення шкільного керівництва і молоді справами шкільного спорту Міністерство релігійних визнань і публічного просвітництва доручило шкільним окружним радам підписати договори з дирекціями шкіл в окремих місцевостях даного шкільного округу з метою організації в академічному 1924/1925 році в травні або в червні Дня спортивного свята молоді»”.

фізичної культури та військової підготовки міський голова Теофіл Ольвінський виступив з таким зверненням:

Міський комітет фізичного виховання і військової підготовки святкує щорічне Свято фізичної культури та військової підготовки. Ваші діти покажуть прогрес від своєї річної роботи з фізичного виховання. Пам'ятайте, що в здоровому тілі – здоровий дух. Відзначайте це свято і радійте тому, що ваші покоління зростають на славу Батьківщини і на благо суспільства. Нехай у дні свят ваших дітей ваші вулиці і ваші домівки будуть святково прикрашені. Прошу вас прикрасити свої домівки національними прапорами²⁶².

Програма спортивного заходу була досить насиченою. Вона складалася зі спортивних змагань і показових виступів для школярів та змагань між спортивними клубами і товариствами. Учні змагалися у спортивних іграх (дартс, волейбол), легкій атлетиці (командне триборство для учнів: стрибки в довжину, метання гранати, естафета 4×100 м; командне триборство для учениць: стрибки у висоту, метання ядра 3 кг, естафета 4×60 м) та стрільбі. Для членів спортивних клубів і товариств заплановані змагання зі спортивних ігор (хазена, паланті, волейбол), легкої атлетики, стрільби, велоспорту та в маршових змаганнях. Гімнастичні показові виступи мали проводити школярі та ГТ «Сокіл»²⁶³. У 1926 р., за словами Л. Новак, «при опікунській раді шкільного округу в Луцьку в міжшкільних змаганнях брали участь 212 дівчат і 262 хлопці»²⁶⁴.

У 1932 році учні середніх шкіл змагалися у спортивних змаганнях, які були частиною програми Свята фізичного виховання і військової підготовки у Кременці²⁶⁵. У змаганнях взяли участь спортсмени з Державної сільськогосподарської школи в Білокриниці, Православної духовної семінарії, Гімназії місцевого самоврядування та Учительської семінарії (ліцею) в Кременці. Вони змагалися у спортивних іграх (баскетбол, волейбол) та легкій атлетиці. У загальному заліку змагань перемогу здобули учні Сільськогосподарської школи в Білокриниці.

Молодь зі шкіл в Кременці дуже добре показала себе під час Свята фізичного виховання і військової підготовки, яке відбулося 3 червня 1934 року на спортивному майданчику Повітового комітету фізичного виховання і військової підготовки²⁶⁶. Захід був організований з ініціативи Комітету фізкультури під керівництвом шкільного інспектора Броніслава

²⁶² Державний архів Волинської області, Луцький міський комітет фізичного виховання і військової підготовки, фонд 126 місто Луцьк Волинського воєводства, справа 1, с. 524.

²⁶³ Там само, с. 529.

²⁶⁴ L. Nowak, dz. cyt., s. 200.

²⁶⁵ L. Gronowski, *Święto Wychowania Fizycznego w Krzemieńcu*, „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 8–9, s. 45–47.

²⁶⁶ „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 6, s. 269–270.

Робака. У фізкультурно-спортивних показових виступах та змаганнях взяли участь понад 1 300 учнів з наступних шкіл: Кременецького ліцею, загальноосвітніх шкіл № 1, 2, 3 і 4, Православної духовної семінарії, Гімназії місцевого самоврядування та Комерційної школи. Програма фізичної активності для школярів складалася з показової гімнастики, модельного уроку фізичної культури, естафет, ігор та рухливих забав, спортивних ігор та танцювального шоу. Рівень «свята фізичної активності» школярів був дуже схвально і високо оцінений редакцією «Кременецького життя»:

Вишкіл пройшов швидко і ефективно. Гарне розташування полів і розподіл практичних загонів, сумлінна підготовка окремих частин програми та добра організація склали єдине ціле, яке досягло повного пропагандистського та виховного успіху²⁶⁷.

Свята фізичного виховання і військової підготовки у Кременці організовувалися і в наступні роки. 11 червня 1936 року з ініціативи місцевої Комісії вчителів фізкультури та за сприяння Окружного командування фізкультури у Кременці відбулося свято фізкультури²⁶⁸. У Святі фізичного виховання і військової підготовки взяло участь близько 800 учнів місцевих загальних і середніх шкіл. Програма включала урок гімнастики для дівчат, урок гімнастики для хлопців, показові виступи з легкої атлетики, показові виступи з рухливих ігор, а також національні та стилізовані танці. Як зазначив журналіст, окремі пункти програми були представлені на дуже хорошому рівні. Особливої уваги заслуговують показові уроки гімнастики, проведені Грошинською та Ергетовським за участю учнів з 11 шкіл. Як читаємо на сторінках «Кременецького життя»:

Шкода тільки, що в останню хвилину керівництву заходу довелося зняти з програми український танець гопак, який не зміг бути виконаний через непорозуміння між організаторами цього танцю та диригентом оркестру²⁶⁹.

Школярі досягли дуже хороших результатів на Святі фізичного виховання і військової підготовки, яке відбулося в Ковелі 11 червня 1933 року²⁷⁰. В ігровому конкурсі переможцями стали: у волейболі серед дівчат у змаганнях загальноосвітніх шкіл – Державна школа (ДШ) № 1 у Ковелі; у волейболі серед юнаків у змаганнях загальноосвітніх шкіл – Початкова школа № 3 в Ковелі; у турнірі з двох ігор – Початкова школа № 4 в Ковелі; у волейболі, баскетболі, стрільбі та п'ятиборстві серед дівчат – Середня школа СК та в п'ятиборстві (Середня школа СК). У програмі змагань у Ковелі привертає увагу велика кількість змагань і дисциплін, проведених для школярів.

²⁶⁷ Там само, с. 270.

²⁶⁸ „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 6, s. 270–271.

²⁶⁹ Там само, с. 271.

²⁷⁰ „Wołyń” 1933, nr 25, s. 9.

Фізична активність проводилася також у сільськогосподарських школах Волинського воєводства. Державна сільськогосподарська школа в Шубкові (Рівненський район, Волинське воєводство) мала спортивний майданчик. Варто, однак, зазначити, що фізичне виховання не було обов'язковим предметом у програмах сільськогосподарських шкіл. У програмі сільськогосподарських шкіл, яка була опублікована на сторінках журналу «Сільський господар» у 1924 році, гігієна передбачалася лише в жіночих школах²⁷¹. Сільськогосподарські школи на території Волинського воєводства були розташовані у таких населених пунктах: Адамівка, Білокриниця, Белмаж, Дубно, Гориньград, Охляпів, Сарни, Тростянець, Вишнівесь (станом на 1939 рік)²⁷². На території рільничих шкіл, серед іншого, формувалися гуртки сільської учнівської молоді та добровільні пожежні дружини. У Сільськогосподарській школі в Тростянці заняття з військової підготовки проводили офіцери та унтер-офіцери 24-ї ІР у Луцьку. Як пише Я. Дембовський:

Однак військова підготовка нам подобається найбільше, разові заняття на тиждень – найприємніше проведення часу, а крім того, для нас, майбутніх фермерів, велика вигода – скорочення строку служби в армії на три місяці²⁷³.

Серед 5 секцій Студентського об'єднання сільської молоді активно працювала команда з фізичного виховання.

Цікавим було спортивне суперництво між учнями середніх шкіл на Волині. 13 жовтня 1935 р. у Кременці відбувся матч між учнями Кременецької середньої школи та Державної середньої школи в Дубні²⁷⁴. Молодь змагалася у спортивних іграх, легкій атлетиці та стрільбі. Змагання, за словами редакції «Життя Кременця», «мали соціальний характер і мали на меті порівняти фізичну підготовку двох закладів»²⁷⁵. Кожна команда складалася з 15 осіб. У спортивних іграх та легкоатлетичних змаганнях домінували студенти з Кременця перемогли у волейболі (дівчата та юнаки), баскетболі (юнаки) та гандболі, а також в легкоатлетичному триборстві (біг на 100 м, штовхання ядра, стрибки в довжину). У стрільбі з малокаліберної зброї кращими були учні з Дубна.

Важливу роль у розвитку фізичного виховання і спорту відігравала Волинська філія Польського товариства фізкультурників. На початку

²⁷¹ „Siew” 1924, nr 42–43, s. 10.

²⁷² E. Małolepszy, A. Płomiński, *Kultura fizyczna i turystyka w szkołach rolniczych oraz w działalności Wiejskich Uniwersytetów Ludowych w II Rzeczypospolitej*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika” 2013, t. 22, s. 470–471.

²⁷³ „Młoda Wieś” (Łuck) 1936, nr 5, s. 8. Дембовський був учнем Державної сільськогосподарської школи у Тростянці.

²⁷⁴ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 10, s. 454; „Wołyń” 1935, nr 44, s. 10. Змагання відкрив тогочасний староста Кременецького повіту Стефан Чарноцький.

²⁷⁵ Там само.

1939 року в Рівному відбулися загальні збори Волинського відділення цієї організації²⁷⁶. Було обрано нове правління у складі: Бончковський (Ковель), Яворська (Кременець), Кендзерський (Рівне), Кобилянський (Кременець), Старосолер (Рівне), Слівінський (Рівне), Таргонський (Кременець).

З ініціативи гуртка Польського союзу фізичних вихованців та Повітового комітету ФВіВП у Кременці 18 квітня 1937 року відбувся пропагандистський вуличний пробіг, в якому взяли участь школярі²⁷⁷. Переможцем став Чеслав Стаховський (Сільськогосподарська школа у Білокриниці), випередивши Миколая Оболенчика (Комерційна школа) та Василя Вилотніка (Державна православна духовна семінарія). Осередок Польського товариства фізкультурників у Кременці організовував змагання з різних спортивних дисциплін та конкурси, між іншим, 22–23 травня 1937 р. відбулися змагання дівчат з гандболу, волейболу, легкоатлетичного триборства та в естафеті 4×60 м, а серед юнаків – змагання з баскетболу, волейболу, легкоатлетичного триборства та юнацькі змагання з баскетболу, волейболу, легкоатлетичного триборства, естафети 4 × 100 м та командні змагання зі стрільби з малокаліберної гвинтівки²⁷⁸.

Відбулися чергові змагання за участю молоді зі шкіл Волині у Кременці 22–23 травня 1937 р.²⁷⁹. У змаганнях дівчат взяли участь команди Державної гімназії з Острога, Гімназії місцевого самоврядування з Кременець, Педагогічного інституту та Гімназії з Кременця (кожна команда складалася з 10 дівчат). У змаганнях хлопців взяли участь 8 команд (125 осіб) зі шкіл з Білокриниці, Кременця, Дубна, Острога, Смиги. Змагання включали в себе легкоатлетичні конкурси, спортивні ігри (гандбол, баскетбол, волейбол для дівчат і хлопців), стрільбу (стрільба зі стрілецької зброї). У змаганнях взяли участь учні Гімназії та Педагогічної гімназії в Кременці, а також гімназій з Дубна та Острога. Крім того, баскетбольна команда Ремісничого училища зі Смиги та команда Сільськогосподарського училища з Білокриниці посіли другі місця у змаганнях²⁸⁰.

Плідну діяльність у шкільному спорті проводили Польське товариство фізкультурників та Міжшкільна фізкультурна комісія у Луцьку. У звітному періоді 1937/1938рр, з ініціативи вищезгаданих установ тричі проводилися такі заходи міжшкільні змагання з легкої атлетики серед учнів загальноосвітніх шкіл, в яких взяли участь понад 70 учнів; міжшкільні змагання з гімнастики проводилися тричі, в яких взяли участь близько 60 учнів; змагання з хокею з шайбою проводилися двічі; міжшкільні змагання

²⁷⁶ „Wołyń” 1939, nr 8, s. 6.

²⁷⁷ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 8, s. 156.

²⁷⁸ Там само.

²⁷⁹ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 10–11, s. 231–233.

²⁸⁰ Там само.

зі спортивних ігор серед загальноосвітніх шкіл проводилися чотири рази, в яких взяли участь шість волейбольних команд та шість баскетбольних команд; змагання з плавання на значки з плавання проводилися двічі, за погодженням з районним центром фізичного здоров'я населення (за участю близько 25 учнів)²⁸¹. У порозумінні з Міським комітетом ФВіВП у Луцьку організовано Міжшкільне свято ФВ і ВП, у якому взяли участь понад 1500 учнів і учениць початкових і середніх шкіл. Діяльність осередка Польського товариства фізкультурників необхідно оцінити як надзвичайно інтенсивну.

Міжшкільний молодіжний спортивний клуб гімназії в Кременці був організатором шкільних спортивних змагань, які відбулися 25–26 вересня 1937 р.²⁸² У змаганнях взяли участь 93 хлопці та 20 дівчат з таких шкіл: Дубенської державної гімназії, Кременецької православної духовної семінарії, Кременецької гімназії місцевого самоврядування, гімназії, Комерційного училища, гімназії та сільськогосподарської школи при Кременецькій гімназії. Вони змагалися в легкій атлетиці та спортивних іграх. Найкращим спортсменом змагань став Ковалевський (Дубно), який переміг у бігу на 100 м (12,1 с); у стрибках у довжину (6 м 16 см); у стрибках у висоту (165 см). Дуже добре виступив Моgetич, учень аграрного училища, який посів перше місце в бігу на 1500 м (4 хв 38,8 с). У спільному змаганні зі спортивних ігор, волейболу серед дівчат та хлопців, перемогу здобула команда з волейболу. У змаганнях з волейболу серед дівчат та юнаків перемогу здобули учні Кременецької середньої школи, а в баскетболі – молодь Православної духовної семінарії. У загальнокомандному заліку шкіл перемогу здобула команда Гімназії-ліцею в Кременці, випередивши Дубенську державну гімназію. Захід був добре організований і сподобався великій аудиторії²⁸³.

Осередком, де найчастіше проводилися міжшкільні зимові змагання, був Кременець. 16 лютого 1936 р. у цьому місті відбулися змагання з лижного спорту з участю учнів кременецьких шкіл. Здавали також нормативи на здобуття Лижної відзнаки²⁸⁴. Організатором змагань був повітовий комендант ВП і місцева Комасія вчителів фізичної культури. Турнір розпочався із унівського парадку окремих шкільних команд вулицями Кременця. У заході взяло участь понад 100 учнів, що може свідчити про популярність цієї дисципліни в шкільному середовищі Кременця. Лижні перегони проходили на різних дистанціях відповідно до віку. У забігу на 4 км (для молоді 12–14 років) переміг Макарофф (Кременецький ліцей та гімназія); на дистанції 9 км (15–17 років) найкращим був Миколай Заборський (Ко-

²⁸¹ „Wołyń” 1938, nr 49, s. 5.

²⁸² „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 18, s. 348–350.

²⁸³ Там само, с. 350.

²⁸⁴ „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 2, s. 76; „Wołyń” 1936, nr 9, s. 11.

мерційна школа); на дистанції 12 км (для молоді віком 18 років і старше) перше місце посів Гоголь (Кременецький ліцей та гімназія)²⁸⁵. У командному заліку відзначилися студенти Комерційної школи, Гімназії та ліцею в Кременці, а також Сільськогосподарської школи. У змаганнях за лижний значок мінімальну кількість балів набрали 32 особи.

У 1938 році в Кременці відбувся хокейний турнір шкільних команд і КСК²⁸⁶. Перше місце посіли хокеїсти Дубенської державної гімназії, випередивши міжшкільний СК Кременець, Православну духовну семінарію та Кременецький СК. Через рік (1939) на ковзанці гімназії в Кременці відбувся турнір з хокею з шайбою, за участю тих самих команд: Державної гімназії в Дубні, СК в Кременці, Духовної семінарії в Кременці та СК «Ліцей» у Кременці²⁸⁷. Турнір проходив за нокаут-системою. У півфінальних матчах хокеїсти Дубенської державної гімназії розгромили Кременецький СК (20:6), а команда СК «Ліцей» перемогла Духовну семінарію (9:1). У фінальному матчі хокеїсти СК «Ліцей» перемогли команду з Дубна (8:5). Матч став великою популяризацією хокею серед школярів та дорослих.

Однією з найбільших подій для учнів у зимових видах спорту стали Зимові шкільні юнацькі ігри²⁸⁸. У змаганнях, які проходили в Кременці з 31 січня по 2 лютого 1937 року, взяли участь 347 учнів з 24 середніх шкіл з території Волинського воєводства. Програма змагань складалася з таких дисциплін: хокей на льоду, фігурне катання, лижі та санний спорт. У фігурному катанні відбулися індивідуальне та парне катання; у лижному спорті – лижні гонки серед дівчат на дистанції 4 км та 6 км, серед юнаків – лижні перегони на дистанції 7 км та 9 км; у санному спорті: спуск на санях з траси 300 м²⁸⁹. Змагання проходили в морозну погоду (при температурі від -14° до -18° за Цельсієм). У змаганнях з лижного спорту серед дівчат (молодші) на дистанції 4 км перемогла А. Несловська (Самоврядувальна гімназія); на дистанції 6 км (старші дівчата) перше місце посіла А. Майер (Здолбунівська середня школа); на дистанції 7 км (молодші юнаки) перемогу здобув Е. Погода (Ремісничє училище з Білокриниці); у бігу на 9 км (старші юнаки) найкращим був С. Гоголь (Кременецька гімназія); у санному спорті серед дівчат та юнаків переможцями стали екіпажі Самоврядувальної гімназії; у фігурному катанні серед дівчат перемогла К. Смотриха (Ковельська гімназія), серед юнаків – В. Міхаловський

²⁸⁵ Там само.

²⁸⁶ „Wołyń” 1938, nr 11, s. 8.

²⁸⁷ „Wołyń” 1939, nr 8, s. 6.

²⁸⁸ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 3, s. 48.

²⁸⁹ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 5–6, s. 108–111.

(Луцька гімназія); у парному катанні переможцями стали учні Державної гімназії в Луцьку²⁹⁰.

У загальному заліку конкурсу, як серед хлопців, так і серед дівчат, переможцем стала Кременецька гімназія, інші навчальні заклади також відзначилися в конкурсі: Державна середня школа з Дубна, Самоврядувальна гімназія з Кременця та Державна гімназія зі Здолбунова. У турнірі з хокею на льоду перше місце посіли учні Дорожньо-вимірювальної школи з Ковеля, випередивши Кременецьку та Ковельську гімназії. У турнірі взяли участь 8 команд, які грали матчі за нокаут-системою. Спортивний рівень змагань, на думку редакції «Життя Кременця», був досить високим²⁹¹.

Ім передували змагання між поселенськими осередками 15 травня 1937 р. Переможці останніх представляли кольори Об'єднання поселенців. На змаганнях був присутній волинський воєвода Генрик Юзевський, який привітав обидві команди, після чого відбувся парад спортсменів. Змагання з легкої атлетики та стрільби з малокаліберної зброї пройшли на досить високому спортивному рівні. У змаганнях з легкої атлетики серед чоловіків у бігу на 100 м переміг Ладновський, багаторазовий чемпіон Волині (Кременецька гімназія) з результатом 11,2 с; у бігу на 1000 м перше місце посів Косацький (Союз поселенців) – 2 хв 52 с; в естафеті 4 × 100 м перемогу здобули спортсмени Союзу поселенців (48,0 с); у штовханні ядра переміг Якубовський (Союз поселенців) – 12,88 м; у метанні диска – Странка (Союз поселенців) – 29,78 м; у метанні гранати – Костюк (Кременецький ліцей) – 64,27 м; у стрибках у висоту – Остроухов (Кременецький ліцей) – 1,60 м; у стрибках у довжину – Кур'янович (Союз поселенців) – 5,92 м²⁹². У змаганнях серед жінок в окремих дисциплінах переможцями стали: у бігу на 60 м – Козакевичівна (Союз поселенців) – 8,7 с; у метанні м'яча (28,04 м), штовханні ядра (8,78 м) та стрибках у довжину (4,30 м) – Маровська (Кременецька середня школа); у стрибках у висоту – Трачукова (1,30 м)²⁹³. У спартакіаді зі спортивних ігор (баскетбол, волейбол) та у стрільбі з малокаліберної зброї перемогу здобула команда Союзу поселенців. У змаганнях серед жінок перемогла команда Кременецького ліцею (60:30), а серед чоловіків – команда Союзу поселенців (87:77). На сторінках «Життя Кременця» високо оцінювали рівень змагань з легкої атлетики серед юнаків, порівнюючи, між іншим, результати, отримані в метанні диска, з результатом Збігнева Тільгнера (ГТ «Сокіл» Познань), який під час відбіркового туру в Кракові до легкоатлетичного триборства

²⁹⁰ Там само, с. 110–111.

²⁹¹ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 3, s. 48.

²⁹² Там само, с. 229–231.

²⁹³ Там само.

Греція-Польща-Чехословаччина, що відбувся 23 травня 1937 р. в Афінах, мав результат понад 30 м²⁹⁴.

На змаганнях у Рівному найкращий результат отримано у метанні диска – 29,78 м. Дуже хороші результати показали спортсмени і в бігу на 100 м²⁹⁵. На вищезгаданих змаганнях в Афінах найкращий результат, досягнутий у бігу на 100 м, становив 11,3 секунди, а в Рівному – 11,2 секунди.

Дуже цікавою щорічною формою спортивних змагань були змагання між школами – середньою школою ім. Сулковського в Ридзині (Познанське воєводство) та середньою школою в Кременці²⁹⁶. Ініціатива організації міжшкільного конкурсу надійшла від керівництва середньої школи ім. Сулковського в Ридзині²⁹⁷. Було розроблено положення про проведення змагань, в якому зазначалося, що змагання будуть щорічно чергуватися між двома містами. У змаганнях могли брати участь команди з 15 осіб. Важливим моментом у регламенті було положення про те, що члени команд повинні були мати Державну спортивну відзнаку як свідчення всебічного фізичного розвитку, а результати суперництва в індивідуальних змаганнях оцінювалися як командні, шляхом підсумовування балів, отриманих учасником у певній секції змагань. Редакція «Життя Кременця», посилаючись на це положення регламенту, заявила, що цей пункт повинен бути дотриманий «з метою запобігання спеціалізації в окремих спортивних розділах та запобігання особистому суперництву»²⁹⁸. Змагання були змодельовані за зразком міжшкільних змагань Оксфорд–Кембридж. Вони показали можливість безперервності контактів між школами і «цінність змагань не тільки для спорту, але й для освіти»²⁹⁹. Після 5-го сезону змагань було написано: «Все міцніший і міцніший вузол любові пов'язує два заклади, атмосфера, в якій проходять змагання, стає все приємнішою і приємнішою, боротьба учасників стає все більш і більш лицарською»³⁰⁰.

Перші змагання відбулися 13–14 травня 1933 року в Кременці, тоді перемогу здобули учні з Великопольщі (85:10). 10–13 травня 1934 року змагання відбулися в Ридзині. Перемогу знову здобули школярі з Ридзини, але варто зазначити, що поразка команди з Кременця була не такою великою (70:102). Спортивний рівень легкоатлетичних змагань був досить високим. Переможці індивідуальних змагань показали такі результати: у бігу на

²⁹⁴ „Tygodnik Sportowy. Dodatek Tygodniowy Dziennika Bydgoskiego” 1937, nr 21, s. 1.

²⁹⁵ „Życie Krzemienieckie” 1937, № 10–11, s. 230.

²⁹⁶ „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 6, s. 207–209.

²⁹⁷ „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 5, s. 217.

²⁹⁸ „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 5, s. 218.

²⁹⁹ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 10–11, s. 234.

³⁰⁰ Там само.

100 м – Ладновський (Кременець) – 11,5 с; у бігу на 200 м – Турчинович (Ридзин) – 23,8 с; у бігу на 1500 м – Гонсовський (Ридзин) – 4 хв 15,2 с; у штовханні ядра (5 кг) – Ладновський (13,49 м); у метанні диска – Вирожемський (Кременець) – 27,66 м; у метанні списа – Турчинович (43,58 м); у стрибках у довжину – Ладновський (6,11 м); у стрибках у висоту – Гонсовський (158 см); в естафеті 4 × 100 м – Ридзин (47,2 с); в п'ятиборстві – Ридзин; в легкоатлетичному триборстві – Кременець. В інших дисциплінах, у триборстві спортивних ігор (баскетбол, волейбол та гандбол) кращими були учні з Ридзина; у стрільбі з бойової зброї – Кременець; у стрільбі з малокаліберної гвинтівки – Ридзин; у стрільбі з малокаліберної гвинтівки – Кременець; Ридзин у стрільбі зі стрілецької зброї³⁰¹. У конкурсі брали участь учні, які не мають проблем у процесі навчання. За словами редакції «Життя Кременця», «У конкурсі можуть брати участь лише ті учні, які мають успіхи в навчанні та бездоганно виконують завдання»³⁰².

Наступні міжшкільні змагання (Кременець – Ридзин) відбулися 3–5 травня 1935 року в Кременці³⁰³. Редакція часопису «Життя Кременця» вказала на мотиви спортивного змагання двох шкільних осередків:

Ініціатори цих змагань керувалися такими мотивами: прагненням прищепити на польському ґрунті традиційні міжуніверситетські змагання, які відіграють таку важливу роль у житті молоді в Англії, як в університетах, так і в середніх школах; бажанням встановити зв'язок між двома прикордонними установами, схожими в організаційному плані, об'єднавши молодь східного й західного прикордоння і давши їм можливість поглянути на світ настільки, наскільки західні воєводства відрізняються від жителів східних прикордонних районів Польщі, і навпаки³⁰⁴.

Програма змагань включала легку атлетику (п'ятиборство, триборство, естафетний біг 4×100 м), спортивні ігри (баскетбол, волейбол, гандбол, теніс), стрільбу (стрільба з бойової та стрілецької зброї). 4-6 червня 1937 року відбулися п'яті змагання між школами у Кременці та Ридзині, в яких знову перемогли учні гімназії ім. Сулковського в Ридзині³⁰⁵. Спортивний рівень змагань був значно вищим у порівнянні з попередніми. Було встановлено новий рекорд у штовханні ядра, три учасники досягли 165 см у стрибках у висоту (в змаганнях 1933 року найкращий результат був 158 см), рекорд був досягнутий у стрибках у довжину – 629 см (у 1933 році – 611 см).

У наступних, шостих змаганнях Ридзин – Кременець, які відбулися у 1938 році, перемогу знову здобули учні гімназії ім. Сулковського в Рид-

³⁰¹ „Życie Krzemienieckie” 1934, № 6, с. 208–209.

³⁰² Там само, с. 207.

³⁰³ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 4, s. 171–173.

³⁰⁴ Там само, с. 171–172.

³⁰⁵ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 10–11, s. 233–235.

зині³⁰⁶. Цього разу перемога ридзинських школярів була мінімальною (74 230: 70 589). Школярі з Кременця виграли змагання з легкоатлетичного триборства, волейболу та стрільби з військової гвинтівки, а учні з Ридзина – з легкої атлетики в парному розряді, легкоатлетичного п'ятиборства, баскетболу, стрільби зі стрілецької зброї, естафети 4 × 100 м та гандболу³⁰⁷.

Іншим прикладом міжшкільних молодіжних змагань міжрегіонального характеру були змагання зі спортивних ігор (баскетбол, волейбол, гандбол). 4 грудня 1938 року у Львові відбулися матчі з баскетболу та волейболу між представниками Кременецького ліцею та Кадетського корпусу імені маршала Юзефа Пілсудського у Львові³⁰⁸. У змаганнях з баскетболу перемогу здобули львівські студенти (45:38), а у волейболі кращими були учні гімназії в Кременці (2:1). Наступні змагання відбулися у Кременці 7–8 травня 1939 р.³⁰⁹. У змаганнях взяли участь представники Кременецького ліцею, Кадетського корпусу ім. Ю. Пілсудського у Львові та Міжшкільного МСК Львів. У загальному заліку змагань найкращою виявилася команда Кадетського корпусу, друге місце посіли учні Кременецького ліцею, а третє – МСК Львів. Крім того, відбулися матчі між Кременецького ліцею та Дубенської державної гімназії з волейболу та легкої атлетики. Змагання завершилися перемогами дівчат з Кременця. У рамках спортивних змагань відбулися матчі між резервною командою Кременецького ліцею та командою Ремісничо-промислової школи у Вишнівці у волейболі (2:0) та баскетболі (100:19)³¹⁰.

Представництво Луцька (шкільного округу) взяло участь у Національних шкільних юнацьких спортивних змаганнях, що відбулися у Вільнюсі³¹¹. Перші зимові загальнопольські змагання відбулися 12–13 січня 1935 року у Вільнюсі. У спортивних змаганнях брали участь учні з семи воєводств: Варшавського, Краківського, Люблінського, Львівського, Луцького, Познанського та Вільнюського. Брестське і Сілезьке воєводства не були представлені на змаганнях. Молодь змагалася у хокеї на льоду, фігурному катанні та лижному спорті. У змаганнях з хокею кольори Волині захищала команда з Луцька, до складу якої входили, зокрема, учні Державної гімназії в Ковелі та шкіль у Рівному³¹². Лучани виграли у команди Варшави (3:2), зіграли внічию з командами Познані та Львова (1:1)

³⁰⁶ „Życie Krzemienieckie” 1938, nr 11, s. 268.

³⁰⁷ Там само.

³⁰⁸ „Wołyń” 1938, nr 49, s. 6.

³⁰⁹ „Życie Krzemienieckie” 1939, nr 5, s. 160.

³¹⁰ Там само.

³¹¹ S. Zaborniak, *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, Krosno 2013, s. 88. Ці змагання інакше називали Іграми шкільної молоді, Міжокружними змаганнями шкільної молоді, Чемпіонатом шкільної молоді.

³¹² „Przegląd Sportowy” 1935, nr 5, s. 5; „Wołyń” 1936, nr 10, s. 10.

і програли матч команді Кракова (0:2). У загальному заліку хокейного турніру команда з Волині посіла III місце і була визнана найбільшим відкриттям турніру³¹³. Преса позитивно оцінила гру воротаря Кіселя, зазначивши, що він «безперечно, має великий воротарський талант. Він може подумати про спортивну кар'єру, якщо потрапить у правильні руки»³¹⁴. У загальному заліку перемогу здобули представники Кракова (36 балів), випередивши представників Львова (34 бали), Вільнюса (28 балів), Варшави (22 бали), Люблін (16 балів), Луцька (14 балів) та Познані (7 балів). У 1937 році Польський лижний союз офіційно дозволив експлуатацію трамплінів у низинних місцевостях, зокрема у Кременці та Луцьку³¹⁵.

Складовою впровадження фізичного виховання та спорту для волинських школярів стали спортивно-пізнавальні заходи. Так, 19 лютого 1936 року в Кременецькому ліцеї відбулася бесіда про зимові Олімпійські ігри в Гарміш-Партенкірхені, організована шкільним спортивним гуртком³¹⁶. У розмові йшлося про історію олімпійського руху, про спортивні результати в хокеї, ковзанярському спорті та лижному спорті, а також про організаційні питання зимової Олімпіади в Гарміш-Партенкірхені. Олімпійська тематика викликала велике зацікавлення у школярів Кременецького ліцею.

Фізичне виховання і спорт впроваджувалися у шкільне навчання на Волині. Шкільний спорт розвивався досить потужно, особливо в середніх навчальних закладах. Серед видів спорту популярними серед дітей та молоді були легка атлетика, спортивні ігри, водні та зимові види спорту. Найсильнішими осередками шкільного спорту на Волині були Кременець, Луцьк, Рівне, Ковель та Дубно.

3.2. Католицьке товариство чоловічої та жіночої молоді

Луцька дієцезія охоплювала приблизно 39 000 км² і 195 109 католиків³¹⁷. За інформацією М. Пончека, у 1933 р. «було 63 Товариств польської молоді (ТПМ) із загальною кількістю 1127 осіб. Діяло 5 гуртків фізичного виховання (57 осіб), 7 (103 особи), 1 з легкої атлетики (12 осіб),

³¹³ „Przegląd Sportowy” 1935, nr 5, s. 5; Фінальні результати хокейного турніру: I – Краків (11 очок), II – Львів (10 очок), III – Луцьк (7 очок), IV – Вільнюс і Варшава (5 очок), V – Познань (3 очки), VI – Люблін (0 очок).

³¹⁴ „Przegląd Sportowy” 1935, nr 5, s. 5.

³¹⁵ L. Rak, *Narciziarstwo nizinne w Polsce w latach 1919–1939. Zarys problematyki*, [w:] J. Urniaż (red.), *Szkice z historii sportu i sprawności fizycznej*, Olsztyn 2009, s. 94.

³¹⁶ „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 3, s. 76–77.

³¹⁷ M. Ponczek, *Kultura fizyczna w Polskich Katolickich Organizacjach Młodzieżowych II Rzeczypospolitej*, Katowice 1997, s. 72.

2 з настільного тенісу (18 осіб) та 5 інших (1 з паланту, 2 з лижного спорту, 2 з командних ігор – 55 осіб)»³¹⁸.

25 вересня 1928 року в Цумані (Луцький повіт) мав відбутися з'їзд делегатів Товариства жіночої польської молоді Луцької єпархії³¹⁹. Того ж року Генеральний секретаріат ТПМ Луцької єпархії, який знаходився в Ковелі, видав циркуляр про фізичне виховання та військову підготовку³²⁰. Циркуляр містив інформацію про те, що в кожному повіті розпочато військову підготовку під керівництвом офіцера-інструктора. ТПМ, які досі не мали відділу військової підготовки, повинні його створити і відзвітувати про це Секретаріату. Для членів та організацій ВП надаються знижки 50% на проїзд залізницею³²¹. 1 березня 1930 р. у Рівному відбулося освячення прапора Товариства жіночої польської молоді. Акт освячення здійснив о.-канонік Яросевич з Луцька.

Третій з'їзд делегатів Товариства жіночої польської молоді Луцької єпархії відбувся 29 червня 1930 року³²². Під час його проведення відбулася свята меса й урочиста церемонія, проголошено принагідні промови та відвідано пам'ятні місця Луцька. Почесним гостем з'їзду був єпископ Шельонжек. З'їзд ТПМ Луцької єпархії відбувся 22 червня 1930 р. у Ковелі³²³.

3.3. Гімнастичне товариство «Сокіл»

У складі Мазовецького округу ГТ «Сокіл» існував Волинський округ³²⁴. Його створено в 1922 р. з метою популяризації та поширення ідеї «Сокола» члени ГТ «Сокіл» у Любліні 14–15 серпня 1921 р. вирушили у мандрівку до Луцька (80 соколів і соколиць)³²⁵. За даними З. Павлючука, для привітання «соколів» з Любліна

створено спеціальний комітет під керівництвом о. Барановського [...]. Люблінський осередок зустрічали представники волинської влади на чолі з заступником

³¹⁸ Там само, с. 103.

³¹⁹ „Ziemia Wołyńska” 1928, nr 13, s. 15.

³²⁰ „Ziemia Wołyńska” 1928, nr 28, s. 8.

³²¹ Там само.

³²² „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 27, s. 6.

³²³ Там само, с. 7.

³²⁴ *Sprawozdanie Zarządu Związku Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Polsce za lata 1923–1925*, Warszawa 1926, s. 51–77.

³²⁵ „Przegląd Sokoli” 1921, nr 8–9, s. 26.

воєводи Яновським, а також делегації Польської Шкільної Матері, державної поліції, пожежної охорони та громадських об'єднань³²⁶.

Потім відправлено св. месу. У післяобідню пору люблінці влаштували на спортивному (військовому) майданчику гімнастичні покази під керівництвом А. Радзіковського і В. Козьола³²⁷.

23 березня 1924 р. у Варшаві відбувся з'їзд факультету фізичного виховання Мазовецького округу, на якому був присутній голова Волинського округу (XI)³²⁸. На початку 1924 року округ налічував 7 товариств, 4 з них були діючими. В товариствах реалізовано фізичну активність, у тому числі: організовано секції велосипедного спорту та веслування. Змагання ім. Костюшка відбулися в грудні 1923 р. Як повідомляв «Przewodnik Gimnastyczny Sokół» у номері 7–8 за 1924 р., у Волинському окрузі учасниками фізичної активності були 93 соколи, 51 соколиця, 44 хлопці та 37 дівчат («соколине зростання»)³²⁹. У 1924 році в Луцьку відбулися загальні збори Волинської окружної ради¹⁰⁹. На засіданні були присутні члени правління Волинського округу: Бродзький, Генцель, Кондратович, Меснер, Рахманковська; делегати луцького товариства – Клімек, Сулевський, Зелінський та Жебровський; рівненського товариства – Лясоцький, Пашкевич і Свіщовський; здолбунівського товариства – Зьомек, товариства Ковель – Вуйчик. У зустрічі взяли участь інші члени правління, зокрема: Бродзька, Гаворовський, Любенецький, Платенік, Рибій, Саутер, Спісацький, Сроковський, Слізевич, Воляновський, Я. Зеленай, Зуб, Зулінський. Представники товариств із Кременця, Квасилова та Сарн не брали участі в зборах. Загальні збори розпочав виконуючий обов'язки голови Сулевський. Метою цих зборів були, серед іншого, вибори нової окружної управи в складі: Зелінського (президент), Ласоцького (віце-президент) та Кондратовича, Любенецького, Жешовського, Саутера, Сулевського, Я. Зеленай, Зьомка і Зуба. Крім того, делегати вирішили перенести окружний штаб з Луцька до Рівного та організувати з'їзд Волинського округу 1924 року³³⁰.

Важливим моментом Загальних зборів було обговорення делегатів:

щодо заяви гімнастичних товариств інших національностей про прийом до товариства «Сокіл» [...], зборами вирішили сповістити всі Гімнастичні Товариства інших національностей, які виявили свою готовність бути прийнятими до това-

³²⁶ Z. Pawluczuk, *Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” okręgu lubelskiego w latach 1905–1939*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2005, z. VI, s. 30–31.

³²⁷ T. Drozdek-Małołepsza, *Activity of the Gymnastic Society „Sokół” of Mazovia District in the light of „Przegląd Sokoli” (1921–1924)*, „Scientific Review of Physical Culture” 2013, vol. 3, no. 4, s. 246, 254.

³²⁸ „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1924, nr 7–8, s. 61–62.

³²⁹ Там само, с. 66–67.

³³⁰ Там само, с. 67.

риства, що вони можуть бути прийняті лише за умови суворого виконання загальних статутів і правил, встановлених керівництвом «Сокола»³³¹.

Як свідчать архівні джерела, у Квасиліві (Рівненський повіт) діяло чеське ГТ «Сокіл»³³². Товариство створене в 1911 р. ГТ «Сокіл» у Квасиліві в 1931 р. відсвяткувало своє 20-річчя з дня існування. З цієї нагоди президент Асоціації гімнастичних товариств «Сокіл» у Польщі – Адам Замойський – привітав керівництво клубу в Квасиліві³³³. Дирекція «Сокола» в Квасиліві підготувала урочистий виступ, з гімнастичним шоу членів і членкинь таких товариств : Квасилова, Мирогоща, Рівного, Здолбунова. Головою товариства був Влодзімеж Сваровський, а секретарем В. Нагловський.

Прапор чеського ГТ «Сокіл» у Квасиліві був освячений у березні 1933 р. Пам'ятні гвіздки, між іншим від маршала Юзефа Пілсудського, були вбиті рівненським старостою Станіславом Богуславським. На той час головою товариства був В. Сваровський, а функції секретаря виконував Антоній Томаш³³⁴. Чеське ГТ «Сокіл» у Квасиліві належало до Волинського округу, і водночас до Союзу гімнастичних товариств «Сокіл» у Польщі³³⁵.

Заборгованість членських внесків у ГТ «Сокіл» у Польщі за 1923–1924 роки мали такі товариства: Кременець, Квасилів, Луцьк, Рівне, Володимир, Здолбунів³³⁶. Представник Волинського округу «Сокіл» не брав участі у засіданні Мазовецького округу 1 листопада 1924 року³³⁷. На шпальтах періодичного видання «Przewodnik Gimnastyczny Sokół» можна прочитати: «Чисельність округу за попередніми звітами: членів 367, членкинь 129,

³³¹ Там само, с. 66.

³³² Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 9, справа 3845, с. 5.

³³³ „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1931, nr 3, s. 52.

³³⁴ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 9, справа 3845, с. 9, 14; „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1932, nr 9, s. 194–195. Редакція періодичного видання «Przewodnik Gimnastyczny Sokół» помилково інформувала, що Квасилів знаходився у Здолбунівському повіті. Натомість ця місцевість входила до складу сільської гміни Рівне Рівненського повіту. Окрім цього, знаходимо таку інформацію: «У цьому році з нагоди 20-річчя існування гнізда – матері в Квасиліві, гніздо отримало прапор. Хрещеним батьком став голова союзу Адам Замойський, хрещеною матір'ю – дружина Міністра закордонних справ Чеської Республіки, п. Бенешова. На святкуванні 5 червня поточного року голову союзу, зайнятого на той час підготовкою до відкриття Чеського зльоту, представляв голова Малопольського округу, д-р М. Волянчик». Можна припустити, що в 1932 р. ГТ «Сокіл» в Квасиліві отримало прапор, а в 1933 р. його посвятили.

³³⁵ „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1924, nr 12, s. 136.

³³⁶ „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1924, nr 9–10, s. 75.

³³⁷ „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1924, nr 12, s. 135–136.

30 хлопців, 23 дівчини. 5 діючих товариств, 3 в стадії організації»³³⁸. Чисельність ГТ «Сокіл» у Волинському окрузі була занижена.

Станом на 31 грудня 1925 року у Волинському окрузі ГТ «Сокіл» налічувало 11 осередків і 709 осіб. До складу округу входили такі товариства: Цумань, Дубровиця (70 осіб і 2 особи соколиного вишколу), Корець (48 осіб і 10 осіб соколиного вишколу), Ковель (232 особи і 34 особи соколиного вишколу), Луцьк (64 особи і 42 особи соколиного вишколу), Олика (31 особа і 7 осіб соколиного вишколу), Рожище, Рівне (204 особи і 40 осіб соколиного вишколу), Сарни, Вулька Котовська і Здолбунів.

Кампанію популяризації діяльності ГТ «Сокіл» ініціювало Товариство опіки над прикордонням, активісти якого профінансували для рекламних цілей 1000 примірників журналу «Przewodnik Gimnastyczny Sokół» для товариств на розсуд Управління Союзу гімнастичних товариств у Польщі³³⁹. Центри ГТ «Сокіл» надсилали звіти (статистичну звітність). З центрів Волинського округу статистичні звіти за 1926 рік надіслали: Дубровиця, Ковель, Рівне, Сарни, в архівних джерелах знаходимо також річний звіт Волинського округу³⁴⁰.

Важливою подією в діяльності прикордонних гнізд було погодження керівництва Товариства на прийняття осередків Волинського округу до Малопольського округу³⁴¹. Управління Малопольського округу ухвалило прийняти Волинський округ 30 січня 1929 року, а керівництво союзу затвердило це рішення на своєму засіданні 5 лютого 1929 року.

25 травня 1930 року в Рівному мало відбутися засідання Волинського окружного правління разом з президентами, начальниками та представниками окремих центрів³⁴². Програмою зборів були передбачені звіти про діяльність округу та окремих осередків, а також додаткові вибори (до місцевого правління).

ГТ «Сокіл» у Луцьку, як інформував «Przewodnik Gimnastyczny Sokół», у 1924 р. нараховував 281 члена, що точно є цифрою завищеною³⁴³. 31 січня 1924 року відбулися річні загальні збори членів ГТ «Сокіл» в Луцьку³⁴⁴. Одним із питань засідання було обрання нового правління товариства. До цього органу увійшли: Владислав Сулевський – президент (колишній голова округу «Сокіл» у Чикаго), А. Клімко – віце-президент, Є. Бродзький, М. Скоровський, Я. Зеленай, Зелінський, Жебровські – члени правління. До почесного суду були обрані М. Сроковський і полковник

³³⁸ Там само, с. 136.

³³⁹ „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1926, nr 7, s. 73.

³⁴⁰ „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1927, nr 6, s. 69; 1927 nr 9, s. 104; 1927 nr 12, s. 148.

³⁴¹ „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1929, nr 4, s. 46.

³⁴² „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 20, s. 7.

³⁴³ „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1924, nr 7–8, s. 66.

³⁴⁴ „Życie Wołynia” 1924, nr 2, s. 11.

Тележинський. В. Сулевський подякував за його дотеперішню працю в гнізді К. Явороському, який полишив головування через переведення в інше місто, «як піонерів «соколевої» ідеї і засновнику 10 центрів на Волині за його нелегку працю. Офіційне прощання з К. Яворовським відбулося 14 лютого 1924 р. під час занять «Соколу» в спортзалі Державної гімназії ім. Тадеуша Костюшка³⁴⁵. Члени осередків у Луцьку сприяли створенню та розвитку товариства «Сокіл» у Дубні, Ковелі, Квасиліві, Рівному та Здолбунові³⁴⁶.

На заняттях з фізичної культури та спорту у Луцькому центрі регулярно займалося близько 20 осіб (12 хлопців і 8 дівчат). У 1924 році члени товариства виступили з гімнастичними показами, серед них у Ковелі, Кременці, Квасиліві, Рівному та Здолбунові та під час сокільських з'їздів у Цешині, Любліні й Радомі³⁴⁷. На грудень 1924 р. був запланований іспит на «тілесної вправності» (1-й ступінь). У товаристві були організовані спортивні секції: велоспорт, плавання та веслування³⁴⁸. Для виконання фізичних навантажень товариство орендувало приміщення, обладнане спортивним інвентарем. У згаданому році члени товариства брали участь у Пограничному зльоті у Вільнюсі (8–9 червня 1924 р.)³⁴⁹. Участь у з'їзді взяли 27 соколів і соколиць з Волині (17 з Луцька та 10 з Ковеля). Волинські «Соколи» брали участь у гімнастичних зборах. На другий день делегація у складі мера Луцька – Зелінського – та 3 соколиць: Ясенської, Магеровської і Вишівни, у присутності всіх волинських соколів подарувала Вільнюському сокільництву вимпел – гарно вишитий, оздоблений золотими шнурами з написом «Волинь – Вільнюс»³⁵⁰. Головою товариства в Луцьку був Кондратович. Членські внески члени ГТ «Сокіл» у Луцьку сплачували нерегулярно.

6 березня 1926 року в Домі польських товариств проведено загальні збори членів товариства в Луцьку³⁵¹. Під час зборів відбулися вибори правління товариства, до якого увійшли: Ян Сушинський (президент), Владислав Сулевський (віце-президент), Вацлав Меснер (економ і скарбник), Казімеж Добжинський (фінансовий секретар), Конопакський (секретар), Беліна, Клімко, Левандоський, Мартинський, Мерушиківна, Піновський, Вітковський (члени), Кондратович (голова).

8 березня 1931 року в Луцьку відбувся чин освячення світлиці Луцького осередка ГТ³⁵². Звершив його капелан «Сокола» о. Списацький. «Сокіл»

³⁴⁵ „Życie Wołynia” 1924, nr 3, s. 11.

³⁴⁶ „Życie Wołynia” 1924, nr 8, s. 9.

³⁴⁷ Там само.

³⁴⁸ Там само.

³⁴⁹ „Życie Wołynia” 1924, nr 20, s. 8.

³⁵⁰ Там само.

³⁵¹ „Życie Wołynia” 1926, nr 12, s. 14.

³⁵² „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1931, nr 4, s. 69.

у Луцьку орендував зал для занять спортом у «колишньому будинку» Державної гімназії. 25 квітня 1931 року в Луцьку відбулися річні загальні збори членів товариства³⁵³. У звітному 1930 році товариство налічувало 150 членів, мало світлицю і бібліотеку. Під час загальних зборів відбулися вибори правління товариства. До цього органу були призначені: Шалава-Шалацький – президент, Нарцис Вишневський – віце-президент, о.-капелан Спісацький, В. Добжинський, К्लешно, Л. Прушинський, Рахманковська, М. Себастьяновичівна та Щепановський – члени правління³⁵⁴. До ревізійної комісії входили: Боярський, К. Добжинський, Рахманковська, а до Почесного суду: Боярська, Ясюкович, Кондратовичова, Ленартович, Месснер, Шалацька, Засцінський.

У лютому 1922 р.:

На зустрічі люблінських соколів у Луцьку, як пише З. Павлючук, відбулася церемонія передачі місцевим соколам прапора Гімнастичного товариства з Бохум-Рімке (Вестфалія)³⁵⁵. На одній із сторін хоругви на кремовому тлі вишитий образ Матері Божої Ченстоховської оточений фантазійним золотим орнаментом, червоним і блідо-червоним кольором і золотим написом «Під Твоїм Покровом летимо», прикраси по кутах, також вишиті червоним і блідо-червоним. ІІ сторона – білий сокіл на червоному тлі, який тримає в кігтях дві гірї, вишиті сріблом; сокіл в оточенні напису «Тов. Молодша середня школа SOKÓŁ в Бохум-Ріемке, встановлений 3 травня 1908 р. Чолом!» – у кутах хоругви химерний орнамент, вишитий кремовим кольором, переплетений сріблом³⁵⁶.

Члени центрів з Любліна та Луцька сприяли створенню ТГ «Сокіл» у Ковелі. За З. Павлючуком,

На відкритті діяльності «Сокола» 19 березня 1922 р. були присутні команда з Луцька на чолі з президентом Яворовським і делегація з Люблінського округу на чолі з старшиною Лисаковським. Гостей зустрічала місцева команда «Сокіл» на чолі з президентом Ружанською (дружиною президента міста) та членами оргкомітету: старостою Єленковським, Завішиною від Товариства польських жінок, полковник Боровський від «Польської шкільної матері», комендант Завада від добровільної пожежної команди, д-р Василевський від товариства лікарів та отець-інфулат Шнарбачовський. Наприкінці церемонії виступила новостворена сокілська команда³⁵⁷.

ТГ «Сокіл» у Ковелі було не дуже активним осередком станом на 1924 р.³⁵⁸. На той час до складу правління організації входили: Жешовський (президент), Кошовський (секретар), Жешовська, Серафін (члени правління

³⁵³ „Ziemia Wołyńska” 1931, nr 18, s. 6.

³⁵⁴ Там само.

³⁵⁵ Z. Pawluczuk, dz. cyt., s. 31.

³⁵⁶ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 9, справа 3657, с. 13.

³⁵⁷ Z. Pawluczuk, dz. cyt., s. 31.

³⁵⁸ „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1924, nr 7–8, s. 66.

ня)³⁵⁹. Члени осередку не популяризували фізичної активності, не мали спортивних об'єктів. Правління товариства функціонувало не на належному рівні. З ініціативи товариства напередодні Нового року з 1923 на 1924 рр. проводилися танці. Головою центру в Ковелі був Вуйчик. Варто підкреслити, що «Сокіл» у Ковелі налічував 60 осіб. Товариство мало прапор, закладений в 1925 р. Рішенням від 29 жовтня 1936 р. Волинський воєвода Г. Юзевський дав «дозвіл Гімнастичному товариству «Сокіл» установлювати і використовувати прапор на урочистостях, визначених у статуті товариства»³⁶⁰. Прапор мав розміри 112 × 96 см. Одна сторона прапора була білою із зображенням Ченстоховської Богоматері та гербом міста Ковель, а з іншого боку – амант із соколом у польоті.

Достатньо діяльним центром було ГТ «Сокіл» у Рівному³⁶¹. Товариство засноване в 1921 році, нараховувало на той час 28 осіб³⁶². Президентом товариства, яке в 1924 р. налічувало 230 осіб, був Свіщовський, головою – Саутер. Товариство мало непогану спортивну інфраструктуру, зокрема: спортивний зал з обладнанням, спортивний майданчик, поле для крикету. Активісти товариства організували і підготували тенісний корт (1924 р.). У березні 1925 року соколи розпочали будівництво стрільбища. 3 березня 1929 року відбулися річні загальні збори членів товариства, на яких були присутні 47 чоловіків і жінок³⁶³. Під час засідання було представлено звіт про діяльність дирекції товариства за 1928 р. Ріхтер (президент), Фіала (голова) і Графф. Було піднято питання про придбання ділянки для будівництва. Значну матеріальну допомогу в цьому проєкті надали члени осередку Спілки землевласників Волині³⁶⁴. Було затверджено кошторис на 1929 рік, який становив 16 950 злотих. Під час зборів було обрано новий склад правління в Рівному. Перше засідання правління відбулося 7 березня 1929 року в залі відділення Спілки землевласників Волині³⁶⁵. Функцію президента товариства було доручено Вацлаву Вільчковському, 1-м віцепрезидентом був Генрик Лясоцький, 2-м віцепрезидентом – Францішек Лис, секретарем – Ян Зуб, економом – Олександр Рихтер, капелан товариства Людвік Сиревич, а також члени колегії: В. Бабіцький, Ігнацій Гіршель, Корусевич, С. Заленський. Через рік (травень–червень 1930 р.) В. Вільчковський був ще президентом товариства, Г. Лясоцький – віце-

³⁵⁹ „Życie Wołyńskie” 1924, nr 6, s. 13.

³⁶⁰ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 9, справа 3657, с. 4.

³⁶¹ „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1924, nr 7–8, s. 66.

³⁶² „Przewodnik Gimnastyczny „Sokół” 1925, nr 2, s. 42.

³⁶³ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 10, s. 5.

³⁶⁴ Головою відділу Союзу землевласників Волині був С. Заленський.

³⁶⁵ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 11, s. 6.

президентом, Заремба — секретарем, Графф — скарбником, Фіала — шефом³⁶⁶.

Слід зазначити, що досить велика кількість учасників була активна у спортивних секціях, в яких займалися 46 чоловіків та 18 жінок³⁶⁷. Успіхів на місцевій арені досягла легкоатлетична секція, серед яких вирізнялися жінки, зокрема спортсменки вибороти приз міста Рівного. Секція велоспорту нараховувала 16 осіб. Жіноча команда на чолі з Очеповською була досить активною.

У товаристві в Рівному діяв також хор і театральна секція. Театральна секція дала в 1924 році 15 вистав. Чоловіча команда «Сокіл» провела бойові заняття. З ініціативи учасників товариства було організовано «Фестиваль військової підготовки Серед соколів у стрільбі вирізнявся Г. Хшановський. Річний фінансовий оборот товариства в 1924 році становив 7468 злотих 34 гр.³⁶⁸. Кількість одностроїв збільшувалась і на початку 1926 року становила 42 особи³⁶⁹. У сфері уніформи велике значення мала діяльність брата Ріхтера. У 1925 році Рівненський ГТ «Сокіл» вперше брав участь у позаміських зльотах, серед яких: у Ковелі та – у серпні 1925 р. – на Мазовецькому окружному з'їзді у Варшаві. Товариство співпрацювало з місцевими військовими частинами, які, крім шкільного управління, надавали допомогу «Соколу».

«Сокіл» у Здолбунові налічував 55 осіб, з яких 25 чоловіків і 20 жінок відвідували заняття фізичної активності³⁷⁰. У товаристві не було ні спортивного залу, ні гімнастичних знарядь. Головою товариства в Здолбунові був Зьомек. 28 квітня 1924 року в Здолбунові мала відбутися церемонія освячення сокільського прапора. Під час церемонії луцькі соколи мали підготувати гімнастичне шоу, а учасники рівненського «Соколу» – театральну виставу. У 1930 році відбулися загальні збори членів товариства, на яких було обрано правління³⁷¹. Могильницький став президентом, Кригер – віце-президентом, Янковський – скарбником, а Грос, Обст і Лучник – членами правління.

Формально товариство в Корці було закладено у 1925 році³⁷². Проте варто підкреслити, що ідея створення товариства де-факто вже була реалізована наприкінці 1924 р.³⁷³. 15 жовтня 1924 р. у Корці відбулося

³⁶⁶ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 22, s. 6.

³⁶⁷ „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1925, nr 2, s. 42.

³⁶⁸ Там само.

³⁶⁹ Там само.

³⁷⁰ „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1924, nr 7–8, s. 66.

³⁷¹ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 30, s. 8.

³⁷² „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1925, nr 2, s. 37; 1925, nr 4, s. 69. Постановою від 7 квітня 1925 р. проводу ГТ «Сокіл» у Польщі це гніздо було приєднане до Волинського округу.

³⁷³ „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1926, nr 13, s. 154–155.

засідання оргкомітету щодо заснування товариства. Тільки 2 січня 1925 р. відбулися загальні збори, на яких було обрано правління «Сокола» в Корці у складі таких осіб, як: Броніслав Влодарський (президент), Ян Клешно (заступник президента), Владислав Карпович (скарбник), В. Корсак (секретар), Антоній Вінчек (керівник), Францішек Войцік (заступник голови). Осередок Товариства містився в орендованому будинку Гожицького. З ініціативи дирекції товариства були організовані прибуткові ігри для збору коштів на придбання гімнастичного інвентарю. Придбано штангу, поручні, трампліни та матраци. Заняття фізкультурою відвідували 15 осіб, а в травні 1926 року була організована футбольна команда з 20 осіб. Влітку організовувалися вправи для дітей та шкільної молоді.

Урочисте заснування осередка ГТ в Рожищі відбулося 5 квітня 1925 року³⁷⁴. На церемонію прибули соколи з Луцька з президентом Яном Сушинським. Під час святкувань відбулася Служба Божа, з урочистими промовами виступили Я. Сушинський та Влодзімеж Дойчер – організатор «Соколу» в Рожищі, а також відбулися гімнастичні шоу у виконанні хлопців і дівчат з Луцька. Окрім В. Дойчера, другим організатором товариства був Олександр Запольський. У Рожищі до товариства приєдналося 60 осіб.

Наступним осередком, створеним у 1925 році, була Олика. 1 вересня 1925 р. провід Союзу гімнастичних товариств «Сокіл» у Польщі постановою приписав товариство до Волинського округу³⁷⁵. Наступним товариством, який постановою голови Союзу гімнастичних товариств «Сокіл» від 29 вересня 1925 року було віднесено до Мазовецького округу та Волинського округу, була Дубровиця³⁷⁶. Місто знаходилось у Сарненському повіті Поліського воєводства. Товариство «Сокіл» у Вульці Котовській постановою голови Союзу гімнастичних товариств від 2 березня 1926 р. було віднесено до Волинського округу³⁷⁷. У 1926 р. було закладено товариство в Маневичах з «підпорядкуванням Волинському округу»³⁷⁸. Сарненське товариство «Сокола» мало прапор, вручений членам організації в 1923 р. Як і інші товариства Волинського воєводства, у Ковелі 1936 р. воно отримало «дозвіл на встановлення та використання прапора на урочистостях, визначених положенням Товариства»³⁷⁹.

Важливим елементом діяльності «Сокола» були з'їзди (зльоти). Перший з'їзд Мазовецького округу відбувся 4–5 червня 1922 р. у Любліні³⁸⁰. У ньому взяло участь 2500 соколів і соколів з усіх районів Мазовецького

³⁷⁴ „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1925, nr 5–6, s. 120.

³⁷⁵ „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1925, nr 9–10, s. 174.

³⁷⁶ „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1925, nr 11, s. 198.

³⁷⁷ „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1926, nr 7, s. 73.

³⁷⁸ „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1926, nr 21, s. 237.

³⁷⁹ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 9, справа 3657, с. 19.

³⁸⁰ „Przegląd Sokoli” 1922, nr 6, s. 93.

округу. Під час з'їзду відбулося освячення прапора товариств у Любліні та Луцьку, а також урочиста академія, шоу та спортивні змагання.

7–8 вересня 1924 р. у Рівному відбувся з'їзд ГТ «Сокіл» Волинського округу³⁸¹. Крім волинських товариств, були: з Осовця, Скаржиська, Радомі та Варшави. Польову Службу Божу відправив отець-прелат Шнарбахівський з Ковеля. Важливим елементом з'їзду були гімнастичні шоу та спортивні змагання. Гімнастичне шоу організували волинські осередки – як жінки, так і чоловіки. Соколи змагалися зі спортивної гімнастики та легкої атлетики. У змаганнях серед жінок (вправи на брусах, стрибки у висоту, біг на 60 м) перемогла Яніна Зелена, випередивши Бродзьку та Ядвігу Бжезінську (усі з Луцька). У змаганнях серед чоловіків (змагання зі спортивної гімнастики) відзначилися Єжи Бродзький, Антоній Добжинський, Станіслав Івановський, Віктор Нагалко, Миколай Сроковський (усі з Луцька) та Міхал Мордвінов (Ковель). Кращими у змаганнях з легкої атлетики (штовхання ядра, стрибки в довжину, метання диска) стали: Є. Бродзький, М. Сроковський (Луцьк), Єжи Шаревич, Вигановський (Рівне). Під час з'їзду було проведено зразкове заняття з фізичних вправ Нільса Буха, підготовлене товариством у Луцьку. Серед запланованих спортивних змагань не відбувся футбольний матч на першість класу В Люблінського окружного футбольного союзу між командами ГТ «Сокіл» Рівне та ВСК Дубно. Дубнівчани на змагання не приїхали. Завдяки зусиллям театральної секції «Сокіл» у Рівному під керівництвом Воляновського відбулася театральна вистава для всіх учасників з'їзду.

Наступний з'їзд Волинського округу відбувся в Рівному 1 травня 1925 р.³⁸². Під час нього у Рівному було освячено прапор ГТ «Сокіл». Проводилися гімнастичні вистави та повітові змагання середнього рівня. У вересні 1931 року в Луцьку планувалося організувати з'їзд Волинського округу³⁸³.

На території Волині діяло ГТ «Сокіл». У відношенні сокілницького правління товариства входили до складу Волинського округу, спочатку в межах Мазовецького, а потім Малопольського округу. Проводилась діяльність у фізкультурно-спортивній, культурно-освітній галузі і патріотичній сферах. Особливо виділялися товариства у Луцьку та Рівному.

³⁸¹ „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1924, nr 9–10, s. 94–95.

³⁸² „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1925, nr 2, s. 37; 1925, nr 7–8, s. 145.

³⁸³ „Ziemia Wołyńska” 1931, nr 18, s. 6. З'їзд Волинського округу мав відбутися в Луцьку з нагоди 10-річчя виникнення луцького осередка ГТ «Сокіл».

3.4. Сільські народні університети

Сільська молодь брала участь у курсах, які були організовані Сільськими народними університетами (СНУ) у Михайлівці, Ружині та Малинську на Волині. СНУ в Михайлівці та Ружині створено за участю працівників освіти та під організаційною опікою середньої школи в Кременці. СНУ у Михайлівці (Дубенський повіт) був створений у 1932 році, у Ружині (Ковельський район) у 1935 році, а в Малинську (Костопільський повіт) у 1939 р.³⁸⁴. Необхідність створення третього СНУ була постульована Радою Волинського союзу сільської молоді.

Програма жіночих курсів включала, серед іншого, гігієнічні заняття. У Сільських народних університетах Волинського воєводства поширювались фізичне виховання і спорт. Наприклад, в Ружині, крім вправ спортивного характеру, спортивних ігор, танців, щоранку також проводилась ранкова гімнастика. На сторінках «Молодого села» з 1935 року була опублікована стаття магістра Зофії Дрожинської, в якій йшлося про поширення та переваги ранкової гімнастики³⁸⁵. Як повідомили редактори «Костопільського життя» у випуску 8 за 1939 рік, 15 серпня 1939 року, відбулася церемонія посвячення наріжного каменя для будівництва нового Волинського народного університету Союзу сільської молоді у Вербі Володимирського повіту³⁸⁶. У церемонії взяли участь представники Союзу сільської молоді з села Липники Костопільського повіту.

Перший зимовий курс повинен був пройти в СНУ у Михайлівці з 25 листопада 1932 року по 1 квітня 1933 року³⁸⁷. Курс був розрахований «на чоловіків, поляків та українців віком від 18 до 26 років». Одному зі слухачів було 31 рік. Кандидати мали бути випускниками однорічної сільськогосподарської школи. Вартість перебування на курсі була досить високою та становила 200 злотих. Курс закінчили 17 студентів, 7 поляків і 10 українців³⁸⁸. Крім загальної гігієни та занять з екології сільської місцевості, студенти СНУ щодня брали участь у півгодинній ранковій гімнастиці.

У листопаді 1933 року завдяки педагогічному колективу Кременецького ліцею при народному університеті в Михайлівці (община Радзивилів) мав розпочатись 4,5-місячний курс для чоловічої молоді «метою якого було підготувати керівників соціальної роботи в сільській місце-

³⁸⁴ „Wołyń” 1938, nr 24, s. 1; 1939, nr 3, s. 2; „Życie Krzemienieckie” 1939, nr 1, s. 7.

³⁸⁵ E. Małolepszy, *Kultura fizyczna i turystyka w działalności Wiejskich Uniwersytetów Ludowych w II Rzeczypospolitej*, [w:] M. Zowisło, J. Kosiewicz (red.), *Sport i turystyka w zwierciadle wartości społecznych*, Kraków 2015, s. 173.

³⁸⁶ „Życie Kostopolskie” 1939, nr 8, s. 132.

³⁸⁷ „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 8–9, s. 34–35.

³⁸⁸ „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 6, s. 247.

вості»³⁸⁹. Наступний курс був запланований на квітень 1934 року для жіночої молоді. Перший 4-місячний курс для чоловічої молоді в СНУ в Малинську повинен був розпочатися 5 лютого 1939 року³⁹⁰.

Із шпальт часопису «Життя Кременця» (1937 р.) ми дізнаємося про плідну співпрацю польської та української молоді, учасників курсів СНУ:

У Волинських сільських університетах успішно вирішується питання співіснування польської та української національностей. Незважаючи на відсутність рівноваги між польськими та українськими командами, атмосфера є братньою і не відстежується дисгармонія³⁹¹.

Також на шпальтах часопису «Життя Кременця», у № 3 за 1936 р. було подано інформацію, що в Михайлівці розпочинаються нові, VII курси жіночого СНУ. Зокрема повідомлялося:

Курс спрямований на підготовку польських та українських жінок Волині до більш усвідомленого виконання обов'язків громадянина, жителя села і держави, з особливою увагою до питань, пов'язаних з життям жінки³⁹².

Варто відзначити, що програма курсу також включала історію Польщі і України, польської та української літератури³⁹³.

Відновлено діяльність Недільного університету в селі Воля Корибутовська (Кременецький повіт), призначеного для сільської молоді 20 грудня 1936 р.³⁹⁴. Навчальний план занять у недільному університеті включав лекції та заняття з денного догляду, посиляючись на базові знання про Польщу, кооперативи, сільське господарство, а також у сфері гігієни та здоров'я. Університет отримав допомогу культурно-просвітницького відділу Об'єднання громадських організацій в Кременці. Недільні університети для сільської молоді організовувалися і в інших містах Волині, в тому числі в Залужжі³⁹⁵.

3.5. Волинський союз сільської молоді

Виникнення Волинського союзу сільської молоді пов'язане з діяльністю Товариства прикордонної охорони (ТПО). Це товариство активно діяло на Волині в 1919–1920 рр.³⁹⁶. ТПО поєднувало спілки польської молоді та союзи сільської молоді у колишньому Конгресному Королівстві. Відтак на

³⁸⁹ „Wołyń” 1933, nr 38, s. 5.

³⁹⁰ „Życie Krzemienieckie” 1939, nr 1, s. 21. Курси коштували 160 zł.

³⁹¹ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 3, s. 38.

³⁹² „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 3, s. 111.

³⁹³ „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 8–9, s. 365.

³⁹⁴ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 1–2, s. 20.

³⁹⁵ „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 12, s. 472.

³⁹⁶ „Młoda Wieś” (Łuck) 1937, nr 5–6, s. 11.

волинських землях засновано два молодіжні сільські осередки – сарненсько-костопільсько-рівненський і володимирський.

У лютому 1921 р. створено перший окружний Союз сільської молоді (ССМ) у Рівному³⁹⁷. Своєю діяльністю він охоплював Рівненський та Здолбунівський повіти. Наступного, 1922 року в Рівному відбувся I З'їзд сільської молоді волинського регіону. У зв'язку з тим, що сільські молодіжні кола збирали виключно польську молодь, на з'їзді було прийнято таке рішення:

Відповідно до благородних приписів історичного минулого, засновувати сьогоднішнє життя молодих людей у відродженій Польщі на гранітній основі толерантності до християнських вірувань та етики. Перший З'їзд сільської молоді волинського регіону закликає молодь прикордоння організувати такі гуртки, в яких молоде покоління різних національностей живе в цих регіонах, працює разом і грає разом, культивує свої рідні звичаї і національні ідеали, в братерській гармонії виховує в собі тип повноцінної людини, свідомого і творчого громадянина Республіки Польща³⁹⁸.

Відповідно до цієї резолюції, українська молодь із сільської місцевості, починаючи з другої половини 1920-х років, брала участь у діяльності Волинського союзу сільської молоді (ВССМ).

ВССМ був створений 21 березня 1922 р. у Рівному³⁹⁹. З 1926 р. штаб-квартира ВССМ розташовувалася в Луцьку. У другій половині 1920-х років рада директорів Союзу складалася з таких осіб: Антоній Гермашевський (президент), Юліан Чапля-Чапліцький (віце-президент) та Ян Мрувка (секретар).

Таблиця 7. Кількісний розвиток Волинського союзу сільської молоді в 1928–1936 рр.

Рік	Кількість осередків	Молодь		
		польська	українська	інших національностей
1928	36	848	—	—
1929	64	1233	300	—
1930	116	1890	884	—
1931	147	2021	1307	101
1932	207	1922	1731	55
1933	211	1762	2175	50
1934	237	1519	2547	98
1935	260	1297	3310	129
1936	308	1457	3588	118

Джерело: „Młoda Wieś” (Łuck), 1937 nr 5–6, s. 13.

³⁹⁷ Там само.

³⁹⁸ Там само, с. 12–13.

³⁹⁹ AAN, UWV, sygn. 91, Wołyński Związek Młodzieży Wiejskiej 1930, s. 8.

У 1928 р. Центральний союз сільської молоді розколовся на ЦССМ «Siew» та Союз сільської молоді РП (ССМ РП) «Wici». Діячі Волинського ССМ не приєдналися до жодного з цих об'єднань, прийнявши рішення про організаційну незалежність⁴⁰⁰. Рішення активістів слід оцінювати позитивно.

Таблиця 8. Організаційний статус ВССМ в окремих повітах Волинського воєводства (станом на 1 квітня 1937 р.)

Повіт	Кількість осередків сільської молоді		Членів	Національність			Стать	
	Загалом	Надіслали звіти		польська	українська	інша	Чоловіки	Жінки
Дубно	40	36	772	116	609	47	619	153
Горохів	37	30	760	132	624	4	568	192
Костопіль	24	18	356	131	220	5	296	60
Ковель	29	26	565	173	374	18	450	115
Кременець	62	53	1143	206	937	–	840	303
Любомль	12	11	293	48	245	–	253	40
Луцьк	40	34	734	358	352	24	552	182
Рівне	40	36	940	88	845	7	665	275
Сарни	55	40	820	212	607	1	581	239
Володимир	38	28	662	130	532	–	504	158
Здолбунів	16	16	409	36	367	6	300	109
Разом	393	328	7545	1630	5712	112	5628	1826

Джерело: „Młoda Wies” (Łuck), 1937 nr 17, s. 4.

ВССМ проводив заходи у сфері культури та освіти, фізичного виховання, спорту та військової підготовки⁴⁰¹. Крім того, він був покликаний стати організацією, що об'єднувала сільську молодь польської, української та інших національностей, які проживали у Волинському воєводстві. Спочатку в Союзі домінувала польська сільська молодь, але вже у 30-х роках ХХ ст. у ньому було щораз більше молоді української національності (табл. 8).

Роль співпраці сільської молоді різних національностей визначав параграф 4 Статуту ВССМ з 1934 р.:

Мета ВССМ – прагнення визволити творчі цінності села, які би дали право зайняти гідне місце у всьому державному житті, об'єднавши сільську молодь всіх національностей, що проживають на Волині, у самоосвіті для підвищення свого рівня

⁴⁰⁰ ААН, УВВ, sygn. 979, Wołyński Związek Młodzieży Wiejskiej, s. 1.

⁴⁰¹ ААН, УВВ, sygn. 91, Wołyński Związek Młodzieży Wiejskiej 1930, s. 1.

в етичному та психічному плані шляхом розвитку всіх цінностей, талантів, ініціативи та підприємництва; розвитку незалежного, критичного та справедливого судження про себе та навколишню дійсність; підготовки до вмілого ведення власної економіки; культивуванні та популяризації народної культури; заохочування до активної, відповідальної та творчої участі у спільноті та державі, спрямованої на створення людських відносин на засадах соціальної справедливості та взаємодопомоги⁴⁰².

Станом на 1 квітня 1936 р. найбільше сільської молоді польського походження було у Луцькому повіті (356 з 490 членів), тоді як сільська молодь українського походження домінувала в Кременецькому (530 з 683 членів) та Рівненському (498 з 568 членів) повітах. У другій половині 1930-х років українська молодь становила переважну більшість серед членів ВССМ. Найбільша кількість учасників ВССМ була в околицях Кременця, Рівного та Сарн.

30 листопада 1936 року у Луцьку відбулося засідання Волинської ради ССМ, на якому було обрано Раду Союзу⁴⁰³. Головою Ради став Е. Новицький, віце-президентами – Антоній Гермашевський і Філіп Столярчук. На засіданні Ради обговорювалися проблеми фізичної активності, в основному труднощі, з якими стикаються активісти спілки у цій сфері. Варто згадати, що

для відповідної реалізації ідейних принципів Союзу та застосування форм праці було опубліковано низку навчальних, методичних та ідеологічно-організаційних видань польською та українською мовами⁴⁰⁴.

У 1937 році відбулося Генеральне зібрання Волинського ССМ. На з'їзді були обрані нові органи управління: Мечислав Задрожний – президент, Казімеж Банач – віце-президент, Леон Коваль – секретар, Олександр Питель – начальник видавничого відділу, Ян Левкович – завідувач відділу освіти, Владислав Вончела – завідувач соціально-економічного відділу, Павел Залеський, Ян Гіпський – начальник відділу мистецтв⁴⁰⁵. У жовтні 1937 року влада Волинського ССМ видала ідеологічну декларацію про роль, характер, значення і прагнення Союзу. У розділі VII Декларації маємо можливість прочитати таке:

Ми, молодь, майбутнє волинське село, будемо вірні свідкам відродженої Польщі та лідеру нації маршалкові Юзефові Пілсудському. У взаємній повазі та братерській співпраці польського та українського суспільства ми вбачаємо реалізацію його заповіту та найшляхетніших традицій Республіки Польщі⁴⁰⁶.

⁴⁰² „Młoda Wieś” (Łuck) 1937, nr 5–6, s. 13.

⁴⁰³ „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 11, s. 446.

⁴⁰⁴ Там само, с. 447.

⁴⁰⁵ „Młoda Wieś” (Łuck) 1937, nr 21.

⁴⁰⁶ „Młoda Wieś” (Łuck) 1937, nr 18–19.

На рубежі 1938/1939 рр. ВССМ об'єднався з Центральним союзом молодого села (ЦСМС). Станіслав Герат, президент ЦСМС, написав на сторінках «Молодого села» незадовго до злиття сільських молодіжних організацій:

Коротка дискусія на генеральній раді (ЦСМС) підтвердила необхідність для молоді з Волині безпосередньо контактувати з молоддю, організованою по всій Республіці Польща, оскільки це доповнить поточні, правильно проведені роботи серед молоді з Волині. [...] Наша думка й інтерес до роботи Волинського союзу тим більше стають сильнішими, чим більше ворогів починає атакувати нашу спільну ідею, ідею нерозривної співпраці польського, українського і білоруського народів на східних територіях Республіки Польща. У важкі часи боротьби із зовнішніми труднощами нехай Волинська спілка пам'ятає, що вона не одна. Бо наші серця і розум пронизані тією ж ідеєю⁴⁰⁷.

С. Герат пише про «зовнішні труднощі», які можуть бути застосовані до політичної ситуації, що виникла в Європі в другій половині 1930-х років. У цитованому уривку статті також є фраза, що має на увазі «ворогів, які атакують нашу спільну ідею». Як можемо пояснити ці слова і що тогочасний голова Центрального союзу молодого села мав на увазі? У самому Волинському ССМ тривало обговорення таких проблем: чи зберігати статус самостійності, чи приєднатися до іншої молодіжної сільської організації. У 1936 р. керівництво ВССМ проголосувало за незалежність і виступило проти процесу уніфікації. Уже після поєднання ВССМ і ЦСМС діяч сільської молоді А. Соколовський на шпальтах «Молодого села» писав:

Що з того, що Волинський союз об'єднався з організацією «Siew» і залишатиметься таким же німим свідком, як вся велика родина Центрального союзу молодого села, продовжуючи боротися з Союзом сільської молоді РП «Wici» – тим союзом, який ми шануємо і вважаємо, що він представляє справжній рух сільської молоді. А ми вдаватимемо, що й далі що й далі «приятні» до руху «Wici». [...] На мою думку, якщо вже здійснювати уніфікацію, себто об'єднання, то лише справжню, повну, охоплюючи весь рух сільської молоді, а не тільки ВССМ з ЦСМС⁴⁰⁸.

ВССМ з травня 1929 р. видавав часопис «Молоде село»⁴⁰⁹. Він виходив двома мовами – польською та українською. Спочатку редакція знаходилась у Рівному, а пізніше – у Луцьку. Першим головним редактором часопису став Антоній Гермашевський. Серед інших публікувався там д-р Модест Левицький, відомий на Волині український діяч.

В організаційному плані для поєднання центральних органів ВССМ у Луцьку та окремих гуртків сільської молоді (ГСМ) на місцях були створені повітові інструкторські осередки⁴¹⁰. До їх завдань зараховуємо:

⁴⁰⁷ „Młoda Wieś” (Łuck) 1938, nr 16, s. 4.

⁴⁰⁸ „Młoda Wieś” (Łuck) 1939, nr 1, s. 4.

⁴⁰⁹ AAN, UWW, sygn. 91, Wołyński Związek Młodzieży Wiejskiej 1930, s. 8.

⁴¹⁰ Там само, с. 4–5.

заохочення молодих людей до створення нових клубів [...]; поширення знань та формування національної, соціальної, культурної та професійної обізнаності шляхом організації конкурсів, курсів, переговорів та читальних зустрічей, бібліотек, читальних залів, виставок, екскурсійних турів та розповсюдження публікацій ВССМ; співпраця молоді в галузі фізичного виховання через гімнастичні вправи, організацію пожежних тренувань і рухливих ігор, стрільбища і спорту; співпраця в роботі молоді з питань розвитку традицій і соціального життя; надання фінансової допомоги молодим людям, здатним до подальшого розвитку⁴¹¹.

Таблиця 9. Кількість членів Волинського союзу сільської молоді (станом на початок 1930 р.).

Повіт	Інструктори	Кількість осередків	Кількість членів			Відсоток	
			Поляків	українців	Разом	поляків	українців
Дубно	1	11	155	13	168	92%	8%
Горохів	—	3	78	—	78	100%	0%
Костопіль	1	18	492	28	520	95%	5%
Ковель	—	1	10	—	10	100%	0%
Кременець	1	29	195	407	602	33%	67%
Любомль	—	—	—	—	—	—	—
Луцьк	1	19	366	10	376	98%	2%
Рівне	1	11	199	29	228	87%	13%
Володимир	1	13	380	22	402	95%	5%
Здолбунів	—	7	47	110	157	30%	70%
Разом	6	112	1922	619	2541		

Джерело: AAN, UWW, sygn. 91, Wołyński Związek Młodzieży Wiejskiej 1930, s. 7.

Станом на 1930 р. повітові інструктори КСМ були обрані у шести повітах: Дубні, Костополі, Кременці, Луцьку, Рівному і Володимирі. Не було інструкторів у Горохівському повіті (ГСМ у цьому повіті був приєднаний до інструкторського осередку у Володимирі), Ковельському (існував тільки один ГСМ), Любомльському (оскільки там не було жодного ГСМ) і Здолбунівському повітах (табл. 9)⁴¹².

Секція ФВ і ВП при інструкторському осередку ГСМ Кременецького повіту була організована у травні 1931 р.⁴¹³. Її керівником став Олександр Бергер. Перед секцією поставлено «завдання організувати відділи ФВ і ВП в ГСМ, для військових і громадянських тренувань молоді, а також створити можливості для задіяності молоді у фізичне виховання»⁴¹⁴. Секція мала на меті залучити до фізичного виховання і спорту якомога більше членів

⁴¹¹ Там само.

⁴¹² Там само, с. 7.

⁴¹³ „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 6, s. 27.

⁴¹⁴ Там само.

ГСМ, що мало слугувати її фізичному та моральному розвитку. Протягом року члени правління секції відвідали ГСМ 22 рази, при цьому це були 3 виїзди до Бережців, 4 – до Лішні, 4 – до Стіжка, 2 – до Угорська, 6 – до Веселівки, по 1 виїзді до Антонівців, Загаєць і Залужжя. Під час таких візитів проводилися бесіди, лекції на тему фізичного виховання, спорту, військової підготовки, організації фізичної активності в ГСМ. Результатом цих зустрічей стало створення відділень ФВ і ВП у Лішні, Стіжку, Угорську, Веселівці, Загайцях і Залужжі. У Бережцях і Стіжку були проведені тренування з легкої атлетики для ГСМ з Антонівців, Стіжка і Угорська⁴¹⁵. За ініціативою повітової комендатури ФВ і ВП, а також секції ФВ і ВП при інструкторському осередку ГСМ Кременецького повіту 19–24 жовтня 1931 р. були організовані курси для керівників з ФВ і ВП у ГСМ⁴¹⁶. У курсах взяло участь 12 осіб. Програма охоплювала вишкіл з муштри, бойових мистецтв, стрільби, краєзнавства, внутрішньої служби, протиповітряної оборони, гімнастики, легкої атлетики і спортивних ігор. Гуртки сільської молоді з Кременецького повіту отримали від ПК ФВіВП в Кременці спортивний інвентар, зокрема 10 баскетбольних і волейбольних м'ячів і 6 легкоатлетичних ядер. Чотири представники ГСМ успішно взяли участь у змаганнях, здавши мінімум на Державну спортивну відзнаку. За словами О. Бергера:

Гуртки повинні докласти певних організаційних зусиль, щоб знайти лідера, який буде працювати на них безкоштовно. Інструктор, зі свого боку, може надавати консультації та допомогу через розділи військової та фізичної підготовки. Як важливий крок у цьому напрямку ми вирішили влаштувати восени після врегулювання сільськогосподарських робіт у повітах спортивні змагання як атракційні і пропагандистські заходи⁴¹⁷.

Головною метою діяльності секцій (відділень) фізичного виховання і спорту у гуртках ВССМ було покращення фізичної справності всіх її членів⁴¹⁸. Як читаємо у «Молодому селі», програма роботи секцій мала охоплювати:

три основні пункти: а) наявність спортивного інвентарю – спортивні м'ячі, сітки, ядра, диски, взимку лижі, облаштування спортивного майданчика для ігор і тренувань; б) організацію систематичних спортивних тренувань із залученням усіх членів гуртка [...]. Принаймні раз на тиждень, у неділю спільна гімнастика, ігри з м'ячем, легкоатлетичні тренування, плавання і т. п., с) організація спортивних змагань на здобуття Державної спортивної відзнаки – у порозумінні з іншими місцевими організаціями і Повітовим ССМ⁴¹⁹.

⁴¹⁵ Там само, с. 28.

⁴¹⁶ Там само.

⁴¹⁷ Там само.

⁴¹⁸ „Młoda Wieś” (Łuck) 1937, nr 11, s. 10.

⁴¹⁹ Там само.

Діяльність секції фізичного виховання і спорту була адаптована до роботи інших секцій у сільських молодіжних гуртках. Ішлося також про те, щоб якомога більше членів гуртків залучалося до фізичної активності. Справи фізичного виховання і спорту обговорювалися на з'їздах і в рапортах ВССМ у рамках виконання освітніх завдань. В одній із постанов з'їзду ОССМ в Рівному від 15 kwietnia 1923 р. вказувалося: «З'їзд рекомендує членам гуртків застосовувати свою зброю, приєднуючись до відповідних організацій на чолі з військовою владою, щоб кожен громадянин був солдатом, а кожен солдат – громадянином»⁴²⁰. Звіт за 1935/1936 рік про діяльність Союзу включав такий пункт: «Запроваджувати фізичне виховання і спорт там, де є для цього умови»⁴²¹.

Як виникає із джерел, більш широко програми фізичного виховання і спорту в діяльності ВССМ були реалізовані на початку 1930-х років ХХ ст. У попередній період (20-ті роки) на фізичну активність звертали принагідну увагу і то лише в деяких гуртках. Як дізнаємося зі звіту за 1937–1938 рр., опублікованому в прес-корпусі ВССМ «Молоде село»:

Волинський союз сільської молоді у звітному періоду розпочав систематичну діяльність у розвитку фізичного виховання в ГСМ [...] ВССМ розробив детальний річний план фізичного виховання, із врахуванням цілого ряду ігор і спортивних вправ і заходів на повітовому та воєводському рівні. Розпочаті роботи в галузі фізичного виховання планово і систематично будемо втілювати і надалі⁴²².

Потрібно звернути увагу, що 5 грудня 1930 р. у Луцьку відбувся брифінг окружних командирів фізичної та військової підготовки, в якому взяли участь представники таких повітів: Рівне, Горохів, Володимир, Кременець, Дубно, Здолбунів, Луцьк і Костопіль⁴²³. Під час брифінгу виступили: кап. Янушевський із доповіддю «Організація військової підготовки у Польщі», Цішек із лекцією «Робота над фізичним вихованням у Союзі сільської молоді». ВССМ був незалежний, не підтримував зв'язків із жодним керівництвом союзів сільської молоді, але, як вказують джерела, «нешодавно приєднався головного штабу Федерації ССМ». Як планувалося на майбутнє, у роботі військової та фізичної підготовки в ВССМ мали бути створені окружні командування, а в кожному окрузі проведені пропагандистські курси фізичної підготовки та лижні курси. Відсутність вихідних матеріалів унеможливило відповідь на питання, чи ці наміри були виконані.

Таблиця 10. Секції фізичного виховання і спорту в діяльності осередків ВССМ у повітах Волинського воєводства в 1935–1937 рр.

⁴²⁰ „Siew” 1923, nr 22, s. 12–13.

⁴²¹ „Młoda Wieś” (Łuck) 1936, nr 17–18, s. 8.

⁴²² „Młoda Wieś” (Łuck) 1938, nr 17, s. 14.

⁴²³ „Siew” 1931, nr 2, s. 27.

Назва повіту	1935/1936		1936/1937	
	Кількість осередків	Кількість тренувань в осередках	Кількість осередків	Кількість тренувань в осередках
Дубно	8	58	5	65
Горохів	3	41	5	37
Костопіль	1	10	3	23
Ковель	3	20	4	38
Кременець	3	66	8	73
Любомль	3	14	–	–
Луцьк	5	91	5	49
Рівне	1	18	6	36
Сарни	4	44	–	–
Володимир	2	98	4	42
Здолбунів	–	–	1	2
Разом	33	410	41	365

Джерело: „Młoda Wies” (Łuck) 1936, nr 17–18, s. 8; 1937, nr 17, s. 9.

У ВССМ в 1929 р. 28 гуртків займався фізичним вихованням і військовою підготовкою, зокрема тренувалися 453 особи. Вишкіл проводився під командуванням інструкторів із військової підготовки. Один із гуртків мав футбольне поле. У звітні 1935/1936 рр. 33 гуртки ВССМ мали секції фізичного виховання і спорту, в яких проведено 410 тренувань; у період 1936/1937 рр. – 41 (станом на 1 квітня 1937 р. ВССМ нараховував 393 гуртки) гуртків із секціями фізичного виховання і спорту провело 365 тренувань; у 1937/1938 рр. – 40 (станом на 1 квітня 1938 р. ВССМ нараховував 458 гуртків) ГСМ реалізувало 320 тренувань (у табл. 10 представлено кількість секцій фізичного виховання і спорту в ГСМ, які проводили тренування в межах Волинського воєводства)⁴²⁴. Починаючи з середини 1930-х років, кількість гуртків фізичної активності трохи зросла, а кількість проведених занять зменшилася. Згідно з представленим списком, лише близько 10% гуртків ВССМ були командами фізичної підготовки і спорту.

Проміжною ланкою між ВССМ та окремими осередками сільської молоді були повітові союзи сільської молоді (ПССМ). До їх правління входили особи, які займалися фізичним вихованням і спортом. У ПССМ в Костополі спортивною секцією керував Едмунд Лісецький⁴²⁵. ПССМ в Рівному у звітному періоді 1935/1936 рр. організував 18 тренувань

⁴²⁴ „Młoda Wies” (Łuck) 1936, nr 17–18, s. 8; 1937, nr 17, s. 9; 1938, nr 17, s. 14.

⁴²⁵ „Młoda Wies” (Łuck) 1938, nr 14, s. 7.

з фізичної активності⁴²⁶. Із повідомлень на шпальтах «Молодого села» дізнаємося про загальні збори делегатів ПССМ у Дубні в 1939 р.:

вирушайте на з'їзд в якомога більшій кількості: велосипедами, возами і навіть пішки. [...] на наше повітове свято привезіть свої досягнення: нас чекають спортивні команди та продумані проєкти і резолюції, спрямовані на розвиток робіт у гуртках сільської молоді⁴²⁷.

ПССМ прагнули розвивати фізичне виховання і спорт. Із джерел дізнаємося, що в період з 1 квітня 1931 р. по 31 березня 1932 р. на фізичне виховання і спорт у цій організації було призначено 1385 злотих і 4 гр.⁴²⁸.

Важливою проблемою розвитку ФВ і спорту було навчання інструкторських кадрів. З 20 лютого по 6 березня 1927 р. у Дуброві проводились навчальні курси, у яких брало участь 30 осіб з Горохівського, Грубешівського, Луцького, Костопільського, Сарненського, Рівненського і Володимирського повітів⁴²⁹. Програма цих курсів, окрім практичних занять з фізичної активності та 7 годин лекцій, передбачала тренування з фізичного виховання та військової підготовки. На рубежі червня і липня 1927 р. у Дуброві Сарненського повіту мали відбутися тритижневі курси з ФВ, ВП і хорального співу⁴³⁰. У 1929 р. інструктори ВССМ провели 110 бесід на організаційні, сільськогосподарські та освітні теми, присвятивши значну увагу ФВ і ВП.

У діяльності ВССМ варто виділити значну роль курсів з фізичного виховання (для так званих лідерів команд фізичного виховання), що проводилися 15–23 лютого 1938 року в Кременці⁴³¹. У них взяли участь делеговані члени повітових ССМ, які входили до складу ВССМ. Програма курсів включала ідеологічні, організаційні та освітні питання Союзу, а також заняття в галузі теорії та практики, у тому числі гімнастику, спортивні ігри, катання на лижах⁴³². На шпальтах «Молодого села» знаходимо коментар на тему реалізованих курсів фізичного виховання:

Про те, що ці курси були цікаві, свідчить той факт, що слухачі прагнули весною організувати такі зустрічі ще раз, де могли б практично втілити цілий ряд форм праці з фізичного виховання. Під час [...] курсів обговорено детальний план діяльності ГСМ у галузі фізичного виховання. Нечисленний гурт курсантів уже взяв до систематичної праці з фізичного виховання у своїх гуртках⁴³³.

⁴²⁶ „Młoda Wieś” (Łuck) 1936, nr 13, s. 11.

⁴²⁷ „Młoda Wieś” (Łuck) 1939, nr 9, s. 2.

⁴²⁸ „Siew” 1933, nr 6, s. 12.

⁴²⁹ „Siew” 1927, nr 15, s. 11–12.

⁴³⁰ „Siew” 1927, nr 21, s. 10.

⁴³¹ „Młoda Wieś” (Łuck) 1938, nr 5, s. 5.

⁴³² Там само.

⁴³³ Там само.

Курси фізичного виховання у Кременці стали елементом пропагування і поширення фізичної активності в осередках ВССМ.

Ціллю популяризації фізичного виховання і спорту у ВССМ, крім організації різних видів курсів, було проведення конференцій сільських молодіжних гуртків. Одна з таких конференцій відбулася 14 січня 1939 року в Дубровиці Сарненського повіту⁴³⁴. У конференції взяла участь сільська молодь з 5 гуртків: з Дубровиці, Оравиці, Сільця, Колка і Берестя. Конференції були спрямовані на обмін досвідом у сфері діяльності сільських молодіжних груп, наприклад ССМ з Сільця, серед іншого, проводив роботи в області театральної, хорової, спортивної, сільськогосподарської та освітньої секцій⁴³⁵. ВССМ також організував конференції для інструкторів ССМ (лідерів). Одна з таких конференцій відбулася у Луцьку 15–18 травня 1939 р.⁴³⁶

Деякі ГСМ мали значні успіхи у фізичному вихованні та спорті. Так, у Володимирському повіті значну фізичну активність проявляла сільська молодь із гміни Олеськ⁴³⁷. Вона займалася різними видами спорту, наприклад, були створені волейбольні команди. У ГСМ Юнгівці-Сирничках Горохівського повіту діяли секції ФВ і ВП⁴³⁸. Зі спортивного інвентарю гурток мав м'яч і волейбольну сітку. Цей осередок у 1936 р. організував Недільний університет, куди записалося 30 осіб. Окрім цього, фізичне виховання і спорт розвивав ГСМ у Гранатові Горохівського повіту. У цьому ж повіті в 1933 р. організовано три нові ГСМ: у Дружкополі, Лобачівці і Перемилі⁴³⁹. ГСМ у Лобачівці з допомогою локальної школи облаштував футбольне поле з огорожею.

Активність у фізичному вихованні та військовій підготовці проявляли ГСМ Луцького повіту⁴⁴⁰. Секції ФВ і ВП були в Леонівці (гміна Чаруків), Копачівці (гміна Рожище), Уланиках (гміна Щурин), Людвішині (гміна Торчин). У 1929 г. організовано секції фізичного виховання і військової підготовки в Хорошині (гміна Щурин). Окрім цього, члени трьох ГСМ у Станіславівці (гміна Олика), в Вульці Котовській (гміна Піддубці) і в Помятові (гміна Рожище) розвивали фізичну активність у місцевих відділеннях Стрілецького союзу.

Станом на 1929 р., у Рівненському повіті секції ФВ і ВП були в ГСМ Майдану Козлинського (22 членів) і в Річиці (8 членів)⁴⁴¹.

⁴³⁴ „Młoda Wiesź” (Łuck) 1939, nr 2, s. 13.

⁴³⁵ Там само.

⁴³⁶ „Młoda Wiesź” (Łuck) 1939, nr 9.

⁴³⁷ „Młoda Wiesź” (Łuck) 1936, nr 14, s. 2.

⁴³⁸ „Młoda Wiesź” (Łuck) 1936, nr 16, s. 10.

⁴³⁹ „Wołyń” 1933, nr 35, s. 8.

⁴⁴⁰ AAN, UWW, sygn. 91, Wołyński Związek Młodzieży Wiejskiej 1930, s. 8; 17–18.

⁴⁴¹ Там само, с. 8; 19–20.

У Володимирському повіті 2 ГСМ у Гурові та Новинах (гміна Грибовиця) організували секції ФВ і ВП. Заняття проводилися раз на тиждень (у неділю).

У 1933 році Кременецький повітовий ССМ мав 11 відділень фізичної і військової підготовки⁴⁴². Зі шпальт «Життя Кременця» дізнаємося, що «по відношенню до філій ФВ і ВП за погодженням з комендантом повіту буде проведено їх сувору перевірку, щоб визначити їхню довговічність та підготувати детальний план роботи»⁴⁴³. Планувалося, серед іншого, організувати лижні курси і задіяти в них 4 особи з Кременецького повіту (за межами Кременця) для проведення занять з фізичної підготовки.

У поширенні фізичної підготовки та спорту серед членів ВССМ було достатньо спортивного суперництва. З ініціативи цієї організації 19 квітня 1927 г. в селі Липники (гміна Березенське, Костопільський повіт) відбулися змагання з легкої атлетики і спортивних ігор за участі 33 спортсменів з ГСМ в Липниках, Сніжкові і Заліссі⁴⁴⁴. Переможцями стали: Владислава Гермашевська (Липники) і Станіслав Беявський (Липники). Їх нагородили спортивними костюмами⁴⁴⁵.

22 травня 1927 р. ПССМ у Костополі з нагоди Повітового з'їзду провели змагання з легкої атлетики (стрибки у довжину і висоту, біг на дистанцію 60 м, біг на дистанцію 100 м, штовхання ядра), у яких брало участь 52 члени і 24 членкині гуртків сільської молоді, а також 20 спортсменів із місцевого осередку Стрілецького союзу⁴⁴⁶. Учасники промарширували від місця з'їзду до стадіону в колоні по 4 особи у спортивних костюмах із позначкою ССМ. Серед чоловіків I місце здобув Мар'ян Штайнер, випередивши Юзефа Бужинського і Яна Цвічевича; серед жінок I місце посіла Станіслава Бобрівна, II місце – Анна Бурачинська, III – Мальвіна Савіцька⁴⁴⁷.

Владислав Кавалек, член ГСМ у Гранатові, стверджував:

У селі недооцінюють спорт, а якщо і займаються ним, то найбільше у Сільськогосподарській школі, а ще в нечисленних гуртках сільської молоді та інших молодіжних організаціях⁴⁴⁸.

Варто погодитись із цією думкою. Проте потрібно зазначити і те, що В. Кавалек наголошував на можливостях розвитку фізичної активності. На його думку,

Повітові союзи сільської молоді [...] на щорічному з'їзді осередків повинні вибрати дві найкращі команди і розіграти матч на очах усіх учасників з'їзду, а далі

⁴⁴² „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 1, s. 29–30.

⁴⁴³ Там само, с. 30.

⁴⁴⁴ „Siew” 1927, nr 21, s. 13.

⁴⁴⁵ Там само.

⁴⁴⁶ „Siew” 1927, nr 21, s. 10; 1927, nr 24, s. 11–12; 1927, nr 32, s. 11–12.

⁴⁴⁷ „Siew” 1927, nr 24, s. 11–12.

⁴⁴⁸ „Młoda Wieś” (Łuck) 1939, nr 7, s. 13.

створити команду з найкращих гравців усього повіту і розіграти матч між повітаними⁴⁴⁹.

Ще одним способом розвитку фізичного виховання і спорту в селі могло б бути здобування членами ССМ у гмінах Державної спортивної нагороди. З цією метою ПССМ спільно з повітовими комітетами ФВіВП провадили б випробування на здобуття ДСН⁴⁵⁰.

3.6. Стрілецький союз

Відновлення Стрілецького союзу після Першої світової війни відбулося в 1919 р.⁴⁵¹. Ця організація складалася з округів, підокругів і областей. Стрілецький союз в 1921 р. складався з 10 округів (в тому числі Луцький округ). Чергова зміна організації відбулася 1 серпня 1929 р.⁴⁵². У той час було створено округ Люблін – II з підокругом Луцьк. З 1930 року Луцький округ функціонував як Волинський округ⁴⁵³. Чисельний склад Волинського підокругу Союзу стрільців у 1921 р. становив 199 осіб; у 1923 р. – 3000; у 1932 р. – 4194; у 1936 р. – 9187 стрільців⁴⁵⁴. Головою Луцького округу Стрілецького союзу у 1926 р. був А. Станевич (у перші половині 30-х рр. XX ст. сенатор РП), а заступником коменданта округу – Е. Гербе⁴⁵⁵. У другій половині 30-х рр. XX ст. обов'язки коменданта були покладені на капітана Філяра.

Відділення Стрілецького союзу у двох повітах Волинського воєводства, – Костополі і Сарнах, – адміністративно входили до складу IX Округу із центром у Бресті-на-Бузі. Наприкінці 30-х рр. XX ст. комендантом IX округу Стрілецького союзу був майор Юзеф Чернятович⁴⁵⁶. Окрім цього, керівні функції виконували інж. Тадеуш Молінський (керівник IX округу Союзу стрільців) і Ядвіга Ольковська (комендантка IX округу). Комендантом Стрілецького союзу в Костопільському повіті був Кароль Зайонц;

⁴⁴⁹ Там само.

⁴⁵⁰ Там само.

⁴⁵¹ E. Małolepszy, *Wychowanie fizyczne i sport w działalności Związku Strzeleckiego na wsi w latach 1919–1939. Zarys problematyki*, [w:] J. Urniaż (red.), *Szkice z historii sportu i sprawności fizycznej*, Olsztyn 2009, s. 65.

⁴⁵² A. Zakrzewska, *Związek Strzelecki 1919–1939. Wychowanie obywatelskie młodzieży*, Kraków 2007, s. 41.

⁴⁵³ E. Małolepszy, *Wychowanie fizyczne i sport w działalności Związku Strzeleckiego na wsi w latach 1919–1939...*, s. 67.

⁴⁵⁴ A. Zakrzewska, dz. cyt., s. 55.

⁴⁵⁵ Державний архів Волинської області, фонд 129, Управління підокругу Волині Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства, опис 1, справа 3, с. 6.

⁴⁵⁶ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 9, справа 4355, с. 5.

головою Союзу стрільців у Сарненському повіті був Францішек Половець, а обов'язки коменданта було покладено на Вацлава Якубяка. У 1931 р. в Сарненському повіті розгорнуло свою діяльність 16 відділень Стрілецького союзу, 6 з яких мало світлиці⁴⁵⁷. Значну допомогу у розвитку фізичного виховання та військової підготовки стрільцям у Сарненському повіті надавав КОП.

У другій половині 30-х рр. XX ст. Стрілецький союз діяв у 44 місцевостях Костопільського повіту і в 39 місцевостях Сарненського повіту⁴⁵⁸. З організаційної точки зору, у звітному 1938/1939 році в Костопільському повіті було 10 чоловічих і 14 жіночих відділів, з точки зору підвідділів (загонів) – 43 чоловічі підвідділи, 14 жіночих і 16 так званих відділів юних стрільців (орлят Стрілецького союзу); у Сарненському повіті було 11 чоловічих відділів, у розрізі підрозділів – 35 чоловічих відділів, 11 жіночих відділів і 21 стрілецький відділ⁴⁵⁹. Що стосується планування екскурсій, то об'єднання у Костопільському повіті мало намір організувати екскурсії до Кракова, в той час Союз стрільців у Сарненському повіті запланував 4 екскурсії до інших філій.

Щодо інфраструктури, об'єднання мало в Костопільському повіті 6 стрілецьких будинків, 50 світлиць; у Сарненському повіті: 9 стрілецьких будинків, 70 світлиць. У Костопільському повіті кількість жінок-членкинь Союзу стрільців становила 220 осіб, з яких 200 брали участь у заняттях з фізичної культури; у Сарненському – до цієї спілки належало 243 жінки, з яких 172 були залучені до фізичної активності. Керівник Союзу стрільців Сарненського повіту під час окружного інструктажу комендантів, який проходив у Бресті-на-Бузі 28-29 серпня 1938 року, підняв кілька проблем у діяльності організації у своєму повіті⁴⁶⁰. Він згадав, серед іншого, про надто високі стандарти, яким мають відповідати жінки, щоб потрапити на курси для жінок. Після одруження членкині повинні припиняти свою роботу в колі стрільців. Звернув також увагу на матеріальне забезпечення Союзу стрільців, зокрема, на стан військового спорядження, а саме нестачу спортивного інвентарю та відсутність хороших карабінів. Нестача карабінів завадила стрільцям з Рафалівки досягти хороших результатів під час змагань «Марш на Польську Гору».

До складу правління Стрілецького союзу Луцького повіту у першій половині 30-х рр. XX ст. входили: Ю. Курманович (голова), З. Шуберт (секретар), Фіалковський (комендант), Ц. Баранський (скарбник), А. Бялковський (референт громадянського виховання), Ю. Янчара,

⁴⁵⁷ „Ziemia Wołyńska” 1931, nr 40, s. 7.

⁴⁵⁸ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 9, справа 4355, с. 7.

⁴⁵⁹ E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, D. Bakota, *Wychowanie fizyczne i sport w działalności Związku Strzeleckiego w województwie wołyńskim w latach 1921–1939...*, s. 14.

⁴⁶⁰ Там само, с. 14.

Я. Марцінковський (члени правління)⁴⁶¹. На території Луцького повіту існували відділення в самому Луцьку, Хорохорині, Цумані, Галинівці, Несвіжі, Олиці, Переспі, Пшебражі, Рожищі, Торчині і Вигаданці⁴⁶².

Головою Стрілецького союзу в Цумані був Владислав Зубек, його заступником – Антоній Врона, скарбником – Едвард Дрегер, а секретарем – Владислав Сметанка⁴⁶³. На початку 1933 р. філія Стрілецького союзу в Рожищі нараховувала 38 дійсних членів і 48 асоційованих. До Рожища як гмінного відділення Союзу належали відділення в Ретівці, Ситарівці і Слободарці. Стрілецький союз у Рожищі мав власну світлицю і тир⁴⁶⁴. Відділ стрільців у Ретівці був створений у травні 1931 р. Його члени раз на тиждень мали заняття з фізичного виховання і військової підготовки⁴⁶⁵. Серед легкоатлетичних змагань брали участь у кросі. Два члени Стрілецького союзу в Ретівці, – Мар'ян Габрих і Францішек Ковальський, – у вересні 1932 р. здобули Державну спортивну нагороду. Наступний відділ Союзу стрільців (гміна Рожище) створено 10 березня 1932 р. у Переспі. До складу правління цього відділення входили: Болеслав Кліх, Мар'ян Мацейовський, Євгенія Сераївна⁴⁶⁶. У ньому проводились заняття з легкою атлетики, лижного спорту і військової підготовки.

Гмінній організації Стрілецького союзу в Торчині підпорядковувались відділення в Хорохорині, Ожджарах, Садові, Усичах і Ватині. Головою Союзу стрільців в Ожджарах (гміна Щурин) був Станіслав Колодзейський (сільськогосподарський працівник), секретарем – Юзеф Камінський (сільськогосподарський працівник), скарбником – Людвік Гузіковський (сільськогосподарський працівник), а референтом громадянського виховання – Юзеф Камінський (сільськогосподарський працівник)⁴⁶⁷. Відділ стрільців в Ожджарах створено 25 травня 1932 р. Він складався з 44 членів, які займалися фізичним вихованням.

Головою Стрілецького союзу в Усичах, створеного в 1929 р., був Владислав Сичевський, заступником голови – Каспер Гарчинський, скарбником – Ян Кісель, секретарем – Станіслав Уланович. Двоє членів цього від-

⁴⁶¹ Державний архів Волинської області, фонд 129, Управління підокругу Волинь Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства, справа 23, с. 20.

⁴⁶² Там само, с. 24.

⁴⁶³ Державний архів Волинської області, фонд 129, Управління підокругу Волинь Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства, справа 23, с. 21.

⁴⁶⁴ Там само, с. 24.

⁴⁶⁵ Державний архів Волинської області, фонд 129, Управління підокругу Волинь Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства, справа 33, Програма спортивної роботи „Союза Стрельцов” в подокруге за 1931 г., с. 30.

⁴⁶⁶ Там само, с. 35.

⁴⁶⁷ E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, D. Bakota, *Wychowanie fizyczne i sport w działalności Związku Strzeleckiego w województwie wołyńskim w latach 1921–1939...*, s. 16.

ділення закінчило лижний курс у Дубні⁴⁶⁸. Що стосується занять з фізичної підготовки, то члени Стрілецького союзу в Усичах практикували військову підготовку, а взимку займалися лижним спортом.

Відділення Стрілецького союзу в Ківерцях виникнуло в 1926 р. На початку 1933 р. воно нараховувало 148 членів, серед яких 30 не виповнилося 21 року. Ця організація мала філії в Олександрові, Миколаєві, Своях і Вертепі. На змаганнях зі стрільби 4 грудня 1932 р. ківерцівські стрільці здобули 4 Стрілецькі відзнаки.

Активну діяльність вів Стрілецький союз, відділ у Несвічі (гміна Чарруків). Він був заснований 15 травня 1930 р.⁴⁶⁹ У січні 1933 р. в його шеренгах було 57 членів, з-поміж яких 36 було дійсних. Він мав світлицю і спортивний майданчик, на якому проводились тренування з баскетболу та волейболу. Члени відділення брали участь у спортивних змаганнях у Ківерцях, які проводилися восени 1932 р. Для облаштування спортивного майданчика відділення Стрілецького союзу в Несвічі отримало фінансову допомогу в розмірі 2000 злотих від гмінного комітету ФВіВП в Чарукові. На території Луцького повіту фізичне виховання жінок здійснювалося у трьох відділеннях Стрілецького союзу: Ківерці, Лаврів і Луцьк–Місто⁴⁷⁰.

1 вересня 1935 р. відбувся інструктаж керівників і комендантів Союзу стрільців з Кременецького повіту⁴⁷¹. Проводив брифінг голова повітового управління Олександр Бергер, а секретарем був Антоній Стебельський – комендант Вишнівецького відділення Стрілецького союзу. Під час брифінгу обговорювалися, зокрема, проблеми фізичного виховання, спорту та військової підготовки. Відділ військової підготовки звітував про зроблену роботу за поточний (1935) рік. Що стосується фізичної культури та спорту, то було висловлено думку, що більше уваги слід приділяти спортивним іграм та легкій атлетиці як основі для того, щоб спробувати виграти Державну спортивну відзнаку⁴⁷².

Одним із способів залучення окремих відділів до реалізації фізичної активності були названо спортивні змагання. Серед вимог щодо підвищення рівня фізичної культури і спорту було зазначено необхідність працювати над розвитком жіночої стрільби. Плани, сформульовані учасниками брифінгу, та їх реалізація щодо фізичної культури та військової підготовки заслуговують на позитивну оцінку. У 1930-х роках зросла участь жінок у діяльності Стрілецького союзу в повіті Кременець. 11 жов-

⁴⁶⁸ Там само.

⁴⁶⁹ Державний архів Волинської області, фонд 129, Управління підокругу Волинь Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства, справа 23, с. 25.

⁴⁷⁰ Державний архів Волинської області, фонд 129, Управління підокругу Волинь Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства, опис 1, справа 46, с. 3.

⁴⁷¹ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 9, s. 403–404.

⁴⁷² Там само, с. 403.

тня 1935 р. в Кременці організовано зустріч коменданток, опікунок і інструкторок Стрілецького союзу, за участю О. Бергера і пор. Буша (представників повітових служб Союзу стрільців), а також кап. Тарковського – представника ФВіВП⁴⁷³. Жіночі відділення Стрілецького союзу в Кременецькому повіті вели активну діяльність в Катербурзі, Кременці, Кутах, Рибчі, Шумську і Вишнівці.

Керівництво Волинського округу підготувало програму організації та розвитку спорту на 1928 рік⁴⁷⁴. У січні мали бути обрані спортивні арбітри в окремих регіонах. У лютому в Луцьку мав відбутися інструктаж референтів та традиційний триденний методичний курс. Луцьке воєводське командування було зобов'язане організувати і легалізувати Стрілецький спортивний клуб з секціями спортивних ігор, легкої атлетики, стрільби з лука, футболу і стрільби. У лютому і березні (до 15 березня) коменданти Дубна, Горохова, Костополя, Ковеля, Кременя, Любомля, Рівного, Володимира і Здолбунова мали організувати і легалізувати при штабах округів спортивні клуби, створюючи такі секції: спортивних ігор, легкої атлетики, футболу та стрільби. Крім того, у Горохівському та Рівненському повітах було створено секції зі стрільби з лука, а у Володимирському повіті – з веслування⁴⁷⁵. У першому кварталі 1928 р. відділи стрільців мали бути забезпечені спортивним ігровим інвентарем, спортивним обладнанням, спортивними костюмами та, по можливості, стрілецьким спорядженням (включаючи ігровий м'яч, м'яч вагою 7,25 кг, гранату «встановленої військової ваги» та малокаліберний автомат). Кошти на придбання спортивного інвентарю надійшли з добровільних внесків членів осередків Стрілецького союзу та фінансової допомоги від міського та повітового Комітетів фізичного виховання та військової підготовки. У програмі організації та розвитку спорту у Волинському окрузі Союзу стрільців на 1928 р. також приділялася увага підготовці інструкторських кадрів, створенню жіночих спортивних секцій, складався календар спортивних заходів (переважно в плані змагань на окружному рівні), а також був підготовлений план заходів з військової підготовки⁴⁷⁶.

Члени підокругу Волинь Стрілецького союзу досягнули досить високих результатів у легкій атлетиці. Серед жінок-стрілчинь округу Люблін у 1931 р. у метанні списорм перемогла М. Авгуцевичівна (Стрілецький

⁴⁷³ Там само, № 10, с. 451.

⁴⁷⁴ E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, D. Bakota, *Wychowanie fizyczne i sport w działalności Związku Strzeleckiego w województwie wołyńskim w latach 1921–1939...*, s. 17–18.

⁴⁷⁵ Там само, с. 18.

⁴⁷⁶ Там само.

союз у Луцьку, 16,45 м в стрибках у довжину – А. Павловичівна (Стрілецький союз у Володимирі, 3,92 м)⁴⁷⁷.

Стрільці підокругу Волинь брали участь у заходах, організованих волинськими повітовими комітетами ФВіВП⁴⁷⁸. Так, з ініціативи ПУФВіВП у Дубні 4–6 лютого 1937 р. організовано лижні патрульні перегони на трасі 180 км. Маршрут лижного пробігу пролягав через гміни: Судобичі, Верба, Козин, Теслухів, Княгинин, Ярославичі⁴⁷⁹. У заході взяло участь 89 членів Стрілецького союзу з таких відділень: Дубно («Бакон»), Комашівка, Перчин, Будераж, Довжок, Липник, Верба, Нові Дубини, Радзивилів, Теслухів, Чорна Лоза, Полянівка, Торговиця, Ярославичі. У звіті про лижні перегони комендант Стрілецького союзу у Дубенському повіті Зигмунт Конарський писав:

Загалом, естафета викликала великий і жвавий інтерес з боку повіту та його мешканців, що стало результатом правильної та ефективної популяризації лижного спорту, а стрілецька форма учасників викликала жвавий інтерес до Стрілецького союзу⁴⁸⁰.

Діяльність Волинського підокругу Стрілецького союзу у сфері фізичного виховання, спорту і туризму була досить значною. Цей висновок підтверджується даними, що містяться у звіті про спортивну діяльність за період з 1 січня 1936 року по 31 грудня 1937 року (за винятком зимових видів спорту)⁴⁸¹. За звітний період осередки Союзу стрільців організували 55 екскурсій, 14 з яких були туристичними походами, а 2 – спортивними. В екскурсіях взяли участь 1 336 осіб, у тому числі 182 жінки. Стрілецьке об'єднання провело 253 спортивні змагання (включаючи бокс, спортивні ігри, в тому числі футбол, веслування на каяках, велоспорт, легку атлетику, плавання, настільний теніс і веслування), в яких взяли участь 1 754 особи, в тому числі 177 жінок⁴⁸². У сфері зимових видів спорту Волинський підокруг Стрілецького союзу в період з 1 листопада 1936 р. по 30 березня 1937 р. провів 16 лижних і санних екскурсій, в яких взяло участь 188 осіб (у тому числі 7 жінок), та 5 лижних змагань, в яких взяла участь 61 особа⁴⁸³.

⁴⁷⁷ Державний архів Волинської області, фонд 129, Управління підокругу Волинь Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства, справа 33, Програма спортивної роботи „Союза Стрельцов” в подокруге за 1931 г., с. 8.

⁴⁷⁸ Державний архів Волинської області, фонд 129, Управління підокругу Волинь Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства, опис 1, справа 45, с. 148.

⁴⁷⁹ Там само.

⁴⁸⁰ Там само, с. 149.

⁴⁸¹ E. Małolepszy, T. Drozdek–Małolepsza, D. Bakota, *Wychowanie fizyczne i sport w działalności Związku Strzeleckiego w województwie wołyńskim w latach 1921–1939...*, s. 23.

⁴⁸² Там само.

⁴⁸³ Державний архів Волинської області, фонд 129, Управління підокругу Волинь Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства, опис 1, справа 45, с. 247.

Стрілецький союз належав до найактивніших польських організацій у сфері фізичного виховання, спорту та військової підготовки у Волинському воєводстві. Його організаційні відділи на території Волинського воєводства входили до складу Волинського підокругу, а осередки з Костопільського і Сарненського повітів – до складу IX округу з центром у Бресті-на-Бузі. У міжвоєнний період кількість членів значно зросла. Стрілецький союз був активною організацією не лише в міському середовищі, але й переважно в селах. За період його діяльності у Волинському воєводстві покращилися умови в інфраструктурі та, особливо, в навчальному процесі. Також за підтримки Союзу стрільців формувалися військові частини та структури Державного управління фізичного виховання та військової підготовки – міські та повітові комітети ФВіВП.

Члени Стрілецького союзу займалися різними видами спорту, переважно спортивними іграми та легкою атлетикою, а також боксом, велоспортом, футболом, водними видами спорту, стрільбою та настільним тенісом. Важливу роль в організаційній роботі на спортивній арені відігравали спортивні клуби стрільців. Вони діяли, зокрема, у Ковелі, Луцьку та Рівному. Члени Стрілецького союзу брали участь у спортивних змаганнях, найчастіше на місцевому та регіональному рівнях. Важливим елементом діяльності у напрямку фізичної активності Союзу стрільців була участь його членів у спробах здобути Державну спортивну відзнаку.

3.7. Союз польського гарцерства

Початок розвитку гарцерства на Волині припадає на період перед початком Великої війни (1914 рік)⁴⁸⁴. У роки Другої Речі Посполитої гарцери з Волині брали участь, зокрема, у з'їзді Союзу польських гарцерів (СПГ) у Варшаві в 1924 році. Жіночий гарцерський курінь Волині у 1928 році нараховував 20 команд, 595 учасниць та 14 товариських кіл гарцерства. До складу Волинського чоловічого куреня входило 28 команд, 686 гарцерів і 10 товариських кіл гарцерства⁴⁸⁵. Зліт волинського гарцерства тривав з 31 серпня по 3 вересня 1928 р. Програма зльоту складалася з навчання, елементів «скаутського навчання» та спортивних змагань (у тому числі з плавання та веслування). Комендантом жіночого зібрання була Н. Некрашова, а комендантом чоловічого – В. Некраш.

У Рівному діяли чоловічі та жіночі курені СПГ, кожен з яких у 1930 р. нараховував близько 200 осіб⁴⁸⁶. Гарцерські організації існували, зокрема, в Ремісничій школі Польського освітнього товариства, Російській гімназії.

⁴⁸⁴ „Ziemia Wołyńska” 1928, nr 13, s. 11.

⁴⁸⁵ Там само.

⁴⁸⁶ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 22, s. 6–7.

Активну діяльність вело Товариське коло гарцерства, яке організовувало екскурсії та табори. У 1929 р. гарцери з Рівного брали участь у з'їзді в Познані, у таборі в с. Чорне в Пінінських горах та у Грушвиці (поблизу Рівного, табір для молодших гарцерів)⁴⁸⁷. Бюджет Товариського кола гарцерства у 1930 році становив 7100 злотих. Комендантом чоловічого куреня був Хмелевський, а надзвичайно відданим активістом – Марцінковський (директор Комерційної школи Польського освітнього товариства).

22 березня 1930 р. у Луцьку відбувся з'їзд СПГ волинського регіону⁴⁸⁸. Згідно зі звітами, СПГ на Волині нараховував 850 гарцерок, 1020 гарцерів та 65 команд, половина з яких діяла у загальноосвітніх та ремісничих школах, а інша половина – у середніх навчальних закладах. Були створені гарцерські загони в нових осередках, зокрема в Горохові, Ківерцях, Костополі та Любомлі. З'їзд підкреслив складну ситуацію з виховними кадрами та низьку кількість гарцерів серед вчителів та чиновників. Волинські осередки (чоловічий та жіночий) у 1930 році організували 1 інструкторський курс та 3 літні табори для куренів у Ковелі, Рівному та Володимирі⁴⁸⁹. У 1931 році було заплановано 10 таборів для гарцерів та організації їхньої роботи серед української та російської молоді. Комендантом жіночого загону була Станіслава Санойцова, а комендантом чоловічого загону – В. Некраш. У липні 1931 року група юних гарцерок Ковельського гарцерського загону зупинилася в таборі (в лісовому масиві) між селами Зелена і Задіби (8 км від Ковеля)⁴⁹⁰.

У 1936 році Волинський жіночий загін налічував 1530 гарцерок у 57 командах (11 підрозділах) та 436 гарцерів у 11 громадах⁴⁹¹. З гарцерками працювало одинадцять інструкторів-жінок. Головний офіс Волинського загону спочатку знаходився в Кременеці, потім його перенесли до Рівного, а згодом до Дубна. Командиром була друга Бонкович-Сіттауер. Двічі на рік проводилися брифінги керівників команд і загонів Волині. Метою брифінгів було, головним чином, виховання так званих скаутських старшин. Кременецький жіночий осередок СПГ нараховував у 1936 р. 5 загонів (чисельністю 117 гарцерок) та 2 громади гарцерок (55 членкинь). На базі Кременецького ліцею діяли 2 команди гарцерок і 1 група молодших гарцерок; 1 команда була створена у Самоврядувальній гімназії і Комерційній школі; 2 гарцерські команди засновано в загальноосвітніх школах № 1 і № 2, а також у Білокриниці – 1 команду молодших гарцерок. Функції командирів команд і загонів виконували учениці старших класів гімназії

⁴⁸⁷ Там само, с. 7.

⁴⁸⁸ „Ziemia Wołyńska” 1931, nr 13, s. 5.

⁴⁸⁹ Там само.

⁴⁹⁰ „Ziemia Wołyńska” 1931, nr 28, s. 8.

⁴⁹¹ Z. Kańska, *Kilka słów na temat harcerstwa w ogólności, a wołyńskich harcerek w szczególności*, „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 11, s. 421.

і слухачки педагогіки Кременецького ліцею, а також 1 учениця Комерційної школи⁴⁹².

Навесні 1939 р. у Рівному відбулися загальні збори Волинського округу СПГ⁴⁹³. Засідання вів голова округу полковник Цвертняк. Зі звітів окремих осередків Волинського округу СПГ можна зробити висновок, що на той час на Волині нараховувалось 10 678 гарцерів, зосереджених у 359 осередках. Протягом року кількість гарцерів зросла на 571 осіб і 20 команд. У звітний період (протягом 1 року) проведено 74 табори, у яких взяло участь 2 тисячі юнаків і дівчат. Загальна сума на утримання табору становила понад 50 000 злотих.

Гарцери Кременецького повіту 12 травня 1935 р. розпочали святкування «Гарцерського Тижня»⁴⁹⁴. У перший день святкувань відбулося урочисте шкування і біг гарцерак. Перший зимовий гарцерський табір на Волині був організований у грудні 1935 р. під Лавочним і в ньому брало участь 18 гарцерак. Програма табору передбачала заняття з лижного спорту. Волинський жіночий курінь організував тритижневий табір командирів у Живці⁴⁹⁵. З 16 по 26 січня 1937 р. у Кременці проведено лижні курси для гарцерак⁴⁹⁶. У них взяло участь 15 дівчат, а інструктором курсів був Моторков.

Однією з форм гарцерської діяльності був активний туризм, оснований здебільшого на так званих мандрівках. У складі Волинського жіночого куреня кременецькі гарцерки розробили методiku піших мандрівок; дубнівські – методiku мандрівок на байдарках; сарненські – краєзнавчі мандрівки; у Ковелі – мандрівки в режимі походу⁴⁹⁷. Гарцерки з Кременця перед зльотом СПГ у Спалі (10–25 липня 1935 р.), подолали трасу Сандомир–Опатів–Свентокшиські гори; гарцерки з Дубна організували спуск байдарками водним шляхом Дубно–Чорторийськ⁴⁹⁸.

Гарцерки Костопільського загону з 23 червня по 8 липня 1939 р. організували табір у Вульці Головінській в околицях Янової Долини⁴⁹⁹. У таборі перебувало 39 дівчат, 18 з яких походило з Костополя, 14 з Янової Долини, 4 з Малинська і 3 з Анноволі. Коменданткою табору була Зофія Кунцевич. Програма табору була націлена на гарцерське виховання дівчат на основі праць у таборі, підготовки до оборони країни, праці задля блага інших, тренувань, краєзнавчих і польових ігор, а також фізичного виховання⁵⁰⁰. Також в околицях Янової Долини перебували членкині полонійного гарцерства

⁴⁹² Там само., с. 424.

⁴⁹³ „Wołyń” 1939, nr 16, s. 1.

⁴⁹⁴ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 5, s. 263.

⁴⁹⁵ Z. Kańska, dz. cyt., s. 424.

⁴⁹⁶ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 3, s. 47.

⁴⁹⁷ Z. Kańska, dz. cyt., s. 422.

⁴⁹⁸ Там само.

⁴⁹⁹ „Życie Kostopolskie” 1939, nr 8, s. 137.

⁵⁰⁰ Там само.

в Естонії, Франції, Югославії, Латвії і США. Представники Костопільського відділу Польського краєзнавчого товариства Доманський і Волянський підготували для колонійних гарцерок лекції і бесіди на тему Волині й Костопільського повіту.⁵⁰¹

3.8. Волинський автомобільний клуб

Важливою датою в історії автомобілізму на Волині стало 11 травня 1929 р.⁵⁰². Цього дня з ініціативи Організаційного комітету Волинського автомобільного клубу відбулися перші перегони спортсменів-автомобілістів.⁵⁰³

На з'їзді виступили волинський воєвода К. Дзевалтовський-Гінтовт та інж. М. Григор'єв, який представив стан і розвиток автомобілізму на Волині. Учасники з'їзду затвердили статут Волинського автомобільного клубу і план автопробігу з Луцька через Дубно до Кременця і з поверненням до Луцька⁵⁰⁴. На з'їзді обрано правління клубу, до складу якого увійшли: К. Дзевалтовський-Гінтовт, Ледуховський, інж. Ксенжопольський, М. Григор'єв, О. Запольський, А. Яцкевич, Є. Бонкович-Сіттауер (луцький староста), С. Заленський, С. Коркович і В. Захряднік⁵⁰⁵. Як повідомлялося в часописі «Волинська земля» в № 23 від 9 червня 1929 р., волинський воєвода легалізував Волинський автомобільний клуб із центром у Луцьку⁵⁰⁶. Варто пригадати, що початки автомобілізму на Волині сягають 1928 року. У той час у Володимирі був заснований Гурток автомобілізму⁵⁰⁷. Цей гурток увійшов до складу Волинського автомобільного клубу.

Засідання правління Волинського автомобільного клубу відбулося 30 жовтня 1930 р.⁵⁰⁸ На ньому обговорювалася необхідність підготовки відповідного будинку (клубного приміщення) для потреб клубу і програми діяльності на найближчий період. У програмі зимових заходів заплановано екскурсію на каменоломню у Яновій Долині і Степані; дводенну екскурсію до Любомля, Влодави, Бреста-на-Бузі і Кобриня; на весняний період 1931 р. передбачено Волинський автопробіг через Полісся і Біловезьку

⁵⁰¹ Там само.

⁵⁰² „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 18, s. 3–4.

⁵⁰³ Діячами Організаційного комітету Волинського автомобільного клубу були: заступник волинського воєводи К. Дзевалтовський-Гінтовт, директор громадських робіт (у воєводському управлінні) інженер Ксенжопольський, керівник механічного відділу громадських робіт (у воєводському правлінні) інженер М. Григор'єв.

⁵⁰⁴ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 20, s. 6.

⁵⁰⁵ Там само.

⁵⁰⁶ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 23, s. 7.

⁵⁰⁷ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 18, s. 3.

⁵⁰⁸ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 48, s. 6.

пушу; екскурсію туристично-краєзнавчого типу на виставку в Тернополі та до Косова і Ворохти⁵⁰⁹.

3.9. Волинський аероклуб

15 жовтня 1938 р. у Луцьку був заснований Волинський аероклуб⁵¹⁰.

До тимчасового складу правління увійшли: Ігнацій Стшемінський (заступник волинського воеводи) – голова клубу, полк. Антоній Жураковський – заступник голови, Станіслав Марковський – секретар. Члени «тимчасового» правління «найближчим часом мали скликати загальні збори членів аероклубу, запросивши на них як усіх пілотів волинського регіону, так і фанів аероклубу»⁵¹¹. Волиняни подарували аероклубові два літаки. З пожертвувань поліції (офіцерів і рядових) Волинського округу закуплено навчально-тренувальний аероплан RWD 17 («Синій Солдат»), натомість делегація гільдії різників і м'ясників єврейської меншини з Рівного закупила аероплан RWD 8 («Волинянин») ⁵¹².

3.10. Воеводський союз пожежників

На Волині, в Острозі на берегах Горині, була заснована одна з найдавніших добровольчих пожежних служб⁵¹³. Організація розпочала свою діяльність у 1863 р.

18 серпня 1933 р. у Луцьку відбулося засідання правління Воеводського союзу пожежників (ВСП)⁵¹⁴. Головою обрано Генрика Красінського, обов'язки його першого заступника покладено на Казімежа Сераковського (заступника луцького повітового старости), функції другого заступника – на Францішека Шарковського, секретарем став Вальдемар Орчак-Водніцький (керівник Каси хворих, начальник пожежної служби у Володимирі). До складу правління входили й інші члени організації: Миколай Годдлевський (заступник волинського воеводи), Роман Потоцький (начальник пожежної служби в Деражному), Адам Канський (рівненський староста) і Єжи Тшешевський. Добровольчі пожежні бригади займалися фізичним вихованням і спортом. Члени волинського ВСП активно долучали-

⁵⁰⁹ Там само.

⁵¹⁰ „Wołyń” 1938, nr 42, s. 1; 1938, nr 43, s. 4.

⁵¹¹ Там само.

⁵¹² Див. Розділ IV цієї монографії, підрозділ про планеризм.

⁵¹³ „Wołyń” 1938, nr 34, s. 1.

⁵¹⁴ „Wołyń” 1933, nr 35, s. 5.

ся до фізичної активності, зокрема у Дубенському та Рівненському повітах⁵¹⁵.

Повітове відділення ВСП у Кременці організовувало курси і тренування, зокрема з 30 травня по 6 червня 1935 р. у Почаєві проходили курси пожежників II ступеня для начальників пожежної служби таких місцевостей: Бережці, Старий Олексинець і Почаїв, де здобуло вишкіл 28 представників пожежної служби⁵¹⁶. Під час курсів здавалися нормативи на Державну спортивну відзнаку і Стрілецьку відзнаку, у чому взяло участь 75 осіб. Повітове відділення ВСП у Кременці мало на меті «підготовку кадрів пожежних офіцерів, які могли б керувати операціями з гасіння пожеж під час стихійних лих»⁵¹⁷. Трирічний план тренувань, реалізація якого мала завершитися 1936 р., передбачав:

практичний і бойовий вишкіл, проведення щорічних пожежних змагань, програма яких складалася з бойових поєдинків, шкільних і тактичних завдань, які б вирішувалися окремими пожежними бригадами на місцях із використанням пожежної техніки⁵¹⁸.

Проблеми ФВ і ВП обговорювалися під час з'їздів і засідань Повітової ради Кременецької пожежної служби⁵¹⁹. На засіданні ради 14 березня 1937 р. наголошено на потребі подальшої праці у напрямку «покращення навичок і організації ФВ і ВП серед пожежників»⁵²⁰. На території Кременецького повіту до цієї діяльності було залучено 125 пожежних бригад.

3.11. Фізичне виховання і спорт у діяльності молодіжних і громадських організацій інших національностей

На території Волинського воєводства діяли українські спортивні клуби, зокрема Український спортивний клуб (УСК) «Горинь» Рівне (створений у 1934 р., із секціями: боксу, футболу, волейболу і настільного тенісу), «Комета» Бугаєвичі (виник у 1935 р., із футбольною секцією), «Стир» Луцьк (заснований у 1935 р., із футбольною секцією), «Скоб» Радзиви́лів (створений у 1935 р із футбольною секцією), УСК «Гарт» Здолбунів (заснований у 1937 р., із секціями: легкої атлетики, футболу, шахів і настільного тенісу)⁵²¹.

⁵¹⁵ „Wołyń” 1933, nr 29, s. 13; 1933, nr 30, s. 7.

⁵¹⁶ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 5, s. 264.

⁵¹⁷ Там само.

⁵¹⁸ Там само.

⁵¹⁹ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 5–6, s. 98–99.

⁵²⁰ Там само.

⁵²¹ S. Zaborniak, *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich...*, s. 311. Зокрема С. Заборняк писав: «Після 1938 р. у волинському воєводстві вирішено заснувати спор-

СК популяризували і розповсюджували фізичну активність, в основному серед українського населення міського і сільського середовищ. У розіграшах класу В і С Волинського окружного футбольного союзу в другій половині 30-х рр. XX ст. брали участь українські команди, а саме УСК «Горинь» Рівне і УСК «Гарт» Здолбунів⁵²². На думку Е. Вільчковського, А. Вольчинського і С. Козіброцького, в УСК «Горинь» Рівне

найактивнішою і найчисельнішою була футбольна секція. У 1936 в. вона розіграла 90 матчів. Особливо цікавим був матч, розіграний 24 травня 1936 р. у Рівному з УСК «Гарт» Здолбунів, з нагоди 10-річчя від смерті отамана Українського війська Симона Петлюри⁵²³.

26–28 травня 1928 р. відбулися ювілейні змагання на базі єврейського СК «Гасмоней» Рівне з нагоди 10 річниці заснування клубу⁵²⁴. У велоперегонах переміг Качка, випередивши Переля і Качора. Окрім велосипедних змагань, відбулося 2 футбольні матчі з резервною командою «Чорних Левів». Удвічі сильнішими виявилися львів'яни. Через рік (1929) відбулися вибори правління ЄСК «Гасмоней» Рівне, до складу якого увійшли: Е. Ейрус (голова), З. Верний (заступник голови), А. Зам (секретар), Д. Вайнер (скарбник), Гольман (власник клубу), С. Гласберг, Г. Рейдель, Ролль, Туркович, Бушель (члени). ЄСК «Гасмоней» Рівне у червні 1933 р. святкував 15-річний ювілей своєї діяльності⁵²⁵. Керівництво клубу з нагоди цієї дати запланувало гімнастичні покази і спортивні змагання, зокрема з боксу і футболу. Членами правління цього СК у 1929 р. були: Кернер (голова), Перл, Файнштайн (заступники голови), Граніч (секретар), Плот (скарбник), Верба, Райхштулівна, Санд, Кіршенбаум, Розенцвайг⁵²⁶.

Всесвітній Союз Маккабі у Польщі в 1930 р. провів «широку акцію з метою створення нових єврейських клубів»⁵²⁷. Клуби «Маккабі» були створені і в Волинському воєводстві, а саме в Берестечку, Колках і Здолбуніві.

Підрозділ («гніздо») чеського «Сокола» (окрім Квасилова) знаходився в Мирогощі Дубенського повіту. 8–9 липня 1933 р. там відбулося святкування, яке передбачало: урочисту академію, парад учасників змагань, гім-

тивні клуби в Ковелі й Кременці». На його думку, у Волинському воєводстві існувало 7 українських спортивних клубів.

⁵²² Tamże, s. 308–311.

⁵²³ Вільчковський Е., Вольчинський А., Козіброцький С., *Стан фізичного виховання на Волині в 1920–1930 роках*, „Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві”: зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. Ун-т ім. Леся Українки, Луцьк, 2016, № 4 (36), с. 13.

⁵²⁴ „Przegląd Sportowy” 1928, nr 23, s. 4.

⁵²⁵ „Wołyń” 1933, nr 21, s. 7.

⁵²⁶ „Przegląd Sportowy” 1929, nr 19, s. 5.

⁵²⁷ „Przegląd Sportowy” 1930, nr 78, s. 4.

настичні покази і спортивні змагання чоловічих та жіночих команд⁵²⁸. Заключним акордом свята стали танці.

3.12. Інші організації у сфері фізичного виховання і спорту

24 лютого 1929 р. відбулися загальні збори Залізничної Військової Підготовки у Луцьку⁵²⁹. На них було обране правління організації, до якого увійшли: Станіслав Мілковський (голова), Станіслав Козера (секретар), Антоній Божек (скарбник), Казімеж Кавецький, Францішек Палюх, Олександр Вальчик (члени). До складу ревізійної комісії обрано: Яна Цеглу, Владислава Яворського і Анджея Кравчика.

До Поштової Військової Підготовки належали відділи волинського регіону, які входили до складу Окружного Корпусу № 2 (Люблін)⁵³⁰.

10 травня 1931 р. відбулося засідання гуртка ФВіВП працівників «пошти, телеграфів і телефонів у загальній кількості до 100 осіб», керівництво яким доручено Міхалу Гурському, начальникові поштового управління Ковель І⁵³¹. Функції інструктора виконував пор. Яхимович. Того ж самого дня подібні збори були проведені для працівників «пошти, телеграфів і телефонів» у Луцьку⁵³². До складу правління секції ФВіВП у Луцьку увійшли: Вінцентій Гентковський (начальник поштового відділення Луцьк І), Станіслав Хлопек (заступник начальника), Лех Хшановський, Мацей Буцьор, Ванда Саранович, Ян Драган. З-поміж членів організації обрано делегата на Окружний з'їзд у Любліні. Як дізнаємося зі шпальт часопису «Волинська земля»: «Серед численної кількості працівників пошти на сьогодні нема нікого, хто б не належав до організації ФВіВП»⁵³³. Ця діяльність спонукала до створення волинської Поштової Військової Підготовки. 27 жовтня 1931 р. осередок цієї організації при поштовому відділенні Луцьк І розпочав цикл лекцій на тему протиповітряної та протигазової оборони⁵³⁴. Інструктором курсів був Станіслав Касперек.

⁵²⁸ „Wołyń” 1933, nr 29, s. 13.

⁵²⁹ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 10, s. 5.

⁵³⁰ T. Drozdek-Małołepsza, E. Małołepszy, *Rozwój wychowania fizycznego i sportu w działalności Poczтового Przysposobienia Wojskowego w latach 1933–1939 (zarys problematyki)*, [w:] M. Wiśniewska (red.), *Wojskowość – Bezpieczeństwo – Wychowanie. Księga Jubileuszowa Profesora Lecha Wyszczelskiego w 70. rocznicę Urodzin*, t. 2, Siedlce 2012, s. 10–11.

⁵³¹ „Ziemia Wołyńska” 1931, nr 20, s. 7.

⁵³² „Ziemia Wołyńska” 1931, nr 21, s. 7.

⁵³³ Там само.

⁵³⁴ „Ziemia Wołyńska” 1931, nr 48, s. 6.

На Волині активно діяла Ліга протиповітряного і протигазового захисту. Особливо активним її осередком був повітовий відділ у Кременці⁵³⁵. Станом на 1 січня 1937 р. він нараховував понад 2000 дійсних та асоційованих членів, а також 380 членів шкільного віку. На території Кременецького повітового відділу ліги діяли 24 осередки. Серед інших у Кременецькому повіті діяв осередок у Лановцях⁵³⁶. Його головою був Лютвак, а заступником голови – Стадніцький. Щодо фінансів, доходи Кременецького повітового відділу у 1936 р. становили понад 20 000 злотих, які поповнювалися з членських внесків, громадських пожертвувань, організації Тижня Ліги протиповітряного і протигазового захисту. Щодо організаційної діяльності, у 1936 р., члени Кременецького повітового відділу Ліги виступили з 27 лекціями у різних місцевостях повіту, 12 лекціями і бесідами – у школах, а також організували 10 кінопоказів і виставку літальних моделей⁵³⁷. Ліга протиповітряного і протигазового захисту на Волині у 1937 р. складалася з 13 повітових відділів і відповідних їм структурних одиниць, а також з 275 локальних і шкільних гуртків⁵³⁸. Станом на 31 грудня 1937 р. кількість членів приблизно становила 40 000 осіб.

У 1938 р. відбулися вибори правління волинського округу Ліги протиповітряного і протигазового захисту, до складу якого увійшли: Артур Айlanda, Францішек Лангерт і Антоній Забельський⁵³⁹. До складу ревізійної комісії обрано Фелікса Дубравського, Вітольда Недзялковського і Яна Нідера.

⁵³⁵ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 1–2, s. 21.

⁵³⁶ Там само, с. 22.

⁵³⁷ Там само, с. 21.

⁵³⁸ „Wołyń” 1938, nr 14, s. 7.

⁵³⁹ „Wołyń” 1938, nr 14, s. 4.

РОЗДІЛ IV

РОЗВИТОК СПОРТИВНОГО РУХУ

4.1. Окружні спортивні союзи

Футбол був одним із найпопулярніших видів спорту у Волинському воєводстві. У 1922–1927 рр. футбольні клуби Волині брали участь у розіграшах Окружного футбольного союзу в Любліні⁵⁴⁰. Цей союз був створений 26 лютого 1922 р.⁵⁴¹. Цього ж року він став членом Державного футбольного союзу. До складу люблінської організації станом на 1922 р. входили: майор Грабовський (голова), капітан Лялічинський, поручник Ярош (заступники голови), поручник Кульчицький (скарбник), сержант Гейдрих (секретар)⁵⁴². Штаб Люблінського окружного футбольного союзу знаходився за адресою: вул. Липова, 7. Станом на 1923 р. до його складу входили клуби і товариства, які мали футбольну секцію і брали участь у розіграшах класу А: ВСК Люблін, ВСК Хелм, ВСК «Креси» Брест-на-Бузі, ВСК «Галерчик» Рівне; у розіграшах класу В: ВСК Замость, ВСК Володимир, ВСК Ковель, ВСК Луцьк, СК «Люблянка» Люблін, ЄСК «Маккабі» Люблін; у розіграшах класу С: СК «Стрілець» Люблін, Академічний спортивний союз в Любліні, СК «Шомрия» Люблін, СК «Загончик» Сарни. До асоційованих членів належали: ВСК Дубно і гарцерський СК Люблін⁵⁴³.

Правління Люблінського окружного футбольного союзу в 1925 р. складалося з таких осіб: поручник Роман Копаніцький (голова), капітан Антоній Сікорський (І заступник), капітан Т. Рожек (ІІ заступник), Касперський (скарбник), Ежи Розмей (секретар), Войцех Грабовський, Леон Кожуховський, Герш Ніссенбаум, майор Стефан Ліповський, Шевчик, Ясніцький, Міхал Галгас⁵⁴⁴. У середині 20-х рр. ХХ ст. до складу Люблінського окружного футбольного союзу входили ті клуби і товариства, які розвивали футбольну секцію: єврейське спортивно-гімнастичне товариство «Маккабі» Брест-на-Бузі, СК «Чорнечики» Хелм, ВСК Хелм, СК «Семінарійний» Хелм, ВСК Дубно 43 ПП, ВСК Ковель, Ковельська футбольна аматорська команда, Академічний спортивний союз у Любліні, СК Сані-

⁵⁴⁰ „Monitor Wołyński” 2017, nr 9, s. 7; J. Goksiński, *Klubowa historia polskiej piłki nożnej do 1939 r.*, t. 1: *Regiony – branże – frekwencja*, Warszawa 2012, s. 377–379.

⁵⁴¹ „Rocznik Polskiego Związku Piłki Nożnej”. *Pięciolecie Polskiego Związku Piłki Nożnej (1919–1924)*, Kraków 1925, s. 27. Штаб-квартира Люблінського окружного футбольного союзу з 1924 р. розміщувалася в Любліні за адресою: вул. Венявська, 1.

⁵⁴² „Przegląd Sportowy” 1922, nr 10, s. 3.

⁵⁴³ „Przegląd Sportowy” 1923, nr 44, s. 2.

⁵⁴⁴ „Przegląd Sportowy” 1925, nr 18, s. 18.

тарного батальйону № 2 Люблін, Гарцерський СК Люблін, СК «Ярденія» Люблін, СК «Люблянка» Люблін, СК «Олімпія» Люблін, СК «Плаге і Яскевич» Люблін, СК «Стрілець» Люблін, СК «Унія» Люблін, ВСК Люблін, єврейське гімнастично-туристичне товариство «Маккабі» Люблін, гімнастичне товариство «Сокіл» Рівне, ВСК «Галерчик» Рівне, ЄСК «Гасмонея» Рівне, ЄСК «Гасмонея» Сарни і ВСК Замость⁵⁴⁵. Кількість клубів і товариств, а також футболістів, які належали до Люблінського окружного футбольного союзу, постійно зростала. Так, у 1923 р. нараховувалось 17 клубів і 106 футболістів; у 1924 р. – 19 клубів і 307 футболістів; у 1925 р. – 24 клуби і 423 футболісти⁵⁴⁶.

У наступний період (1928–1930 рр.) клуби Волинського воєводства брали участь у розіграшах Львівського окружного футбольного союзу. Про створення Волинського підокругу футбольного союзу Львівський окружний футбольний союз повідомив у розпорядженні № 4 від 30 березня 1928 р.⁵⁴⁷ 6 травня 1928 р. у ЄСК «Гасмонея» Рівне відбулися засновницькі збори Волинського футбольного підокругу. У цих зборах взяли участь такі клуби і товариства, в яких діяла футбольна секція: ГТ «Сокіл» Рівне, Товариство любителів тварин Острог, Товариство любителів тварин Рівне, ВСК «Галерчик» Рівне, ВСК 43 ПСК Дубно, ВСК Ковель, ЄСК «Гакоах» Дубно, ЄСК «Гасмонея» Луцьк, ЄСК «Гасмонея» Рівне⁵⁴⁸. Вирішено, що в розіграшах класу А братимуть участь такі команди: ГТ «Сокіл» Рівне, ВСК «Галерчик» Рівне, ЄСК «Гасмонея» Рівне і ВСК Ковель; у розіграшах класу В – інші команди і резерви команд класу А. До складу управління Волинського підокругу увійшли: капітан Т. Рожек – голова, Гальперн – скарбник, Кохановський – секретар, Хшановський, Фіала, Камерман, Верний – члени правління⁵⁴⁹. Штаб-квартира підокругу знаходилася у Рівному. Наступного, 1929 року Волинський підокруг офіційно діяв у складі Львівського окружного футбольного союзу. Головою підокругу обрано Вітольда Горовіца (члена ГТ «Сокіл» Рівне). На рубежі квітня і травня 1930 р. відбулися загальні збори підокругу, на яких головував майор Яхець (представник Державного футбольного союзу)⁵⁵⁰. На зборах було обрано нове правління підокругу. Головою став Гурвіч. Призначено перші розіграші ліги класу А на 18 травня у 1930 р.; а лігові розіграші класу В – на 28 травня⁵⁵¹.

⁵⁴⁵ „Rocznik Polskiego Związku Piłki Nożnej”. *Pięciolecie Polskiego Związku Piłki Nożnej (1919–1924)*, Kraków 1925, s. 121–122.

⁵⁴⁶ Там само, с. 139.

⁵⁴⁷ „Monitor Wołyński” 2017, nr 9, s. 7. Zob. też: „Ziemia Wołyńska” 1928, nr 3, s. 2–3.

⁵⁴⁸ „Przegląd Sportowy” 1928, nr 20, s. 6.

⁵⁴⁹ Там само. До складу правління Волинського футбольного підокругу мав увійти делегат Львівського окружного футбольного союзу. Справами футбольних клубів поза межами Рівного мав займатися Камерман.

⁵⁵⁰ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 19, s. 8.

⁵⁵¹ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 19, s. 8; 1930, nr 21, s. 7.

Волинський окружний футбольний союз із центром у Рівному був створений у другій половині 1930 р.⁵⁵² До складу союзу на той час (станом на 1930 р.) входило 20 команд. Статут цього округу був затверджений у Луцьку 2 травня 1931 р. Волинським воєводським управлінням⁵⁵³.

Загальні збори делегатів Волинського окружного футбольного союзу відбулися 29 січня 1933 р.⁵⁵⁴ На зборах були присутні делегати з 31 спортивного клубу, які представляли 25 легітимних голосів. Представникам команд із розіграшів класу А, згідно з правилами, надавалося 3 голоси. Не всі делегати клубів мали право голосу, зокрема це обмеження стосувалося представників клубів, які мали фінансову заборгованість перед Волинським окружним футбольним союзом. У 1932 р. виникло 7 клубів, які подали заявки на членство у союзі; клуби і товариства володіли 13 футбольними полями (7 «військових» полів, 5 клубних і 1 міський)⁵⁵⁵. Делегати клубів і спортивних товариств звернули особливу увагу на нестачу тренерських кадрів у футбольних секціях. Крім того, футбольні клуби і товариства мали фінансові проблеми, внаслідок чого їхні заборгованості перед окружним союзом становили 60% передбаченої квоти. У структурі Волинського окружного футбольного союзу необхідно було покращити діяльність Відділу ігор і дисципліни. Фінальним пунктом зборів були вибори нового правління окружного союзу, до якого увійшли: полк. Броніслав Пругар-Кетлінг (голова), Тадеуш Рожек і Геллер (заступники), Рот, Рейдель, Шпак (члени)⁵⁵⁶. «Спортивний річник» з 1934 р. повідомляв, що чимало клубів і спортивних товариств (31 осередок) мало футбольну секцію, зареєстровану у Волинському окружному футбольному союзі⁵⁵⁷.

⁵⁵² „Przegląd Sportowy” 1929, nr 24, s. 4; J. Goksiński, dz. cyt., s. 380. Як подавала редакція часопису «Спортивний огляд», Волинський окружний футбольний союз був створений 15 квітня 1929 р. Він отримав фінансову підтримку від Державного футбольного союзу.

⁵⁵³ Державний архів Волинської області, фонд 170, опис 1с, справа 3, с. 14.

⁵⁵⁴ „Wołyń”, 1933 nr 6, s. 7.

⁵⁵⁵ Там само.

⁵⁵⁶ Там само.

⁵⁵⁷ „Rocznik Sportowy” 1934, s. 409–410. У 1934 р. до складу Волинського окружного футбольного союзу входили: єврейське спортивно-гімнастичне товариство «Аматори» Володимир, повітове спортивно-гімнастичне товариство «Чорні» Костопіль, Робітниче товариство фізичного виховання «Зірка-Штерн» Ковель, ЄСК «Гакоах» Рівне, ЄСК «Гакоах» Дубно, ЄСК «Гапоель» Луцьк, ЄСК «Гасмонея» Рівне, ЄСК «Гасмонея» Ковель, ЄСК «Гасмонея» Луцьк, ЄСК «Гасмонея» Кременець, товариство фізичного виховання «Утренья» Кременець, товариство фізичного виховання «Утренья» Рівне, товариство фізичного виховання «Утренья» Луцьк, ЄСК «Кадімах» Луцьк, Залізнична Військова Підготовка (ЗВП) Рівне, Кременецький СК, Поштова Військова Підготовка (ПВП) Луцьк, Волинський СК «Погонь» Рівне, ПСК Рівне, ПСК Луцьк, ПСК Володимир, Польське ГТ «Сокіл» Дубно, СК «Стрілець» Луцьк, ЄСК «Шомрія» Рівне, ЄСК «Трумпельдорія» Ко-

Рішення про перенесення управління союзу з Рівного до Луцька було прийняте на загальних зборах 19 січня 1936 р. 22 лютого того ж року це було успішно реалізовано⁵⁵⁸. На загальних зборах Волинського окружного футбольного союзу переобрано правління. До нього увійшли такі особи: Ян Косцьолек (луцький староста) – голова, пор. Ян Банасяк, Вацлав Студзінський (заступники голови), Едвард Пьотрковський – секретар, Борис Файнтух – скарбник, Зигмунт Хшановський (капітан-зв'язківець), Ян Беренда, Шакс, Натан Гамерман, Станіслав Бара (члени), капітан Вітчак, Пьотр Літауер, Шимон Бонковецький, Шмоль Штілерман. Відділ ігор і дисципліни складався з таких осіб: пор. Ян Банасяк (керівник), Станіслав Барановський і д-р Францішек Ксок (заступники керівника), Ізраель Доссік (секретар), Марек Кіперман, М. Мотовіловкер, Якуб Граніч (члени), д-р Вакс (заступник члена). Була обрана теж ревізійна комісія. До її складу увійшли: пор. Павлович, Веніамин Фарштайн, Монгірд, Зигмунт Зомтаг.

У зв'язку з переходом Державного футбольного союзу до системи осінньо-зимових розіграшів, на зборах Волинського окружного футбольного союзу було прийнято постанову про закінчення поточних розіграшів до 1 липня 1936 р. (і визначення чемпіона ВОФС). Водночас учасники зборів вирішили поділити розіграші класу А на дві групи: I група – Луцьк, Володимир, Кременець; II група – Рівне, Здолбунів, Костопіль⁵⁵⁹. До I групи увійшли такі команди: єврейське спортивно-гімнастичне товариство «Аматори» Володимир, СК Кременець, ПСК Луцьк, ВСК-СК «Стрілець» Луцьк, ЄСК «Гасмонея» Луцьк; до II групи: ПСК Здолбунів, СК «Стрілець» Янова Долина, ВСК Рівне, Волинський СК «Погонь» Рівне і ЄСК «Гасмонея» Рівне.

Розіграші класу В у першій половині 1936 року було поділено на чотири групи: I група – Луцьк, Рівне, Здолбунів; II група – Кременець, Дубно; III група – Костопіль, Сарни; IV група – Володимир, Ковель. У розпорядженні № 4 Відділу ігор і дисципліни внесено зміни до розіграшів класу В, враховуючи три групи. Варто пригадати, що правління Волинського ОФС погодило злиття клубів ВСК Луцьк і СК «Стрілець» Луцьк, таким чином створивши ВСК-СК «Стрілець» Луцьк. Під час розіграшів Волинського окружного футбольного союзу в першій половині 1936 року колектив ПСК Здолбунів змінив назву на КВП Здолбнів. Крім того, до Волинського ОФС були прийняті такі спортивні клуби: СК «Резерв» Луцьк, СК «Слuch» Сарни, СК «Спарта» Рівне, Польське гімнастичне товариство «Чорні» Костопіль, СК «Цегельня» Здолбунів і УСК «Гарт» Здолбунів, а також «Служ-

стопіль, Товариство робітничих університетів Ковель, ВСК Рівне, ВСК Луцьк, Стрілецький союз Рівне, Стрілецький союз Здолбунів, «Стрілець» Янова Долина.

⁵⁵⁸ Державний архів Волинської області, фонд 170, опис 1, справа 1, с.1.

⁵⁵⁹ Там само.

бова родина» Камінь-Каширський⁵⁶⁰. У 1936 р. Волинський окружний футбольний союз нараховував 731 футболіста. Протягом року до округу долучився 271 футболіст, вибуло – 47 осіб, а 2 футболістів виключено зі списків окружного союзу.

У розіграшах класу В у першій половині 1936 року брали участь дві команди: ПСК Здолбунів, СК «Стрілець» Ковель, СК «Стрілець» Луцьк, товариство фізичного виховання «Утренья» Кременець, Стрілецький союз «Стрілець» Дубно, Стрілецький союз «Стрілець» Володимир, ЄСК «Гасмоня» Кременець, ЄСК «Шомрія» Рівне, ЄСК «Трумпельдорія» Костопіль, ЄСК «Зірка-Штерн» Ковель, ЄСК «Гапоель» Володимир⁵⁶¹. У змаганнях класу С станом на першу половину 1936 року брали участь такі команди: Добровольча пожежна бригада цукрового заводу «Шпанів» (Шпанів Рівненського повіту), організація «Бріт-Трумпельдор» у Рівному на Волині, ГТ «Чорні» Костопіль, УСК «Горинь» Рівне, Стрілецький союз «Стрілець» Здолбунів.

У розпорядженні № 5 Волинського окружного футбольного союзу від 27 липня 1936 р. повідомлялося про подальшу реорганізацію футбольних розіграшів і створення окружної ліги. За заснування окружної ліги проголосували представники 16 клубів, натомість стрималися члени 9 клубів. Правління Волинського ОФС запропонувало поділити спортивні клуби і товариства на 4 групи: окружна ліга (8 команд), клас А (8 команд), клас В (12 команд), клас С (від 8 до 24 команд). Осінній розіграш мав тривати з 15 серпня по 15 листопада 1936 р., натомість весняний раунд припадав на період від 15 березня до 15 червня 1937 р. У серпні 1936 р. правління союзу створило окружну лігу на сезон 1936/1937 рр., до складу якої увійшли: ПСК Луцьк, ВСК-СК «Стрілець» Луцьк, ЄСК «Гасмоня» Луцьк, ВСК Рівне, Волинський СК «Погонь» Рівне, ЄСК «Гасмоня» Рівне, СК «Стрілець» Янова Долина і СК Кременець⁵⁶². У розпорядженні № 10 Відділу ігор і дисципліни Волинського ОФС від 25 вересня 1936 р. оголошено склад команд класу А: єврейське спортивно-гімнастичне товариство «Аматори» Володимир, ЗВП Здолбунів, СК «Стрілець» Дубно, СК «Стрілець» Здолбунів, ЄСК «Гасмоня» Кременець, СК «Резерв» Луцьк, СК «Стрілець» Ковель, ЄСК «Гасмоня» Ковель.

В окружній лізі Волинського футбольного союзу в сезоні 1938/1939 рр. були такі команди: ПСК Луцьк, ВСК Луцьк, «Гасмоня» Луцьк, «Гасмо-

⁵⁶⁰ Державний архів Волинської області, фонд 170, опис 1, справа 1, с. 28, 39; Komunikat Wołyńskiego OZPN z 1 września 1936 r.

⁵⁶¹ Державний архів Волинської області, фонд 170, опис 1, справа 1, с. 11.

⁵⁶² Там само, с. 23.

нея» Рівне, Волинський СК «Погонь» Рівне, СК «Стрілець» Янова Долина, ВСК Дубно, «Стрілець» Ковель⁵⁶³.

Діячі Волинського окружного футбольного союзу звертали увагу на справи, пов'язані з інфраструктурою і безпекою футбольних полів і спортивних стадіонів. Саме тому СК «Стрілець» Янова Долина доручено огородити спортивний майданчик Повітового комітету ФВіВГП у Костополі бар'єром висотою 1,10 м⁵⁶⁴, який мав відділити поле від глядацького простору.

Важливим елементом діяльності Волинського ОФС був фінансовий чинник. Бюджетний запас на період від 1 січня до 31 грудня 1937 р. окружного союзу з огляду на доходи становив 2156 злотих. Він складався з членських внесків від 8 клубів окружної ліги (560 злотих), членських внесків від 8 клубів класу А (400 злотих), членських внесків від 5 клубів класу В (175 злотих), членських внесків від 5 клубів класу С (125 злотих), прибутку з видавничої справи (25 злотих), доходів від організації Дня Волинського ОФС (100 злотих), реєстраційних внесків і оплат (50 злотих), доходів від заборгованостей (100 злотих), із Відділу суддівських справ (450 злотих), недобору, можливих дотацій із Варшави (271 злотих)⁵⁶⁵. На витрати також було передбачено суму 2156 злотих – на «персональні» витрати, кошти подорожей, закупівлю і ремонт інвентарю, кошти утримання штаб-квартири Волинського окружного футбольного союзу і кошти Відділу суддівських справ, а також обов'язкових витрат.

На з'їзді Волинського ОФС у Луцьку 7 квітня 1937 р. прийнято постанову про реалізацію у 1937 р. футбольних розіграшів у юніорській віковій категорії, із зазначенням, що найкраща команда округу візьме участь у загальнопольських матчах⁵⁶⁶. Обов'язок створення команд у віковій юніорській категорії окружного футбольного союзу стосувався тих колективів, які виступали в класах А і В, починаючи від першої половини 1936 р.⁵⁶⁷ Організація змагань між юніорськими командами у 1937 р. була запланована у 3 осередках: Ковелі, Луцьку і Рівному. Найкращі команди мали розіграти фінальний турнір у Луцьку. Організаторам Волинського окружного футбольного союзу не вдалося розпочати юніорські розіграші у 1936 р., внаслідок чого найкраща юніорська команда Волині не брала участі в змаганнях в Серакові, а відтак не боролася за чемпіонський титул Польщі⁵⁶⁸.

⁵⁶³ E. Małolepszy, *Sport na kresach II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Start. Wiadomości Sportowe” (1938–1939)*, „Studia Humanistyczne” 2011, nr 11, s. 96.

⁵⁶⁴ Державний архів Волинської області, фонд 170, опис 1, справа 1, с. 7.

⁵⁶⁵ Там само, с. 37.

⁵⁶⁶ Розпорядження Волинського ОФС № 2 від 7 квітня 1937 р. Матч юніорських команд мав тривати 60 хв.

⁵⁶⁷ Юніорами вважались гравці віком від 14 до 17 років.

⁵⁶⁸ Державний архів Волинської області, фонд 170, опис 1, справа 1, с. 39.

На початку 1939 р. відбулася нарада керівництва Волинського окружного футбольного союзу, на якій відбулись перевибори⁵⁶⁹. Головою союзу обрано майора Конрада Ганака, його першим заступником став капітан Ян Банасяк, II заступником – Францішек Корк, III заступником – капітан Вацлав Дзевуляк, секретарем – І. Доносік, скарбником – Борис Файнтух, капітаном-зв'язківцем – Зигмунт Хшановський, заступником секретаря – Едвард Пьотровський, за вишкіл відповідав Станіслав Бара, а за пресу – Олександр Еттінгер, членами правління стали: Миколай Добжицький, Юліан Козловський, старший сержант Владислав Кшесай, Стефан Подобінський і Шенкер. Керівником Відділу ігор і дисципліни було обрано Францішека Ксока, керівником секції дисципліни – Фелікса Урбановича, керівником секції ігор – Якуба Граніча, секретарем – старшого сержанта Антонія Карпінського, членами: капітана Яна Кауча, помічника комісара Кохманського, Якуба Мотовіловкера, Вітольда Вишневського і Мар'яна Возняка. Керівником Відділу суддівських справ став капітан Вацлав Дзевуляк, співголовою і кваліфікованим референтом – капітан Ян Банасяк, секретарем – Гілярій Хшонстовський, керівником суддів – Антоній Ракшевський, вишколом керував І. Кроя, за дисципліну відповідав ротмістр Ян Ковальчик, скарбником обрано сержанта Стефана Гардіана. До складу ревізійної комісії входили: сержант Стефан Гардіан, ротмістр Ян Ковальчик і І. Грушецький⁵⁷⁰.

У деяких клубах більшу увагу звертали на спортивне виховання, тому відмовилися від «вхідних гравців». Прикладом може слугувати СК «Стрілець» Янова Долина, де велике значення надавалося тренуванням вихованців, а тому робилися спроби затвердити посаду тренера. У цій справі велися переговори з «Полонією» Варшава щодо кандидатур Киселинського і Буланова⁵⁷¹.

У 1933 р. активізував свою діяльність Волинський окружний союз спортивних ігор⁵⁷², штаб-квартира якого знаходилася в осередку ФВ у Луцьку. На території Волинського воєводства діяли окружні структури інших польських спортивних союзів. Існував Волинський окружний боксерський союз; із документів дізнаємося, що в 1939 р. він мав труднощі із суддівськими кадрами⁵⁷³. В окрузі було зареєстровано двох боксерських суддів. Центр цієї організації знаходився у Рівному. Волинський окружний боксерський союз виник у другій половині 30-х рр. Перед його створенням спортивні клуби і товариства, які мали боксерські секції, входили до складу Люблінського окружного боксерського союзу. Станом на 1934 р. цим

⁵⁶⁹ „Wołyń” 1939, nr 9, s. 8.

⁵⁷⁰ Там само.

⁵⁷¹ Там само.

⁵⁷² APKat., SPZ, sygn. 12/880/0/757, Pismo MSW PUWFiPW z dnia 22.04.1933 r., s. 78.

⁵⁷³ E. Małolepszy, *Sport na kresach II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Start. Wiadomości Sportowe” (1938–1939)*, „Studia Humanistyczne” 2011, nr 11, s. 92.

видом спорту займалися в СК «Стрілець» Луцьк (при комендатурі підокругу Стрілецького союзу)⁵⁷⁴.

На шпальтах часопису «Волинь», в № 9 за 1939 р., читаємо:

Волинський боксерський союз на сьогодні є найбільш діяльною спортивною організацією на Волині. Активно запрошуючи провідні боксерські команди, діячі цього союзу сприяли зростанню зацікавлення цим видом спорту. Тепер, окрім об'єднаних команд, діють боксерські секції в Кременецькому спортивному клубі [...] і в «Гасмонеї» Луцьк⁵⁷⁵.

Варто погодитися з думкою редакції, що наприкінці 30-х рр. XX ст. Волинський окружний боксерський союз належав до найбільш пружних організацій у спортивному русі на Волині.

На засіданні цього союзу в квітні 1939 р. було прийняте рішення про організацію кількох спортивних заходів, дохід з яких мав бути призначений на Фонд національної оборони⁵⁷⁶.

Волинський окружний союз хокею на льоду початково мав штаб у Рівному, а пізніше у Ковелі⁵⁷⁷. До його складу входили такі клуби: Академічний спортивний союз у Любліні, «Вогнище» Ковель, «Погонь» Рівне, «Стрілець» Янова Долина. Як повідомляла редакція часопису «Волинь», у січні 1933 р. уже функціонував Волинський підокруг хокею на льоду⁵⁷⁸. У хокейних матчах сезону 1933 р. (на початку року) мали взяти участь клуби з таких міст: Луцьк, Ковель, Кременець і Рівне. З ініціативи Волинського підокругу хокею на льоду відбулося «договірне» засідання рівненських спортивних клубів⁵⁷⁹. На засіданні вирішено «надавати членам усіх клубів знижку 50% на заходи, які ці всі клуби організовують, і підтримувати добрі стосунки між окремими клубами»⁵⁸⁰.

У другій половині 1933 р. Польський союз хокею на льоду після висновку Спортивної комісії перейменував існуючий Волинський підокруг на самостійний Волинський окружний союз хокею на льоду⁵⁸¹. Загальні збори реорганізованого союзу відбулися 22 жовтня 1933 р. у Рівному. До складу правління округу увійшли: полковник Юзеф Веробей (голова),

⁵⁷⁴ „Rocznik Sportowy” 1934, (Warszawa), s. 443–447.

⁵⁷⁵ „Wołyń” 1939, nr 9, s. 8.

⁵⁷⁶ „Wołyń” 1939, nr 16, s. 5.

⁵⁷⁷ „Rocznik Sportowy” 1934 (Warszawa), s. 460; E. Małolepszy, *Sport na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Sport Polski” (1937–1939)*, [w:] K. Obodyński, P. Król, W. Bajorek (red.), *Spoleczno-kulturowe studia z kultury fizycznej*, Rzeszów 2012, s. 358. Станом на 1934 р. керівництво Волинського окружного союзу хокею на льоду знаходилося в Рівному, до складу округу входили: Волинський СК «Погонь» Рівне, ВСК Рівне і ПСК Рівне.

⁵⁷⁸ „Wołyń” 1933, nr 5, s. 7.

⁵⁷⁹ „Wołyń” 1933, nr 15, s. 7.

⁵⁸⁰ Там само.

⁵⁸¹ „Wołyń” 1933, nr 51, s. 6.

Ізидор Росенманн (заступник голови), Юзеф Тарногурський (секретар і скрабник в одній особі), Болеслав Буковецький (спортивний капітан), асп. Павел-Пьотр Кохманський, Авраам Зам, Хаїм Гельман (члени). Крім правління, обрано також ревізійну комісію і колегіальний суд. До складу комісії входили: пор. Леон Кукьолк, Юзеф Гельб, Манус Барман, Вацлав Студзінський і пор. Роман Шпіндура; натомість до колегіального суду були обрані: ком. Ян Бобер, Якуб Мотовіловкер і Вацлав Студзінський⁵⁸². Розподілено команди по лігах. До класу А Волинського окружного союзу хокею на льоду входили Волинський СК «Погонь» Рівне, ВСК Рівне і ПСК Рівне.

У березні 1938 р. відбулися чергові загальні збори делегатів хокейного союзу⁵⁸³. Головою обрано Бончковського, а керівником ревізійної комісії – М. Шпака. Делегати звернулися до Польського союзу хокею на льоду з проханням «включити чемпіона Волинського округу до міжокружних змагань»⁵⁸⁴.

Делегатом від Луцького округу Польського ковзанярського союзу у 1937 р. був Ян Криштопа⁵⁸⁵. Окружне керівництво цього союзу знаходилося в Луцьку.

У складі Польського союзу легкої атлетики функціонував Люблінський окружний союз легкої атлетики. У його межах 31 березня 1928 р. був виокремлений Рівненський підокруг⁵⁸⁶. До його правління входили такі особи: майор Анджеєвський (голова, комендант округу 13-ї піхотної дивізії), майор Русецький (І заступник), Гофманн (ІІ заступник), Борович, Айслер, Козмінський, Кулявік, Новосельський (члени правління). З ініціативи підокругу організовано змагання до національного Свята 3 Травня, на яких високі результати показав легкоатлетист ВСК Рівне Сроковський.

Волинський окружний союз легкої атлетики був створений у 1931 р.⁵⁸⁷ Його перші загальні збори відбулися в Луцьку 29 березня 1931 р. за участі представників організацій фізичного виховання і спортивних клубів⁵⁸⁸. До складу правління цього союзу увійшли: Мар'ян Шпак – голова, Густав Менке – І заступник, Тадеуш Лесяк – ІІ заступник, Владислав Сулевсь-

⁵⁸² Там само. Редакція часопису подала адресу для листування: Волинський окружний союз хокею на льоду в Рівному, поштова скринька № 53.

⁵⁸³ „Wołyń” 1939, nr 13, s. 8.

⁵⁸⁴ Там само.

⁵⁸⁵ E. Małolepszy, *Sport na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Sport Polski”*..., s. 360.

⁵⁸⁶ „Ziemia Wołyńska” 1928, nr 3, s. 2–3. На думку редакції часопису, крім підокругу в Рівному, створено ще два легкоатлетичні підокруги, які входили до складу Люблінського окружного союзу хокею на льоду, – у Ковелі і Луцьку.

⁵⁸⁷ *Rozwój lekkiej atletyki na Wołyniu*, „Wołyń” 1933, nr 20, s. 12.

⁵⁸⁸ „Ziemia Wołyńska” 1931, nr 15, s. 6–7.

кий – секретар, Іполіт Шалаява-Шалацький – скарбник, Юзеф Бачковський, Ізраель Доссік, Броніслав Кондратович, пор. Вацлав Сосінський – члени правління⁵⁸⁹. Відбулися вибори членів ревізійної комісії, до якої увійшли: Янчара, Клешно й Осіпов.

Волинський окружний союз легкої атлетики був організатором Чемпіонату Польщі з бігу, який проведено у Луцьку. Потужну легкоатлетичну секцію мав ПСК Луцьк, передусім тоді, коли одним з головних діячів був Менке. Крім Луцька, відомим осередком, який славився досягненнями легкоатлетів, було Рівне. У цьому місті в 1928 р. уперше були проведені легкоатлетичні окружні змагання із значною задіяністю молоді⁵⁹⁰. Редакція часопису «Волинь» підкреслювала, що спортивні клуби Рівного більшу увагу звертають на футбол⁵⁹¹. Серед інших міст Волині важливу роль у розвитку легкої атлетики відіграв Володимир. Там до 1932 р. організовувались змагання з легкої атлетики, вписані до календаря змагань Волинського окружного союзу, а саме: осінні перегони за звання чемпіона округу серед жінок і чоловіків (16 жовтня 1932 р.), перші жіночі змагання на звання чемпіонки Волині і змагання з легкоатлетичного п'ятиборства. Розвинену легкоатлетичну секцію мав ВСК 27 ППА у Володимирі⁵⁹². Активну діяльність у сфері легкої атлетики проводив СК фізичного виховання і військової підготовки у Ковелі, передусім завдяки тісній співпраці цієї організації із вчителями фізичного виховання. Головою Волинського окружного союзу легкої атлетики у 1933 р. був д-р Шпак⁵⁹³. Станом на 1934 р. до складу Волинського окружного союзу легкої атлетики входило 10 секцій легкоатлетичних клубів і спортивних товариств⁵⁹⁴.

У легкоатлетичному календарі Волинського окружного союзу з цього виду спорту на 1938 р. були заплановані такі заходи: 10 квітня – чоловічий забіг на звання чемпіона Польщі в Луцьку; 3 травня – Національний забіг (у різних волинських місцевостях); 5–6 червня – Чемпіонат Волинського окружного союзу легкої атлетики; 19 червня – забіг «Ілюстрованого Щоденного Кур'єра»; 10 липня – День естафет за Кубок редакції «Волині; 17

⁵⁸⁹ Одне місце передбачалося для представника міста Рівне. На зборах нікого на це місце не обрано.

⁵⁹⁰ *Rozwój lekkiej atletyki na Wołyniu*, „Wołyń” 1933, nr 20, s. 12.

⁵⁹¹ Там само.

⁵⁹² 27 ППА – 27 полк польової артилерії. 31 січня 1931 р. Міністр військових справ, маршалек Юзеф Пілсудський перейменував 27 ППА у 27 полк легкої артилерії (ПЛА).

⁵⁹³ „Wołyń” 1933, nr 26, s. 9.

⁵⁹⁴ APL, PKWFiPWN, sygn. 5, s. 83–84; „Rocznik Sportowy” 1934, s. 418–419. До складу Волинського окружного союзу легкої атлетики належали такі секції: ГТ «Сокіл» Луцьк, ВСК 27 ПЛА Володимир, ПСК Сарни, ВСК 24 ПП Луцьк, ЄСК «Гасмонія» Луцьк, шкільний комітет ФВіВП (Державна гімназія) Ковель, ВСК Рівне, ПСК Луцьк, СК «Стрілець» Луцьк, СК «Стрілець» Ковель; S. Zaborniak, *Lekkoatletyka w działalności Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w latach 1919–1939*, Rzeszów 2005, s. 87–88; 157–158.

липня – День молодіжних змагань; 7 серпня – Чемпіонат класу А, В і С; 10–11 вересня – День Польського союзу легкої атлетики; 8–9 жовтня – Чемпіонат Волинського окружного союзу легкої атлетики з п'ятиборства; 16 жовтня – осінні забіги на звання Чемпіона Волині; 11 листопада – агітаційний осінній забіг⁵⁹⁵.

У 1939 р. у клубах Волинського окружного союзу легкої атлетики спортивні тренування мав проводити делегований тренер Польського союзу легкої атлетики Станіслав Петкевич⁵⁹⁶. У зв'язку з його приїздом планували організувати курси для керівників секцій легкої атлетики. На рубежі травня і червня 1939 р. відбулися позачергові загальні збори Волинського окружного союзу легкої атлетики⁵⁹⁷. Головою обрали Вітольда Каліщака, а його заступником – Едмунда Венгжина.

Волинський окружний лижний союз засновано 20 жовтня 1934 р.⁵⁹⁸. Штаб союзу знаходився у Кременці. Спортивний сезон 1933/1934 рр. у лижному спорті на Волині розпочався від ідеї створення Волинського ОЛС⁵⁹⁹.

16–17 грудня 1933 р. у Кременці з ініціативи лижної комісії Об'єднання громадських організацій відбувся з'їзд делегатів клубів і товариств Волинського воєводства з метою «підготовки до створення округу». У програмі дводенного зльоту передбачено виступи лижного спорту; показові виступи з лижної гімнастики; тренування в польових умовах; відвідування гірськолижних баз; виставку лижного спорядження, виготовленого місцевими виробниками. Фінальним елементом з'їзду стало прийняття резолюції, зверненої до Польського лижного союзу в Кракові, з проханням заснувати Волинський окружний лижний союз із центром у Кременці⁶⁰⁰. Справу створення цього союзу розглядали на засіданні Лижної ради у Кракові 6 травня 1934 р.

⁵⁹⁵ „Wołyń” 1938, nr 15, s. 6.

⁵⁹⁶ „Wołyń” 1939, nr 9, s. 8.

⁵⁹⁷ „Wołyń” 1939, nr 23, s. 5.

⁵⁹⁸ A. Berger, *Po zakończeniu sezonu narciarskiego*, „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 3, s. 85–86; J. Kozłowski, *Utworzenie Wołyńskiego Okręgowego Związku Narciarskiego z siedzibą w Krzemieńcu*, „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 10, s. 332–333; S. Zaborniak, *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, Rzeszów – Krosno 2013, s. 81; „Rocznik Sportowy” 1934, s. 424–425. До моменту створення Волинського окружного лижного союзу лижні секції спортивних клубів і товариств Волинського воєводства входили до складу Львівського окружного лижного союзу, зокрема йшлося про такі лижні секції: Аматорський спортивний клуб «Бона» Кременець, ЕСК «Гасмонея» Кременець, Польський СК «Горинь» Кременець, Кременецький СК і Лижний відділ Об'єднання громадських організацій Кременецького повіту. С. Заборняк у праці *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, на с. 81 пише: «Наприкінці 1933 року створено Х Волинський округ із штабом у Кременці». Цей факт не підтверджений жодними джерелами.

⁵⁹⁹ A. Berger, *Po zakończeniu sezonu narciarskiego*, „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 3, s. 85.

⁶⁰⁰ Там само, с. 85.

Питання заснування Волинського лижного союзу було внесене до програми і позитивно розглянуте на засіданні Лижної ради в Кракові 20 жовтня 1934 р. У цій зустрічі брав участь Юліан Козловський – член Лижної комісії Об'єднання громадських організацій. Простір діяльності Волинського окружного лижного союзу мав охоплювати всю територію Волинського воєводства і навіть виходити за його межі⁶⁰¹. Керівництво союзу мало бути обране під час з'їзду представників волинських спортивних клубів, який мав відбутися в Кременці 8–9 грудня 1934 р. Створена під час засідання Лижної ради Польського лижного союзу «Програмна комісія врахувала [...] програму зимових заходів у Кременці, а Транспортна комісія обіцяла сприяти у забезпеченні популярних потягів до Кременця»⁶⁰². Підтримка «у забезпеченні популярних потягів» була пов'язана зі знижками для пасажирів.

Важливе значення для розвитку лижного спорту мала проведена 24 листопада 1935 р. у Кременці Загальноволинська лижна конференція, яка у часі збіглася зі з'їздом Волинського окружного лижного союзу⁶⁰³. У її засіданнях взяли участь: Ян Бопре (бургомістр Кременця), Єжи Бонкович-Сіттауер, Стефан Чарноцький, пор. Вацлав Дзевуляк (делегат Командування Окружного Корпусу № 2 у Любліні), Пулавський і представники місцевих громадських організацій, делегати 22 спортивних клубів. На засіданнях головував дубенський староста Є. Бонкович-Сіттауер⁶⁰⁴. Учасники представляли такі осередки Волині: Білокриниця, Дедеркали, Дубно, Янова Долина, Кременець, Луцьк, Рівне, Сарни, Здолбунів. Учасники конференції вислухали звіти щодо стану волинського лижного спорту, звіти правління Волинського окружного лижного союзу, розглянули план діяльності на лижний сезон 1935 р. Обрано нове правління Волинського лижного союзу, до складу якого увійшли: Юліан Козловський – голова (Кременець), пор. Вацлав Дзевуляк – заступник голови (Луцьк), Людвік Гроновський – спортивний референт (Кременець), Казімеж Жилінський і Анджей Мацкевич – секретарі, Урбанович (Янова Долина), Романовський (Луцьк), Галата (Рівне), Тарковський і С. Чарноцький (Кременець), Єремій Слівінський (Рівне) – члени правління⁶⁰⁵. Учасники з'їзду прийняли кілька постанов, зокрема до керівництва Кременецького ліцею, Повітового відділу в Кременці, Магістрату міста Кременець, Волинського воєводського комітету ФВіВП, Окружного правління ФВ при Командуванні

⁶⁰¹ J. Kozłowski, *Utworzenie Wołyńskiego Okręgowego Związku Narciarskiego z siedzibą w Krzemieńcu*, „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 10, s. 332–333.

⁶⁰² Там само, с. 333.

⁶⁰³ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 12, s. 531–534.

⁶⁰⁴ Єжи Бонковський-Сіттауер був дубенським старостою у період з лютого 1933 р. до липня 1936 р.

⁶⁰⁵ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 12, s. 534.

округом № 2 в Любліні прохання «про надання Волинському окружному лижному союзу відповідних субсидій на розвиток лижного туризму і на лижні тренування»; звернулися до Львівської та Радомської залізничних дирекцій та до Міністерства зв'язку з проханням налагодити залізничний зв'язок із Кременцем; запланували закупити на членські внески клубів-учасників перехідну нагороду на здобуття найбільшої кількості нагород у лижному спорті одним із клубів Волинського воєводства⁶⁰⁶.

Створення лижного союзу на Волині вплинуло на розвиток лижного спорту й активізувало місцеве населення до цієї фізичної активності. Редакція часопису «Життя Кременця» у № 3 за 1935 р. так підсумовувала спортивний сезон 1934/1935 р.:

Минулий сезон безсумнівно потрібно зарахувати до одних із найвдалиших з огляду на сніг та погоду, а також з огляду на численні спортивні успіхи. Однак залишається ще так багато невикористаних можливостей і попереду багато роботи, щоб перетворити Кременець у справжнє волинське Закопане⁶⁰⁷.

У спортивній програмі 1936 р. (січень–лютий) було заплановано 24 спортивні заходи⁶⁰⁸. Лижні змагання мали бути організовані в різних місцевостях Волинського воєводства, зокрема в Дедеркалах, Дубні, Яновій Долині, Клевані, Кременці, Куликові, Луцьку, Рівному, Сарнах, Вишнівці і Здолбуніві. У календарі спортивних заходів найважливішим змаганням вважався Чемпіонат Волинського окружного лижного союзу, який проводився 1–2 лютого 1936 р. у Кременці.

Програма спортивних заходів лижного союзу з року в рік ставала все насиченішою. Так, у період з 27 грудня 1936 р. по 21 лютого 1937 р. вона містила заходи на відкриття сезону, лижні перегони у боротьбі за нагороду Польського лижного союзу, конкурс лижних стрибків «Перший крок на лижному трампліні» (27 грудня 1936 р., Кременець, організатор – Лижна секція Об'єднання громадських організацій); змагання на саних (3 січня 1937 р., Кременець); естафетний біг 4 × 5 км (6 січня 1937 р., Кременець, Комітет ФВіВП); лижні перегони за нагороду Польського лижного союзу чи лижні походи (6 січня 1937 р., Луцьк – Дубно – Янова Долина – Рівне – Здолбунів – Куликів, відповідальні: комітети ФВіВП); командні змагання між клубами за перехідну нагороду Окружного управління ФВіВП в Любліні (10 січня 1937 р., Кременецький спортивний клуб); естафетний біг загонів ВП (10 січня 1937 р., Дубно, Державний за перехідну нагороду Магістрату міста Кременець (16 січня 1937 р., Лижна секція Об'єднання громадських організацій); конкурс лижних стрибків у боротьбі за нагороду Повітового відділу в Кременці (17 січня 1937 р., Лижна секція Об'єднання

⁶⁰⁶ Там само.

⁶⁰⁷ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 3, s. 131.

⁶⁰⁸ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 12, s. 533.

громадських організацій); лижні змагання (23 січня 1937 р., Кременець, ЄСК «Гасмонея»); лижні перегони за нагороду Польського лижного союзу (24 січня 1937 р., Вишнівєць, Повітовий комітет ФВіВП); чемпіонат округу з лижних перегонів на дистанції 30 км (24 січня 1937 р., Янова Долина, Союз стрільців); лижний забіг на дистанції 15 км за звання чемпіона Луцька і показ лижних стрибків (31 січня 1937 р., Луцьк, Лижна секція Польського краєзнавчого товариства); Зимові ігри молоді – лижний спорт, санний спорт, хокей на льоду, фігурне катання (31 січня – 2 лютого 1937 р., Кременець); лижні забіги за нагороду Польського лижного союзу (2 лютого 1937 р., Дубно, Луцьк, Рівне, Янова Долина, Острог, Здолбунів, відповідальні: комітети ФВіВП); Чемпіонат Волинського окружного лижного союзу, лижний забіг на дистанції 18 км, лижні стрибки з трампліна, нордична комбінація (6 лютого 1937 р., Кременець, організатор: керівництво Волинського ОЛС); естафетний біг 4 × 10 км на звання чемпіона Волинського ОЛС (14 лютого 1937 р., Луцьк, Польське краєзнавче товариство); Чемпіонат єврейських товариств (13–14 лютого 1937 р., Кременець, СК «Маккабі» і «Гасмонея»); санні змагання на звання чемпіона Кременця і скіджоринг (14 лютого 1937 р.); патрульний забіг за перехідну нагороду воєводської комендатури Державної поліції (21 лютого 1937 р., Кременець, Лижна секція ПСК «Горинь»); лижний забіг за нагороду Польського лижного союзу (21 лютого 1937 р., Куликів, планерна школа)⁶⁰⁹. Варто підкреслити, що в період діяльності Волинського ОЛС з року в рік зростала кількість лижних курсів, тренувальних таборів у сфері лижного спорту, курсів та екзаменів для кандидатів на суддів і лижних інструкторів, а також професійних туристичних заходів (лижні походи). Зокрема організовано планерно-лижні курси, курси лижного спорту на рівнині і лижні курси для жінок⁶¹⁰.

Станом на 1936 р., крім Волинського округу, у структурі Польського лижного союзу активно діяли такі окружні осередки: Гродненський, Краківський, Львівський, Підгалянський, Перемиський, Поморський, Сілезійський, Варшавський і Вільнюський⁶¹¹. Представник Волинського ОЛС д-р Гроновський брав участь у конференції (наradі) Польського лижного союзу, яка відбулася 28 листопада 1937 р.

На території Волинського воєводства створювалися спортивні осередки, нижчі від округу чи підокругу. 21 січня 1933 р. у Луцьку відбулося засідання Консультативної стрілецько-лучної комісії⁶¹². Під час цього зібрання проведено вибори правління, до складу якого увійшли: Юзеф Кур-

⁶⁰⁹ *Program imprez narciarskich X Wołyńskiego Okręgowego Związku Narciarskiego na rok 1936/37*, „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 11, s. 451–452.

⁶¹⁰ Там само, с. 452.

⁶¹¹ S. Zaborniak, *Skoki narciarskie w Polsce...*, s. 91.

⁶¹² „Wołyń” 1933, nr 20, s. 13.

манович (голова, Стрілецький союз), Емілія Малиновська (заступник голови, Військова Підготовка Жінок), Кшиздзінський (секретар, Волинське товариство велосипедистів і мотоциклістів), Длужневський (скарбник, «Теміда»), Годлевський (спортивний капітан), Фіалковський (комендант повіту Луцьк, Стрілецький союз), Юліан Маринович, Пікульський (ПСК Луцьк) – члени правління. Метою діяльності комісії був розвиток лучництва і стрільцтва.

6 травня 1933 р. засновано Луцький комітет веслувальних товариств⁶¹³. Він мав на меті:

організовувати для всіх веслувальних товариств у Луцьку спільну діяльність у сфері веслування, проводити спільні веслувальні заходи і поширювати водний спорт⁶¹⁴.

Збори відбулися у веслувальному клубі «Теміда», на них були присутні представники таких організацій: Луцького веслувального товариства – Владислав Накраш і Богдан Беньковський; водного клубу «Теміда» – Альфонс Сурмінський і Мар'ян Длужневський; ВСК Луцьк – майор С. Ковальський і пор. Болеслав Клаймент. На зборах було прийнято таку постанову:

Керувати Луцьким комітетом веслувальних товариств будуть окремі товариства, «за старшинством», з річною каденцією від січня кожного року; постанови стосуватимуться усіх товариств, крім представника якогось із них, який не виніс проблему на обговорення у товаристві для прийняття рішення; усі заходи протягом року будуть відбуватися на території того товариства, яке в поточному році головуватиме в комітеті⁶¹⁵.

У 1933 р. функції головування у комітеті взяло на себе Луцьке веслувальне товариство.

На шпальтах волинської преси вже задовго до того велися розмови про необхідність створення окружного союзу, який би об'єднував представників водного спорту. На шпальтах «Волинської землі», в одному з листопадових номерів за 1931 р., була опублікована інформація такого змісту:

Створити Волинський окружний союз водних видів спорту з секціями: веслування, плавання і вітрильного спорту, які будуть осередками відповідних державних спілок на Волині. Закликати всі волинські веслувальні товариства та спортивні клуби до роботи в цьому об'єднанні⁶¹⁶.

Створення на Волині структур окружної асоціації водних видів спорту призвело до більш інтенсивного розвитку цих галузей, як професійної

⁶¹³ „Wołyń” 1933, nr 20, „Biuletyn Łuckiego Towarzystwa Wioślarskiego” (dodatek), s. 2.

⁶¹⁴ Там само.

⁶¹⁵ Там само.

⁶¹⁶ „Ziemia Wołyńska” 1931, nr 48, s. 6.

діяльності, так і водного туризму. Потрібно зауважити, що краєвиди Волині мали чимало водних об'єктів і потоків.

Спортивні клуби і товариства Волинського воєводства були зареєстровані і в інших різноманітних спортивних союзах. У Польському союзі велосипедних товариств і в Польському мотоциклетному союзі було зареєстроване Волинське товариство велосипедистів і мотоциклістів у Луцьку; у Польському союзі лаун-тенісу був зареєстрований ВСК Рівне; у Польському союзі верхової їзди – Волинський клуб верхової їзди у Рівному; у Польському байдарковому союзі – веслувальний СК «Теміда» Луцьк⁶¹⁷. Членом Польського автомобільного клубу був Волинський автомобільний клуб із центром у Луцьку⁶¹⁸.

До Польського байдаркового союзу станом на 1936 рік належало 5 окружних спортивних союзів: Сілезійсько-Малопольський, Львівський, Познанський, Поморський і Варшавський⁶¹⁹. Жоден із цих округів не містив клубів і товариств з байдарковими секціями з Волинського воєводства. Такі секції існували в Костополі і в Луцьку, а саме: веслувальний клуб «Теміда» Луцьк, Луцьке веслувальне товариство, секція водного туризму Польського краєзнавчого товариства в Костополі (5 членів)⁶²⁰. Байдаркові секції клубів і товариств безпосередньо підпорядковувались головному управлінню Польського байдаркового союзу.

Як свідчить представлений матеріал дослідження, у міжвоєнний період у Волинському воєводстві створювалися окружні спортивні товариства. Особливо це було помітно в 30-і рр. XX ст. Створення спортивних організацій на Волині сприяло більш динамічному розвитку спортивного руху.

4.2. Спортивні клуби і товариства

Кременецький спортивний клуб був створений у листопаді 1929 р.⁶²¹. Метою клубу було поширення «фізичних вправ і спорту, а також популяризація ідеї фізичного виховання на території Волинського воєводства»⁶²². 18 лютого 1932 р. відбулися річні загальні збори членів клубу⁶²³. На засіданні обрано нове правління, до складу якого увійшли: Дубровінський, Фальковська, Козловський, Кусьмерський, Первенецьова,

⁶¹⁷ APKat., SPZ, sygn. 12/880/0/757, Pismo MSW PUWFiPW z dnia 22.04.1933 r., s. 78; „Rocznik Sportowy” 1934, s. 429–437; 465–471.

⁶¹⁸ „Rocznik Sportowy” 1934, s. 472–473.

⁶¹⁹ AAN, Zbiór Zespołów Szczątkowych, sygn. 231, Roczne sprawozdanie z działalności Polskiego Związku Kajakowego za rok 1936, s. 4.

⁶²⁰ Там само, с. 5, 27.

⁶²¹ S. Pomykański, *Krzemieński Klub Sportowy*, „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 1, s. 25–27.

⁶²² Там само, с. 25.

⁶²³ „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 2, s. 31.

С. Помикальський, Шумський. Керівником клубу поновно обрано С. Помикальського. У звітному виступі він звернув увагу на досягнення клубу у спорті і, що дуже важливо, у житті локального суспільства. Перешкодою у ширшій діяльності клубу були фінансові проблеми і недостатній «набір молоді до спортивних секцій»⁶²⁴. Однією з цілей клубу було створення тенісної секції і побудова тенісних кортів, а також кошти на винаймання власного приміщення.

Члени клубу заснували такі секції: товарисько-ігрову, гімнастичну, хокейну (створену в 1932 р.), лижну (створену в 1931 р.), футбольну, легкоатлетичну і спортивних ігор. Учасники гімнастичної секції займалися тричі на тиждень, використовуючи для цього гімнастичний зал Кременецького ліцею. На заняття приходили чоловіки і жінки. На початку 1932 р. клуб нараховував 60 осіб. У розвитку футбольної секції особливу роль відіграв д-р Вітольд Ратайський. Він забезпечив футболістів спортивним спорядженням.

20 лютого 1933 р. у кінотеатрі «Вогнище» в Луцьку відбулися річні загальні збори членів ВСК Луцьк⁶²⁵. На зборах головував Ю. Чернятович. Учасники зустрічі обговорили фінансові і господарські проблеми клубу, затвердили річний звіт за 1932 р. і план діяльності на 1933 р. Після цього обрали правління, яке мало такий склад: майор Станіслав Ковальський (голова), пор. Вацлав Дзевуляк (заступник голови і спортивний капітан), кап. Ян Свобода (скарбник), пор. Вацлав Сосінський (секретар), ст. серж. Антоній Карпінський і серж. Юзеф Ванат (члени)⁶²⁶.

Одним з найбільш діяльних клубів у сільському середовищі був «Стрілець» Янова Долина (гміна Костопіль, Костопільський повіт). У другій половині 30-х рр. XX ст. цей клуб був одним із найрозвиненіших спортивних осередків, які діяли на території Волинського воєводства⁶²⁷.

На волинській землі проводились численні організаційні з'їзди спортивних клубів і товариств. У вересні 1933 р. у Горохові створено СК Горохів⁶²⁸. Засновницькі збори, на які прибуло 36 осіб, проводились у залі засідань Повітового сеймику. Керував зборами заступник горохівського старости Едмунд Янішевський. Обрано керівництво клубу, до якого увійшли: Тадеуш Буйко (повітовий староста) – голова; пор. Едвард Рихловський – заступник голови, Владислав Лясоцький – секретар, Владзімеж Кобринь – скарбник, Марія Блонська і Мар'ян Стаднік (члени правління). Керівниками секцій ста-

⁶²⁴ Там само, с. 32.

⁶²⁵ „Wołyń” 1933, nr 8, s. 4.

⁶²⁶ Там само.

⁶²⁷ E. Małolepszy, *Wychowanie fizyczne i sport na wsi w świetle czasopisma „Raz, Dwa, Trzy” (1931–1939)*. „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2012, nr 11, s. 33–34.

⁶²⁸ „Wołyń” 1933, nr 38, s. 9.

ли: Едвард Вілінський (футбольна секція); Марія Коровіцька (теніс); Міхал Завілінський (боулінг і спортивні ігри); Станіслав Звольський (зимові види спорту); Ковальський (велосипедний спорт), Тадеуш Чепелевський (веслування).

Загальні збори Волинського СК «Погонь» Рівне відбулися 7 травня 1939 р. за участі 120 осіб⁶²⁹. Обрано правління клубу, до складу якого увійшли: Мазур – голова, Косінський і Студзінський – заступники голови, Олейник – секретар, Мартонович – скарбник, Сеправський – економ, Гурковський, С. Подобінський, Ваховський і Вольський – члени правління. Стефана Подобінського обрали керівником секції футболу. Однією з цілей клубу була праця «над розвитком спорту» у ширшому середовищі польської молоді в Рівному. З ініціативи членів клубу у серпні 1933 р. проведено двотижневий спортивний табір зі спортивних ігор і плавання в Вульці Профецькій (Пулавський повіт) для членів спортивних клубів⁶³⁰.

Значну роль у розвитку «спортивного життя» на Волині відіграли ПСК.

ПСК у Кременці був створений 1 жовтня 1928 р.⁶³¹ Станом на 1932 р. він нараховував 189 членів (у тому числі 1 заслуженого члена, 16 членів-засновників і 172 дійсних членів). Головою клубу був Тадеуш Почод (старший керівник), секретарем – Владислав Лісовський (керівник). У спортивній діяльності вирізнялися такі секції: стрілецька і лижно-санна. З ініціативи членів клубу при комісаріаті Державної поліції в Кременці організовано спортивний майданчик для легкої атлетики. Закуплено спортивне спорядження, у тому числі 10 штук зброї, 12 пар лиж, 4 саней, гімнастичні знаряддя і спортивні костюми.

Члени ПСК Сарни збиралися у приміщенні повітової комендатури Державної поліції у Сарнах⁶³². Своєю діяльністю клуб охоплював увесь Сарненський повіт. Метою клубу, як дізнаємося зі статуту,

є заняття всякими видами спорту, сприяння любові до фізичних вправ серед офіцерів Державної поліції, культивування соціального життя серед членів та поширення любові до спорту серед громадськості⁶³³.

Одні з загальних зборів відбулися 29 січня 1939 р. у приміщенні поліції в Сарнах⁶³⁴.

⁶²⁹ E. Małolepszy, *Sport na kresach II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Start. Wiadomości Sportowe”* ..., s. 94.

⁶³⁰ „Wołyń” 1933, nr 29, s. 13.

⁶³¹ „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 2, s. 31.

⁶³² Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 9, справа 4360, с. 7.

⁶³³ Там само.

⁶³⁴ Там само, с. 3.

На зборах були присутні представники поліції: Пьотр Чекай, Болеслав Янас, Станіслав Книшевський, Людвік Гриневецький, Зигмунт Малюкевич, Ян Врона і поліцейські з таких постів: Антонівка, Хінче, Чудель, Дубровиця, Кісоричі, Клесів, Любиковичі, Немовичі, Остки, Рафалівка, Рокитно, Сарни, Теодорівка і Томашгород. Під час засідань поліцейський Ян Дуда (відділ поліції у Сарнах) представив касовий звіт за 1938 р., затверджений учасниками загальних зборів. Наступним пунктом був вибір нового правління клубу. До його складу увійшли: Зигмунт Малюкевич (голова), Валентин Кіслінгер (заступник голови), Ян Дуда (секретар), Збігнев Пьотрковський (скарбник), Станіслав Книшевський (економ), Ромуальд Карват, Юзеф Деркач (члени правління), Казімеж Гонсьор, Владислав Кобженецький (заступники членів правління). До складу ревізійної комісії були обрані: Людвік Гриневецький, Владислав Кароляк, Станіслав Ямруз (члени), Биліцький, Ян Пидзінський (заступники членів); натомість до Арбітражного суду увійшли: Ян Врона, Вільгельм Раушке, Болеслав Янас (члени), Станіслав Бачинський, Ян Зварич (заступники членів)⁶³⁵. План діяльності на 1939 р. представив аспірант Зигмунт Малюкевич (Повітова комендатура Державної поліції у Сарнах), звернувши особливу увагу на наявність спортивного інвентарю для постів, які знаходяться у селах. Під час загальних зборів делегати прийняли резолюцію про створення мисливської секції.

Загальні збори делегатів ПСК Любомль відбулися 22 січня 1939 р. у Любомлі⁶³⁶. Делегатами від окремих осередків були: Юзеф Бжан, Франішек Бжозовський, Вацлав Домбровський, Тадеуш Добош, Войцех Голембювський, Владислав Ідзорецький, Станіслав Ясиняк, Ян Мулява, Ян Новак, Мечислав Пасек, Францішек Ринковський, Зигмунт Сюдак, Францішек Скробовський, Іполіт Станік, Станіслав Стемпень, Болеслав Сич, Міхал Твардовський, Стефан Вонторський, Едвард Візімірський, Єжи Задрос, Ян Зицький і Роман Чопек, Францішек Фірлей, Фелікс Куліг, Теодор Ковальський, Антоній Лис – члени правління, на яке було покладено керівні обов'язки, і склад ревізійної комісії. До програми зборів був внесений звіт ПСК Любомль за 1938 р.; касовий звіт за 1938 г. і кошторис на 1939 р.; визначення статусу ВСК; вибори нового правління, ревізійної комісії й колегіального суду. До складу нового правління були обрані: Т. Ковальський (голова), А. Лис, В. Голембювський, С. Сюдак (члени); Р. Чопек, Т. Добош (заступники членів). Усталено суму членського внеску, яка щомісячно становила 50 гр. Штабом клубу був Любомль, а територією діяльності – Любомльський повіт⁶³⁷.

⁶³⁵ Там само.

⁶³⁶ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 9, справа 4687, с. 4.

⁶³⁷ Там само.

Клуб, як і інші організації цього типу, мав на меті:

розвивати всі види спорту, прививати любов до фізичних вправ працівникам Державної поліції, розвивати товариське життя серед членів і поширювати любов до спорту у суспільстві.

Основними осередками клубної роботи були секції та спортивні гуртки. Правління клубу створювало їх, якщо до секції чи гуртка записувалося принаймні 5 осіб, які були членами клубу.

При повітовому відділенні Стрілецького союзу діяв СК «Стрілець» Луцьк⁶³⁸. Його спортивні секції станом на 1937 р. були зареєстровані в таких спортивних союзах: Польський боксерський союз, Польський союз легкої атлетики, Польський лижний союз, Польський гандбольний союз, Польський футбольний союз і Польський союз спортивної стрільби⁶³⁹. Спортивний клуб Стрілецького союзу Рівне був зареєстрований в Польському боксерському союзі⁶⁴⁰.

Крім СК Стрілецького союзу в Луцьку і Рівному, третім важливим спортивним осередком стрільців був СК Стрілецького союзу Ковель⁶⁴¹. Головою цього клубу був Станіслав Бара. Також до складу правління входили: Щепан Фурманчик, Альберт Гальперін, Юзеф Кшишовський, Тадеуш Махінко, Рудольф Мельнічек, Людвік Ольшинський, майор Едвард Рухшан і д-р Мар'ян Шпак. СК Стрілецького союзу Ковель реалізовував спортивну діяльність у кількох видах: спортивних іграх (8), легкій атлетиці (8), футболі (32), водному спорті (4) та стрільбі (10). У 1937 р. клуб нараховував 96 членів⁶⁴². Цього ж самого року з ініціативи СК Стрілецького союзу Ковель було проведено 9 спортивних змагань, у яких брали участь 32 спортсмени, члени клубу також взяли участь у 9 інших спортивних заходах. Найкращі результати з легкої атлетики у СК Стрілецького союзу в Ковелі були такі: у кросі на дистанцію 100 м – Тадеуш Перш (11,5 с); у кросі на дистанцію 400 м – Юзеф Бялек (1 хв 5 с); у забігу на дистанцію 800 м – Едвард Гурецький (2 хв 19 с); в естафетному бігу 4 × 100 м (50,05 с); у стрибках в висоту – Станіслав Місінський (159 см); у стрибках в довжину – Тадеуш Перш (6 м 20 см); у стрибках з жердиною – Людвік Ольштинський (2 м 50 см); у штовханні ядра (11 м 25 см), у метанні диска (31 м 28,5 см); у метанні списа – Людвік Ольштинський.

⁶³⁸ Спортивний клуб Стрілецького союзу в Луцьку був заснований наприкінці 20-х рр. XX ст.

⁶³⁹ Державний архів Волинської області, фонд 129, Управління підокругу Волині Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства, опис 1, справа 45, с. 232.

⁶⁴⁰ Там само, с. 242.

⁶⁴¹ E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, D. Bakota, *Wychowanie fizyczne i sport w działalności Związku Strzeleckiego w województwie wołyńskim w latach 1921–1939...*, s. 14–15.

⁶⁴² Там само, с. 15.

кий (41 м 54 см); у метанні гранати – Міхал Долі-Іванов (58 м)⁶⁴³. Члени СК Стрілецького союзу здобували нагороди в міських змаганнях Комітету ФВіВП у Ковелі. Стрілецький клуб не мав власної спортивної інфраструктури, але мав спортивний інвентар і знаряддя: 19 пар спортивного взуття, 22 спортивні костюми, 1 спортивний светер, 18 пар шортів, 15 пар протекторів, 12 пар гвинтівок, 4 м'ячі, 2 пари наколінників, 3 пари шипів, 6 прапорців і 1 спортивний кейс.

Члени правління Стрілецького союзу у Луцькому повіті на засіданні 15 лютого 1933 р. прийняли рішення заснувати Стрілецький веслувальний клуб⁶⁴⁴. З цією метою З. Шуберт і Юзеф Янчара мали опрацювати правила і приготувати місце на Стиру для веслувальної пристані. Крім З. Шуберта і Ю. Янчари до складу організаційної комісії Стрілецького веслувального клубу увійшли: Владислав Лея і Ян Марцінковський. На одному з чергових засідань правління повітового відділення Стрілецького союзу в Луцьку 5 квітня 1933 р. було прийнято постанову про затвердження положень ім. полк. Лиса-Кулі та керівництва пристані Стрілецького веслувального клубу в такому складі: З. Шуберт (голова), В. Лея (заступник голови), Я. Марцінковський (секретар) і Ю. Янчара (скарбник).

Установчі збори Луцького веслувального товариства (ЛВТ) відбулися в 1923 р.⁶⁴⁵. У них взяло участь 20 осіб на чолі з організаційним комітетом, до якого належали: В. Белецький, Кульчицький, Т. Райтар і В. Нинковський. Члени організаційного комітету спільно з Ярославом опрацювали статут товариства, на основі якого мали змогу зареєструвати нову організацію⁶⁴⁶. Перші загальні збори ЛВТ відбулися 26 травня 1924 р. Найважливішим пунктом зборів були вибори правління, до якого увійшли: д-р Ф. Мілашевський (голова), В. Нинковський (заступник голови), В. Белецький, Б. Давидовський, А. Ярослав, Левандовський, Станевич, С. Стопка і кап. М. Швайліх⁶⁴⁷. До ревізійної комісії увійшли: Ільницький, Марцінковський, Мартинович; заступники ревізійної комісії: Ціхоцький, Созанович, Жуковський. У середині 1924 р. кількість членів ЛВТ зросла до 60 осіб. Урочисте відкриття і посвячення пристані, а також підняття прапора відбулося 4 серпня 1924 р. На рубежі 1924 і 1925 р. ЛВТ складалося з 160 членів і поділялося на 5 осередків. У 1926 р. товариство закупило такі об'єкти: 4 спортивні човни і 1 байдарку. У наступному, 1927 році виникли значні труднощі в діяльності ЛВТ. Через побудову захисного

⁶⁴³ Там само.

⁶⁴⁴ Державний архів Волинської області, фонд 129, Управління підокругу Волинь Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства, під. 23, с. 26.

⁶⁴⁵ „Wołyń” 1933, nr 20, „Biuletyn Łuckiego Towarzystwa Wioślarskiego” (dodatek), s. 1.

⁶⁴⁶ Там само. Товариство було зареєстроване у Волинському воєводському управлінні 22 травня 1923 р.

⁶⁴⁷ „Życie Wołynia” 1924, nr 19, s. 12–13.

валу на Стиру товариство було змушене перенести пристань в інше місце. Окрім цього, воно мало понад 6000 злотих боргів.

Переломним у діяльності ЛВТ виявився 1928 рік. 17 липня 1928 р. обрано нове правління товариства. Функції голови взяв на себе А. Донау-Спліндер – директор відділення Державного сільськогосподарського банку у Луцьку, його заступниками стали Шуберт і Слівінський, скарбником – Розалліні, секретарями – Чарноцький і Ніклас, начальником пристані – Фурман, економом – Рутковський⁶⁴⁸. Керівний комітет (станом на 1933 рік) складався з: кап. Казімежа Хоїнського (голови), В. Накраша (заступника голови, начальника пристані), Ігнація Фурмана, Станіслава Карпінського, Миколая Сроковського (членів). Станом на 1933 г. ЛВТ володіло 150 човнами і власністю приблизно в 30 000 злотих. Пристань мала власний заклад – дерев'яний, з відкритими помостами під дахом, і містила канцелярію, гардероб, буфет і житло доглядача. На території пристані також знаходився басейн (із розмірами 20 м × 5 м, глибиною від 0,5 м до 1,7 м; з додатковим басейном для дітей), kort для великого тенісу, майданчик для спортивних ігор, гімнастичне обладнання, спеціально облаштований піщаний пляж, шезлонги, 2 пандуси, причали для човнів і байдарок, туристичні та прогулянкові човни⁶⁴⁹.

Щорічно правління ЛВТ організовувало урочисте відкриття пристані і початок веслувального сезону. У 1930 р. відкриття пристані відбулося досить пізно, бо лише 1 червня⁶⁵⁰. Це спізнення було викликане будовою захисного валу на Стиру (на території веслувальної пристані ЛВТ). Під час святкування був посвячений човен, подарований службовцями Польського банку; із промовою виступив заступник голови ЛВТ Шуберт; гарцери влаштували показ складання і розкладання наметів; члени локального гнізда «Сокіл» влаштували гімнастичний показ⁶⁵¹. Загальні збори товариства мали відбутися 25 квітня 1931 р. у конференційному залі Державного сільськогосподарського банку у Луцьку⁶⁵².

Загальні збори Веслувального товариства у Дубні відбулися 3 квітня 1933 р.⁶⁵³ Зі 150 членів організації на збори прибули лише 30. Під час зустрічі обрано правління. Головою став інж. Ковалевський (попередньо обраний А. Козакевич відмовився від посади). Крім нього, до складу правління увійшли: кап. Мацкевич (заступник голови), Вадовський (секретар), Тугий (скарбник), Ягелко (начальник пристані), В. Савіцький, Сулек (чле-

⁶⁴⁸ „Ziemia Wołyńska” 1928, nr 7, s. 4; „Wołyń” 1933, nr 20, „Biuletyn Łuckiego Towarzystwa Wioślarskiego” (додаток), s. 1.

⁶⁴⁹ „Wołyń” 1933, nr 20, „Biuletyn Łuckiego Towarzystwa Wioślarskiego” (dodatek), s. 2.

⁶⁵⁰ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 21, s. 7; 1930, nr 23, s. 7.

⁶⁵¹ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 23, s. 7.

⁶⁵² „Ziemia Wołyńska” 1931, nr 15, s. 7.

⁶⁵³ „Wołyń” 1933, nr 16, s. 12.

ни)⁶⁵⁴. Професійний союз залізничників мав у Ковелі власний спортивний клуб⁶⁵⁵.

4.3. Розвиток спортивних дисциплін

4.3.1. Індивідуальні види спорту (бокс, верхова їзда, велосипедний спорт, легка атлетика)

БОКС

На Волині розвивався бокс. Дуже популярними були боксерські двобої. Секція боксу на початку 1932 р. була створена у Луцькому спортивному клубі «Стрілець»⁶⁵⁶. Окрім цього, боксерську діяльність розвивали й інші клуби: «Гасмоня», ПСК, ВСК 24 ПП. 27 лютого 1932 р. в приміщенні міського кінотеатру відбулися боксерські змагання. В окремих вагових категоріях перемогли: у найлегшій вазі – Гурфінкель («Гасмоня»); у легшій вазі – Бізюк (ВСК 24 ПП); у напівлегкій вазі – Домброва; у легкій вазі – Жилайтис (ЛСК «Стрілець»); у напівсередній вазі – Щепанський (ЛСК «Стрілець»); у середній вазі – Гурський (ЛСК «Стрілець»); у напівважкій вазі – Лесняк (ВСК 24 ПП) зіграв в нічию у бої з Лещинським (ПСК). Суддею на рингу був пор. Дзевуляк, який принагідно у показовому бої (на початку змагань) пояснив правила боксерської боротьби. Змагання викликали значне зацікавлення публіки, оскільки зібралося приблизно 800 осіб⁶⁵⁷. Змагання відіграли значну роль у популяризації боксу.

26 березня 1933 р. у залі Будинку солдата у Рівному відбулися поєдинки між ВСК Рівне і ПСК Луцьк⁶⁵⁸. Перемогли боксери ВСК Рівне (9:5), але в реванші, розіграному 1 квітня 1933 р., вони уступили суперникам із рахунком 3:11. У команді ПСК Луцьк виступали: Хохольський, Дахновський, Пьорун, Скалець, Сверліков, Щепанський, Зож і Желінський; у команді ВСК Рівне: Фішер, Ганушек, Каллус, Міцкевич, Пекарський і Турала. У проведеному наприкінці 1933 р. змаганні між ВСК Рівне і СК «Гасмоня» перемогли військові боксери (8:4)⁶⁵⁹.

⁶⁵⁴ „Wołyń” 1933, nr 17, s. 6.

⁶⁵⁵ U. Kowieska, *Kultura fizyczna w programach i działalności związków zawodowych w II Rzeczypospolitej*, Wrocław 1997, s. 188–189.

⁶⁵⁶ „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 10, s. 4.

⁶⁵⁷ Там само.

⁶⁵⁸ „Wołyń” 1933, nr 15, s. 6.

⁶⁵⁹ „Wołyń” 1933, nr 51, s. 6. В окремому турнірі перемогу отримали: Яслінський (ВСК) переміг Ройтшнайдера; Муляр (ВСК) переміг Зехцера; Гольдкранц («Гасмоня») переміг Гарнушак; Зданович (ВСК) переміг Шмальца; Соропов (ВСК) переміг Васермана; Брандштетер («Гасмоня») переміг Бобера.

У 1937 р. боксери СК «Стрілець» Янова Долина брали участь у Чемпіонаті Польщі Стрілецького союзу⁶⁶⁰. За цю команду виступали: Пастернак (II напівлегка вага), Овсяк (найлегша вага), Юзеф Фрончек (легша вага), Вежбицький (напівсередня вага), Лагусовець (середня вага), Антоній Рончка (напівважка вага). Перемогою боксерів СК «Стрілець» Янова Долина стало зайняте в 1937 р. I місце в іграх ліги Волинського окружного боксерського союзу⁶⁶¹. В іграх ліги вони випередили такі команди: «Погонь» Рівне, ПСК Луцьк, ЄСК «Гасмонея» Рівне, КСК Кременець, СК «Стрілець» Ковель, ЄСК «Гасмонея» Луцьк, ВСК «Стрілець» Луцьк.

Перемога в окружній лізі привела боксерів СК «Стрілець» Янова Долина на змагання за звання чемпіона Польщі⁶⁶². До поєдинків приступило 11 команд. У групі № 3 суперниками СК «Стрілець» Янова Долина були команди руху «Великі гайдуки» (чемпіон Сілезійського округу) «Легії» Варшава (переможець Варшавського округу).

Чемпіонат Волинського окружного боксерського союзу у 1938 р. зібрав на рингу у Рівному 22 учасників змагань, які представляли 3 спортивні клуби: СК «Стрілець» Янова Долина, Волинський СК «Погонь» Рівне, ЄСК «Гасмонея» Рівне⁶⁶³. Звання чемпіонів округу здобули: у найлегшій вазі – Бракер («Гасмонея»); у легшій вазі – Овсяник (Янова Долина); у II напівлегкій вазі – Ю. Фрончек (Янова Долина); у легкій вазі – Пастернак (Янова Долина); у напівсередній вазі – Вежбицький (Янова Долина); у середній вазі – Сапожнік («Гасмонея»); у напівважкій вазі – А. Рончка (Янова Долина); у важкій вазі – Хлопецький (Янова Долина).

25–26 лютого 1939 р. у Рівному вдруге відбувся Чемпіонат Волинського окружного боксерського союзу⁶⁶⁴. У змаганнях взяли участь 24 боксери, які репрезентували такі клуби: «Гасмонея» (6 боксерів), «Стрілець» Янова Долина (12), Волинський СК «Погонь» Рівне (6). В окремих вагових категоріях перемогли: Семенюк («Погонь»), Латник («Гасмонея»), Юзеф Фрончек, Сівек, Вежбицький («Стрілець»), Покотило («Погонь»), Антоній Рончка, Хлопецький («Стрілець»).

У кваліфікації на Чемпіонат Польщі з боксу (наприкінці 30-х рр. XX ст.) були розіграні 4 міжокружні турніри, у яких мали визначити 32 фіналістів. Наприкінці березня 1939 р. у Рівному був проведений міжокружний турнір, в якому брали участь боксери Люблінського, Львівського

⁶⁶⁰ „Raz, Dwa, Trzy” 1937, nr 11, s. 6.

⁶⁶¹ „Raz, Dwa, Trzy” 1937, nr 46, s. 15.

⁶⁶² E. Małolepszy, *Wychowanie fizyczne i sport na wsi w świetle czasopisma „Raz, Dwa, Trzy” (1931–1939)*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2012, nr 11, s. 34.

⁶⁶³ „Wołyń” 1938, nr 11, s. 8.

⁶⁶⁴ E. Małolepszy, *Sport na kresach II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Start. Wiadomości Sportowe”*..., s. 97–98.

і Волинського окружних боксерських союзів⁶⁶⁵. Боксери Волині перемогли у 2 категоріях: у II напівлегкій вазі – Ю. Фрончек, у напівважкій вазі – А. Рончка. В інших вагових категоріях результати були такі: у найлегшій вазі Семенюк (Волинь) переміг Зелінського (Люблін), а потім програв Любяському (Львів); у II напівлегкій вазі Латнік (Волинь) програв Гурецькому (Львів); у легкій вазі Хростек (Львів) переміг Скіпичинського (Люблін) і Сівка (Волинь); у напівсередній вазі Білий (Львів) переміг Кульчицького (Люблін); у середній вазі Семьон (Люблін) переміг Покотила (Волинь), а далі програв Казмерчакові (Львів); у важкій вазі переміг Шкварковський (Львів)⁶⁶⁶. На Чемпіонат Польщі було закваліфіковано 5 боксерів Львівського округу, 2 – Волинського округу і 1 – з Люблінського округу. Функції суддів змагань виконували: на рингу (Лукашевський – Львів, Буковецький – Янова Долина), у підрахунку результатів (Буковецький, Лукашевський, Слабичський – Варшава, Земба – Люблін).

Участь Ю. Фрончека і А. Рончки (обоє з СК «Стрілець» Янова Долина) в Чемпіонаті Польщі з боксу, що відбувся у Катовіцах 1–2 квітня 1939 року, завершилася величезним успіхом⁶⁶⁷. Ю. Фрончек (у II напівлегкій вазі) і А. Рончка (у напівважкій вазі) отримали бронзові медалі. У напівлегкій вазі переміг Антоній Чортек («Окенце» Варшава), срібло здобув віце-чемпіон Польщі – Чеслав Скалецький («Варта» Познань), другим бронзовим медалістом став Єжи Рудзький (ІКБ Свентохловіце). Чемпіоном Польщі у напівважкій вазі став Францішек Шимура («Варта» Познань), срібло виборов Валентин Петшак (ІКП Лодзь), другим бронзовим медалістом став Ян Івашкевич (ВСК «Шмігли» Вільнюс).

Популярними боксерськими змаганнями були поєдинки між командами округів, а також командами з різних округів. У грудні 1938 року в Рівному відбувся поєдинок між командами Волині та Варшави⁶⁶⁸. Репрезентанти Волині перемогли (9:7). У складі команди Варшави не виступили два дуже сильних боксери, Антоній Чортек та Шапсель Ротольц. У різних вагових категоріях були такі результати (перші місця зайняли боксери Волині): у найлегшій вазі Овсяник поступився Садковському; у легшій вазі Латкін зіграв внічию з Комудою; у напівлегкій вазі Ю. Фрончек переміг Лакшинського; у легкій вазі Сівек поступився Блашевському; у напівсередній вазі Галушак поступився Гроніковському; у середній вазі Вежбіцкі переміг Цішевського; у напівважкій вазі Лагусовець переміг Котковського; у важкій Хлопецький переміг Відзінського⁶⁶⁹.

⁶⁶⁵ Там само, с. 98.

⁶⁶⁶ „Wołyń” 1939, nr 14, s. 6.

⁶⁶⁷ https://pl.wikipedia.org/wiki/Mistrzostwa_Polski_w_Boksie_1939 [доступ: 9.02.2020].

⁶⁶⁸ „Wołyń” 1938, nr 52, s. 8.

⁶⁶⁹ Там само.

У січні 1939 року відбувся ще один боксерський поєдинок між командами Варшавського та Волинського округів⁶⁷⁰. Боксери з Варшави перемогли (12:4). У коментарі до матчу читаємо висловлювання голови Волинського окружного боксерського союзу:

Клас боксерів з Волині постійно підвищується завдяки численним контактам з іншими сильними округами. З волинських боксерів слід виділити Логошовця, Ю. Фрончека і Хлопецького⁶⁷¹.

У лютому 1939 року відбувся боксерський матч між комбінованою командою Волинського СК «Погонь» Рівне та СК «Гасмоня» Рівне та «Котвіца» («Якір») Пінськ⁶⁷². Матч завершився перемогою боксерів з Рівного (9:7).

Боксери Волині також брали участь у міжнародних змаганнях. У березні 1939 року в Рівному відбувся боксерський матч між збірними командами Волині та збірною Фінляндії⁶⁷³. Матч завершився перемогою фінів з рахунком 14:2. У складі команди з Волині (у різних вагових категоріях) виступали: Овсяник, Латнік, Ю. Фрончек, Томчинський, Вежбицький, Гарнушак, А. Рончка, Хлопецький.

У 1930-х роках спостерігався розвиток боксу у Волинському воєводстві як в організаційному, так і в спортивному плані. Успіхом для боксерів Волині стали дві бронзові медалі, виграні на Чемпіонаті Польщі у Катовіцах (1939 р.), а також високі результати в міжокружних змаганнях.

ВЕРХОВА ЇЗДА

Багато змагань з верхової їзди відбулося у військових частинах, розташованих на Волині. Біля 21-го Полку надвіслянських уланів на Рівненщині було зведено криту верхову арену. Перші офіційні змагання на цій арені – стрибки через перешкоди – відбулися 31 січня 1932 року⁶⁷⁴. В офіцерському конкурсі, який складався з 10 перешкод висотою 110 см і шириною 250 см, взяли участь 16 вершників. Перше місце в змаганнях посів поручик Знамеровський (на кобилі Пріма), випередивши поручника Шельонжека (на жеребці Подіум) та ротмістра Бочковського (на кобилі Огніста). У військовому конкурсі для прапорщиків, який складався з 10 перешкод висотою 1 м і шириною 2 м, взяли участь 24 вершники. Перше місце здобув старший вахмістр Гжондка (на жеребці Пікантний), друге

⁶⁷⁰ E. Małolepszy, *Sport na kresach II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Start. Wiadomości Sportowe”*..., s. 97.

⁶⁷¹ „Start. Wiadomości Sportowe” 1939, nr 9, s. 2.

⁶⁷² „Wołyń” 1939, nr 8, s. 6.

⁶⁷³ „Wołyń” 1939, nr 12, s. 6; E. Małolepszy, *Sport na kresach II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Start. Wiadomości Sportowe”*..., s. 98.

⁶⁷⁴ „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 9, s. 3.

місце посів вахмістр Івкевич (на жеребці Клін), а третє – вахмістр Врона (на кобилі Ладна)⁶⁷⁵.

3 червня 1934 року на майданчику 12-го полку в Білокриниці відбулися кінні змагання, які були поєднані з показами ритмічної гімнастики, майстерності володіння холодною зброєю та забігом землевласників⁶⁷⁶. На конкурсі верхової їзди серед офіцерів переміг ротмістр Хойнацький (на жеребці Оксфорд), обігнавши підпоручика Раву (кобилка Зазуля) та поручика Глембовича (жеребець Трунек); у конкурсі для прапорщиків перше місце здобув капрал Ростоцький, друге – Коженівський, а третє – Пентковський⁶⁷⁷. Наступні змагання верхової їзди відбувалися з 15 по 17 червня 1934 року. Це були відбіркові конкурси верхової їзди на здобуття чемпіонства 2-го Самостійної кавалерійської бригади⁶⁷⁸. У командній боротьбі переміг загін 12-го Полку подільських уланів, а в індивідуальному змаганні переміг лейтенант Антоній Кропельницький (кобила Сабіна) – також з 12-го Полку подільських уланів. На змаганнях був присутній командир 2-ї Самостійної кавалерійської бригади генерал-бригадир Владислав Андерс. Наступні кінні змагання 12-го Полку подільських уланів відбулися 31 травня 1936 р.⁶⁷⁹. Програма змагань складалась з таких конкурсів: офіцерський конкурс, конкурс для прапорщиків, конкурс майстерності володіння холодною зброєю, показ їзди на тачанках, піша естафета та забіг землевласників. В офіцерському конкурсі відзначилися: лейтенант Леон Бендковський (на конях Аспірант та Палівода), лейтенант Мирослав Савіцький (Тама) і лейтенант Ян-Канти Зброський (Альтана), а в конкурсі для прапорщиків: старший вахмістр Валлант, вахмістр Коженівський і капрал Гарловський.

З ініціативи 12-го Полку подільських уланів у співпраці з організаціями самоврядування та сільського господарства продовжували проводитися заходи, у програмі яких відбувалися змагання з верхової їзди, а також так званий забіг землевласників. У 1936 році подібна подія відбулася у рамках відзначення «Дня Коня»⁶⁸⁰. Під час традиційних спортивних змагань виступив староста Кременця Стефан Чарноцький, який зокрема підкреслив «велике значення для сільського господарства та війська правильного ро-

⁶⁷⁵ Там само.

⁶⁷⁶ „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 6, s. 270.

⁶⁷⁷ Там само. Як вказувала редакція часопису, «переможці у забігу землевласників, в якому взяло участь кільканадцять землевласників з міста і навколишніх сіл, отримало ряд грошових нагород, виділених Полком і Повітовим відділом».

⁶⁷⁸ Там само. До складу 2-ї Самостійної кавалерійської бригади входили такі військові підрозділи: 12-й Полк подільських уланів, 19-й Полк волинських уланів, 21-й Полк надвісянських уланів і II Дивізія кінної артилерії.

⁶⁷⁹ „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 5, s. 207.

⁶⁸⁰ „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 7, s. 299.

зведення, належного догляду за кіньми та вибору відповідного обладнання»⁶⁸¹.

Активісти Волинського кінного клубу (ВКК) організували у 1933 році у Луцьку (на колишній трасі кінних перегонів) конкурси верхової їзди, які включали гіпічні вправи та легкоатлетичний крос (cross-country)⁶⁸².

Восени 1938 року в Горохові відбулися кінні змагання району Кракусів Рівненської дивізії⁶⁸³. Змагання складалося з таких конкурсів: верхова їзда, володіння холодною зброєю, мисливський біг і вольтижування. У різних конкурсах перемогли Тадеуш Ласкажевський, Мар'ян Завільський, Юліан Рейняк та Мечислав Завільський. Змагання значно сприяли популяризації кінного спорту. Вони зібрали велику кількість глядачів – близько 6 тисяч осіб, переважно сільського населення.

ВЕЛОСИПЕДНИЙ СПОРТ

З ініціативи Волинського товариства велосипедистів і мотоциклістів у Луцьку 23 вересня 1928 р. було організовано змагання – чемпіонат Луцька на трасі 50 км⁶⁸⁴. У гонці взяли участь 25 велосипедистів, проте лише 10 завершили змагання. Переміг (з результатом 1 год 59 хв 10 с) Самуель Гертнер, друге місце посів Анджей Зверикін, а третє – Олександр Кузіковський⁶⁸⁵. Змагання викликали інтерес серед місцевого населення, зібрали близько 500 уболівальників.

Організація змагань «Біг Волині» відіграла важливу роль у популяризації велоспорту на Волині⁶⁸⁶. 25 серпня 1929 року відбулася гонка на маршrutі Луцьк–Рівне–Дубно–Луцьк. Довжина гонки становила 169 км. Переміг велогонщик зі Львівського спортивного клубу «Погонь» Францішек Бабяж. Він подолав дистанцію із відмінним результатом – 6 год 42 хв 20 с. Ф. Бабяж працював поліцейським у Львові. Наступні місця зайняли велогонщики з Волині. Друге місце посів Леон Авербух (7 год 1 хв), а третє – Густав Варнке (7 год 1 хв 30 с). Гонку завершили лише 10 велогонщиків із 27, хто взяв участь. Переможець отримав золотий жетон та новий велосипед, який пожертвувала редакція «Волинського огляду»⁶⁸⁷.

⁶⁸¹ Там само.

⁶⁸² „Wołyń” 1933, nr 25 s. 5; 1933, nr 26 s. 4. Наприкінці кожного дня змагань покази майстерності демонстрували солдати підрозділів Рівненської кавалерійської бригади. 1 квітня 1937 р. Рівненську кавалерійську бригаду перейменовано на Волинську кавалерійську бригаду.

⁶⁸³ „Wołyń” 1938, nr 41, s. 2.

⁶⁸⁴ „Ziemia Wołyńska” 1928, nr 18, s. 5.

⁶⁸⁵ Наступні місця зайняли: Станіслав Масевський, А. Пастрик, Юзеф Дуфек, Стефан Хмельницький, Миколай Полонський, Владислав Ягайло, Міхал Копцевич.

⁶⁸⁶ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 35, s. 7.

⁶⁸⁷ Там само.

Діячі ПСК в Луцьку організували 7 травня 1933 року «Весняний вело-пробіг» на відстані 25 км⁶⁸⁸. Переможцем став Возняк (Стрілецький союз у Луцьку, який подолав дистанцію за 54 хвилини. У серпневому випуску журналу «Волинь» 1933 р. з'явилася інформація про велозмагання, що відбулися на маршруті Луцьк–Рівне–Дубно–Луцьк⁶⁸⁹. Подія була організована за ініціативою редакції журналу «Волинь» та Волинського товариства велосипедистів і мотоциклістів. Умовою для участі у змаганнях було наявність актуальних медичних досліджень, підтверджених Спортивно-лікарською клінікою у Луцьку.

На початку вересня 1933 року в Рівному відбулися велосипедні гонки на завершення IV Волинського ярмарку у Рівному⁶⁹⁰. Велосипедисти Кременецького спортивного клубу продемонстрували дуже хороші результати. У гонці на відстані 25 км переміг Валер'ян Коллонтай, а п'яте місце зайняв Семен Фурсік. В програмі змагань також передбачалася гонка на 110 км та велокрос. У велокросі найкращим виявився Бандуровський, третє місце посів Сапельников, а четверте – Сокульський; на дистанції 110 км третє місце здобув В. Коллонтай⁶⁹¹.

Велогонки було організовано у рамках Фестивалю фізичної та військової підготовки. На одному з таких заходів, що відбувся у Кременці 25 вересня 1932 р., переміг Семен Фурсік (безпартійний), обійшовши велогонщиків СК «Бона» Кременець – Васілюка та Зележнюка⁶⁹². Маршрут велозабігу склав 25 кілометрів. На змагання зареєструвалося 25 учасників, з яких 16 взяли старт, а лише 8 завершили гонку.

Один із найважливіших велозабігів у Волинському воєводстві – це велозмагання за чемпіонство Волинського воєводства. 24 червня 1928 року в Луцьку на Ковельській трасі було організовано змагання на дистанції 100 км⁶⁹³. Організатором заходу, в якому взяли участь 16 велогонщиків, було Луцьке товариство велосипедистів. Чемпіоном Волинського воєводства став Самуель Гертнер («Гасмонея» Луцьк). Він подолав дистанцію 100 км за 3 год 56 хв 17 с. Титул віце-чемпіона отримав Давид Кігель, а третє місце виборов Євгеніуш Рибак⁶⁹⁴.

Через рік, 30 червня 1929 р. також проводилися велозмагання на відстані 100 км на Ковельській трасі⁶⁹⁵. Вони зібрали 12 велогонщиків,

⁶⁸⁸ „Wołyń” 1933, nr 20, s. 12.

⁶⁸⁹ „Wołyń” 1933, nr 35, s. 5.

⁶⁹⁰ „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 8, s. 348.

⁶⁹¹ У перегонах на дистанції 25 км взяло участь 20 велосипедистів; у змаганні на дистанції 110 км – 27 велосипедистів; у заїзді на довгу дистанцію було 30 велосипедистів.

⁶⁹² L. Gronowski, *Święto Wychowania Fizycznego w Krzemieńcu*, „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 8–9, s. 45–47.

⁶⁹³ „Ziemia Wołyńska” 1928, nr 5, s. 5; „Przegląd Sportowy” 1928, nr 30, s. 5.

⁶⁹⁴ „Ziemia Wołyńska” 1928, nr 5, s. 5.

⁶⁹⁵ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 28, s. 7.

з яких 7 завершили гонку. Леон Авербух здобув титул чемпіона Волинського воєводства (з результатом 3 год 36 хв 36 с), срібло отримав Густав Варнке (3 год 43 хв 8 с), а бронзу – Єжи Ксенжопольський (3 год 49 хв 35 с)⁶⁹⁶. Варто зазначити, що переможець змагань отримав кращий результат майже на 20 хвилин, ніж чемпіон воєводства у 1928 році. Також відбулися велозмагання серед жінок на дистанції 10 км⁶⁹⁷. Чемпіонкою воєводства стала Марія Шпачкова із рекордом 24 хв 17 с, II місце посіла Бейла Шульман (26 хв 33 с), III – Віра Колубякіна (26 хв 43 с), IV – Гана Шульман (28 хв 22 с).

Члени Волинського товариства велосипедистів та мотоциклістів здобули високі результати у волинських воєводських змаганнях у 1930 році, які відбулися на дистанції 100 км по маршруту Ковель–Луцьк⁶⁹⁸. У перегонах, що відбулися 22 червня, переміг Євгеніуш Рибак (3 год 29 хв 55 с), перемігши Густава Варнке (3 год 30 хв 15 с) та Міхала Дячука (3 год 33 хв 30 с). Подальші місця зайняли: Леон Авербух («Гасмонея» Луцьк), Базилій Гнатків та Василь Курочка («Просвіта» Луцьк), Самуель Гуцман (Єврейське Академічне Спортивне Об'єднання – ЄАСС Варшава, мешканець міста Рівне), Бенеційон Перель та І. Качка (обидва з СК «Гасмонея» Рівне). У черговий раз був зроблений поступ у досягненнях кращих велогонщиків Волинського регіону. У 1933 р. змагання зібрали 8 велогонщиків, з яких 7 фінішували. Найкращим велогонщиком Волині став спортсмен ПСК Луцьк Павел Свиридов⁶⁹⁹.

ЛЕГКА АТЛЕТИКА

У 1928 році відбулися чемпіонати Рівненського підокругу Люблінського окружного союзу легкої атлетики⁷⁰⁰. Титули чемпіонів здобули: Рачинський – у бігах на 100 м і 200 м, а також у стрибках у висоту; Громадський – у бігах на 800 м і 3000 м; Пшибильський – у стрибках у висоту.

У Волинському окружному союзі легкої атлетики у другій половині 30-х рр. XX ст. було 11 клубів⁷⁰¹.

Першими змаганнями, організованими Волинським ОСЛА 26 квітня 1931 року в Луцьку, були змагання з бігу на відстані приблизно 3500 м⁷⁰².

⁶⁹⁶ Далі місця розподілили так: IV – Самуель Гертнер (3 год 53 хв 35 с), V – Мирон Шпіцер (4 год 1 хв 47 с), VI – Василь Курочка (4 год 4 хв 50 с), VII – Міхал Дячук (4 год 14 хв 20 с).

⁶⁹⁷ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 28, s. 7.

⁶⁹⁸ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 27, s. 6.

⁶⁹⁹ „Wołyń” 1933, nr 23, s. 9. Натупні місця зайняли: II – Ягелло (ВСК Луцьк), III – Авербух («Гасмонея» Луцьк), IV – Євгеніуш Рибак (ПСК Луцьк), V – Галевський (ПСК Луцьк), VI – Вахуда (ПСК Луцьк), VII – Щепанський (ПСК Луцьк). Масловський (Волинське товариство велосипедистів і мотоциклістів) вибув із змагання.

⁷⁰⁰ „Przegląd Sportowy” 1928, nr 30, s. 5.

⁷⁰¹ E. Małolepszy, *Sport na kresach II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Start. Wiadomości Sportowe”*..., s. 362.

Старт і фініш бігу визначили на полі 24-го полку ВСК. На змагання зареєструвалися 42 легкоатлети. Переміг Боровецький (ПСК Луцьк). Далі місця розподілили: Желеховський (Стрілецький союз у Ковелі), Соболевський (ЗС Луцьк), Фрідріх (24-ий полк ВСК Луцьк), Євдокімов (Стрілецький союз у Ковелі), Бенклевський (ПСК Луцьк).

Наступні легкоатлетичні змагання Волинського окружного союзу легкої атлетики відбулися 17 травня 1931 року на міському стадіоні в Луцьку⁷⁰³. Змагання зібрали 26 легкоатлетів, головним чином з Луцька та Рожища. Найкращими в окремих категоріях виявилися: у бігу на 100 м і 400 м – Станіслав Боровецький (12,4 с; 57,8 с; ПСК Луцьк); у бігу на 3000 м – Едвард Качинський (10 хв 50 с; Стрілецький союз у Луцьку); у стрибках у довжину і в висоту – Єжи Суходольський (5,72 м; 1,49 м; Гарцерський СК Луцьк); у штовханні ядра, метанні списа і диска – Миколай Сроковський (9,86 м; 43,08 м; 27,40 м; «Сокіл» Луцьк). У коментарі до змагань редакція «Волинської землі» писала: «Недостатній рівень деяких результатів слід пояснювати ранньою годиною та відсутністю відповідного місця для тренувань, що в наш час буде виправлено за допомогою будівництва стадіону»⁷⁰⁴. До складу суддівської комісії входили: лейтенант Дзевуляк, Б. Кондратович, старший сержант Р. Левандовський, Л. Менке, лейтенант Сосінський, В. Сулевський, І. Шалава-Шалацький, М. Шпак.

6–7 червня 1931 року відбувся Чемпіонат Волинського окружного союзу легкої атлетики⁷⁰⁵. У змаганнях взяли участь 87 спортсменів, переважно з Ковеля, Луцька та Рівного. На другий день змагань дощ завадив спортсменам досягти хороших результатів. Чемпіонами Волинського ОСЛА стали: у бігу на дистанції 100 м – Токажевський (ВП Ковель) – 12,6 с; у бігу на дистанціях 200 м, 400 м і 1500 м – Станіслав Боровецький (ПСК Луцьк); в естафеті 4 × 400 м – ВП Ковель (4 хв 42,2 с); у метанні диска і списа – Леон Горін (ВП Ковель). У стрибках у довжину найкращий результат показав Ян Кабзінський (ВП Ковель) – 5,92 м; у штовханні ядра – Іларіон Дублянський (ГТ «Сокіл» Луцьк); у бігу на дистанції 800 м – С. Боровецький (2 хв 13 с); у бігу на дистанції 5000 м – Пасечульк (Стрілецький союз у Рівному) – 18 хв 9,4 с); в естафеті 4 × 100 м – ВП Ковель (49,8 с). У командній класифікації перемогу здобули легкоатлети ВП Ковель (51 пункт), випередивши ПСК Луцьк (21 пункт) і Стрілецький союз у Рівному (6 пунктів)⁷⁰⁶. Конкурс зібрав досить чисельну глядацьку аудиторію. У перший день змагань на трибунах було 300 глядачів.

⁷⁰² „Ziemia Wołyńska” 1931, nr 18, s. 6.

⁷⁰³ „Ziemia Wołyńska” 1931, nr 22, s. 2.

⁷⁰⁴ Там само.

⁷⁰⁵ „Ziemia Wołyńska” 1931, nr 25, s. 6–7.

⁷⁰⁶ Там само, с. 7.

Чемпіонат Волині з легкої атлетики серед жінок був проведений у Ковелі в 1932 р.⁷⁰⁷. Чемпіонами округу стали: Парфенюк (СК Ковельської гімназії) у бігу на дистанції 60 м (9,0 с) і штовханні ядра (8,43 м); Полішук у бігу на дистанції 100 м (14,4 с) і в стрибках у довжину (3,35 м); Пригеда у метанні диска (22,54 м); Лукасевич у стрибках у висоту (122 см).

Чемпіонат Волинського округу 1933 р. (для гравців Б і С класу) мав відбутися за «заочною» системою 2–3 вересня у містах: Ковель, Кременець, Луцьк, Рівне та Володимир.⁷⁰⁸ Програма змагань включала: забіги на дистанції 100 м, 200 м, 400 м, 800 м, 1500 м; стрибок у довжину, стрибок у висоту, стрибок у довжину, стрибки з жердиною, метання диска, метання списа, штовхання ядра, естафета 4 × 400 м. Чемпіонат округу для спортсменів класу А був розіграний 23–25 вересня 1933 р. в Луцьку в рамках Загальнопольських змагань з легкої атлетики⁷⁰⁹. Результати змагань були такі: у бігу на дистанції 100 м I місце зайняв Бжозовський (ПСК Луцьк) – 11,2 с, випередивши Токажевського (Клуб ФВіВП Ковель) – 11,6 с і Бужинського (Кременецький СК) – 11,7 с; у бігу на дистанції 200 м переміг Боровецький (ПСК Луцьк) – 24,4 с, друге місце зайняв Альбін (Клуб ФВіВП Луцьк) – 25,2 с; у бігу на дистанції 400 м найкращі результати були в Боровецького (55,4 с), який випередив Бжозовського (57,2 с); у бігу на дистанції 800 м чергове звання чемпіона виборов Боровецький (2 хв 14,9 с); у бігу на дистанції 1500 м I місце посів Войдак (Клуб ФВіВП Ковель); у бігу на дистанції 5000 м переміг Сапожніков (Кременецький СК) – 17 хв 16,2 с, випередивши Коженювського і Щецінського (обидва з ВСК Рівне); у змаганнях зі стрибків у довжину I місце зайняв Бужинський (6,05 м), II – Альбін (6,03 м), а III – Кабзінський (Клуб ФВіВП Ковель) – 6,00 м; у конкурсі стрибків у висоту виграли Альбін і Рамлау (Клуб ФВіВП Ковель) – по 1,65 м; III місце зайняв Кабзінський (1,60 м); у стрибках у висоту з жердиною переміг Кабзінський (3,30 м); у метанні диска перемогу здобув Альбін (35,89 м), випередивши Суходольського (ПСК Луцьк) – 31,40 м, і Хелміняка (Клуб ФВіВП Ковель) – 30,97 м; у штовханні ядра I місце зайняв Альбін (10,94 м), II – Суходольський (10,12 м); той же Суходольський виграв у конкурсі метання списа (52,09 м), II місце присуджене

⁷⁰⁷ „Przegląd Sportowy” 1932, nr 53, s. 2. Редакція часопису «Волинь» в № 20 (1933 р.) вважала, що перший чемпіонат з легкої атлетики Волинського округу відбувся у Володимирі.

⁷⁰⁸ Komunikat Wołyńskiego Okręgowego Związku Lekkoatletycznego, „Wołyń” 1933, nr 34, s. 10. Змагання в Ковелі мав організувати Клуб ФВ і ВП, у Кременеці – Міжклубний комітет на чолі з проф. Козловським, у Луцьку – управління округу, у Рівному – Міжклубний комітет на чолі з пор. Лісовським, у Володимирі – управління підокругу.

⁷⁰⁹ Там само. Право на старт у змаганнях мали ті легкоатлети, які під час «заочних» турнірів отримали такі рекордні мінімуми: у забігу на дистанції 100 м – 12,0 с; на 200 м – 25,0 с; на 400 м – 55,0 с; на 800 м – 2 хв 10,0 с; на 1500 м – 4 хв 25,0 с; на 5000 м – 17 хв 20,0 с; у стрибках у довжину – 6,00 м; у стрибках у висоту – 1,60 м; у стрибках з жердиною – 2,00 м; у метанні диска – 24,00 м; у метанні списа – 44,00 м; у штовханні ядра – 11,00 м.

Рамлау (46,58 м), а ІІІ – Бужинському (40,35 м)⁷¹⁰. У командному заліку перемогли легкоатлети Клубу ФВіВР Ковель, ІІ місце посів ПСК Луцьк, далі – Кременецький СК і ВСК Рівне.

У червні 1938 р. відбувся Чемпіонат Волинського окружного союзу легкої атлетики⁷¹¹. На цьому місці варто процитувати фрагмент матеріалу, що з'явився в журналі «Волинь»:

Пробуджений цього сезону після довготривалої летаргії завдяки рвучкому правлінню на чолі з майором Ганяком і капітаном Сосінським Волинський союз легкої атлетики на Стадіоні ім. маршалка Юзефа Пілсудського в Луцьку організував легкоатлетичні змагання на звання чемпіона Волині під протекторатом повітового старости Я. Косцюлека⁷¹².

У змаганнях, які мали посередній спортивний рівень, брали участь лише клуби з Луцька: ВР Лісників, СК «Стрілець», ПСК і ВСК. Серед атлетів, які перемогли принаймні у двох номінаціях, потрібно згадати: А. Віленського (ВСК Луцьк), який переміг у бігу на дистанції 100 м із результатом 11,9 с і в бігу на дистанції 200 м – 24,5 с; Цибульського (ВР Лісників, зайняв І місце на дистанції 5000 м із результатом 17 хв 47 с і на дистанції 10 000 м із результатом 39 хв 24,8 с; Суходольського (ВР Лісників, у метанні диска 34,53 м, штовханні ядра на 11,73 м; метанні списа на 43,58 м; Квятковського (ВР Лісників, у стрибку у висоту – 1,59 м; у потрійних стрибках – 10,81 м)⁷¹³.

У командному заліку перше місце посіли спортсмени ВР Лісників, які вперше брали участь у чемпіонаті. Їхню секцію легкої атлетики очолювали Ю. Маціховський і М. Висоцький.

Останні змагання на першість Волинського окружного союзу легкої атлетики перед початком Другої світової війни відбулися в Луцьку 17 червня 1939 р.⁷¹⁴. Лише 45 спортсменів із 3 клубів Луцька (ВР Лісників, ВСК Луцьк, ПСК Луцьк) та СК «Спарта» взяли участь у змаганнях. Спортивний рівень чемпіонату був посереднім. До видатних гравців належали: Цибульський, Гаєр, Квятковський, Суходольський (усі з ВР Лісників), А. Кукса (ПСК Луцьк), Тітеренко (СК «Спарта» Рівне). Під час змагань було встановлено лише 1 рекорд Волинського ОСЛС. У бігу на 5000 м Цибульський досяг результату 16 хв 37,3 с. У командному заліку перемогла команда ВР Лісників, за нею ВСК Луцьк, ПСК Луцьк і СК «Спарта» Рівне.

У рамках діяльності Волинського окружного союзу легкої атлетики були зіграні міжміські матчі, зокрема у 1933 році ковельські спортсмени

⁷¹⁰ Wyniki zawodów lekkoatletycznych o mistrzostwo okręgu, „Wołyń” 1933, nr 41, s. 6.

⁷¹¹ „Wołyń” 1938, nr 25, s. 6.

⁷¹² Там само.

⁷¹³ Там само.

⁷¹⁴ „Wołyń” 1939, nr 26, s. 6.

перемогли команду Володимира 34:19. У змаганнях відзначилися: Токажевський у бігу на 100 м (11,4 с), Чех у стрибках у довжину (615 см) і Альбін у метанні диска (35,38 м).

Також Волинський союз легкої атлетики організовував товариські спортивні заходи. З нагоди закінчення будівництва доріжки на міському стадіоні в Луцьку (17–18 червня 1933 р.) відбулися змагання за участю 28 спортсменів із трьох клубів: ПКС Луцьк, ВСК Луцьк і ЛСК «Стрілець»⁷¹⁵. Серед учасників відзначилися: Боровецький (ПСК), переможець змагань з бігу на 100 м, 200 м, 800 м; Цибульський (переможець бігу на 1500 м та 5000 м); Суходольський (ПСК), переможець змагань зі стрибків у висоту, довжину, метання диска та штовхання ядра.

З ініціативи активістів Волинського окружного союзу легкої атлетики осінню 1938 р. у Луцьку відбулися агітаційні змагання і чемпіонат округу з легкоатлетичного п'ятиборства⁷¹⁶. У спортивних заходах взяли участь одні з найкращих тогочасних легкоатлеток: Станіслава Валасевич і Барбара Ксьонжкевич («Поморець» Торунь). У змаганнях добрі результати здобули луцькі спортсмени, серед яких: Конклевська досягла 8,6 с в бігу на 60 м; Яворський встановив рекорд Волині в метанні диска (43,10 м) і мав хороший результат у метанні списа (54,55 м); Мішевський відзначився у стрибках у довжину (6,10 м).

Цікавим змаганням, яке водночас популяризувало легку атлетику, було змагання, організоване Волинським ОСЛА у співпраці з редакцією журналу «Волинь» – «День естафети за кубок редакції «Волинь»⁷¹⁷. У заході могли взяти участь клуби, асоційовані з Польським союзом легкої атлетики. У програмі змагань були естафети: 4 × 1500 м; 3 × 1000 м, 100 м–200 м–400 м–800 м; 400 м–300 м–200 м–100 м; 4 × 200 м. Команда ПСК Луцьк виграла змагання, що відбулися в липні 1938 року. В особистих змаганнях кращими командами стали: в естафеті 4 × 1500 м – спортсмени ПСК Луцьк (Штука, Кисельов, Колба, Касперський); в естафеті 3 × 1000 м – ПСК Луцьк (Штука, Колба, Кисельов); в естафеті 100 м–200 м–400 м–800 м команда ВСК Луцьк (Ягелло, Костович, Замек, Огонек) посіла перше місце; в естафеті 400 м–300 м–200 м–100 м – перемогли легкоатлети ВСК Луцьк (Мазурек, Ягелло, Михаловський, Рутковський); в естафеті 4 × 200 м – команда ПСК Луцьк (Ізборосцінський, Косяж, Бжозовський, Ор-

⁷¹⁵ „Wołyń” 1933, nr 26, s. 9. У змаганнях не брали участі легкоатлети ГТ «Сокіл», СК «Гасмоня», Товариства польської молоді, Поштової Військової Підготовки (клуби і товариства з Луцька).

⁷¹⁶ „Wołyń” 1938, nr 42, s. 2.

⁷¹⁷ „Wołyń” 1938, nr 30, s. 2. Головною нагородою був перехідний кубок редакції часопису «Волинь». Здобути кубок могла команда, яка виграла три розіграші підряд або шість із перервами. У 1937 р. у змаганнях брали участь легкоатлети ВСК Луцьк.

новський)⁷¹⁸. Організаторами змагань, серед інших, були активісти Волинського ОСЛА: майор К. Ханак, кап. В. Сосінський та Е. Венгжин.

Легка атлетика була популярною дисципліною у проведенні Свят фізичного виховання і військової підготовки. У святкових заходах в Ковелі, які були проведені 11 червня 1933 р., у жіночих змаганнях найкраще проявили себе такі легкоатлетки: у бігу на дистанції 60 м – Цяпівна (8,8 с; Стрілецький союз у Ковелі); у штовханні ядра – Парфенюк (8 м 26 см); у стрибках у довжину – Янковська (4 м 27 см; Стрілецький союз у Ковелі)⁷¹⁹. У чоловічих змаганнях призові місця зайняли: Альбін, Кузков, Рамлау (усі з гімназійного СК), Токажевський (СДМ). У Ковелі легка атлетика була дуже популярною. У вересні 1933 р. відбулися жіночі змагання між СК «Гасмонея» і «Стрільцем»⁷²⁰. В окремих легкоатлетичних категоріях переможцями стали: у бігу на дистанції 60 м – Янковська («Стрілець») – 8,8 с; у стрибках у висоту – Адамус («Стрілець») – 123 см; у штовханні ядра – Стружівна («Гасмонея») – 6,72 м; у стрибках у довжину – Цяпівна («Стрілець») – 4,05 м, в естафеті 4 × 60 м – «Стрілець».

Регіональні турніри з легкої атлетики також проводилися у Рівному, зокрема такі змагання були організовані 3 травня 1928 р. У легкоатлетичному триборстві товариств ВП переміг Виноградов (ГТ «Сокіл» Рівне); у бігу на дистанції 3 км I місце зайняв Хмелевський; у маршових змаганнях на дистанції 10 км найкращі результати показав кдуб «Стрілець» з Рівного.

Центром проведення змагань з легкої атлетики на місцевому рівні також був Володимир. На початку червня 1928 року в цьому місті відбулися змагання у категорії гравців 12–15 років, 15–18 років та у старшій категорії⁷²¹. Участь у змаганнях взяли спортсмени СК «Аматори» та СК Державної гімназії. Високих результатів добилися теж старші учасники змагань. Переможцями в особистому заліку стали: з бігу на 60 м – П. Савіцький (Державна гімназія) – 7,1 с; у бігу на 2000 м – Кравець («Аматори»); у стрибках у довжину – П. Савіцький (5,84 м); у стрибках у висоту – Збаравський (Державна гімназія) – 1,67 м; у стрибках з жердиною – З. Бодальський (Державна гімназія) – 2,65 м; у штовханні ядра – Г. Калінський (Державна гімназія) – 9,22 м; у метанні диска – А. Хлебніцький (Державна гімназія) – 28,70 м; у метанні списа – В. Янішек (Державна гімназія) – 39,95 м⁷²². У змаганнях молодіжної групи відзначилися: Я. Бараневський, В. Хамський, Е. Хольц, Б. Мізерський, Б. Шиманський, В. Шиманський, Г. Турович.

⁷¹⁸ Там само.

⁷¹⁹ „Wołyń” 1933, nr 25, s. 9.

⁷²⁰ „Wołyń” 1933, nr 38, s. 8.

⁷²¹ „Przegląd Sportowy” 1928, nr 23, s. 5.

⁷²² Там само.

Наступні змагання з легкої атлетики відбулися в Ковелі в жовтні 1929 р. У турнірі брали участь спортсмени Державної неповної середньої школи, ГТ «Сокіл» та Шляхово-мірної школи. Кращими в особистих змаганнях стали: з бігу на 5000 м – Полещук (16 хв. 41 с); у стрибках у висоту – Горін (155 см); у стрибках у довжину – Андрощук (562 см); в стрибку з жердиною – Сахарчук (296 см); у метанні диска – Альбін (31 м); у штовханні ядра та метанні списа – Сахарчук (10,81 м; 37,62 м). Спортсмени Рівненської державної гімназії перемогли у змаганнях з легкоатлетичного триборства.

Легка атлетика була популярною серед членів ГТ «Сокіл». 16 вересня 1928 р. мали відбутися змагання з цього виду спорту в ГТ «Сокіл» Волинського округу за участі спортсменів з Полісся та Волині⁷²³. Програма турніру складалася з легкоатлетичного п'ятиборства (біг на дистанції 200 м, стрибки в довжину, метання списа, метання диска, біг на дистанції 1500 м). Крім того, програма змагань серед жінок включала такі види: біг на 60 м, стрибки у висоту, довжину, метання диска та списа; у змаганнях серед чоловіків були проведені такі види спорту: біг на 100 м, біг на 400 м, стрибки у висоту, довжину, штовхання ядра, стрибки з жердиною, метання списа, метання диска, біг на 1500 м⁷²⁴.

Легкою атлетикою займалися працівники Державної поліції. З ініціативи спортивного клубу поліцейських у Ковельському повіті в липні 1929 р. відбулися легкоатлетичні змагання⁷²⁵. У них взяли участь постові з Ковеля та з Ковельського повіту. Популяризатором легкої атлетики був комендант, заступник комісара Казімеж Ніловський.

З ініціативи Стрілецького союзу Волинського підокругу 3 травня 1937 р. на території Волинського воєводства проведено акцію «Національного забігу»⁷²⁶. У Луцькому повіті «Національний забіг» був організований членами Стрілецького союзу і Міського комітету ФВіВП у Рожищі (біг на дистанції 2500 м і 5000 м), відділ Стрілецького союзу в Олиці (біг на дистанції 5000 м), відділ Стрілецького союзу в Чарукові (біг на дистанції 950 м) і Волинський окружний союз легкої атлетики в Луцьку (біг на дистанції 3000 м і 5000 м). Через рік (1938) в «Національному забігу» взяв участь 261 член Стрілецького союзу і 166 осіб з інших організацій, які перебували на території Волинського підокругу Стрілецького союзу⁷²⁷. Проведено 21 захід з бігу, 19 з яких організовував і співорганізовував

⁷²³ „Ziemia Wołyńska” 1928, nr 15, s. 4.

⁷²⁴ Там само.

⁷²⁵ „Ziemia Wołyńska” 1928, nr 31, s. 7.

⁷²⁶ Державний архів Волинської області, фонд 129, Управління підокругу Волинь Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства, справа 34, с. 1.

⁷²⁷ Державний архів Волинської області, фонд 129, Управління підокругу Волинь Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства, опис 1, справа 51, с. 2.

Стрілецький союз, зокрема відділи в Луцьку й Олиці (Луцький повіт), відділ Стрілецького союзу і Союз офіцерів-резервістів у Горохові, відділи Стрілецького союзу у Загаях, Новому Захорові, Тумині, Буканах і Реймонтовичах (Горохівський повіт), СК Стрілецького союзу в Ковелі, відділи Стрілецького союзу в Голобах, Купичові, Мацееві, Маневичах, Мірині, Радовичах, Старих Кошарах, Турійську, Заболотті і Засмиках⁷²⁸.

Важливою подією, яка сприяла поширенню легкої атлетики на Волині, були загальнопольські змагання, проведені з нагоди відкриття Спортивного стадіону ім. маршалка Юзефа Пілсудського у Луцьку 23–25 вересня 1933 р.⁷²⁹ Крім волинських легкоатлетів, в них брали участь спортсмени з різних осередків, утім з Білостоку, Верхньої Сілезії, Львова, Варшави і Вільнюса. Несподіваною у змаганнях була перемога спринтера з Волині на дистанції 100 м Бушинського (СК Кременець) з результатом 11 с (рекорд Волинського окружного союзу легкої атлетики). В інших видах змагань переможцями стали: у бігу на дистанції 400 м – Жилінський (ЗВП «Вогнище» Вільнюс) – 53,8 с; у бігу на дистанції 1500 м – Кухарський («Ягелонія» Білосток) – 4 хв 16,8 с; у штовханні ядра – Каняк (ГТ «Сокіл-Матір» Львів); у метанні диска – Козловський («Ягелонія» Білосток) – 43,16 м; у метанні списа – Локайський (Центральний інститут фізичного виховання у Варшаві) – 57,38 м; у стрибках у довжину – Гурняк (СК Чорні Львів); у стрибках у висоту – Плавчик (Академічний спортивний союз у Варшаві) – 1,80 м; у стрибках із жердиною – Клюк (Центральний інститут фізичного виховання у Варшаві) – 3,60 м; у бігу на дистанції 5000 м – Гартлік (Стадіон «Королівська Гута») – 15 хв 58 с; в естафетному забігу (біг на дистанції 800 м, 400 м, 200 м і 100 м) – Стадіон «Королівська Гута»⁷³⁰. Серед інших волинських легкоатлетів високі результати виявив Кабзінський, який зайняв III місце в стрибках із жердиною (3,30 м). У командному заліку перемогу здобули легкоатлети Академічного спортивного союзу у Варшаві (12 очок), випередивши Львівський СК «Чорні» (11 о.), ЗВП «Вогнище» Вільнюс (10 очок), СК Стадіон «Королівська Гута» і «Ягелонія» Білосток (по 9 очок), Центральний інститут фізичного виховання у Варшаві – 6 очок, Львівський СК «Погонь» (4 очки), ГТ «Сокіл-Матір» Львів, СК Кременець і ЕСК «Дрор» Львів (по 3 очки), Клуб ФВіВП Ковель і ПСК Луцьк (по 1 очку)⁷³¹.

Легкоатлети Волинського окружного союзу брали участь у Чемпіонаті Польщі з легкої атлетики. Під час цих змагань, проведених у 1938 р., спортсмени СК «Стрілець» Стрілецького союзу в Луцьку у командному заліку здо-

⁷²⁸ Там само, с. 3.

⁷²⁹ *Pokłosie otwarcia stadionu*, „Wołyń” 1933, nr 41, s. 6.

⁷³⁰ „Wołyń” 1933, nr 40, s. 4–6.

⁷³¹ Там само.

були 1 очко⁷³². В останніх змаганнях цього рангу перед Другою світовою війною, які відбулися 8–9 липня 1939 р. у Познані, взяли участь інші представники Волинського воєводства – ПСК Луцьк⁷³³.

У сфері легкої атлетики великої популярності набув біг по пересіченій місцевості. З нагоди Дня Незалежності Волинський окружний штаб Стрілецького союзу організував у 1930 р. у Луцьку змагання з особистого та командного кросу (дистанція понад 3 км), в яких брали участь команди стрільців та ВСК 24 ПП, Державної поліції (ПСК) і Волинського товариства велосипедистів і мотоциклістів⁷³⁴. Особистий залік виграв Боровецький (ПСК Луцьк), II місце зайняв Желіховський (Стрілецький союз у Ковелі), III – Соболевський (Стрілецький союз у Луцьку). У командному заліку переміг Стрілецький союз, Луцьке відділення (Карпович, Невяровський, Соболевський), випередивши ПСК Луцьк, ВСК 24 ПП, Стрілецький союз у Ковелі, Стрілецький союз Луцьк II, ВСК 24 ПП II, Стрілецький союз у Здолбунові і Стрілецький союз у Дубні. На змаганнях був присутній командант Волинського округу Стрілецького союзу пор. Зарембський⁷³⁵.

17 квітня 1932 р. відбувся крос на нагороду редакції «Волинська земля»⁷³⁶. Серед 24 учасників забігу була 6-особова група легкоатлетів з Кременця, які виявилися серйозними суперниками. Переміг легкоатлет ПСК Луцьк Боровіцький, випередивши представників СК з Кременця. Друге місце виборов Красуський (Кременецький ліцей), III – Сапожников (СК Кременець), IV – Петрушевський («Стрілець» Кременець), V – Войцеховський (Кременецький СК), VI – Дубровінський (Кременецький СК).

У забігу на дистанції 9 км, який відбувся у Кременці, 5 травня 1932 р. взяли участь команди 12 Полку подільських уланів і ВП Об'єднання сільської молоді⁷³⁷. Тривали змагання за перехідну нагороду ПК ФВіВП у Кременці. Перемогла команда 12 Полку подільських уланів. У 1933 р. в цьому місті учетверте (захід проводився щорічно) відбувся крос у боротьбі за місце чемпіона Кременця на дистанції 3600 м⁷³⁸. Переміг Бандровський (Кременецький СК) з результатом 11 хв 10 с, II місце посів Скоробогацький (Духовна православна семінарія), III – Бобошко (Вчительська семінарія). Бандровському вручили перехідну нагороду Кременецького СК.

⁷³² T. Jurek, S. Zaborniak, *Lekkoatletyka w Wielkopolsce w latach 1884–1939*, Poznań 2012, s. 109–111.

⁷³³ Там само, с. 113.

⁷³⁴ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 52, s. 6.

⁷³⁵ Там само.

⁷³⁶ „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 17, s. 2–3.

⁷³⁷ „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 5, s. 28.

⁷³⁸ „Wołyń” 1933, nr 20, s. 12.

Легкоатлет з СК «Стрілець Янова Долина Вежбицький у 1937 р. зайняв II місце у марафоні⁷³⁹. Організовано забіг на дистанції 54 км, з Янрової Долини до Рівного. Календар спортивних заходів на 1938 р. містив запланований Національний марафон для чоловіків, який мав відбутися 10 квітня в Луцьку.

12 жовтня 1930 р. був проведений Чемпіонат Волинського регіону з бігу на довгі дистанції⁷⁴⁰. У змаганнях взяв участь 21 учасник з таких клубів і товариств: ПСК (Кременець і Луцьк), ВСК 24 ПП Луцьк, Стрілецький союз (Ковель і Луцьк). Організатором марафону став ПСК Луцьк. Чемпіоном Волині обрано спортсмена Стрілецького союзу з Ковеля Владислава Желіховського, який переміг Мечислава Соболевського (Стрілецький союз Луцьк) і Б. Поліковського (ВСК 24 ПП)⁷⁴¹. Організаторами заходу були: кап. Сосінський і секретар Волинського окружного союзу легкої атлетики Венгжин.

На чемпіонаті Волині з бігу на довгі дистанції у квітні 1939 р. перемогу здобув Цибульський (ВП Лісників), який випередив Колбу (ПСК Луцьк) і Гербача (ВСК Луцьк)⁷⁴². У змаганнях брало участь 40 учасників.

Волиняни досягали успіху в марафонах на загальнодержавному рівні. Волинський окружний союз легкої атлетики був організатором Чемпіонату Польщі з марафонного бігу. Змагання проводились у Луцьку 24 квітня 1932 р.⁷⁴³. Як зазначали Т. Юрек і С. Заборняк:

На старті забігу на дистанції 8000 м стало 48 учасників з таких спортивних клубів: Стадіон «Королівська Гута», «Стрілець» Люблін, «Геср» Лодзь, «Варта» Познань, «Орел» Варшава, військові клуби з Ковеля, Луцька, Рівного і Володимира, а також представники волинських організацій «Стрілець», ВП, Поліційних спортивних клубів і представники ССК «Гасмоня»⁷⁴⁴.

Варто звернути увагу на численність волинських легкоатлетів (представників СК «Стрілець», ВП, поліційних клубів, СК «Гасмоня», ВСК з Ковеля, Луцька, Рівного, Володимира). У змаганнях фінішувало 36 учасників. Звання чемпіона Польщі здобув Максиміліан Гартлік (СК Стадіон «Королівська Гута»). Серед волинських легкоатлетів найвище, VII місце виборів Євдокімов (СК «Стрілець» Ковель). Змагання викликали значне зацікавлення глядачів.

⁷³⁹ E. Małolepszy, *Wychowanie fizyczne i sport na wsi w świetle czasopisma „Raz, Dwa, Trzy”*..., s. 35.

⁷⁴⁰ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 42, s. 4.

⁷⁴¹ Наступні місця зайняли: Юзеф Вонсік (Стрілецький союз Луцьк), Владислав Палюх (Стрілецький союз Луцьк), Юзеф Димитрій (ПСК Луцьк), Антоній Плуценник (Стрілецький союз Луцьк), Владислав Радванський (ВСК 24 ПП), Юзеф Мошинський (ВСК 24 ПП), Генрик Франк (Стрілецький союз Луцьк).

⁷⁴² „Wołyń” 1939, nr 17, s. 5.

⁷⁴³ „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 18, s. 4; T. Jurek, S. Zaborniak, dz. cyt., s. 88–89.

⁷⁴⁴ T. Jurek, S. Zaborniak, dz. cyt., s. 88–89.

Черговий Чемпіонат Польщі з марафонського бігу, організований Волинським окружним союзом легкої атлетики, відбувся 10 квітня 1938 р. в Луцьку, із дистанцією 10 000 м⁷⁴⁵. Чемпіоном Польщі став Юзеф Ної (СК «Сирена» Варшава) – 33 хв, 51,2 с; титул віце-чемпіона отримав Юзеф Фліс («Стрілець» Люблін), III місце зайняв Казімеж Фіалка («Краковія»). Найкращий бігун Волині Генрик Цибульський («Стрілець» Луцьк) – посів VI місце з результатом 35 хв 9,2 с.

Члени Стрілецького союзу Волинського підокругу зайняли місце переможця в командному заліку під час Національного марафону, який відбувся в Варшаві 3 травня 1933 р.⁷⁴⁶. Особистий високий результат (VIII місце) виборов Генрик Цибульський (відділення Стрілецького союзу в Пшебражі).

Легка атлетика була дуже популярним видом спорту на Волині. Її розвиток в основному припав на 30-і рр. XX ст. На жаль, легкоатлети Волинського воєводства не досягнули значніших спортивних успіхів на загальнодержавному рівні.

4.3.2. Спортивні ігри (футбол, волейбол, великий теніс, малий теніс)

ФУТБОЛ

Одним із найпопулярніших видів спорту у Волинському воєводстві був футбол. У рік утворення Волинського воєводства (1921 р., у складі II Речі Посполитої) футбольні клуби проводили товариські змагання. В одному з вересневих номерів «Спортивного огляду» за 1921 рік була вміщена інформація про перемогу команди ВСК Люблін у двоматчі з командою ЄСК «Маккабі» Рівне⁷⁴⁷. 15 жовтня 1921 року в Рівному відбулися футбольні матчі між місцевими командами. Команда ВСК 13-го ПЛА зіграв внічию з командою ГТ «Сокіл» (1:1), а «Кресовець» переміг ЄСК «Маккабі» (4:1). У складі «Кресовця» виділявся Шевчик, колишній гравець краківської «Вісли». Через тиждень (22–23 жовтня 1921 р.) гравці «Кресовця» зіграли ще два матчі. У першому матчі вони зіграли внічию з ЄСК «Маккабі» (1:1), а наступного дня перемогли команду українського «Сокола» (2:0)⁷⁴⁸.

Футбольні матчі зіграли представники військових частин, які дислокувалися в Луцьку. У червні та липні 1921 року відбулися змагання між ко-

⁷⁴⁵ „Wołyń” 1938, nr 16, s. 2.

⁷⁴⁶ „Wołyń” 1933, nr 20, s. 12.

⁷⁴⁷ „Przegląd Sportowy” 1921, nr 18, s. 10.

⁷⁴⁸ Гімнастичне товариство «Сокіл», починаючи з другої половини XIX ст., вело активну діяльність у слов'янському середовищі. В Україні така діяльність припала на організацію «Сокіл».

мандами 6-ї Військово-авіаційної ескадрильї, 2-го Залізничного батальйону та Епідемічного шпиталю⁷⁴⁹.

У 1922–1927 рр. футбольні клуби Волині брали участь у розіграшах Люблінського окружного футбольного союзу⁷⁵⁰. У спортивному сезоні 1922 р. в іграх класу А від Волині брали участь: ВСК «Галерчик» Рівне та ЄСК «Маккабі» Рівне; у змаганнях класу В: ВСК Дубно, ВСК Ковель, ВСК Луцьк і ВСК Володимир⁷⁵¹. Перша участь клубів з Волинського вєсводства принесла певний успіх, адже гравці ВСК «Галерчик» Рівне посіли друге місце у змаганнях класу А Люблінського окружного футбольного союзу (табл. 11).

Таблиця 11. Турнірна таблиця розіграшів класу А Люблінського окружного футбольного союзу в сезоні 1922 р.

Місце	Назва клубу	Кількість зіграних матчів	Кількість очок	Забиті голи
1.	ВСК Люблін	6	10	24:2
2.	ВСК «Галерчик» Рівне	6	10	22:7
3.	ВСК Хелм	6	4	11:19
4.	ЄСК «Маккабі» Рівне	6	0	1:30

Джерело: „Przegląd Sportowy” 1922, nr 51, s. 31.

Ще більше емоцій викликав наступний спортивний сезон (1923 р.). Жодна з волинських команд не дійшла до фіналу сезону в класі А Люблінського окружного футбольного союзу. Футболісти ЄСК «Маккабі» Рівне не брали участі в розіграшах, натомість футбольна команда «Галерчик» Рівне вибула зі змагання⁷⁵². Рішенням Відділу ігор і дисципліни Люблінського окружного футбольного союзу на засіданні 25 серпня 1923 року було доповнено склад змагань класу А. У цьому турнірі (запланованому на 1924 рік) взяли участь такі команди: ВСК Люблін, ВСК Хелм, ВСК «Кре-

⁷⁴⁹ „Przegląd Sportowy” 1921, nr 11, s. 11.

⁷⁵⁰ J. Goksiński, *Klubowa historia polskiej piłki nożnej do 1939 r.*, t. 1: *Regiony – branże – frekwencja*, PZL Softena, Warszawa 2012, s. 375–379.

⁷⁵¹ „Przegląd Sportowy” 1922, nr 10, s. 3.

⁷⁵² „Przegląd Sportowy” 1923, nr 37, s. 2; S. Hrudniak, *Rok 1923: awans WKS Kowel do klasy A*, „Monitor Wołyński” 2017, nr 12, s. 13. Як дізнаємося з повідомлення Відділу ігор і дисципліни Люблінського окружного футбольного союзу, виданого 25 серпня 1923 р., «У відповідності з параграфом 19 [...] на 1923 рік ВСК «Галерчик» Рівне переноситься до класу В з огляду на те, що не брав участі у фінальній боротьбі за звання чемпіона». На думку Сергія Грудняка, Люблінська футбольна федерація не визнала перемоги ВСК «Галерчик» Рівне у матчі через факт проведення зустрічей суддею, який не був визнаний федерацією.

си» Брест-на-Бузі, СК «Люблінянка», ВСК Ковель, ВСК «Замость»⁷⁵³. Варто зауважити, що на досить високому рівні були проведені змагання класу В Люблінського окружного футбольного союзу в 1923 році (табл. 12). Завдяки II місцю у турнірній таблиці футболісти ВСК Ковель у наступному сезоні перейшли до класу А. У 1922–1923 рр. найкращою командою Люблінського окружного футбольного союзу був ВСК Люблін, а в наступному, 1924 році – СК «Люблінянка»⁷⁵⁴. Команди ВСК Люблін і СК «Люблінянка» брали участь у міжокружних турнірах за звання чемпіона Польщі.

Таблиця 12. Турнірна таблиця розіграшів класу В Люблінського окружного футбольного союзу в сезоні 1923 р.

Місце	Назва клубу	Кількість зіграних матчів	Кількість очок	Забиті голи
1.	СК «Люблінянка»	10	18	40:11
2.	ВСК Ковель	10	17	47:13
3.	ВСК Замость	10	12	33:17
4.	ВСК Луцьк	10	7	21:28
5.	ВСК Володимир	10	6	20:35
6.	ЄСК «Маккабі» Рівне	10	0	2:59

Джерело: „Przegląd Sportowy” 1923, nr 37, s. 2.

У наступний період (1928–1930 рр.) клуби Волинського воєводства брали участь у розіграшах Львівського окружного футбольного союзу від Волинського футбольного підокругу. У змаганнях у 1928 році в класі А змагалися футболісти ВСК Рівне, ГТ «Сокіл» Рівне, ВСК Ковель, ЄСК «Гасмоня» Рівне. У класі В брали участь резервні команди клубів, що грали у класі А, а в класі С змагалися команди Товариства любителів тварин з Рівного, Дубна, Сарн і Острога.

У розіграшах класу А Волинського футбольного підокругу в сезоні 1930 р. брали участь такі команди: ГТ «Сокіл» Рівне, ВСК Дубно, ВСК Ковель, ВСК Рівне, ЄСК «Гасмоня» Ковель, ЄСК «Гасмоня» Рівне, а в турнірі класу В брали участь резервні клубні команди класу А⁷⁵⁵.

У 20-і рр. і в другій половині 30-х рр. XX ст. Найкращими командами Волинського воєводства вважались: ВСК «Галерчик» Рівне, ЄСК «Гасмоня» Рівне, ЄСК «Гасмоня» Ковель, «Маккабі» Рівне, ВСК

⁷⁵³ „Przegląd Sportowy” 1923, nr 37, s. 2.

⁷⁵⁴ „Rocznik Polskiego Związku Piłki Nożnej”. *Pięciolecie Polskiego Związku Piłki Nożnej (1919–1924)*, Kraków 1925, s. 40–44.

⁷⁵⁵ „Przegląd Sportowy” 1930, nr 66, s. 5; „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 19, s. 8.

Ковель, «Сокіл» Рівне, «Сокіл» Ковель, ВСК Дубно, ПСК Луцьк, Волинський СК «Погонь» Рівне⁷⁵⁶.

Високий спортивний рівень виявила футбольна секція ГТ «Сокіл» у Рівному, яка мала значні здобутки на локальному та регіональному рівнях. У 1924 році футбольна команда провела 33 матчі, з яких виграла 28. Керував футбольною командою в той час Матлак. У перші роки діяльності футболісти «Сокола» проводили матчі на своєму полі, біля палацу Любомирських. У товариських матчах у липні 1924 року в Рівному соколи двічі перемогли футболістів «Спарти» з Вільнюса (1:0; 4:0)⁷⁵⁷. Того ж року відбувся матч між командами Рівного та Любліна. У складі команди Рівного виступили футболісти клубних команд ВСК «Галерчик», ЄКС «Гасмонея» та ГТ «Сокіл». Рівненська команда здобула перемогу (4:2а голи забили гравці «Сокола» – Матлак і Юзеф Шевчик⁷⁵⁸. У товариському матчі збірна «Сокола» 2 серпня 1929 року зіграла внічию з «Україною» Львів (1:1)⁷⁵⁹.

У 1926 році футболісти «Сокола» дебютували у лігових змаганнях класу В (кресова група) Люблінського окружного футбольного союзу, зайнявши І місце. У вирішальному матчі прориву до класу А вони двічі перемогли чемпіона класу В (люблінської групи), команду «Леварту» Любартів (9:2, 8:1)⁷⁶⁰. За команду «Сокіл» Рівне виступали: Ян Пліскевич (воротар), Рахманінов, Євгеніуш Хшановський (захисники), Анатолій Прозоров, Леон Грондзький, Юзеф Поліковський, Гордій Філіпович (напівзахисники), Чеслав Мясковський, Міхальський, Юзеф Шевчик, Болеслав Бонк, Єжи Шаревич, Вальчик, Казур, Амбросевич (нападники). У естафетні роки футболісти «Сокола» брали участь у розіграшах класу А. У 1930 р. Ернест Фіала перестав виконувати функції капітана команди⁷⁶¹.

Найбільший успіх було досягнуто в 1930 р., коли було зайняте І місце у турнірі класу А і здобутий титул найкращої команди на Волині⁷⁶². Завдяки перемозі у розігрішці класу А Волинського підокругу футбольного союзу футболісти ГТ «Сокіл» брали участь у міжокружних турнірах за право увійти до загальнопольської ліги. ГТ «Сокіл» виявилось слабшим

⁷⁵⁶ J. Goksiński, *Klubowa historia polskiej piłki nożnej do 1939 r.*, t. 1: *Regiony...*, s. 377–384.

⁷⁵⁷ S. Hrudniak, *Rok 1924: WKS Kowel jednym z liderów klasy A*, „Monitor Wołyński” 2017, nr 13, s. 13.

⁷⁵⁸ S. Hrudniak, *Lata 1925–1926: pierwsze osiągnięcia Sokola*, „Monitor Wołyński” 2017, nr 14, s. 13. Юзеф Шевчик був колишнім гравцем «Вісли» з Кракова.

⁷⁵⁹ S. Hrudniak, *Rok 1929: skandaliczne wołyńskie mistrzostwa*, „Monitor Wołyński” 2017, nr 18, s. 13.

⁷⁶⁰ S. Hrudniak, *Lata 1925–1926: pierwsze osiągnięcia Sokola*, „Monitor Wołyński” 2017, nr 14, s. 13.

⁷⁶¹ Ернест Фіала бус чехом. Після 1930 р. він повернувся у Чехію.

⁷⁶² S. Hrudniak, *Rok 1930: najwyższy wzlot „Sokola”*, „Monitor Wołyński” 2017, nr 19, s. 13.

від команд «Лехія» Львів і ВСК «Унія» Люблін⁷⁶³. За інформацією редакції «Волинської землі»:

Чемпіон Волинського підокругу, «Сокіл» з Рівного у боротьбі з «Лехією» (Львів) і «Унією» (Люблін) програв усі матчі, не отримавши жодного очка. [...] «Сокіл» виявився командою дуже примітивною, без розуміння тактики і мінімальних технічних правил⁷⁶⁴.

Ця думка повністю передає рівень волинського футболу на загальноєвропейському тлі на рубежі 20-х і 30-х рр. ХХ ст. До команди ГТ «Сокіл» у Рівному належали: Томаш Барціковський, Кузьмін, Анатоль Білоусов, Е. Хшановський, А. Прозоров, Зигмунт Внуковський, Віталій Виноградов, Є. Шаревич, Ю. Поліковський, Г. Філіпович, Болеслав Валек, Ю. Шевчик і Мельників⁷⁶⁵. У змаганнях за прорив до державної ліги не брав участі Юзеф Шевчик. Перед змаганнями він отримав травму – під час одного з товариських матчів зламав ногу.

У наступному сезоні матчів класу А (розіграшах Волинського окружного футбольного союзу) гравці ГТ «Сокіл» Рівне посіли III місце⁷⁶⁶. Проте варто звернути увагу на те, що до основного складу увійшло 5 футболістів: з ВСК Рівне: А. Білоусов, А. Прозоров і Ю. Поліковський; з ПСК Рівне: Кузьмін (воротар) і Г. Філіпович. У сезоні 1932 р. команда ГТ «Сокіл» зайняла VI місце, випередивши у турнірній таблиці тільки ЄСК «Гасмонею» Ковель і ВСК Дубно⁷⁶⁷. У статті С. Грудняка так визначено гру і спортивний рівень футболістів «Сокола»:

Найрадісніша команда округу. Вигравали і програвали з гумором. Найкраща фізична підготовка. Працьовита команда, яка інколи має несподівані результати [...] Без постійної фінансової підтримки. Найкращим у команді й окрузі є лівий нападник Валек, також добрий захисник і воротар⁷⁶⁸.

Виявилося, що сезон 1932 р. став останнім у лізі на рівні змагань класу А Волинського ОФС. Місце команди «Сокіл» Рівне у змаганнях класу А зайняла команда Волинського СК «Погонь» Рівне⁷⁶⁹. Футбольна секція гнізда в Рівному припинила свою діяльність. Варто підкреслити, що члени ГТ «Сокіл» у Рівному були футбольними діячами. Зокрема, Юзеф Шевчик обіймав посаду капітана Волинського ОФС, а інженер Вітольд Горович

⁷⁶³ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 43, s. 8.

⁷⁶⁴ Там само.

⁷⁶⁵ S. Hrudniak, *Rok 1930: najwyższy wzlot „Sokoła”*, „Monitor Wołyński” 2017, nr 19, s. 13.

⁷⁶⁶ S. Hrudniak, *Rok 1931: utworzono Wołyński Okręgowy Związek Piłki Nożnej*, „Monitor Wołyński” 2017, nr 20, s. 13.

⁷⁶⁷ S. Hrudniak, *Rok 1932: rówieńska Hasmonea znowu mistrzem*, „Monitor Wołyński” 2017, nr 21, s. 13.

⁷⁶⁸ Там само.

⁷⁶⁹ S. Hrudniak, *Rok 1933: ostatni sukces rówieńskiej Hasmonei*, „Monitor Wołyński” 2017, nr 22, s. 13.

був головою Волинського автономного футбольного підокругу. В одній із груп розіграшів класу В Волинського окружного футбольного союзу в 1931 р. виступали такі команди: «Гакоах» Дубно, СК Кременець, «Кадімах» Рівне, ПСК Рівне, ГТ «Сокіл» Дубно⁷⁷⁰. Віце-чемпіоном цієї групи класу В стала футбольна команда Кременецького СК. У розіграшах класу А Волинського ОФС у 1933 р. перемогла команда ЄСК «Гасмонея» Рівне, II місце здобули футболісти ВСК Рівне, а III – команда ВСК Луцьк⁷⁷¹. Рівненська команда «Гасмонея» кваліфікувалася до матчів плей-оф за вихід у державну лігу. Її суперниками були: чемпіон Львівського округу і чемпіон Люблінського округу («Стрілець» Седльце). На цьому етапі змагань футболісти «Гасмонеї» показали хороші результати, зокрема в Седльцях здобули перемогу над командою «Стрілець» (3:2)⁷⁷².

Один з основних клубів класу А Волинського окружного футбольного союзу, Кременецький СК, розігрував матчі на стадіоні ФВіВП у Кременці, зокрема в червні 1935 р. він переміг команди ВСК Рівне (4:0) і ПСК Луцьк (4:2)⁷⁷³. Гравці СК Кременець у сезоні 1936/1937 рр. в іграх окружної ліги зайняли II місце⁷⁷⁴. Після осіннього раунду 1937/1938 рр. цей клуб також утримувався на II місці у турнірній таблиці⁷⁷⁵. Попри це, редакція «Життя Кременця» підмітила слабкі місця і недоліки у діяльності футбольного клубу:

[...] з більшим зацікавленням у суспільстві. [...] Грошові внески сотень членів стали б матеріальним забезпеченням [...], постійною матеріальною підтримкою, забезпечення клубу спорядженням приваблювало б більшу кількість молоді, яка справді б мала можливості для тренувань⁷⁷⁶.

Також проводилися змагання за Кубок Волинського воєводи. 31 липня 1938 року відбулися півфінальні матчі, у яких команда Ковеля перемогла команду «Стрілець» Янова Долина, а команда Дубна перемогла Дедеркалі⁷⁷⁷. В окружній лізі (Волинського окружного футбольного союзу), у сезоні 1938/1939 рр. брали участь 8 команд: ПСК Луцьк, ВСК Луцьк, «Гасмонея» Рівне, Волинський СК «Погонь» Рівне, «Стрілець» Янова Долина, ВСК Дубно, «Стрілець» Ковель. Чемпіоном округу у сезоні 1938/1939 стала команда ПСК Луцьк⁷⁷⁸.

⁷⁷⁰ S. Pomykański, *Krzemieński Klub Sportowy*, „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 1, s. 25–27.

⁷⁷¹ „Wołyń” 1933, nr 30, s. 8; 1933, nr 31, s. 7.

⁷⁷² Голи забили такі гравці «Гасмонеї»: Савіцький – 2 і Штейндель.

⁷⁷³ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 6, s. 315.

⁷⁷⁴ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 20, s. 401–402.

⁷⁷⁵ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 21, s. 446–447.

⁷⁷⁶ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 20, s. 401.

⁷⁷⁷ E. Małolepszy, *Sport na kresach II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Start. Wiadomości Sportowe”*..., s. 95.

⁷⁷⁸ „Wołyń” 1939, nr 26, s. 6.

У змаганнях класу В і С Волинського ОФС брали участь українські команди, зокрема УСК «Горинь» Рівне та УСК «Гарт» Здолбунів. У змаганнях класу С Волинського ОФС у 1938 році перемогла команда УСК «Горинь» Рівне⁷⁷⁹. У вирішальному матчі (серпень 1938 року) футболісти «Горині» перемогли команду СК «Стрілець» Дубно (4:2). Тим самим команда УСК «Горинь» Рівне вийшла у змагання класу В.

Футболісти СК «Стрілець» Янова Долина після перемоги в окружній лізі в 1937 р. брали участь у змаганнях за вихід у державну лігу⁷⁸⁰. У групі плей-оф гравці команди «Стрілець» Янова Долина боролися за першість із такими командами: «Унія» Люблін, «Ресовія» Ряшів і «Ревера» Станіславів. За добрими результатами матчів «Стрілець» зайняв III місце, будучи господарем змагань: з СК «Ревера» Станіславів (3:1), з «Унією» Люблін (0:0), з «Ресовією» Ряшів (2:1). У першому матчі в Ряшеві команда «Стрілець» програла команді «Ресовія» (1:2)⁷⁸¹.

У розіграшах плей-оф за вихід до загальнодержавної ліги у сезоні 1937/1938 рр. чемпіон Волинського округу ПСК Луцьк змагався у четвертій групі з ВСК Гродно, СК «Погонь» Брест-на-Бугі і «Маккабі» Вільнюс⁷⁸². Перший раунд плей-оф на міжокружному рівні приніс перемогу команді ПСК Луцьк⁷⁸³. Футболісти ПСК на фінальному етапі розіграшів змагалися з такими командами: «Гарбарня» Краків, «Юніон-Турінг» Лодзь і «Сілезія» Свентохловице⁷⁸⁴. Команда з Луцька виборола 1 очко і зайняла останнє місце. До загальнопольської ліги потрапили команди «Гарбарня» Краків і «Юніон-Турінг» Лодзь. В одному з матчів, зіграних на Стадіоні ім. маршала Юзефа Пілсудського в Луцьку, футболісти ПСК Луцьк програли команді «Гарбарня» Краків (3:5)⁷⁸⁵. В останньому матчі, зіграному на власному стадіоні, ПСК Луцьк приймав гравців футбольного клубу «Юніон-Турінг» Лодзь⁷⁸⁶. Команди зіграли внічию (3:3). Варто зазначити, що футболісти з Луцька спочатку вигравали 3:1. На фінальні змагання в Луцьку на матчі ПСК приходило від 2000 до 3000 уболівальників. Ця система розіграшів плей-оф реалізовувалась і в наступному, 1939 році. У мат-

⁷⁷⁹ „Wołyń” 1938, nr 33, s. 6.

⁷⁸⁰ E. Małolepszy, *Wychowanie fizyczne i sport na wsi w świetle czasopisma „Raz, Dwa, Trzy”*..., s. 35.

⁷⁸¹ S. Zaborniak, *Zarys dziejów Klubu Sportowego „Resovia” (1905–1944)*, Rzeszów 2004, s. 91, 141.

⁷⁸² E. Małolepszy, *Sport na kresach II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Start. Wiadomości Sportowe”*..., s. 94.

⁷⁸³ E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, *Wychowanie fizyczne i sport na Kresach Północno-Wschodnich II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Raz, Dwa, Trzy” (1931–1939)*, [w:] P. Król (red.), *Studia i szkice w zakresie polskiej i zagranicznej teorii oraz historii kultury fizycznej*, Rzeszów 2012, s. 506.

⁷⁸⁴ J. Goksiński, dz. cyt., s. 386–387.

⁷⁸⁵ „Wołyń” 1938, nr 41, s. 2.

⁷⁸⁶ „Wołyń” 1938, nr 43, s. 6.

чах плей-оф за вихід у загальнопольську лігу брали участь чемпіони Люблінського (ВСК «Унія» Люблін), Львівського («Юнак» Дрогобич), Станіславівського (СК «Стрілець» Гірка-Станіславів) і Волинського (ПСК Луцьк) округів⁷⁸⁷.

Футболісти Волині брали участь у змаганнях за Кубок Президента. У сезоні 1939 року команда Волині у першому раунді зустрілася зі збірною Варшави. Матч відбувся на початку травня 1939 року. До складу збірної Волині у боротьбі з Варшавою були включені, серед інших, такі футболісти: Козлік, Мільчановський, Загор і Жила («Стрілець» Янова Долина), Чижевський (ВСК Луцьк), Морцінек, Валек II (Волинський СК «Погонь» Рівне), Аспіс («Гасмонья» Рівне), Косян, Ведеменко (ПСК Луцьк), Гайдук, Шалек (ВСК Дубно). На стадіоні в Луцьку, де зібралося понад 2 тисячі вболівальників, збірна Волині програла Варшаві з рахунком 1:5⁷⁸⁸.

Найбільших спортивних успіхів футболісти Волині досягнули у категорії юніорів. У змаганнях за чемпіонат Польщі серед юніорів у 1938 році, на спортивному стадіоні у Рівному (7 серпня 1938 року) команда Волинського СК «Погонь» Рівне перемогла ВСК «Унія» Люблін і пройшла до фіналу змагань⁷⁸⁹. Матч був дуже запеклим. Яка команда переможе, визначалося зв'язками пенальті. У фінальних змаганнях команда з Рівного повинна була зіграти проти «Вісли» з Кракова. Матч мав відбутися у Варшаві. Футболісти «Вісли» перемогли у змаганнях за вихід у фінал команду зв'язківців (PWATT) із Варшави.

Молоді футболісти ВСК Луцьк потрапили до фіналу чемпіонату Польщі серед юніорів у 1939 році⁷⁹⁰. У чвертьфіналі змагань гравці ВСК Луцьк перемогли ВСК «Шмігли» Вільнюс (2:0, у Вільнюсі), а у півфіналі перемогли команду СК «Стрілець» Гірка-Станіславів (2:1). У фіналі змагань ВСК Луцьк мав зіграти з переможцем другого півфіналу «ЩП» Познань (СК Закладів Іполіта Цибульського) – «Вісла» Краків. Матчі півфіналу та фіналу не відбулися через початок Другої світової війни.

Футбольні команди Волині брали участь у змаганнях за чемпіонство Польської армії. У 1925 році чемпіоном Окружного Корпусу № 2 став колектив ВСК 50 ПП Ковель (50-й Піхотний полк кресових стрільців)⁷⁹¹. Військові з Ковеля на наступному етапі змагань поступилися команді ВСК 28 ПП Лодзь (0:5). У 1929 році футболісти ВСК 50 ПП Ковель провели

⁷⁸⁷ „Wołyń” 1939, nr 26, s. 6.

⁷⁸⁸ „Wołyń” 1939, nr 19, s. 5; E. Małolepszy, *Sport na kresach II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Start. Wiadomości Sportowe”...*, s. 95.

⁷⁸⁹ „Wołyń” 1938, nr 33, s. 6. Уперше в історії футболу на Волині футболісти потрапили до фіналу Чемпіонату Польщі.

⁷⁹⁰ J. Owsiński, *Nieznane początki mistrzostw Polski juniorów 1936–1939*.

⁷⁹¹ „Przegląd Sportowy” 1925, nr 34, s. 16.

товариські матчі з представництвом ВП Ковель (3:2) та ЄСК «Гасмонея» Ковель (5:1)⁷⁹².

З ініціативи Миського комітету ФВіВП у Луцьку з 1931 року проводилися змагання за Кубок МК ФВіВП та чемпіонство Луцька у футболі⁷⁹³. У 1931 році перемогли футболісти ВСК Луцьк, а в 1932 році – ПСК Луцьк. У наступному, 1933 році у змаганнях брали участь 3 клуби класу А Волинського ОФС: «Гасмонея» Луцьк, ПСК Луцьк та ВСК Луцьк. Ці змагання викликали значне зацікавлення вболівальників, зокрема футбольний матч, який відбувся 19 серпня 1933 року між ПСК Луцьк та «Гасмонеєю» Луцьк (3:1), дивилося майже 1000 осіб⁷⁹⁴.

Змагання з футболу за чемпіонство міста та округу відбувалися в інших частинах Волинського воєводства. З ініціативи ПК ФВіВП у Костополі в 1930 році відбувся турнір з футболу за чемпіонство міста Костополя⁷⁹⁵. У змаганнях взяли участь 3 місцеві команди: ПГТ «Чорні», ЄСК «Трумпельдорія» та «Запорожець». У першому матчі (26 жовтня 1930 року) «Трумпельдорія» перемогла «Запорожця» (5:1). 1 листопада 1930 року на стадіоні ФВіВП у Костополі відбувся матч між командами ПГТ «Чорні» та ЄСК «Трумпельдорія»⁷⁹⁶. Перемогу здобула команда «Чорних» (5:2). Таким чином «Чорні» стали чемпіонами Костополя. Нагороду старости Костополя – М. Галусинського (Кубок ПК ФВіВП) вручили капітанові Надобнікові (президентові команди ПГТ «Чорні» Костопіль). Наступного року (1931) організатори планували провести змагання для всіх футбольних команд у Костопільському повіті.

Футболісти Волині проводили товариські матчі. Деякі з них відбувалися з командами з-поза Волинського воєводства. Так, 12–13 серпня 1922 року у Рівному відбулися два товариських матчі між збірною міста Рівне та футболістами «Варшав'янки»⁷⁹⁷. Команду Рівного представляли найкращі футболісти ВСК «Галерчик», ГТ «Сокіл» та ЄСК «Маккабі». Кращою командою виявилася «Варшав'янка», яка перемогла двічі (4:2 і 2:0).

У травні 1929 року в декількох містах Польщі були проведені футбольні матчі з нагоди Дня зв'язківця Польського футбольного союзу, зо-

⁷⁹² „Przegląd Sportowy” 1929, nr 24, s. 5.

⁷⁹³ „Wołyń” 1933, nr 33, s. 9.

⁷⁹⁴ „Wołyń” 1933, nr 35, s. 8. Як повідомляла редакція «Волині», «Під час матчу [...] стався один неприємний випадок, який засвідчив відсутність спортивної культури керівництва [...] ЄСК «Гасмонея» Луцьк. Під час перерви [...] матчу член правління СК «Гасмонея» Луцьк Доносик, який був всього лиш глядачем, спустився з трибуни на поле і, підбігши до одного з гравців «Гасмонеї», ударив його в обличчя. [...] Цей вчинок заслуговує громадського осуду [...], вибрики такого типу не додали клубові слави».

⁷⁹⁵ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 52, s. 6.

⁷⁹⁶ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 48, s. 7.

⁷⁹⁷ „Przegląd Sportowy” 1922, nr 34, s. 13.

крема у Бельську, Любліні, Рівному, Тарнові, Торуні та Вільнюсі⁷⁹⁸. 12 травня 1929 року відбувся матч між збірною Рівного та ЄСК «Гасмонея» Львів. У матчі була зафіксована нічия з рахунком (3:3). Гру судив капітан Рожек, і на глядацьких трибунах було близько 1000 осіб.

На початку серпня 1933 року (5 і 6 серпня) у Рівному два футбольні матчі провели спортсмени Львівського спортивного клубу (ЛСК) «Лехія».⁷⁹⁹ У першому матчі футболісти «Лехії» перемогли ВСК Рівне (4:1), а у наступному – командою «Гасмонея» Рівне (5:3).

Змагання з футболу проводилися з нагоди Свята Фізкультури і Спорту. У Кременці в рамках цих святкувань у 1932 році команда СК Кременець перемогла футболістів ЄСК «Гасмонея» Кременець (4:1)⁸⁰⁰.

Футболісти Волині виступали у складі збірної Польщі єврейських клубів, яка готувалась до світової «Маккабіади», запланованої у Празі у 1933 році⁸⁰¹. Захисник луцької «Гасмонеї» Пінус забив 2 голи в контрольному матчі, зіграному в Лодзі поміж збірною Польщі «Маккабі» і командою Лодзького спортивного клубу. Крім Пінуса, в польській команді «Маккабі» грав Самсон (захисник СК «Гасмонея» Рівне). Ще один футболіст «Гасмонеї» Рівне, Сойфер, також мав бути включений до складу польського представництва «Маккабі».

Також футбольні змагання проводились за нестандартною формулою матчів, що тривають 90 хвилин. 17 липня 1937 року відбувся Блискавичний Футбольний Турнір у Кременці⁸⁰². Кожний матч тривав 20 хвилин, а змагання велися за системою «кожен з кожним». У турнірі взяли участь команди: Кременецький СК, ВСК Дедеркали, СК Смига та ЄСК «Гасмонея» Кременець. Переможцями турніру стали футболісти ВСК Дедеркали.

До найбільших успіхів у футболі на Волині у міжвоєнний період можна віднести досягнення юніорів на Чемпіонаті Польщі, який відбувся наприкінці 1930-х років. У середовищі старших гравців волиняни не досягли таких успіхів. Найчастіше чемпіони Волинського окружного футбольного союзу вибували на першому або другому турі змагань за вхід у загальнопольську лігу.

ВОЛЕЙБОЛ

У волейбольному турнірі, що відбувся у Кременці у липні 1937 року, змагалось п'ять команд: «Гарцери» Люблін, Кременецький СК, ВСК Де-

⁷⁹⁸ „Przegląd Sportowy” 1929, nr 24, s. 4.

⁷⁹⁹ „Wołyń” 1933, nr 33, s. 9.

⁸⁰⁰ L. Gronowski, *Święto Wychowania Fizycznego w Krzemieńcu*, „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 8–9, s. 45–47.

⁸⁰¹ „Wołyń” 1933, nr 35, s. 8.

⁸⁰² „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 14–17, s. 306–307.

деркали, СК Смига та ЄСК «Гасмонея» Кременець⁸⁰³. По дві перемоги здобули волейболісти СК Кременець і ВСК Дедеркали.

3 жовтня 1937 р. на спортивному майданчику Кременецького ліцею відбулися фінальні змагання пожежників Кременецького повіту⁸⁰⁴. У турнірі взяло участь 8 команд, які були відібрані попередньо з локальних змагань: Білозірка, Дедеркали, Катербург, Кременець, Лановець, Почаїв, Вишнівець і Вишгородок. Перемогли пожежники, що представляли Кременець, обігнавши Почаїв та Катербург.

Секція фізичного виховання і військової підготовки МК ФВіВП у Ковелі 20 березня 1939 р. провела волейбольні змагання серед шкільних команд і спортивних клубів⁸⁰⁵. У категорії шкільних команд, в якій брало участь 8 колективів, перемогли волейболісти Ковельської мірnodорожньої школи, випередивши Державну гімназію; у категорії клубів команда СК «Стрілець» перемогла Ковельський СК (2:0).

ТЕНІС

Теніс на траві набув значної популярності у Волинському воєводстві особливо в 30-і рр. XX ст. Змагання в основному мали локальний характер. У квітні 1933 року розпочала свою роботу тенісна секція у ВСК Луцьк. У секції було два тенісні корти⁸⁰⁶. Члени клубу платили за користування кортами: 6 злотих на місяць з однієї особи, 10 злотих – для подружжя. У вересні 1933 р. у Ковелі з нагоди відкриття тенісного корту відбувся показовий матч, в якому тенісисти «Гасмонеї» Армарник і Аврух перемогли пару з Гімназійного спортивного клубу – Стецького та Вільгата (5:7, 6:1, 6:3)⁸⁰⁷.

Ще одним центром розвитку тенісу був Кременець. У травні 1934 р. відбувся матч між командами Кременецького СК і ЄСК «Гасмонея» Кременець⁸⁰⁸. Перемогла команда Кременецького СК (4:1). Матч відбувся на тенісному корті у парку ліцею. У липні 1937 р. відбувся матч між СК Кременець та ВСК Дедеркали⁸⁰⁹. Перемогу здобула команда ВСК Дедеркали (4:3). У складі Кременецького СК виступали Бурий, Фухс і Помикальська, а у складі ВСК Дедеркали – Шульцова, Шульц і Запарт.

НАСТІЛЬНИЙ ТЕНІС

У травні 1929 року відбулися змагання з настільного тенісу в Рівному, у яких брали участь учні середніх шкіл (з 3 гімназій). У індивідуальних та командних змаганнях перемогли учні Державної гімназії. В індивідуаль-

⁸⁰³ Там само.

⁸⁰⁴ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 19, s. 370–371.

⁸⁰⁵ „Wołyń” 1938, nr 13, s. 8.

⁸⁰⁶ „Wołyń” 1933, nr 17, s. 4.

⁸⁰⁷ „Wołyń” 1933, nr 38, s. 8.

⁸⁰⁸ „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 5, s. 177.

⁸⁰⁹ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 14–17, s. 306.

ному конкурсі найкращим настільним тенісистом виявився Адамович, випередивши Цитріна і Цеглу (336 очок).

4.3.3. Стрілецький спорт (спортивна стрільба)

Регіональні стрілецькі змагання організації ВП були проведені в Рівному у листопаді 1929 р.⁸¹⁰. У них взяли участь представники повітів: Костопільського, Рівненського, Здолбунівського та міста Рівне. У командному заліку перемогу здобула команда, що представляла Здолбунів, випередивши команди з Рівного (місто), Костополя та Рівненського повіту. Найкращою в індивідуальному заліку стала Гермашевська, яка випередила Домбровську (обидві – Костопіль), а також Ядвігу Романову та Марію Романову (обидві – Здолбунів). У турнірі серед жінок змагалося десять стрільчинь. Лідером змагань стала поручник Г. Немець (45 очок). Змагання привернули досить велику аудиторію. Ще одні змагання зі стрільби (з бойової та стрілецької зброї) за участю представників воєводських повітів: Костопільського, Рівненського, Здолбунівського, відбулися 5 жовтня 1930 р.⁸¹¹. Були представлені учні шкіл, позашкільні військові команди, жіночі військові команди, резервісти та гарцери.

Були популярними і дуже часто організовувалися стрілецькі змагання місцевого характеру (в тому числі чемпіонати міста). У змаганнях на першість міста Рівного 1929 року змагалися жінки, чоловіки та школярі⁸¹². У змаганнях найкращими були: Майкова (дружина офіцера 44-ї прикордонної стрілецької дивізії), Ян Вишневський, Генрик Дмоховський (учень Державної гімназії).

У квітні 1933 року в Рівному відбулися змагання зі стрільби зі стрілецької зброї на першість міста Рівного, організовані правлінням Окружного стрілецького та лучного комітету⁸¹³. Правила змагань передбачали, що чемпіонський титул можна було здобути, якщо стрілець набрав мінімум 95 очок зі 100 можливих. У змаганнях взяли участь 137 осіб (без урахування тих, хто вже мав Стрілецьку відзнаку). Ніхто не став чемпіоном, але з тих, хто брав участь у змаганнях, аж 50 отримали Стрілецьку відзнаку⁸¹⁴.

Ще 22–23 квітня 1933 року відбулися змагання зі стрільби за участю стрільців з ВСК Луцьк, ПСК Луцьк і СК «Теміда»⁸¹⁵. В індивідуальному заліку перемогла Дзевуляк, випередивши поручника Дзевуляка і сержанта

⁸¹⁰ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 46, s. 9.

⁸¹¹ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 42, s. 4–5.

⁸¹² „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 22, s. 8.

⁸¹³ „Wołyń” 1933, nr 17, s. 6.

⁸¹⁴ Там само.

⁸¹⁵ „Wołyń” 1933, nr 20, s. 13.

Грудзінського. У командному заліку перші три місця посіли команди ВСК Луцьк, випередивши «Теміду» та ПСК Луцьк.

Луцький повітовий стрілецько-лучний комітет організував 16–17 червня 1933 року змагання зі стрільби з малокаліберної зброї на першість Луцького повіту⁸¹⁶. У змаганнях взяли участь представники 5 клубів (3 військових, 1 поліцейський, 1 представник тюремної охорони). У командному заліку перемогу здобула команда ПСК Луцьк, II місце посіли стрільці ВСК II Луцьк, III – «Теміда» Луцьк, IV – ВСК I Луцьк. В особистому заліку найкращим став Владислав Мажец (Стрілецький союз), випередивши Францішека Соберу (ВСК) та Цезарія Ковнацького (ВСК).

Змагання зі стрільби відбувалися також в інших містах Волині, наприклад, Союз офіцерів запасу у Кременці організував у 1933 році змагання зі стрільби з малокаліберної зброї⁸¹⁷. У змаганнях взяло участь п'ятдесят стрільців, які змагалися в чоловічих і жіночих категоріях. Серед жінок I місце посіла Жихалова, випередивши Залевську та Бочковську, а серед чоловіків переможцем став Беднарський, II місце посів Лізовський, а III – Вирожемський.

Змагання зі стрільби були організовані, зокрема, з нагоди Дня 3 травня. Під час стрілецьких змагань в Костополі (для загонів військової підготовки) у 1930 р. відзначилися: серед жінок – І. Ференцевич, А. Гурт і Г. Крайчевська, серед чоловіків – М. Бурчинський, С. Дулевич і Я. Зарчинський⁸¹⁸.

З ініціативи Стрілецького союзу в 1935 р. відбувся чемпіонат Кременецького повіту зі стрільби⁸¹⁹. У змаганнях серед жінок перемогу здобула Ольга Шубяковська, яка випередила Галину Бушову та Галину Краєвську. Серед чоловіків найкращим став Ян Молчок, II місце посів Мойсей Скакальський (обидва ПВП), а III – Броніслав Кнасіньський (ПСК Кременець)⁸²⁰. Варто зазначити, що повітовим змаганням передували відбіркові змагання у спортивних клубах та товариствах. Змагання за першість Кременецького повіту зі стрільби проводилися і в наступні роки. У 1936 році в них взяло участь 42 особи⁸²¹. Змагання проходили у командному заліку та індивідуальних змаганнях. У жіночих змаганнях перемогу здобула Вележинська та команда Стрілецького союзу у складі: Вележинська, Бушова, Краєвська; у чоловічих змаганнях I місце посіли сержант Чапінський та КОП Дедеркали. Змагання проводилися серед дівчат та хлопців. Серед дівчат перше місце посіла Ганна Слупчинська, серед хлопців – Едвард

⁸¹⁶ „Wołyń” 1933, nr 28, s. 6; 1933, nr 30, s. 7.

⁸¹⁷ „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 3, s. 143.

⁸¹⁸ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 19, s. 9.

⁸¹⁹ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 11, s. 492.

⁸²⁰ Там само.

⁸²¹ „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 11, s. 447.

Ковальський. Доходи від змагань зі стрільби були передані до Фонду національної оборони (110 злотих 50 гр.).

Для популяризації стрілецького спорту були організовані спортивні заходи. З ініціативи ПК ФВіВП у Костополі з 21 по 28 вересня 1930 р. був організований «Тиждень стрільби»⁸²². Змагання зі стрільби відбулися у чоловічій та жіночій категоріях. У жіночій категорії перемогу здобула Галина Матусевич (45 очок з 50 можливих), випередивши Ферендзевичівну (44 очка), Юлію Кавенцьку, Юзефу Гермашевську та Зофію Згожельську; у чоловічій категорії найкращим став капітан Г. Немець, випередивши Антонія Янковського.

У середині 1930-х рр. однією з найкращих спортсменок у стрільбі у Волинському воєводстві була Ірена Барановська (ПВП Луцьк)⁸²³. Люблінський округ ПВП нараховував 15 стрілецьких і лучних секцій, до яких входило 713 спортсменів; Стрілецьку відзнаку отримало 725 осіб, а Лучну відзнаку – 5.

4.3.4. Водні види спорту (каякінг, плавання, веслування)

КАЯКІНГ

Щонеділі у жовтні 1931 року в Ковелі, з ініціативи інженера Марцінковського, в приміщенні Шляхово-метричної школи відбувалися так звані «байдаркові зустрічі»⁸²⁴. Зустрічі були присвячені поширенню і популяризації водного спорту та створенню веслувального товариства в Ковелі.

З ініціативи Стрілецького союзу в Дубні у липні 1933 р. було створено веслувальну команду для участі у веслувальному поході «Через Польщу до моря»⁸²⁵. Водний клуб «Теміда» Луцьк складався з 48 членів, 10 спортсменів і мав 16 жорстких байдарок (станом на 1936 р.)⁸²⁶. 4 червня 1933 р. клуб мав організувати внутрішньоклубну регату з такою програмою: жіноча байдарка-двійка на 500 м; чоловіча байдарка-двійка на 1000 м; чоловіча байдарка-одиночка на 1000 м; чоловіча байдарка-двійка на 1000 м (без рульового)⁸²⁷.

Поблизу Кременця на річці Іква з ініціативи Морської та колоніальної ліги 15 серпня 1935 року відбулися змагання з водних видів спорту, до

⁸²² „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 42, s. 6–7.

⁸²³ T. Drozdek-Małołepsza, E. Małołepszy, *Rozwój wychowania fizycznego i sportu w działalności Poczтового Przysposobienia Wojskowego...*, s. 14–15.

⁸²⁴ „Ziemia Wołyńska” 1931, nr 44, s. 7.

⁸²⁵ „Wołyń” 1933, nr 29, s. 13.

⁸²⁶ AAN, Zbiór Zespołów Szczątkowych, sygn. 231, Roczne sprawozdanie z działalności Polskiego Związku Kajakowego za rok 1936, s. 34.

⁸²⁷ „Wołyń” 1933, nr 23, s. 9. Змагання були внесені в календар Польського байдаркового союзу на 1933 р.

програми яких входили перегони на байдарках-двійках⁸²⁸. Перемогу здобула команда у складі Сокульський – Войнаровський, II місце здобули Обезюк і Осовський, а III – Мільштайн і Двожець. У заліку регати Польського байдаркового союзу за 1937 рік ПКТ з Костополя посіло 42 місце⁸²⁹.

ПЛАВАННЯ

Плавання у Волинському воєводстві стало більш популярним у 1930-х роках. Однак змагання з плавання проводилися вже у 20-х роках ХХ ст. Найчастіше представники цього виду спорту з Волинського воєводства брали участь у місцевих змаганнях.

У рамках «Осінніх регат ЛВТ» (Луцького веслувального товариства) 1 вересня 1929 р. відбулися змагання з плавання серед чоловіків на наступних дистанціях: 100 м, 500 м та 1000 м⁸³⁰. Найкращими в індивідуальних змаганнях були Ф. Костерва, В. Корчемний і Л. Горбасевич.

Традиція проведення змагань з плавання в рамках веслувальних регат продовжилася і в наступні роки. У вересні 1931 р. відбулися запливи на дистанціях 100 м та 1000 м⁸³¹. У змаганнях відзначилися В. Корчемний, Ларчик, Ширман та Анна Ніссан.

З ініціативи коменданта Окружного осередку ФВ у Луцьку, пор. Вацлава Дзевуляка 27–28 серпня 1932 р. відбулися змагання з плавання⁸³². Змагання зібрали досить велику кількість учасників (82). Змагання проводилися як у чоловічій, так і в жіночій категоріях. У змаганнях серед жінок на дистанції 5 км («проплисти навколо Луцька») перемогу здобула Ірена Запольська – Рожище (1 год 20 хв 45 с), випередивши Антоніну Ходаковську та Лілю Дзевуляк; у забігу на 400 м I місце посіла Аліна Надольська, а II – Гелена Себастьянович (ГТ «Сокіл»); у забігу на 100 м перемогла Ядвіга Качинська (1 хв 19,8 с), випередивши А. Надольську та Ірену Горновську. Переможцями у змаганнях серед чоловіків стали: на дистанції 5 км («заплив навколо Луцька») – Стефан Лісовський (водний клуб «Теміда») – 1 год 12 хв 45 с; на дистанції 1000 м – Збігнев Секежинський (ГТ «Сокіл», 13 хв 45 с); на дистанції 400 м – Влодзімеж Порохнік (5 хв 45 с); на дистанції 100 м вільним стилем – Тадеуш Яловий (ВСК Рівне; 58,6 с); на дистанції 100 м класичним стилем – Ксаверій Сулік (ВСК Рівне; 1 хв 6,2 с); на дистанції 100 м на спині – Ксаверій Сулік (1 хв 11,2 с)⁸³³.

Змагання з плавання відбулися в рамках святкувань ФВіВП. Під час заходу в Колках, що відбувся 27 серпня 1933 року, відбулися змагання з

⁸²⁸ „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 7–8, s. 365–366.

⁸²⁹ E. Małolepszy, *Sport na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Sport Polski”* ..., s. 363.

⁸³⁰ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 36, s. 9.

⁸³¹ „Ziemia Wołyńska” 1931, nr 37, s. 7.

⁸³² „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 36, s. 3.

⁸³³ Там само.

плавання, в яких перемогу здобули спортсмени «Спарти» Ківерці⁸³⁴. Команда-переможець отримала головний приз – Кубок міста Колки.

14 червня 1933 року відбулося освячення введеного в експлуатацію плавального басейну на річці Іква в Млинівці⁸³⁵. Освячення здійснив отець Е. Студзінський у присутності префекта міста Кременець С. Чарноцького та професора О. Бергера (голови секції фізичного виховання та національної оборони Об'єднання громадських організацій). Захід включав змагання з плавання, в програмі яких були такі турніри: для жінок – заплив на 50 метрів класичним стилем; для чоловіків – заплив на 50 метрів класичним стилем, заплив на 100 метрів вільним стилем та стрибки з вишки⁸³⁶. У змаганнях серед жінок відзначилися Горновська та Заремб'янка, а серед чоловіків – Мудрик (ЄСК «Гасмонея»), Павловський, Савлучинський (Кременецька гімназія). У змаганнях зі стрибків перемогу здобув Карчевський (Академічний спортивний союзу у Львові), випередивши Ляковського («Чорні» Львів) та Сокульського (СК Кременець).

13 травня 1934 р. у басейні в Млинівці відбулися змагання Кременецького академічного спортивного союзу⁸³⁷. Змагання з плавання були організовані СК Кременець і склалися з запливів на дистанціях 50, 100 і 200 м вільним і класичним стилем, естафети та стрибків у воду. Найвидатнішими плавцями у змаганнях з плавання були Краєвський і Коллонтай (Кременецький СК) та Мудрик. Змагання з плавання на річці Іква проводилися і в наступні роки. За даними редакції «Життя Кременця», 15 серпня 1935 року відбулися три змагання з плавання: чоловічі запливи на 100 м і 200 м вільним стилем, а також жіночий заплив на 50 м вільним стилем⁸³⁸. Мудрик виявився найкращим плавцем, вигравши обидва змагання серед чоловіків. У жіночих змаганнях перемогу здобула Заремб'янка (Кременецька гімназія, результат – 48 с), яка випередила Куликівну (Луцьк) та Сагайдаковську (остання вибула зі змагань).

ВЕСЛУВАННЯ

Програма заходу складалася з чоловічих і жіночих змагань. У жіночих перегонах на 400 м перемогу здобула А. Довгерд. Серед чоловіків у запливі одномісних човнів на дистанції 600 м І місце посів М. Сроковський, а в запливі двомісних човнів на дистанції 1000 м найкращими були А. Лютостанський, В. Кропський, М. Сроковський. Лютостанський, В. Кропоткін і Марцінович (рульовий).

⁸³⁴ „Wołyń” 1933, nr 39, s. 7.

⁸³⁵ „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 6, s. 269.

⁸³⁶ Там само.

⁸³⁷ „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 5, s. 177. Село Млинівка знаходилося на відстані 5 км від Кременця. Басейн був побудований на річці Іква.

⁸³⁸ „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 7–8, s. 365–366.

У 1931 році три клуби та товариства у Луцьку мали секції веслування. Окрім ЛВТ, секції веслування існували у ВК «Теміда», створеному в 1930 році, та ВСК Луцьк⁸³⁹. 6 вересня 1931 року відбулася міжклубна веслувальна регата, яка включала такі змагання: чоловіча двійка на 1000 м з рульовим, жіноча двійка на 500 м з рульовим, чоловіча одиночка на 500 м, одинарна байдарка, перегони рибальських човнів. У змаганнях перемогу здобули такі команди: чоловіча двійка на 1000 м з рульовим – С. Ліпень (рульовий), М. Сроковський і В. Крапоткін (ЛВТ); у жіночій двійці на 500 м з рульовим – М. Пьотровська (рульовий), Е. Жуковська і А. Довгерд (ЛВТ); у перегонах на байдарках – С. Кендзьора (ВК «Теміда»); у перегонах на рибальських човнах – М. Ковальчук. Суддівський склад представляли: А. Донау-Спліндер (президент ЛВТ), лейтенант Янчевський, Карпінський, Менке, В. Накраш, Альфред Сурманський.

Урочисте відкриття веслувального сезону водних клубів Луцька відбулося 15 травня 1932 р.⁸⁴⁰. Церемонія розпочалася на новій пристані ВСК, де було піднято прапор. Потім учасники перейшли до причалів ВК «Теміда» і ЛВТ. На пристані ЛВТ з урочистою промовою виступив президент цієї організації А. Донау-Спліндер.

Веслувальна секція ВСК у Луцьку зазвичай розпочинала сезон наприкінці квітня – на початку травня. Члени секції сплачували внесок за участь. У сезоні 1933 року вартість становила 15 злотих⁸⁴¹. У 1933 році активісти секції завершували роботи по введенню в експлуатацію будівлі клубної пристані. На 14 травня 1933 року було заплановано урочисте відкриття пристані ВСК⁸⁴². Програма включала: підняття прапора, посвячення пристані, посвячення та парад водної техніки.

4.3.5. Зимові види спорту (лижний спорт, хокей на льоду)

Лижний спорт

Кременець відігравав значну роль у розвитку лижного спорту на Волині. Переважно там проводилися місцеві змагання. З ініціативи керівника шкільної майстерні Ремісничо-промислової школи в Кременеці (Кременецького повіту) Литвина відбулися змагання з лижного спорту «За лижну відзнаку»⁸⁴³. У результаті змагань, що відбулися 15 лютого 1931 року, Лижною відзнакою були нагороджені такі особи: Бенедикт, Юзеф Горський, Віктор Пінрут, Срот. На змаганнях був присутній капітан Стичинсь-

⁸³⁹ „Ziemia Wołyńska” 1931, nr 37, s. 7.

⁸⁴⁰ „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 21, s. 3.

⁸⁴¹ „Wołyń” 1933, nr 17, s. 4.

⁸⁴² „Wołyń” 1933, nr 20, s. 12.

⁸⁴³ „Ziemia Wołyńska” 1931, nr 11, s. 8.

кий, командир полку підхорунжих Кременецького повіту, який теж був нагороджений Лижною відзнакою, та вчителі з місцевих шкіл.

12 березня 1932 року відбулися лижні змагання ПСК Кременець⁸⁴⁴. Програма складалася з таких конкурсів: патрульний біг зі стрільбою на дистанції 2,5 км, швидкісний біг, біг на дистанції 5 км. Серед 20 учасників найкращим став патрульний Свентек, який випередив Моля і Квасінського. Активну участь в організації лижних змагань брало Об'єднання громадських організацій, яке 13 березня 1932 року організувало змагання з лижного кросу на 5 км⁸⁴⁵. Організатори могли похвалитися складом учасників, оскільки на старт стали 44 лижники. Переміг Степанюк (неасоційований член), II місце посів Гроновський (Кременецький СК), а III – Моторков із цього ж спортивного клубу.

У Луцьку проводилися лижні змагання місцевого характеру. У лютому 1932 року місцевий Центр фізичного виховання організував лижні перегони на дистанцію 12 км⁸⁴⁶. У змаганнях виділилися лижники ПСК Луцьк. Переміг Савіцький, який випередив Приступу. Наступні змагання з лижного кросу були проведені ПСК 5 березня 1932 року на дистанції 18 км⁸⁴⁷. Старт і фініш забігу були розташовані в Красному (поруч з Головним управлінням Національної поліції). Участь у забігу взяли понад 20 лижників, 17 з яких фінішували. Переможцем став Войцех Мушинський, лижник з СК «Стрілець» Луцьк. Він подолав дистанцію за 1 год 49 хв 3 с. II місце посів Савіцький (ПСК Луцьк), а III – Конаков (ПСК Луцьк).

15 січня 1933 року з нагоди відкриття лижного трампліну в Кременці відбулися лижні змагання, в яких взяли участь спортсмени Окружного лижного товариства у Львові⁸⁴⁸. У змаганнях зі стрибків з трампліну перемогу здобув Юзеф Ланкош, який випередив Анджея Тейссера (обидва – з Карпатської лижної асоціації у Львові)⁸⁴⁹. III місце посів спортсмен СК Кременець Борис Моторков. Рекордсменом першого пагорба став Ю. Ланкош, який у змаганнях здійснив стрибок на 27 м⁸⁵⁰. Усього в 11-кілометровій лижній трасі взяли участь 44 спортсмени. Найкращим спортсменом у цьому змаганні став Юзеф Ланкош (44 хв 25 с). У змаганнях лижників третього класу перші три місця посіли члени Кременецького СК. Переможцем став Арсеній Степанюк, який випередив Ежи Дубровінського та Мечислава Ергетовського.

⁸⁴⁴ „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 3, s. 28–29.

⁸⁴⁵ Там само.

⁸⁴⁶ „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 10, s. 4.

⁸⁴⁷ „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 11, s. 5.

⁸⁴⁸ *Skocznia narciarska w Krzemieńcu otwarta*, „Wołyń” 1933, nr 4, s. 5.

⁸⁴⁹ Юзеф Ланкош був членом лижної секції Польського татранського товариства в Закопаному. У 1928 р. він переїхав у Яремче і навчався у Львівському університеті.

⁸⁵⁰ Ю. Ланкош у позаконкурсних стрибках досягнув результату 31 м, а в пробній серії – 34 м.

Лижні змагання, що відкривали спортивний сезон 1933/1934 року, відбулися у Кременці 14 січня 1934 р.⁸⁵¹. Традиційно були проведені лижні перегони та змагання зі стрибків на лижах з трампліна. Крім лижників з Волині (Кременець, Луцьк, Рівне), у змаганнях взяли участь спортсмени з Львівського воєводства, зокрема з Академічного спортивного союзу у Львові, Карпатського лижного товариства (Львів), лижної секції «Чорні» (Львів), а також із Татранського лижного товариства (Краків) і Академічного спортивного союзу у Цешині. 40 спортсменів взяли участь у 13-кілометровій лижній дистанції. Переможцем став Глодкевич (ТЛТ Краків), який випередив Юзефа Ланкоша (КЛТ Львів) та Ламача (АСС Цешин). З волинських лижників найкраще виступив Влодзімеж Обезюк (СК Кременець). У змаганнях зі стрибків найкращий результат показав Ю. Ланкош, друге місце посіли Коздрунь (ТЛТ Краків) та Глодкевич. Серед волинських лижників Олександр Мельничук (ПСК Кременець) посів 5 місце⁸⁵². Змагання викликали значний інтерес з боку місцевого населення. На них зібралося близько 3 000 глядачів. Після змагань відбулася церемонія нагородження, в якій взяв участь президент Об'єднання громадських організацій Стефан Черноцький. Окрім цих змагань, у календарі лижних заходів на Волині були передбачені лижні змагання у Володимирі (лижні перегони, 21 січня 1934 р.) та у Кременці (3 лижні змагання у лютому 1934 р.)⁸⁵³.

7 жовтня 1934 року відбулося засідання Лижного комітету Об'єднання громадських організацій під головуванням Козловського⁸⁵⁴. Під час зустрічі було узгоджено розклад спортивних заходів на період з 29 грудня 1934 року по 3 березня 1935 року. Його програма складалася з таких змагань з лижного спорту: швидкісний спуск на дистанції 4 км (організатор – «Гасмонея»); естафета 5 × 6 км (Кременецький СК); змагання на відкриття сезону (Об'єднання громадських організацій); єврейський чемпіонат Волині («Гасмонея»); міжклубний чемпіонат Волині (Кременецький СК); чемпіонат Волині (Об'єднання громадських організацій); змагання шкільної молоді; змагання зі слалому (Кременецький СК). У спортивному сезоні 1934/1935 рр. вперше у Волинському воєводстві було проведено патрульний біг зі стрільбою (біатлон)⁸⁵⁵. Змагання проводилися з ініціативи активістів ПСК Кременець. У наступні роки програма змагань була ще

⁸⁵¹ „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 1, s. 29–30.

⁸⁵² Там само, с. 30.

⁸⁵³ „Wołyń” 1933, nr 51, s. 6. На 2 лютого 1934 р. заплановано лижні змагання для шкільної молоді; 4 лютого 1934 р. мали відбутися Волинські міжклубні змагання лижників (перегони і лижні стрибки); 24–25 лютого 1934 р. – Волинський лижний чемпіонат (перегони і лижні стрибки, а також нордична комбінація).

⁸⁵⁴ „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 9, s. 296.

⁸⁵⁵ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 3, s. 127.

більш насиченою, зокрема у спортивному сезоні 1937/1938 рр. (12–13 лютого 1938 р.) мали відбутися міжокружні змагання Вільнюс – Волинь⁸⁵⁶.

Лижний комітет Об'єднання громадських організацій був організатором змагань на відкриття спортивного сезону 1935/1936 рр.⁸⁵⁷. Лижні змагання мали відбутися у Кременці 4–5 січня 1936 р. Програма турніру включала змагання зі стрибків на лижах з трампліну та лижні перегони для юнаків, юніорів, старшокласників і жінок.

На Волині були організовані лижні змагання з метою здобуття Лижної відзнаки Польського лижного союзу. У березні 1933 року під час лижних змагань 20 учасників отримали цю відзнаку⁸⁵⁸. Конкурс проводився з ініціативи активістів ПСК Кременець.

У лютому 1938 року в Кременці відбулися міжклубні командні змагання за перехідний приз Окружного управління ФВіВП⁸⁵⁹. Спортсмени змагалися у двох видах: біг на 12 км та стрибки з трампліну. Перемогу здобула команда СК Кременець, випередивши Міжшкільний клуб середньої школи в Кременці. Змагання зі стрибків на лижах з трампліну були організовані в Кременці для загонів ВП. У лижних змаганнях, що відбулися 6 лютого 1938 року, найкращими були команди з Білокриниці, Дедеркалів, Шумська та Вишнівця⁸⁶⁰.

25–26 лютого 1933 року відбулися волинські регіональні змагання, організовані секцією фізичного виховання Об'єднання громадських організацій⁸⁶¹. Програма змагань складалася з таких видів: лижні перегони на дистанції 13 км, змагання зі стрибків з трампліну, лижна комбінація та жіночі лижні перегони (інформація про проведення цих видів змагань відсутня). У день конкурсу до Кременця зі Львова мав прибути лижний туристичний потяг, так званий Ski-Bridge. У змаганнях взяли участь 72 спортсмени (50 з Кременця, 16 з Луцька, 4 зі Львова, 1 з Кракова та 1 з Закопаного)⁸⁶². У загальній класифікації переміг Ю. Ланкош, II місце посів А. Тейссер, а III – Глодкевич («Вісла» Краків), випередивши Щепановського (КЛТ Львів), Єніка (ВСК Луцьк) і Мельничука (ПСК Кременець)⁸⁶³.

⁸⁵⁶ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 24, s. 513.

⁸⁵⁷ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 12, s. 534–535.

⁸⁵⁸ „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 3, s. 143.

⁸⁵⁹ „Życie Krzemienieckie” 1938, nr 3, s. 74.

⁸⁶⁰ Там само, с. 74–75.

⁸⁶¹ „Wołyń” 1933, nr 9, s. 4; J. Kapłon, *Początki narciarstwa polskiego. Karpackie Towarzystwo Narciarzy we Lwowie 1907–1939*, Kraków 2018, s. 151.

⁸⁶² Як вказувала редакція часопису «Волинь», у змаганнях брали участь лижники Львівського ОЗН і Перемишльського ОЗН; „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 2, s. 117–118. Редакція часопису згадувала ще одного учасника змагань – Юзефа Ланкоша (Закопане).

⁸⁶³ „Wołyń” 1933, nr 10, s. 7; „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 2, s. 117–118; J. Kapłon, dz. cyt., s. 151. Каплон подає інші результати змагань, у лижних перегонах переміг Генрик Виш-

У лижних перегонах найкращим був Ю. Ланкош перед А. Тейссером, і А. Глодкевичем; у стрибках з трампліна (відкриті змагання) І місце посів Ю. Ланкош перед А. Глодкевичем, А. Тейссером і Щепановським. Найкращий з волинських лижників, Єнік, посів V місце. У змаганнях зі стрибків (комбіновані змагання) І місце посів Ю. Ланкош, випередивши А. Тейссера та Глодкевича⁸⁶⁴. Крім згаданих, серед лижників СК Кременець відзначився Арсеній Степанюк. Редакція журналу «Життя Кременця» наголосила на тому, що будівництво та введення в експлуатацію трампліну робить Кременець одним із значних центрів зимових видів спорту⁸⁶⁵.

Змагання з лижного спорту на першість Волинського воєводства відбулися 24–25 лютого 1934 р.⁸⁶⁶. У перегонах домінували лижники СК Кременець. Чемпіонат Волині в індивідуальних змаганнях вибороли: у бігу на 9 км – Єжи Степанюк; у гонці на 15 км – Арсеній Степанюк; у змаганнях зі стрибків з трампліна – Валер'ян Коллонтай; у комбінованій гонці (лижне двоборство) – Олександр Мельничук (ПСК Кременець). Окрім вищезгаданих спортсменів, редакція журналу «Життя Кременця» відзначила стрільця Яцожинського (ВСК Дубно)⁸⁶⁷. У командному заліку Перехідну нагороду Окружного управління ФВіВП в Любліні в 1934 р. здобули лижники Кременецького СК. Змагання серед жінок не проводилися.

16–17 лютого 1935 року у Кременці відбулися змагання на першість Волинського лижного союзу⁸⁶⁸. Чемпіонат проходив під почесним патронатом волинського воєводи Генрика Юзевського. У змаганнях взяла участь досить велика група спортсменів, близько 70, половина з яких були іноземними спортсменами, зокрема з Дубна, Луцька, Рівного та Дедеркалів. Також змагалися військовослужбовці 24 ІР з Луцька, 43 ІР з Дубна, 12 полку уланів з Кременця та КОП. Крім того, у змаганнях взяли участь лижники з Варшави. Було проведено три змагання, в яких визначилися чемпіони Волинського окружного лижного союзу: у бігу на 18 км І місце посів Станіслав Савіцький (ПСК Луцьк), ІІ місце отримав Мар'ян Копровський (АСС Варшава), а третє місце – Єжи Степанюк (СК Кременець). У змаганнях зі стрибків переміг Берко Кутер («Гасмонея» Кременець), віще-чемпіонський титул здобув В. Коллонтай (СК Кременець), а бронзову медаль – В. Обезюк (СК Кременець); комбіновану гонку (лижне двоборство) виграв В. Коллонтай, випередивши Глікліс («Гасмонея») та Войнаровського (СК Кременець)⁸⁶⁹. У конкурсній програмі були змагання, на яких орга-

невський (Карпатське лижне товариство), випереджуючи А. Тейссера, а в лижних стрибках І місце зайняв Ю. Ланкош, натомість ІІ місце було у А. Тейссера.

⁸⁶⁴ „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 2, s. 117–118.

⁸⁶⁵ Там само, с. 118.

⁸⁶⁶ „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 2, s. 53.

⁸⁶⁷ Там само.

⁸⁶⁸ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 2, s. 77–79.

⁸⁶⁹ Там само, с. 78–79.

нізатори не присуджували звання чемпіона Волинського окружного лижного союзу: у забігу на 18 км серед неасоційованих членів найкращим став Кароль Федор (КОП Дедеркали), випередивши Рудольфа Приступу (Луцьк) та Юзефа Виробу (КОП Дедеркали); у забігу на 12 км (для асоційованих членів Волинського лижного союзу) І місце посіла Сая Гіндсберг, випередивши Мойсея Нудлера (обоє – члени «Гасмонеї»); у забігу на 12 км серед неасоційованих членів перемогу здобув Мойсей Мейлер («Гасмонея»), II місце посів Ян Піндзул (Організація робітничої молоді). Церемонія оголошення результатів та вручення призів відбулася в Будинку культури та туризму.

Наступний чемпіонат Волині з лижного спорту відбувся 22–23 лютого 1936 р.⁸⁷⁰. У змаганнях взяли участь 48 учасників. Серед них були лижники з СК «Стрілець» Янова Долина. У змаганнях з бігу на дистанції 15 км виграв Арсеній Степанюк (Кременецький СК), випередивши Єжи Степанюка (Кременецький СК) та Олександра Мельничука (ПСК «Горинь»)⁸⁷¹. У змаганнях зі стрибків з трампліна перші три місця посіли лижники СК Кременець: Мельничук, Єнкнер та Обезюк⁸⁷². Мельничук став чемпіоном Польщі у нордичній комбінації. Окрім чемпіонату Волині, було проведено ще два змагання із лижних перегонів та стрибків з трампліна (змагання також доступні для спортсменів з-поза меж Волинського ОЛС) за приз Міського управління в Кременці. Обидва змагання виграв Райський (СК «Вісла-Закопане»)⁸⁷³. Організаційно змагання були підготовлені дуже добре. Вони сприяли зростанню популярності лижного спорту серед місцевих жителів, а також показали, що Кременець є головним осередком цього виду спорту на Волині.

16–17 січня 1937 року відбувся командний чемпіонат Волині з бігу та стрибків на лижах⁸⁷⁴. Змагання супроводжувались сприятливою погодою. Перемога та нагорода Окружного управління ФВіВП дісталася команді МСК Кременецького ліцею. Одночасно відбувся відкритий лижний пробіг на дистанції 15 км та змагання зі стрибків. Ян Бохенек (Закопане) виграв обидва змагання⁸⁷⁵.

Найважливішою лижною подією 1938 року став чемпіонат Волинського окружного лижного союзу. Він проводився в Кременці 23–24 січня

⁸⁷⁰ „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 2, s. 74.

⁸⁷¹ Наступні місця зайняли: Обезюк (СК Кременець), Цимбалюк (СК Кременець), Гурецький (СК Кременець), Коллонтай (СК Кременець), Єнкнер (СК Кременець), Фурсік (СК Кременець), Приступа (Луцьк).

⁸⁷² „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 2, s. 75.

⁸⁷³ Там само.

⁸⁷⁴ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 3, s. 47.

⁸⁷⁵ Ян Бохенек водночас проводив лижні тренування для спортсменів з Волині.

1938 р.⁸⁷⁶. Учасники здобували першість у таких дисциплінах: лижні перегони на дистанції 14 км, нордична комбінація. У змаганнях взяли участь 34 спортсмени із 45 зареєстрованих. Варто зауважити, що в попередніх змаганнях цього типу брала участь більша кількість лижників. Серед жінок знову не було конкуренції. Чемпіоном Волині з лижного бігу на 14 км став Арсеній Степанюк (1 год 4 хв 42 с, СК Кременець), срібну медаль виборов Олександр Мельничук (1 год 4 хв 56 с, СК «Стрілець» Янова Долина), бронзову медаль – Францішек Товлішев (1 год 8 хв 25 с, СК Кременець). У двох інших дисциплінах (стрибки з трампліна, нордична комбінація) чемпіонські титули дісталися О. Мельничуку⁸⁷⁷.

22–23 січня 1939 р. у Кременці було організовано IV чемпіонат Волинського окружного лижного союзу (X округ)⁸⁷⁸.

Волинські лижники брали участь у змаганнях, що проходили за межами Волинського воеводства. Олександр Мельничук взяв участь у чемпіонаті Львівського окружного лижного союзу зі стрибків на лижах на горі Погулянка, організованому 17 лютого 1934 р.⁸⁷⁹. Він посів VI місце, будучи першим учасником, який не представляв спортивного клубу зі Львова. Олександра Добровінська, лижниця СК Кременець, взяла участь у чемпіонаті, який відбувся в Закопаному 17–19 лютого 1933 р.⁸⁸⁰. О. Добровінська виявилася найкращою в лижних перегонах серед жінок під час чемпіонату Львівського ОЛС (старт поза конкурсом).

Лижна команда Волинського ОЛС, у складі якої були брати Степанюки, С. Савіцький, В. Коллонтай, В. Обезюк, брала участь у Чемпіонаті Польщі в Закопаному в 1935 р.⁸⁸¹. Спортсмени були заявлені в двох дисциплінах: біг на відстань 18 км. і нордичну комбінацію. На жаль, різниця в рівні лижників з Волині і з інших теренів Польщі була досить великою – не на користь жителів східних земель. При цьому варто пригадати оцінку старту, яку дала редакція «Життя Кременця»:

На жаль, перегони завершили лише двоє (Степанюки, які посіли 61-е та 67-е місця), інші або зламали лижі, або «посоромилися прийти на фініш із поганим часом». Що гірше, вони навіть не випробували себе в стрибках, позбавляючись тим самим не тільки участі в комбінації, але й можливості ознайомитися з великими трамплінами. Цей невдалий початок має бути прикладом того, наскільки велику увагу клуби мають приділяти вихованню гравців і скільки нам ще треба зробити в цій сфері⁸⁸².

⁸⁷⁶ *Mistrzostwa X Wołyńskiego Okręgu PZN w Krzemieńcu*, „Życie Krzemienieckie” 1938, nr 2, s. 48–49.

⁸⁷⁷ Там само.

⁸⁷⁸ „Wołyń” 1939, nr 4, s. 7.

⁸⁷⁹ S. Zaborniak, *Skoki narciarskie w Polsce...*, s. 245.

⁸⁸⁰ „Wołyń” 1933, nr 9, s. 8.

⁸⁸¹ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 3, s. 129.

⁸⁸² Там само.

Редакція журналу слушно вказала на різницю в рівнях підготовки, але не повідомила, чому волинські лижники не взяли участі у змаганнях з нордичної комбінації.

Волинські спортсмени у міжвоєнний період не досягали успіхів у лижному спорті. Варто зауважити, що лижі були популярні серед учасників змагань старшої вікової категорії, але також і в школах. Головним центром лижного спорту був Кременець.

ХОКЕЙ НА ЛЬОДУ

На початку 30-х років XX ст. спортивні клуби Волинського воєводства проводили переважно товариські матчі, між іншим у Ковелі та Рівному. У лютому–березні 1932 р. товариські матчі проходили в Ковелі, в яких ПСК Рівне переміг команду місцевої гімназії (2:1) і програв ПСК Ковель (1:2)⁸⁸³.

14 і 16 січня 1933 року відбулися товариські змагання між командами ВСК Рівне та Волинського СК «Погонь» Рівне⁸⁸⁴. Перший матч завершився внічию, а в другому перемогу здобули хокеїсти клубу «Погонь». Це були перші спортивні змагання, в яких брав участь новостворений Волинський СК «Погонь».

У першому кварталі 1933 року відбулися ігри за першість Волинського підокругу⁸⁸⁵. Чемпіоном стала команда ВСК Рівне, II місце посіла хокейна команда Волинського СК «Погонь» Рівне. В останніх матчах ця команда зіграла внічию з ВСК Рівне, але програла ПСК Рівне.

Наприкінці січня 1933 р. у Ковелі зіграли хокейний матч команди ВСК Ковель та Ковельської мірно-дорожньої школи⁸⁸⁶. Матч завершився перемогою команди мірно-дорожньої школи. Варто зазначити, що для обох команд це був перший офіційний хокейний матч. В іншому товариському матчі у Ковелі зустрілися команди Гімназійного СК та ПСК Ковель. Змагання завершилися нічиєю. В інших товариських матчах хокеїсти Гімназійного СК перемогли команду мірно-дорожньої школи (11:0) та ПСК Ковель (2:0)⁸⁸⁷.

Іншим центром розвитку хокею був Кременець. На рубежі 1931/1932 рр. була створена секція хокею при СК Кременець⁸⁸⁸. Секція хокею на льоду також існувала на базі Кременецького ліцею. Найчастіше матчі проводилися серед місцевих команд. Хокеїсти СК Кременець змагалися з командою ПСК Рівне, поступившись на виїзді (1:3). Матч-реванш

⁸⁸³ „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 10, s. 5.

⁸⁸⁴ „Wołyń” 1933, nr 5, s. 7.

⁸⁸⁵ „Wołyń” 1933, nr 12, s. 6.

⁸⁸⁶ „Wołyń” 1933, nr 6, s. 7.

⁸⁸⁷ „Wołyń” 1933, nr 12, s. 6.

⁸⁸⁸ „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 2, s. 32.

у Кременці завершився нічиєю (0:0)⁸⁸⁹. На думку редакції журналу, хокеїсти СК Кременець могли б досягти ще більших спортивних успіхів. На сторінках журналу читаємо: «Якби ширша громадська зацікавленість роботою СК Кременець дала змогу укомплектувати кременецьку хокейну команду необхідним інвентарем, команда могла б посісти перше місце на Волині»⁸⁹⁰.

У Луцьку теж розвивався хокей. Перший матч відбувся 27 лютого 1932 року між місцевим ПСК і ПСК Рівне⁸⁹¹. Матч завершився перемогою хокеїстів ПСК Рівне (3:0).

Великих успіхів у хокеї досягли хокеїсти «Стрільця» Янова Долина. У 1938 році вони втретє поспіль здобули титул чемпіона Волинського (Люблінсько-Волинського) окружного союзу хокею на льоду⁸⁹². Друге місце посіла команда ЗВП Рівне, третє – АСС Люблін, четверте – Волинський СК «Погонь» Рівне.

4–5 лютого 1939 року на льодовому майданчику Державного ковельського ліцею відбувся чемпіонат Волинського (Люблінсько-Волинського) окружного союзу хокею на льоду⁸⁹³. У змаганнях взяли участь команди АСС Люблін, «Стрілець» Янова Долина та ЗВП Ковель. Хокеїсти Волинського СК «Погонь» Рівне у змаганнях участі не брали. Команда ЗВП Ковель виграла, перемігши «Стрільця» (5:1) та АСС Люблін (2:1). Команда ЗВП Ковель була підвищена до національного турніру, який мав передбачати вихід до державної ліги. Змагання мали проходити в Катовіцах.

4.3.6. Інші види спорту (автомобільний спорт, моделювання, планеризм, шахи, мотоциклетний спорт, пожежний спорт, змагання з маршру)

АВТОМОБІЛЬНИЙ СПОРТ

Першим заходом, організованим Волинським автомобільним клубом, було автомобільне ралі до Кременця 12 травня 1929 р. Командиром ралі, в якому взяло участь близько 100 осіб, був Олександр Запольський⁸⁹⁴. Колона автомобілів (кожен на відстані від 200 до 300 метрів) рухалася зі швидкістю 50 км на годину. У Кременці учасники ралі відвідали єзуїтський костел та Кременецьку гімназію. Вже на початковому етапі діячі Волинського автомобільного клубу планували проведення кількох заходів,

⁸⁸⁹ Там само.

⁸⁹⁰ Там само.

⁸⁹¹ „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 10, s. 4.

⁸⁹² „Wołyń” 1938, nr 11, s. 8.

⁸⁹³ „Wołyń” 1939, nr 8, s. 6.

⁸⁹⁴ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 20, s. 6.

переважно спрямованих на спортивний туризм, зокрема 28 липня 1929 року – одноденну екскурсію для членів та прихильників клубу з Луцька через Дубно, Острог до Рівного; з 14 по 22 серпня 1929 року – подорож на Краєзнавчу виставку до Східної Малополющі, на ярмарок у Львові до Східної Малополющі⁸⁹⁵.

У 1930 році діячі Волинського автомобільного клубу організували Автомобільне ралі, складене з трьох етапів (довжина маршруту ралі становила приблизно 980 км)⁸⁹⁶. Командиром ралі був Гулевич, віце-командиром – Лецевич, а генеральним секретарем – Григор'єв. На старт вийшло 9 автомобілістів⁸⁹⁷. Перший етап ралі Луцьк–Львів мав довжину 307 км і проходив через Луцьк–Рівне–Дубно–Вербка–Підгорці–Золочів–Львів. Перший етап ралі виграв Куліковський (Ford). Другий етап, зі Львова до Любліна, мав довжину 300 км і проходив через Янів–Яворів–Радимно–Томашів–Люблінський–Белжець–Замость–Пяски. Останній етап проходив по маршруту Люблін–Влодава–Малорита–Мокрани–Ратно–Ковель–Красне⁸⁹⁸. У різних конкурсах переможцями ралі стали: у випробуванні на гальмування – Куліковський; у випробуванні на швидкість – Ромерова (Citroen); I приз отримав (за їзду без штрафних балів) Маринович (Tatra); II приз отримав Куліковський; III приз – Йосипова (Chevrolet). Ралі завершили 7 автомобілістів. На другому етапі вийшов із гонки Пшевлоцький (Tatra), на третьому – Бірар (Auburn).

На дорогах Волині також проводилися гонки, організовані Автомобільним клубом Польщі. У запланований на 17–24 червня 1928 року міжнародній гонці другий етап повинен був завершитися в Луцьку⁸⁹⁹. Загальна довжина маршруту гонки становила 3116 км.

МОДЕЛЮВАННЯ

При Кременецькій гімназії діяла моделювальна спілка ЛППЗ⁹⁰⁰. У 1936 році кращі спортсмени взяли участь в Обласних змаганнях літаючих моделей у Луцьку та Всеукраїнських змаганнях літаючих моделей у Бресті-на-Бузі. При повітовому осередку ЛППЗ в Кременці було організовано склад матеріалів для модельного спорту, «завдяки чому виникають [...] нові модельні майстерні при школах»⁹⁰¹.

⁸⁹⁵ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 29, s. 8.

⁸⁹⁶ K. Orusz, *Pierwszy rajd Wołyńskiego Klubu Automobilowego*, „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 22, s. 2–3; 1930, nr 24, s. 3–4. Рейд назвали «Першим рейдом Волинського автомобільного клубу».

⁸⁹⁷ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 22, s. 10. Серед марок атомобілів варто виділити.: Buick, Citroen, Chevrolet, Ford, Tatra.

⁸⁹⁸ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 24, s. 3–4.

⁸⁹⁹ „Przegląd Sportowy” 1928, nr 23, s. 5.

⁹⁰⁰ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 1–2, s. 21.

⁹⁰¹ Там само.

З ініціативи Кременецької модельної спілки у 1938 році був організований міжрайонний курс модельного планеризму для делегатів з Волинського округу ЛОПМ, Новгородського та працівників залізниці з Радомської дирекції⁹⁰². Керівником курсу був Людвік Гроновський.

ПЛАНЕРИЗМ

Початки планеризму на Волині сягають 1932 року⁹⁰³. Перший планерний гурток був заснований у Луцьку з ініціативи повітового комітету ЛППЗ⁹⁰⁴. Гуртком опікувався волинський воєвода Генрик Юзевський. У квітні 1933 р. Людвікові Гроновському і Станіславові Пьонтковському вдалося «вперше оглянути територію околиць Кременця, щоб вияснити, якою мірою численні узбіччя надаються для потреб лижного спорту»⁹⁰⁵.

Справами планеризму зайнялися Повітове відділення ЛППЗ у Кременці, Волинський воєводський округ цієї організації в Луцьку, правління Об'єднання громадських організацій⁹⁰⁶. За допомогою цих інституцій та ініціативної групи на чолі з Л. Гроновським прийнято рішення створити Планерну секцію. Скликано комісію, яка зайнялася організаційними питаннями, завдяки якій до Кременця 3 червня 1933 р. прибула група пілотів з Луцька, яка мала на меті «офіційно під час польотів дослідити території Кременця і визначити їхню цінність»⁹⁰⁷. Серед осіб, які мали оцінити особливості розвитку, були: Міхал Глатман (пілот-інструктор з планеризму, член Волинського воєводського округу ЛППЗ в Луцьку), Р. Флях (пілот планерів, член Академічного аероклубу у Львові), С. Пьонтковський (пілот планерів, член Академічного аероклубу в Варшаві). З метою пропаганди організовано перегляд фільму і лекцію на тему планеризму⁹⁰⁸. 5 і 12 czerwca 1933 р. поблизу села Підлісці відбулися показові польоти планерів, до яких приглядалася місцева громада. Шкільний планер «Ворона» був наданий Волинським воєводським округом ЛППЗ⁹⁰⁹.

Організаційне зібрання Планерного гуртка відбулося у Кременці 16 червня 1933 року. До складу керівництва гуртка увійшли: Ігнацій Пулавський (депутат Сейму, голова Безпартійного блоку співпраці з урядом), отець-настоятель Е. Студзінський (заступник), Олександр Бергер (секре-

⁹⁰² „Życie Krzemienieckie” 1938, nr 14, s. 390.

⁹⁰³ M. Rzeppo, *Wołyńska Szkoła Szybowcowa w Kulikowie Krzemienieckim*, „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 10, s. 417–418.

⁹⁰⁴ „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 40, s. 3.

⁹⁰⁵ Z. Mikulski, *Wspaniały rozwój Szkoły Szybowcowej na Sokolej Górze koło Krzemieńca*, „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 4, s. 166–170.

⁹⁰⁶ „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 6, s. 269–272.

⁹⁰⁷ Там само, с. 271.

⁹⁰⁸ Фільм привіз С. Пьонтковський, а надало Міністерство зв'язку.

⁹⁰⁹ Z. Mikulski, *Wspaniały rozwój Szkoły Szybowcowej na Sokolej Górze...*, s. 167.

тар), Фалінський (скарбник), поручик Міньковський і Козловський (члени). Діячі Планерного гуртка прийняли рішення про придбання планера типу «Ворона» та проведення планерного навчання, яким мав зайнятися М. Глатман.

У Куликові біля Кременця у період з 15 липня по 20 серпня 1933 р. проводився курс планерного пілотажу під керівництвом М. Глатмана⁹¹⁰. Територія в Куликові була затверджена Міністерством зв'язку для планерних навчань із поділом на зони А і В⁹¹¹. У курсі брали участь 10 осіб, з них 2 особи з Планерного гуртка у Володимирі, 1 з Планерної секції в Луцьку та 7 з Планерного гуртка у Кременці. Під час курсу всі учасники відповідали вимогам категорії А, 4 особи отримали категорію В. На завершення курсу, 20 серпня 1933 року, відбулися показові польоти. Льотчик-інструктор М. Глатман встановив тоді «місцевий рекорд нового місця», здійснивши 23 хвилини «польоту на залізних крилах»⁹¹². Цей проєкт вдалося здійснити завдяки підтримці Волинського Воеводського Округу ЛППЗ у Луцьку, Комітету ЛППЗ у Кременці та Планерного гуртка у Кременці.

У 30-х рр. XX століття Кременецький планерний гурток продовжував свою діяльність⁹¹³. У січні 1934 року члени гуртка працювали над будівництвом нового планера типу «Ворона». Будівництво тривало до весни 1934 року. 22 січня 1934 року представники гуртка (О. Бергер, М. Глатман) взяли участь у конференції Окружного комітету планерного спорту у Львові. Під час конференції вони висловили питання, пов'язані з подальшим розвитком гуртка та створенням постійної планерної школи в Кременці. Також, з 22 січня по 1 березня 1934 року за ініціативою Кременецького планерного гуртка відбувся курс пілотажу на планерах (теоретична частина). У курсі взяло участь 57 осіб, серед яких були члени секції та учні шкіл. Метою курсу було «теоретичне підготування кандидатів для майбутнього практичного курсу та польотів»⁹¹⁴. На завершення курсу відбувся іспит, який успішно склали 20 осіб.

З ініціативи, зокрема, Волинського воєводського округу ЛППЗ з метою будівництва постійного планерного центру у Куликові під Кременцем були вжиті заходи щодо «збору деревини серед лісових власників і тартаків для будівництва ангарів. У 1934 році було розпочато будів-

⁹¹⁰ „Wołyń” 1933, nr 35, s. 8; „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 7, s. 310–311.

⁹¹¹ Категорія А планерного пілотажу вимагала виконання польотів по прямій лінії за час принаймні 32 секунди. Категорія В вимагала польотів із віражами, з приземленням на вказаний пункт принаймні за 1 хвилину.

⁹¹² Z. Mikulski, *Wspaniały rozwój Szkoły Szybowcowej na Sokolej Górze...*, s. 167.

⁹¹³ „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 1, s. 31.

⁹¹⁴ „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 1, s. 31; 1934, nr 3, s. 87.

ництво»⁹¹⁵. Важливо відзначити, що трохи раніше, 8 вересня 1933 року, спеціальна комісія, делегована Міністерством зв'язку, відвідала район навколо Куликова, у її складі були: інженер Гжешик («батько планерного спорту в Польщі»), інженер Польний (представник Окружного комітету планерного спорту у Львові), підполковник доктор Габіх (делегат Воєводського комітету ЛППЗ у Луцьку), Косцяновський (інспектор відділу Протиповітряно-Газової Оборони)⁹¹⁶. Метою делегації було «грунтовне обстеження територій, їх придатності для планерного спорту, визначення місця для будівництва ангарів, житлового та адміністративного будинку, а також вибір місця для посадки моторних літаків»⁹¹⁷. Оцінка комісії була позитивною. Процес створення інфраструктури та будівництва школи розпочався наприкінці 1933 року⁹¹⁸. До побудови та створення Планерної школи в Куликові прихильно ставилося місцеве населення.

У зимовому сезоні 1934/1935 рр. за ініціативою Управління ЛППЗ у Кременці були проведені курси лижно-планерного спорту. У результаті цих заходів було створено Школу планерного спорту в Куликові, керівником якої став Збігнев Мікульський (пілот-планерист). У 1935 році в Школі планерного спорту проводилися курси, в результаті яких було виписано 48 дипломів у категорії А, 38 – у категорії В та 33 – у категорії С⁹¹⁹. З 2 липня по 2 жовтня 1935 року студенти цієї школи провели у повітрі 56 годин, 7 хвилин і 17 секунд. Найдовший польот тривав 5 годин і 5 хвилин. М. Жеппо з цього приводу писав:

Присвоєння Школі планерного спорту в Куликові повноважень для проведення навчання у польотах на планерах є великим досягненням для школи, що призвело до активного зацікавлення школою з боку міністра Бобковського. За його вказівкою школа отримала спортивний планер «CW 5»⁹²⁰.

За інформацією редакції «Життя Кременця», подану у № 11 1935 р.,

Планерна школа ЛППЗ в Куликові [...], рішенням правління Восводського округу ЛППЗ у Луцьку змінила свою назву на «Планерна школа на Соколиній горі»⁹²¹.

У період з 24 по 31 березня 1936 р. в планерній школі ЛППЗ у Кременці мав відбутися теоретичний курс планерного спорту⁹²². Курс

⁹¹⁵ M. Rzeppo, *Wołyńska Szkoła Szybowcowa w Kulikowie Krzemienieckim*, „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 10, s. 417.

⁹¹⁶ „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 9, s. 379.

⁹¹⁷ Там само.

⁹¹⁸ Планерна школа в Куликові була другою в Польщі і першою на Волині.

⁹¹⁹ M. Rzeppo, *Wołyńska Szkoła Szybowcowa w Kulikowie Krzemienieckim*, „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 10, s. 418.

⁹²⁰ Там само.

⁹²¹ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 11, s. 490.

⁹²² „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 2, s. 77.

був затверджений Міністерством зв'язку. З 1 січня 1935 року по 20 квітня 1936 року в межах діяльності Волинської школи планерного спорту ЛППЗ на Соколиній горі було проведено 10 навчальних та 6 тренувальних курсів; загалом було здійснено близько 9000 польотів загальною тривалістю 406 годин, з них близько 25 польотів тривали понад 3 години, 6 польотів – понад 4 години, 3 польоти – понад 5 годин та 1 польот – понад 6 годин⁹²³.

Надзвичайно результативну діяльність школи перервала пожежа, яка сталася 7 березня 1937 р.⁹²⁴. Збитки внаслідок пожежі становили близько 30 000 злотих. Як повідомлялося на сторінках «Життя Кременця»:

Місцеве населення, розуміючи необхідність збереження планерної школи, поспішило з жертовною допомогою. [...] Кілька десятків земельних маєтків придналися до акції відбудови, виділивши у цих цілях необхідний будівельний матеріал⁹²⁵.

Реакція свідчила про свідомість суспільства щодо важливості діяльності планерної школи. У 1937 році були проведені земельні роботи (на суму 7000 злотих); зроблено свердловину (вартість 2 400 злотих); збудовано два ангари на Соколиній горі і один на Страховій (на суму 28 000 злотих); розпочато будівництво адміністративного будинку (з оцінкою вартості 34 000 злотих). Головне управління ЛППЗ забезпечило школу обладнанням (на суму 100 000 злотих)⁹²⁶. Планувалось, за допомогою громади Березце, будівництво дороги до території школи (приблизна вартість 42 000 злотих); для полегшення польотів «без вітрів» на літаку RWD-8 мали збудувати злітно-посадкову смугу. Було завершено будівництво цегляної будівлі, призначеної для адміністративних приміщень на планерному аеродромі⁹²⁷. Також у цьому ж році тривало будівництво дерев'яних приміщень для учасників курсів та господарських приміщень. Слід зазначити, що більшість учасників планерних курсів приїжджали з західної Польщі. Ще однією інвестицією було будівництво готелю на Вовчій горі⁹²⁸. Важливою подією в діяльності Волинської планерної школи ЛППЗ була ініціатива Гільдії єврейських м'ясників у Рівному. У 1938 році Планерній школі було пожертвовано навчальний літак RWD-8⁹²⁹.

У Волинській планерній школі ЛППЗ у 1938 році знаходилася група висококваліфікованих пілотів з Варшавського авіаклубу, разом із літаком для буксирування. Крім того, у школі перебувала 30-особова група студе-

⁹²³ Z. Mikulski, *Wspaniały rozwój Szkoły Szybowcowej na Sokolej Górze...*, s. 168.

⁹²⁴ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 5–6, s. s. 94–95.

⁹²⁵ Там само.

⁹²⁶ „Wołyń” 1938, nr 1, s. 5.

⁹²⁷ „Życie Krzemienieckie” 1938, nr 3, s. 72.

⁹²⁸ Там само.

⁹²⁹ „Życie Krzemienieckie” 1938, nr 5, s. 124.

нтів Варшавського політехнічного університету, яка проходила навчання⁹³⁰.

Марія Янг-Мікульська (дружина керівника Планерної школи на Соколиній горі) встановила рекорд Польщі серед жінок, пролетівши на планері SG 3-bis/36 з Соколиної гори до села Урвенна в Здолбунівському повіті (1936 р.)⁹³¹. Довжина польоту склала 63 км 300 м. За цей рекорд М. Янг-Мікульська отримала категорію D планерних пілотів. Інший представник Волині, Зигмунт Карчмажик, пролетів з Соколиної гори до Дубна на планері «Комар». Керівник школи Збігнев Мікульський 22 березня 1936 року здійснив політ з Соколиної гори до Білокриниці і назад – 34 км, досягнувши висоти 1300 метрів від рівня старту⁹³². Місяць пізніше, 21 квітня 1936 року, з польотового майданчика Волинської планерної школи ЛППЗ відлетів на планері CW-5 пілот Богдан Родзевич, який виконав політ до Олики, розташованої (в прямій лінії) за 75 км⁹³³. Це був найдовший з усіх польотів на Волині. З ініціативи керівництва школи було відкрито філію планерної школи на Страховій горі⁹³⁴. Важливо зауважити, що зростала кількість людей, які відвідували Соколину гору та планерну школу. Загальна кількість відвідувачів польотного майданчика у квітні 1936 року склала 2100 осіб.

Волинська планерна школа збагатилася завдяки досягненню Зигмунта Карчмажика, який 10 квітня 1938 року пролетів на планері типу SG 3-bis/36 з номером 671 відстань 92 км, приземлившись в селищі Латятин поблизу Березані⁹³⁵. Через два дні, 12 квітня 1938 року, два пілоти Варшавського аероклубу, Генрик Міліцер та Кшиштоф Міллер, вилетіли зі шкільної злітно-посадкової смуги на планерах типу SG 3-bis/36 за літаком RWD-8. Вони пролетіли приблизно 200 км і приземлилися в Чернівцях (Румунія).

Таблиця 13. Діяльність Волинської планерної школи на Соколиній горі в 1933–1936 рр.

Рік	1933	1934	1935	1936
Кількість планерів	2	2	12	22
Кількість тренуваних:				
учнів-пілотів	9	15	113	245
пілотів-інструкторів	—	—	18	147
Разом	9	15	131	392

⁹³⁰ „Życie Krzemienieckie” 1938, nr 9, s. 226.

⁹³¹ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 10–11, s. 221.

⁹³² Z. Mikulski, *Wspaniały rozwój Szkoły Szybowcowej na Sokolej Górze...*, s. 168.

⁹³³ Там само, с. 170.

⁹³⁴ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 10–11, s. 221.

⁹³⁵ „Życie Krzemienieckie” 1938, nr 9, s. 225–226.

Кількість польотів	711	540	4913	8356
Загальний час польотів	4 год 59 хв 42 с	3 год 58 хв 18 с	158 год 45 хв 12 с	802 год 53 хв 20 с
Кількість присвоєних категорій:				
A	9	15	69	67
B	8	8	52	73
Cs	–	–	3	57
Cu	–	–	38	51
D	–	–	–	1
Кількість ширянь понад 5 год	–	–	1	13
Кількість польотів на висоті понад 1000 м	–	–	–	11
Кількість перельотів понад 50 км	–	–	–	1
Кількість перельотів понад 100 км	–	–	–	1
Із приземленням на місці старту	–	–	–	1

Джерело: „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 14–17, s. 312–313.

У лютому 1939 р. у Волинській планерній школі (ЛППЗ) на Соколиній горі було здійснено декілька тривалих польотів на планерах⁹³⁶. 8 лютого 1939 року Іренеуш Савіцький здійснив політ на планері SG 3-bis/36 тривалістю 6 годин 32 хвилини; 13 лютого 1939 року голландка Іда ван Зантен на планері «Комар-bis» здійснила політ тривалістю 5 годин 23 хвилини; 14 лютого 1939 р. Юзеф Крамаж на планері «Комар-bis» здійснив політ тривалістю 5 год 15 хв. Центр на Соколиній горі був єдиним, де здійснювалася підготовка протягом всього року.

У квітні 1939 року досягнуто значних здобутків у планерному спорті. 10 квітня 1939 р. пілот Тадеуш Матлавський, змагаючись, виконав політ на планері «Орлик II» з Соколиної гори до Чернівців, подолавши відстань по прямій лінії 206 км⁹³⁷. Того ж дня пілот-планерист Станіслав Вишковський на планері «Комар-bis» подолав відстань 155 км, здійснивши політ з Соколиної гори до Заліщиків. Варто зазначити, що в квітні 1939 р. в Планерній школі перебувала група пілотів з Варшавського аероклубу під керівництвом Мечислава Урбана. Центр на Соколиній горі також здійснював «піонерські ініціативи у сфері повітряного туризму»⁹³⁸. У цьому центрі

⁹³⁶ „Wołyń”, 1939 nr 9, s. 2.

⁹³⁷ „Wołyń” 1939, nr 16, s. 2.

⁹³⁸ Там само.

навчалися пілоти з різних регіонів Польщі, а також з Бразилії, Болгарії, Чехословаччини, Нідерландів та США⁹³⁹.

Планерний спорт розвивався в інших регіонах Волині. У Здолбунові, на глайдерному полі «Дівоча гора», на рубежі 1937–1938 рр. відбувся практичний курс планерного спорту I рівня, у якому взяли участь 14 слухачів⁹⁴⁰. Курс очолював інструктор з Планерної Школи (ЛППЗ) на Соколиній горі Ян Анджеевський.

ШАХИ

Інформація про існування та діяльність Луцького шахового товариства з'явилася в 1929 р.⁹⁴¹. Редакція «Волинської землі» розмістила на своїх шпальтах матеріал, що в квітні 1929 р. має відбутися I Шаховий турнір⁹⁴². У рамках діяльності товариства проводилися луцькі чемпіонати, зокрема в 1933 р., де за першість змагалися: Бейзер, Файфер, Я. Качка, М. Качка, Кнітко, Лендсберг, Лендер, Ліхтенфельд, Г. Людович, Родзевич, Шеж, Суходольський, Щепановський і Вінський⁹⁴³.

Шахові змагання проводилися в інших містах Волині. З ініціативи Управління Профспілки міських працівників у Кременці на перехідному етапі 1937–1938 рр. мав відбутись шаховий турнір (з метою визначення найкращого шахіста у Кременці)⁹⁴⁴. Початок турніру був запланований на 27 листопада 1937 року. Суддівську комісію турніру мали складати: Ізидор Мельберг, Стефан Несуловський та Станіслав Ритель.

МОТОЦИКЛЕТНИЙ СПОРТ

Початок організованого мотоциклетного спорту на Волині припадає на початок 30-х рр. XX ст. У 1932 році відбулися перші спортивні змагання: дві гонки в Луцьку та одна гонка в Рівному⁹⁴⁵. Група любителів мотоспорту створила секцію мотоциклістів при Волинському товаристві велосипедистів і мотоциклістів у Луцьку. До складу керівництва секції увійшли: В. Новацький (президент), В. Гузнічак (секретар), Б. Закшевський (спортивний капітан). Мотоциклетна секція приєдналася до Польського мотоциклетного союзу. Планувалося, що дозвіл на використання спортивного стадіону у Луцьку сприятиме розвитку мотоспорту. Також на велотреку передбачалося проведення мотогонок.

⁹³⁹ „Wołyń” 1938, nr 14, s. 7.

⁹⁴⁰ „Wołyń” 1938, nr 1, s. 7.

⁹⁴¹ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 15, s. 6.

⁹⁴² Там само.

⁹⁴³ *Z łuckiego klubu szachowego*, „Wołyń” 1933, nr 34, s. 10.

⁹⁴⁴ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 21, s. 431.

⁹⁴⁵ „Wołyń” 1933, nr 28, s. 7.

З ініціативи Волинського автомобільного клубу 22 травня 1932 року в Луцьку було проведено мотоциклетні змагання⁹⁴⁶. Змагання відбулися у трьох категоріях: на відстані 14 км (для мотоциклів з об'ємом 250 см³); на відстані 18 км (для мотоциклів з об'ємом 350 см³); на відстані 22 км (для мотоциклів з об'ємом понад 350 см³). У змаганнях взяло участь 7 мотоциклістів: Я. Радзимінський (Львів), Ходкевич (Львів), Бажук (Луцьк), Новацький (Луцьк), пор. Жельський (Ковель), Квятковський (Ковель), Михаловський (Ковель). Найкращими мотоциклістами змагань стали Ходкевич і Бажук. Маршрут перегонів пролягав вулицями Луцька.

Секція мотоциклістів 23 квітня 1933 року відкрила велосипедний і мотоциклетний сезон⁹⁴⁷. У цей день відбувся «зірковий заїзд» до Кременця. З Луцька стартувало 9 мотоциклістів. У зв'язку з негодою (сніг з дощем) та несприятливими дорожніми умовами до Кременця прибуло лише 4 особи. Переможцем заїзду став Б. Закшевський (здобув середню швидкість 50 км/год), випередивши інж. Новацького, В. Гузнічака та Хирича⁹⁴⁸.

16 жовтня 1937 року секція мотоциклістів (Об'єднання громадських організацій) у Кременці провела мотоциклетні гонки в так званому «трикутнику шосе поблизу Кременця»⁹⁴⁹. У гонці, довжина якої становила 30 км, взяло участь 7 мотоциклістів. Переміг Козловський (мотоцикл Norton) з часом 28 хв 55 с, випередивши Дуса (Raleigh) та Крауза (DSU). Слід відзначити, що мотоциклетна подія викликала великий інтерес місцевого населення, оскільки зібрала близько 3000 глядачів. Організаційно гонки мотоциклів забезпечувала Державна поліція в Кременці під керівництвом коменданта Яцини.

Морська та колоніальна ліга 29 червня 1935 року організувала перші в Кременці змагання мотоциклістів з виконанням елементів фігурного катання⁹⁵⁰. Змагання відбулися на спортивному майданчику в межах «Тижня Моря». Змагання полягали у виконанні таких завдань:

в найкоротший час пройти весь ряд фігур, розташованих на полі. Фігури включали в себе: проїзд через закриті ворітця, проїзд через вагу, об'їзд подвійного кола радіусом 10 метрів, проїзд через міст, їзда між бар'єрами, пляшками, виїзд на крутий схил та круг на біговій доріжці⁹⁵¹.

У змаганнях взяли участь 6 мотоциклістів, з яких кращим виявився А. Дус (мотоцикл FN), випередивши Л. Гроновського (Sarolea) і Я. Вотава (FN). Наступні місця зайняли: Є. Журковський (Hudson), М. Піш (Raleigh) і Махель (FN). Чергові змагання в так званому «шоу-райді» відбулися

⁹⁴⁶ „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 22, s. 4.

⁹⁴⁷ „Wołyń” 1933, nr 18, s. 5.

⁹⁴⁸ Там само.

⁹⁴⁹ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 20, s. 399–401.

⁹⁵⁰ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 7–8, s. 364–365.

⁹⁵¹ Там само, с. 365.

в Кременці 23 жовтня 1937 р.⁹⁵². Найкращими гонщиками стали: Вотав (мотоцикл BSA), Козловський (Norton) і Дец (Hudson).

У червні 1938 року на Стадіоні ім. маршалка Ю. Пілсудського в Луцьку відбулися мотоциклетні змагання⁹⁵³. Перемогу на змаганнях здобув Савіцький, випередивши Шпачека; у категорії «менших мотоциклів» перше місце посів Янечек. Заодно під час мотоциклетних змагань відбулося кілька велосипедних гонок. Змагання викликали досить великий інтерес. На трибунах стадіону в Луцьку перебувало 1 500 глядачів.

4 червня 1939 року з ініціативи мотоклубу Стрілецького союзу в Луцьку було проведено дорожній та позашляховий райд за маршрутом Луцьк – Рівне – Дубно – Луцьк⁹⁵⁴. За загальними результатами в гонці переміг Миколай Савіцький, випередивши Єжи Курпель-Ленкавського і Богдана Венгжиновського. Райд проводився в трьох класах мотоциклів – з об'ємом двигуна 250 см³, 350 см³ та 500 см³.

У 1939 році в осередку Союзу резервістів у Любомлі було створено мотоциклетну секцію, метою якої була пропаганда мотоциклетного спорту⁹⁵⁵.

ПОЖЕЖНО-ПРИКЛАДНИЙ СПОРТ

Розвиток добровільних пожежних команд (ДПК) на Волині розпочався у 1923 р.⁹⁵⁶. У 1929 році ДПК налічували 314 одиниць і близько 10 000 членів. Питання фізичної активності були присутні в діяльності пожежної охорони на Волині. 15 лютого 1939 року в приміщенні відділення ДПК у місті Костопіль відбулася нарада начальників Пожежної охорони⁹⁵⁷. Під час цього засідання, на якому було присутніх 27 начальників, обговорювалися питання навчання, організації, жіночої служби пожежної охорони, а також програмні аспекти фізичного виховання.

У Дубенському повіті, в селі Семидуби, 12 липня 1933 року відбулися повітові пожежні змагання⁹⁵⁸. У змаганнях брали участь ДПК з навколишніх селищ. Подібні змагання відбулися 9 липня 1933 р. в іншому населеному пункті Дубенського повіту – у Млинові⁹⁵⁹. Змагання пожежних бригад відбулися в рамках організації «Свята моря». 10 вересня 1933 року в Голобах Ковельського повіту відбулися змагання з пожежно-спортивного багатоборства команд з Голоб, Любятова, Мельниці, Повор-

⁹⁵² „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 20, s. 400–401.

⁹⁵³ „Wołyń” 1938, nr 25, s. 6.

⁹⁵⁴ „Wołyń” 1939, nr 24, s. 7.

⁹⁵⁵ „Wołyń” 1939, nr 9, s. 6.

⁹⁵⁶ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 24, s. 7.

⁹⁵⁷ „Życie Kostopolskie” 1939, nr 3, s. 47.

⁹⁵⁸ „Wołyń” 1933, nr 29, s. 13.

⁹⁵⁹ Там само.

ська та Радошина⁹⁶⁰. Перемогли пожежники з Голоб, випередивши команди з Любятова і Поворська. Змагання пожежників викликали значне зацікавлення глядачів.

На початку вересня 1933 року відбувся З'їзд пожежних бригад у Рівному⁹⁶¹. У програму з'їзду були включені елементи фізичної активності, зокрема пожежні змагання, вправи ритмічної гімнастики, вправи для команд хлопців і дівчат. Пожежні змагання проводилися на спортивному майданчику 45-го Полку прикордонних стрільців, а решта відбувалися на майданчику військової підготовки «при замку».

У 1936 році в Кременецькому районі відбулися районні змагання пожежників, які були відбірковими для участі в повітових змаганнях. У районних змаганнях виділились наступні пожежні команди: Матвіївці і Вілія (змагання у Катербурзі); Передмірка і Кусківці (змагання у Почаєві); Шпиколоси і Бережці (змагання у Бережках); Ридомиль і Гніздичне (у Старому Олексинці); Осники і Білозірка (у Білозірці); Вербовець і Печорна (у Вишгородку); Тилявка і Башковець (у Башковці); Михайлівка і Дедеркали (у Дедеркалах); Шумськ і Бриків (у Шумську)⁹⁶². 21 червня 1936 року у Вишнівці та Колодні відбулися останні етапи відбору до змагань. У загальному заліку лідували пожежники з Матвіївців (121 очко), випереджаючи Вілію (119 очок), Передмірку (112 очок), Шпиколоси (88 очок) та Осники (85 очок).

3 ініціативи управління відділу Спілки Пожежних Охоронців РП у Кременці 12 липня 1936 року відбувся з'їзд пожежників разом із спортивно-пожежними змаганнями⁹⁶³. У змаганнях взяло участь 20 пожежних загонів, які визначилися в етапі повітових змагань. У конкуренції «міських, з моторним обладнанням» пожежних команд перше місце зайняла ДПК Вишнівки, випередивши ДПК Липовиці⁹⁶⁴. У групі сільських пожежників перемогла ДПК Білозірки, друге місце посіли пожежники ДПК Вілії. Головою суддівської комісії був старший інструктор пожежної служби Болеслав Гроновський (Рівне), а також до складу комісії входили: Євгеніуш Табачинський (повітовий інструктор, Збараж), Станіслав Махо (начальник регіону з Дубенського повіту) та офіцери пожежної охорони з Янкової Долини і Рівного⁹⁶⁵.

25 вересня 1938 року в Костополі відбулися повітові збори пожежної охорони⁹⁶⁶. Збори зібрали 11 пожежних бригад, 156 пожежників і 38 сані-

⁹⁶⁰ „Wołyń” 1933, nr 38, s. 7.

⁹⁶¹ „Wołyń” 1933, nr 35, s. 7.

⁹⁶² „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 6, s. 243.

⁹⁶³ „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 4, s. 154.

⁹⁶⁴ „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 7, s. 298.

⁹⁶⁵ Там само.

⁹⁶⁶ „Wołyń” 1938, nr 41, s. 2.

тарок. Протягом зборів відбулися пожежні змагання та демонстрації. Кубок переможця отримала команда ДПК Костополя.

ДПК з Волинської області брали участь у пожежних змаганнях загальнонаціонального та міжнародного характеру. У 1929 році в Познані відбувся Всеслов'янський пожежний з'їзд⁹⁶⁷. Одним із пунктів зібрання були пожежні змагання, в яких, окрім ДПК з Польщі, взяли участь пожежники з Чехословаччини, Югославії, Болгарії та Румунії. Представницька збірна пожежна команда Волині зі Стенжарич здобула I місце⁹⁶⁸.

МАРШОВІ ЗМАГАННЯ

У Волинському воєводстві були організовані місцеві маршові змагання. З нагоди Дня Конституції 3 Травня у 1930 році в Костополі відбулися маршові змагання для загонів ВП на відстані 3 км (з рушницями)⁹⁶⁹. У змаганнях призом був перехідний кубок. У 1929 році перемогу в маршових змаганнях здобула команда ССМ у Костополі, а в 1930 році – ССМ в Іполітовці.

21 липня 1929 року на 100-кілометровій ділянці маршруту Ковель – Польська Гора відбулися щорічні змагання з маршу для війська та стрілецьких команд⁹⁷⁰. Перемогу здобула команда 24-го Піхотного полку з Луцька.

Серед команд, які брали участь у маршових змаганнях, однією з видатних була команда відділу Стрілецького союзу з Янової Долини, учасники якої досягли, зокрема, успіхів у марші Сулеювек – Бельведер. На змаганнях, що відбулися в 1933 році, команда стрільців з Янової Долини посіла III місце (з 53 команд, що брали участь у змаганнях з маршового спорту)⁹⁷¹. Команда «Стрілець» Янова Долина брала участь у 10-му марші Сулеювек – Бельведер у 1935 р.⁹⁷². Марш складався з 2 етапів: Сулеювек – Рембертів – 6 км, Рембертів – Бельведер – 19 км. У змаганнях взяли участь 72 команди, фінішували 64. Команда стрільців із Янової Долини посіла I місце у маршових змаганнях у категорії «призовників». У цьому маршовому заході в наступні роки брав участь і команда «Стрілець» Янова Долина. У маршових змаганнях, що відбулися в 1937 році, стрілецька команда посіла I місце в категорії «призовників» і отримала найкращий результат конкурсу⁹⁷³.

⁹⁶⁷ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 24, s. 7.

⁹⁶⁸ Там само.

⁹⁶⁹ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 19, s. 9.

⁹⁷⁰ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 31, s. 8.

⁹⁷¹ „Wołyń” 1933, nr 26, s. 4.

⁹⁷² „Raz, Dwa, Trzy” 1935, nr 13, s. 13.

⁹⁷³ „Raz, Dwa, Trzy” 1937, nr 20, s. 11.

Мешканці Волині добре проявили себе під час походу «Шляхом кадровиків» у 1938 р.⁹⁷⁴. Патруль стрільців із Янкової Долини посів I місце в категорії допризовників. Команда Союзу резервістів у цій категорії зайняла IV місце, а «Стрілець» Дубно посів VI місце. У категорії військових патрулів V місце здобув 19-й Волинський уланський полк з Острога на річці Горинь.

4.3.7. Марш на Польську Гору як приклад військово-спортивних змагань на Волині (1929–1939 рр.)

Похід на Польську Гору відбувся під патронатом Волинського обласного об'єднання легіоністів і був організований Управлінням та командою Об'єднання стрілецького підокругу Волині. Маршове змагання на Польську Гору проходило таким чином:

маршем з військово-спортивним характером із стрільбою; перевіркою маршової вправності учасників патрулів; відбірним маршем для маршу «Шляхом кадровиків»; маршем із характером пропаганди, спрямованим на надання можливості учасникам відвідувати місця боїв Польських Легіонів⁹⁷⁵.

Осередки Союзу стрільців Волинського підокругу щороку брали участь у Поході на Польську Гору⁹⁷⁶. У 1929 році команда Стрілецького союзу з Дубової Корчми виграла змагання, що проходили на маршруті Маневичі – Польська Гора⁹⁷⁷. Дистанція маршу становила 34 км. Зоряний марш на Польську Гору у 1933 році організовувала комендатура Стрілецького союзу Волинського підокругу під патронатом волинського воєводи Генрика Юзевського⁹⁷⁸. Марш, проведений 17–18 червня 1933 року, мав визначити кращі команди для 10-го маршу «Шляхом кадровиків». Маршрут був поділений на два етапи (дні). У перший день старт відбувся з трьох місць: Колки, Маневичі та Сухополя, і завершувався в Підгатті (близько 30 км); у другий день старт був визначений у Підгатті, а завершення змагань мало відбутись на Польській Горі – поміж тим команди здійснювали спільні стрільби (близько 10 км). Загальну класифікацію виграли представники Стрілецького союзу з Янкової Долини (вони набрали 517 очок із 540 можливих), випередивши осередок Стрілецького союзу в Дубні та СК «Стрілець» Сарни⁹⁷⁹. До складу команди-переможця увійшли: Владислав Ковалік, А. Федорович, М. Гедіан, К. Гебельт, Гоноров, В. Яковлев, К. Калета, Ф. Косяж, Рамульт, С. Солович, К. Щецінський, З. Венгльовський та

⁹⁷⁴ „Wołyń” 1938, nr 33, s. 1.

⁹⁷⁵ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 4, с. 2.

⁹⁷⁶ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 32, с. 130.

⁹⁷⁷ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 31, s. 8.

⁹⁷⁸ „Wołyń” 1933, nr 23, s. 3.

⁹⁷⁹ „Wołyń” 1933, nr 26, s. 4.

К. Жеромський (стрільці), С. Бриллінг та Єжи Гонда (велосипедисти), інженер Фелікс Урбанович (керівник групи, командир відділення Стрілецького союзу Янова Долина). Команда стрільців із Янкової Долини не пройшла відбору до маршу «Шляхом кадровиків»⁹⁸⁰.

У 1934 році маршові змагання з походом на Польську Гору тривали два дні (16–17 червня)⁹⁸¹. У справі підготовки до маршу і його проведення було видано спеціальну «Інструкцію воеводських відбіркових змагань з маршу на Польську Гору»⁹⁸². В інструкції містяться відомості щодо підготовки та відбору найкращих команд, які мали брати участь у марші, зокрема, вказівки щодо проведення відбіркових маршів на рівні повіту, які повинні були відбутися до 10 червня 1934 року. Ще раніше, у травні 1934 року, передбачалося проведення тренувань з маршів. Обов'язковою умовою для учасників маршу були попередні медичні огляди⁹⁸³. В організації змагань надавали допомогу: волинський воевода Генрик Юзевський, старости Луцького і Ковельського повітів, а також керівник повітової лікарні доктор Кубашевський⁹⁸⁴.

Комендантом маршу у 1934 році був капітан Шайнер. Маршрут походу становив 40 км і був розділений на два етапи: від станції Маневичі (через Северинівку та Лісів) до Підгаття, другий етап від Підгаття до Польської Гори. Як пише О. Хмель,

на змагання були запрошені армія, державна поліція, об'єднання легіоністів, об'єднання резервістів, пожежна охорона та асоціації, що займаються діяльністю, пов'язаною з військовою підготовкою. На марш заявилося 16 команд, включаючи 4 військових, 2 з Корпусу Охорони Прикордоння (КОП) та 10 команд Стрілецького союзу. У змаганнях не могли брати участь учасники до 18 років. Контрольні пункти були розташовані на станції Маневичі, у Северинівці та Лісові⁹⁸⁵.

Перший етап завершили 15 команд. Одна команда була дискваліфікована через те, що 2 учасників не завершило півдистанцію маршу. Крім того, одна команда пройшла півдистанцію маршу без одного учасника⁹⁸⁶.

Старт другого етапу маршу відбувся 17 червня 1934 року о 7:30. У групі військових команд переміг батальйон КОП з Рокитна (540 очок),

⁹⁸⁰ Там само.

⁹⁸¹ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 24, с. 14; A. Chmiel, *Marsze wojskowo-sportowe Związku Strzeleckiego na Kresach Wschodnich II RP*, „Szkice Humanistyczne” 2015, 38 (3–4), s. 320–321.

⁹⁸² Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 23, с. 1–4.

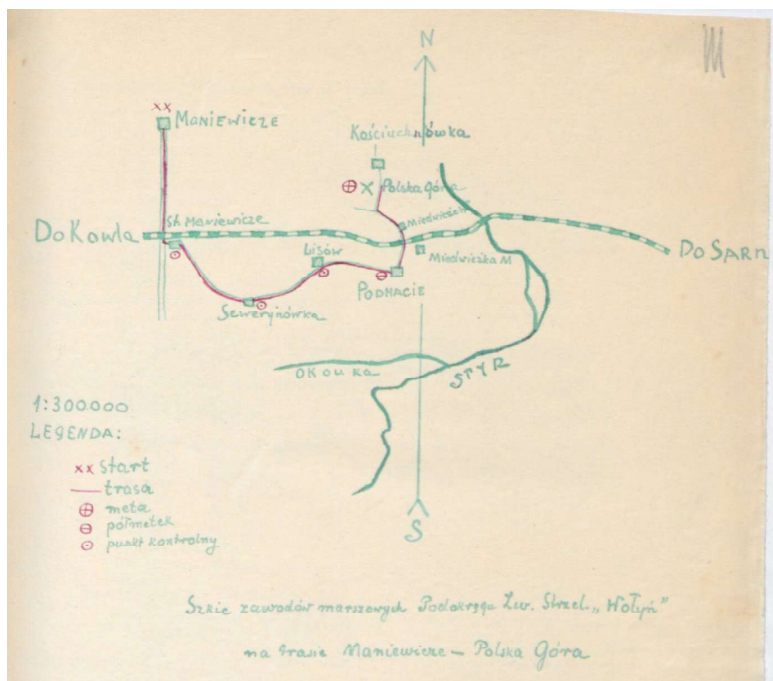
⁹⁸³ Там само.

⁹⁸⁴ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 19, с. 69.

⁹⁸⁵ A. Chmiel, *Marsze wojskowo-sportowe Związku Strzeleckiego na Kresach Wschodnich II RP*, „Szkice Humanistyczne” 2015, nr 38 (3–4), s. 320.

⁹⁸⁶ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 24, с. 14; фонд 129, опис 1, справа 23, с. 1. *Instrukcja okręgowych eliminacyjnych zawodów marszowych na „Polską Górę”*, Луцьк, 27 травня 1934 р.

перед батальйоном КОП з Житина (538 очок), 43-м Піхотним полком з Дубна (530 очок), 24-м Піхотним полком з Луцька (527,5 очок) та 50-м Полком прикордонних стрільців з Ковеля (519 очок). У категорії Стрілецького союзу перемогла команда з Дубна (527 очок), перед Житинем – повіт Рівне (517 очок), Борщівкою – повіт Рівне (512 очок), Здолбуновом (503), Ковелем-містом (499 очок), Ковелем-повітом (359 очок), Кременцем (359 очок), Костоподем-Яноювою Долиною (358 очок), Луцьком (348 очок) та Гороховом (336 очок)⁹⁸⁷.

Траса маршових змагань на Польську Гору в 1934 г.

Джерело: Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 19, с. 72.

Команда стрільців із Дубна виступила у такому складі: Болеслав Олькевич (капітан команди), Францішек Бітрих, Людвік Бойда, Фридерик Дембовський, Ананій Фурманець, Базилій Гавелюк, Тимофій Горбунов,

⁹⁸⁷ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 19, с. 70–71; A. Chmiel, *Marsze wojskowo-sportowe Związku Strzeleckiego...*, s. 320.

Адольф Квецький, Павел Лаптуренко, Міхал Лаптуренко, Броніслав Слободзенюк, Ян Сова і Тадеуш Шпіталевський⁹⁸⁸. З команди 43 ПП з Дубна у поході брали участь такі військовослужбовці: Станіслав Кравчик (командир команди), Вальдемар Бартошек, Станіслав Ейхлер, Юзеф Грабовський, Болеслав Іловський, Францішек Калабіс, Єжи Кравчик, Адольф Лангнер, Ян Пенкальський, Руфім Полап, Стефан Пилипець, Станіслав Слівовський та Алоїз Тронін⁹⁸⁹. Після завершення маршу відбувся парад та урочисті промови, у тому числі із вітальним словом виступив сенатор Речі Посполитої, керівник Стрілецького союзу підокругу Волинь Антоній Станевич. На фініші маршу на Польській Горі було багато глядачів, а також грав оркестр стрільців із Рожища (під керівництвом капельмейстера Гловачака).

Марш на Польську Гору у 1935 році відбувся за маршрутом: станція Маневичі – Северинівка – Лісів – Підгаття – Польська Гора. Довжина маршруту становила 32 км⁹⁹⁰. Змагання проводилися у трьох категоріях: категорія А – військові підрозділи, КОП, Державна поліція; категорія В – Стрілецький союз та секції фізичного виховання та військової підготовки, віком понад 21 рік; категорія С – Стрілецький союз та асоціації фізичного виховання та військової підготовки, віком від 18 до 21 року. Марш було поділено на 2 етапи: Маневичі – Підгаття (22 км) та Підгаття – Польська Гора (10 км).

Організаційно учасники (команди) маршу на Польську Гору 6 липня 1935 року о 18:30 зібралися в пункті збору на залізничній станції Маневичі. Наступним пунктом, передбаченим регламентом організаційного порядку, були медичні огляди. Старт першої команди у маршових змаганнях відбувся 7 липня 1935 року о 4:15. Наступні команди стартували з інтервалом у 2 хвилини. У складі керівництва маршу були: Генрик Амброгович, Ян Богушевич, Олександр Явірчак, Станіслав Міхно, Владислав Нементовський, Збігнев Ожел, Станіслав Станьковський, Стефан Вітчак. Головою суддівської комісії був Мар'ян Ясінський. Контрольні пункти маршу на Польську Гору визначили на відстані 4 км від Маневич, у Северинівці, потім у Лісові, на півдистанції в Підгатті та на фініші на Польській Горі. Медичне забезпечення маршу здійснювали 3 лікарі, 2 санітари та 2 стрільці⁹⁹¹.

У категорії В (відділи Стрілецького союзу та секції ФВ і ВП для осіб у віці понад 21 рік) переміг «Стрілець» Янова Долина, випереджуючи стрілецькі відділи з Острога і Люблінського округу II. Наступні місця посіли:

⁹⁸⁸ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 24, с. 14.

⁹⁸⁹ T. Drowdek-Małołepsza, E. Małołepszy, D. Bakota, *Marsz na Polską Górę jako przykład zawodów wojskowo-sportowych na Wołyniu...*, s. 15.

⁹⁹⁰ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 33, с. 1.

⁹⁹¹ Там само, справа 24, с. 5–7.

Стрілецький союз – відділ у Горохові, відділ Асоціації працівників Сільськогосподарського банку у Луцьку і Союз резервістів у Ківерцях⁹⁹². У категорії С серед відділів Стрілецького союзу і секцій ФВ і ВП (з учасниками віком від 18 до 21 року) І місце здобув «Стрілець» Дубно, випередивши стрільців з Гоші і Володимира. Подальші місця зайняли відділи Стрілецького союзу в Камені-Каширському, Ковелі, Клесові, Луцьку – Замок, Рожищі і Кременці⁹⁹³.

Наступного, 1936 року в марші на Польську Гору взяли участь 62 команди у 6 номінаціях⁹⁹⁴. Маршове змагання пролягало трасою: станція Маневичі – Раранча – Волчецьк – Польська Гора (23 км). Маршові змагання відбулися 5 липня. Вони проводились у 5 категоріях. На півдистанції, в Раранчі, був запланований 45-хвилинний відпочинок. Кожна команда складалася з 13 учасників, утім І етап мали пройти мінімум 11 з них, а ІІ етап мали завершити мінімум 10 учасників. Якщо цих умов не дотримувались, команду могли дискваліфікувати. Учасник маршу на Польську Гору повинен був мати мінімум ІІІ рівень Стрілецької відзнаки⁹⁹⁵. Згідно з правилами маршу, кожен спортсмен повинен був мати шапку чи кашкет своєї військової організації, кофту і штани із плащівки, довгі або короткі з підворотами; плащ із сукна – для учасників категорії А, плащ із сукна чи брезенту – для учасників категорії В і С; черевики або чоботи; дві сорочки або гімнастичну футболку; дві пари онуч або вовняних шкарпеток; основний ремінь; два патронтажі; подорожній рюкзак; гвинтівка, яку використовували в діючій армії або у відповідній секції ВП в стані, придатному до влучної стрільби; флягу, металеву миску, ложку, кишеньковий ніжик, рушник і мило⁹⁹⁶. Після прибуття на фінішну пряму кожна команда змагалася зі стрільби, виконуючи по 10 пострілів. Командир звільнявся від стрільби. Дискваліфікація команди та зняття її зі змагань могла відбутися у таких випадках: зміни спорядження, можливого іншого зменшення ваги чи навантаження, допомоги в її перенесенні, за винятком рушниць; бігу команди чи декількох її членів зімкнутою колоною; зміни учасника під час маршу; зарядження зброї чи стрільби поза тиром; недотримування рекомендацій лікаря; перешкоджання іншим учасникам чи іншим командам під час маршу; використання транспортних засобів; неспортивної поведінки команди під час походу чи зупинок; допомоги сторонніх осіб або наглядча на трасі маршу чи на стрільбищі⁹⁹⁷.

⁹⁹² Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 32, с. 130.

⁹⁹³ Там само.

⁹⁹⁴ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 47, с. 123.

⁹⁹⁵ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 19, с. 37.

⁹⁹⁶ T. Drozdek-Małołepsza, E. Małołepczy, D. Bakota, *Marsz na Polską Górę jako przykład zawodów wojskowo-sportowych na Wołyniu...*, s. 16.

⁹⁹⁷ Там само, с. 16.

У категорії А1 – військових підрозділів (військових груп і КОП, «піхотне озброєння») – переміг 3 Піхотний полк легіонів з Ярославля (532,5 очок), випередивши КОП Острог (528 очок) і 45 Полк піхоти кресових стрільців з Рівного (524,5 очок)⁹⁹⁸. Наступні місця посіли такі команди: IV – 23 ПП Володимир, V – 43 ПП багнетного легіону в Дубні, VI – 44 ПП СК Рівне, VII – Кадетська школа офіцерів запасу 27 ДП, VIII – II загін 24 стр. Луцьк, IX – 7 ПП Хелм, X – 50 стр. СК Ковель, XI – III загін 24 ПП Луцьк.

У категорії А2 (команди військових частин та КОП, «верхова зброя») – найкращим виявився 19 полк уланів з Острога (484 $\frac{3}{4}$ очок), II місце посіли 21 уланівський полк з Рівного, III – 2 кінно-стрілецький полк, IV – 13 ПП з Рівного⁹⁹⁹.

У змаганнях між осередками Стрілецького союзу в категорії В осіб віком понад 21 рік переможцем стала команда Стрілецького союзу Янова Долина (503 очки), II місце посів відділ Стрілецького союзу Ковель II (464,5 очок), а III – СК «Стрілець» Рівне (460 $\frac{3}{4}$ очок)¹⁰⁰⁰; у віковій категорії 18–21 рр. спортивної категорії С найкращим виявився відділ Союзу стрільців із Дубна (509 $\frac{3}{4}$ очок), випередивши стрільців із Гощі (480 $\frac{3}{4}$ очок) і СК «Стрілець» Янова Долина (474 $\frac{3}{4}$ очок)¹⁰⁰¹. У змаганні категорії D (Державна поліція, прикордонні загони, ЗВП, ПВП, Союз резервістів), виграв відділ Союзу резервістів із Володимира (490 очок), перемігши ЗВП з Дубна (488 очок) і відділ Стрілецького союзу з Рівного (474 $\frac{1}{4}$ очок)¹⁰⁰², натомість у категорії E (Союз польського гарцерства, Католицьке товариство молоді, Добровільні пожежні команди та ін.) – перемогла ДПК Ковель (474 $\frac{1}{4}$ очок), випередивши ДПК Дубно (454 $\frac{1}{4}$ очок) і ДПК Володимир (453,5 очок)¹⁰⁰³. Серед організаторів маршових змагань потрібно згадати

⁹⁹⁸ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 2, с. 16.

⁹⁹⁹ Там само.

¹⁰⁰⁰ Т. Drozdek-Małołepsza, E. Małołepczy, D. Bakota, *Marsz na Polską Górę jako przykład zawodów wojskowo-sportowych na Wołyniu...*, s. 17. IV місце – Стріл. союз Горохів, V – Стріл. союз Острог, VI – Стріл. союз Ківерці.

¹⁰⁰¹ Там само. IV місце – Стріл. союз Камінь-Каширський, V – Стріл. союз Тростянець, VI – Стріл. союз Ковель, VII – Стріл. союз Володимир, VIII – Стріл. союз Луцьк-Замок, IX – Стріл. союз Рафалівка, X – Стріл. союз Шумськ, XI – Стріл. союз Олика, XII – Стріл. союз Вишнівещ.

¹⁰⁰² Там само. Наступні місця зайняли команди: IV – Союз резерв. Ківерці, V – Союз резерв. Янова Долина, VI – Союз резерв. Ковель, VII – Залізн. ВП Ковель, VIII – ПСК Ковель, IX – Союз резерв. Повурськ, X – Союз резерв. Любомль, XI – Льотна ВП Заболоття, XII – Залізн. ВП Здолбунів, XIII – Союз резерв. Рафалівка, XIV – Поштова ВП Луцьк, XV – Союз резерв. Луцьк-Місто, XVI – Залізн. ВП Рівне, XVII – Союз резерв. Дубно.

¹⁰⁰³ Там само. Наступні місця зайняли команди: IV – ДПК Варковичі, V – ДПК Здолбунів, VI – ДПК Луцьк, VII – ДПК Ягодин, VIII – ДПК Томашгород, IX – ДПК Оржів, X – ДПК Рівне, XI – ДПК Ківерці, XII – Католицьке товариство молоді Чумань.

С. Вітчака – заступника коменданта Волинського підокругу Стрілецького союзу.

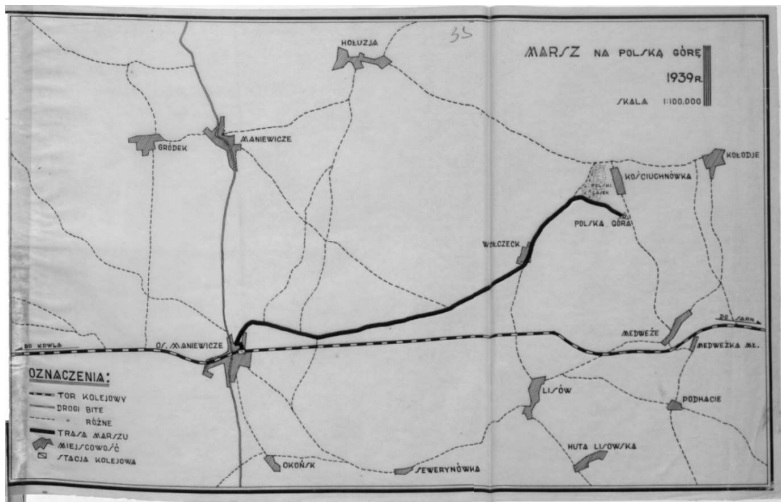
У 1937 році марш на Польську Гору був організований 4 липня. Траса розпочиналася в Маневичах, проходила через Раранчу і Волчецьк, а завершувалася на Польській Горі¹⁰⁰⁴. Маршрут становив 22,5 км і складався з двох етапів. Перший етап довжиною 15 км розпочинався в Маневичах, а завершувався в Раранчі. Згідно з правилами маршу, час на проходження першого (відбіркового) етапу становив від 2 год 30 хв до 3 год. Другий етап мав довжину 7,5 км. Він розпочинався в Раранчі і закінчувався на Польській Горі. Між етапами патруль мав 60-хвилинний відпочинок. Досягнувши місця призначення, кожна команда виконувала стрільбу. Це був завершальний елемент змагань з марш-кидка. Кожен патруль складався з 7 учасників (включаючи командира патруля). Для того, щоб команда була зарахована, марш повинен був бути завершений щонайменше 6 учасниками патруля. Учасників змагань розподіляли на дві категорії: I категорія – військовослужбовці, КОП («піхотна та верхова зброя»), Державна поліція, Прикордонна служба; II категорія А – Стрілецький союз та інші організації військової підготовки; II категорія В – Стрілецький союз та інші організації військової підготовки¹⁰⁰⁵.

Для найкращих патрульних, які брали участь у марші на Польську Гору в 1937 р., організатори передбачили низку нагород, серед яких варто згадати: перехідний кубок головного коменданта Союзу легіоністів дипл. полк. Адама Коца за найкращі результати стрільби, призначений для громадських організацій; перехідний кубок директора Державного управління фізичного виховання і військової підготовки за найкращі результати маршу, який вручали військовим підрозділам і КОП; перехідний кубок голови Волинського округу Союзу легіоністів дипл. полк. Олександра Мишковського – за найкращі результати маршу зі стрільбою для найчисельнішої команди-учасника; перехідний кубок Волинського громадського комітету відзначення 20-ї річниці боїв Польського легіону на Польській Горі та в Костюхнівці – за найкращі результати у стрілецькому марші серед усіх патрулів-учасників; перехідний кубок Союзу землевласників Волині – за перемогу учасників команди Стрілецького союзу допризовного віку у марші зі стрільбою; перехідний кубок Волинського українського об'єднання – за перемогу команди військовослужбовців або КОП у марші на Польську Гору зі стрільбою¹⁰⁰⁶.

¹⁰⁰⁴ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 4, с. 2.

¹⁰⁰⁵ T. Drozdek-Małołepsza, E. Małołepczy, D. Bakota, *Marsz na Polską Górę jako przykład zawodów wojskowo-sportowych na Wołyniu...*, s. 18.

¹⁰⁰⁶ Там само.

Траса маршу на Польську Гору в 1939 р.

Джерело: Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 52, с. 35.

Чисельною була участь команд (патрулів) у змаганнях, проведених 3 липня 1938 р.¹⁰⁰⁷. У марші на Польську Гору взяло участь 55 колективів, серед яких потрібно відзначити 20 військових патрулів і КОП, 16 патрулів Стрілецького союзу, 8 команд Союзу резервістів, 9 ДПК і 2 пожежні бригади із сіл Костюхнівка і Медвеж'є. Попри запрошення, у змаганнях не взяли участі команди Католицького товариства молоді і Волинського союзу сільської молоді. На змаганнях були присутні: волинський воєвода Олександр Гауке-Новак, заступник командира Командування Окружного Корпусу № 2 дипл. полк. Тадеуш Тарчинський, представник Державного управління фізичного виховання і військової підготовки полк. Клементовський, командир 27 Піхотної дивізії дипл. полк. Гвідо Кавінський, комендант II округу Стрілецького союзу майор Яблонський. На фініш на Польську Гору прибула велика кількість місцевого населення, у тому числі діти і молодь, переважно українського походження¹⁰⁰⁸.

Перемогу здобули: в I категорії – 19 Полк волинських уланів з Острога (538 очок); в категорії ІА – Союз резервістів з Янової Долини (534 очок); в категорії ІІВ – ДПК з Янової Долини (524,5 очок)¹⁰⁰⁹. Високі результати показали сільські ДПК Медвеж'є і Костюхнівка. Серед 16 команд-

¹⁰⁰⁷ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 58, с. 1.

¹⁰⁰⁸ T. Drozdek-Małołepsza, E. Małołepczy, D. Bakota, *Marsz na Polską Górę jako przykład zawodów wojskowo-sportowych na Wołyniu...*, s. 18–19.

¹⁰⁰⁹ T. Drozdek-Małołepsza, E. Małołepczy, D. Bakota, *Marsz na Polską Górę jako przykład zawodów wojskowo-sportowych na Wołyniu...*, s. 19.

учасників, які боролися за першість у категорії ПА (відділів Стрілецького союзу та інших товариств з учасниками у віці понад 21 рік), VII місце посів патруль ДПК Медвеж'є (514 очок), натомість ДПК з Костюхнівки зайняв XIII місце (499 очок). Маршові змагання вимагали великих зусиль, тому в щорічних інструкціях до змагань (як попередньо уже згадувалось) були розміщені вказівки щодо реалізації тренувань – підготовки до значних навантажень. Попри це, у «Звіті рятувально-санітарної служби маршру на Польську Гору від 3 липня 1938 р.» подано таке зауваження:

До санітарного пункту доставлено 12 осіб із сонячним ударом. Серед них був 1 учасник з відділу Стрілецького союзу в Любартові, 1 – з пожежної бригади Колок, а решта – військові. [...] Як виявлено, військові команди приступали до змагань без відповідних тренувань¹⁰¹⁰.

У поході 1939 року на Польську Гору брали участь такі команди: 19 Полку волинських уланів з Острога, 2 Полку кінних стрільців з Грубешова, 44 Полку кресових стрільців з Рівного, 45 Полку кресових стрільців з Рівного, КОП Полісся, ДПК Дубно, ДПК Янова Долина, ДПК Клесів, ДПК Костюхнівка, ДПК Ковель, ДПК Новий Чорторийськ, ДПК Рівне, ПСК Ковель, Союз резервістів з Янкової Долини, Союз резервістів з Повурська, Стрілецький союз з Рафалівки, Стрілецький союз «Васон-Експорт» з Дубна, Стрілецький союз з Голоб, Стрілецький союз з Гощі, Стрілецький союз I з Янкової Долини, Стрілецький союз II з Янкової Долини, Стрілецький союз з Ківерців, Стрілецький союз з Кременця, відділ Стрілецького союзу Луцьк-Замок, відділ I Стрілецького союзу з Рівного, відділ II Стрілецького союзу з Рівного, відділ Стрілецького союзу зі Здолбунова¹⁰¹¹. Змагання пройшли 2 липня 1939 р.

У I категорії (військові підрозділи, КОП, Державна поліція) перемогла команда 44 Полку кресових стрільців з Рівного (538,5 очок), випереджаючи 50 Піхотний полк із Сарн (536 очок), КОП Острог (531 очко), КОП Полісся (530,5 очок), КОП Сарни (528 очок) 2 Полк кінних стрільців з Грубешова (522 очок), 19 Полк волинських уланів з Острога (518,5 очок), ПСК Ковель (517 очок), 7 Полк піхотних легіонів з Хелма (359 очок); у категорії ПА (Стрілецький союз та інші товариства у віковій категорії понад 21 рік) найкращі результати показала команда Стрілецького союзу з Янкової Долини (536 очок), перемігши відділ Союзу резервістів з Повурська (522,5 очок), ДПК Ковель (521,5 очок), ДПК Рівне (520 очок), ДПК Костюхнівка (519 очок), ДПК Янова Долина (518,5 очок); у категорії ПВ (Стрілецький союз та інші товариства у віковій категорії 18–21 рр.) I місце посіла команда «Васон-Експорт» Стрілецького союзу в Дубні (533 очок), II

¹⁰¹⁰ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 58, с. 6. Рапорт підписав головний лікар Волинського підокругу д-р Францішек Ксок.

¹⁰¹¹ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 63, с. 8, 14–15, 20–24, 44, 48, 50–51, 54–55, 64, 66, 70–72, 74, 78–79.

місце – відділ I Стрілецького союзу в Рівному (526,5 очок), III – відділ Стрілецького союзу в Любомлі (526,5 очок), IV – відділ Стрілецького союзу в Княгинині (524,5 очок), V – відділ Стрілецького союзу в Рафалівці (524 очки), VI – відділ Стрілецького союзу в Горохові (522,5 очок)¹⁰¹².

Військові та спортивні маршові змагання на Польську Гору відбувалися у 1929–1939 рр. У 1934 році змагання проходили за дводенною формою. З 1935 по 1939 рік марш проводився протягом 1 дня. Необхідно зазначити, що в змаганнях брала участь досить велика кількість команд, а саме 62 команди були класифіковані до маршу в 1936 р. Крім військових підрозділів, КОП і Державної поліції, у походи брали участь такі об'єднання: Стрілецький союз, Союз резервістів, ЗВП, ДПК та ін. В організації змагання в основному брали участь активісти Союзу стрільців Волинського підокругу. Однак варто відзначити участь людей, пов'язаних з державною адміністрацією (осіб, які виступали від імені волинського воєводи) і Державного управління ФВіВП, а також представників Командування Окружного Корпусу № 2 в Любліні, військових командирів частин, дислокованих на території Волинського воєводства. У змаганнях військових підрозділів, Державної поліції або КОП неможливо виділити команду, яка в 1929–1939 рр. була найсильнішою, але у змаганні команд інших категорій найсильнішими були патрулі відділів Стрілецького союзу з Дубного і Янкової Долини. Маршові змагання були рушієм формування і зміцнення фізичної сили, слугували покращенню військової підготовки. Вони також були чинником формування патріотичної мотивації, знаком пам'яті про битви Польських Легіонів у 1916 році біля Костюхнівки та Польської Гори.

4.3.8. Державна спортивна відзнака і Стрілецька відзнака

Проблематику змагань на здобуття Державної спортивної відзнаки (ДСВ) вже було частково обговорено у попередніх розділах. Важливим завданням у цей період в Польщі, а зокрема і в Волинському воєводстві, було пропагування і поширення ідеї щодо необхідності здобуття ДСВ. На шпальтах «Життя Кременця», у № 8–9 1932 р. опубліковано статтю «Про Державну спортивну відзнаку»¹⁰¹³. Варто зазначити, що особа, яка отримувала ДСВ, мала продемонструвати фізичну підготовку та навички не лише в одному виді спорту чи фізичної активності, а в кількох – у шести різних групах (галузях): I – гімнастика або плавання, II – стрибки, III – біг, IV – метання,

¹⁰¹² Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 63, с. 23, 83–85; A. Chmiel, *Marsze wojskowo-sportowe Związku Strzeleckiego...*, s. 322; tegoż, *Wychowanie fizyczne i sport w Wojsku Polskim 1918–1939*, WSPR Lublin 2017, s. 402. Команда Стрілецького союзу в Дубно-Бакон виступала в такому складі: Миколай Гусюк, Антоній Копшива, Станіслав Курек, Ян Літвінський, Мечислав Мойсей, Олексій Потураєв, Міхал Сардіко і Ян Сова.

¹⁰¹³ „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 8–9, s. 41–43.

фехтування або спортивні ігри, V – маршовий, піший, лижний, велосипедний, кінний і веслувальний спорт або спортивні ігри, VI – стрілецький спорт¹⁰¹⁴. Виконання мінімальних вимог у всіх групах давало можливість отримати ДСВ. Документом, що давав право її носити, було посвідчення, видане Державним управлінням ФВіВП на підставі рішення Воєводського комітету ФВіВП.

Таблиця 14. Кількість здобутих ДСВ у Польщі (з розподілом по воєводствах) у 1931–1932 рр.

Воєводство	Освітні заклади		Військо		Інші організації та товариства		Разом	
	1931	1932	1931	1932	1931	1932	1931	1932
Білосток	888	1339	1352	8395	281	2697	2521	12431
Кельце	426	2765	–	2278	147	1885	573	6928
Краків	251	2659	–	4246	30	787	281	7692
Люблін	355	1712	316	5268	193	4025	864	11005
Львів	1210	2971	730	8847	714	3378	2654	15196
Лодзь	282	2528	195	2324	50	3200	527	8052
Новогрудек	243	751	858	8153	33	1023	1134	9927
Полісся	297	768	564	4076	80	1443	941	6287
Помор'я	554	2653	203	6657	385	4335	1142	13645
Познань	1599	6248	435	9732	155	7811	2189	23791
Станіславів	49	1270	–	1420	4	980	53	3670
Сілезія	350	1360	367	4004	383	2496	1100	7860
Тернопіль	240	841	61	3728	51	821	352	5390
Вільнюс	145	1966	657	4072	121	1247	923	7285
Волинь	190	619	440	4201	76	1881	706	6701
Варшава (воєводство)	472	2620	158	7874	156	3955	786	14449
Варшава (місто)	448	2576	298	6942	68	1811	814	11329
Разом	7999	35646	6634	92217	2927	43775	17560	171638
Зокрема жінки							1112	10468
Зокрема чоловіки							16448	161170

Джерело: Archiwum Państwowe w Katowicach, Starostwo Powiatowe Zawierciańskie, sygn. 12/880/0/757, s. 99–104.

Дозвіл на проведення випробувань на ДСВ (повних і часткових) мали союзи, організації, спортивні громадські товариства, а також спортивні клуби; станом на 1933 р. за розпорядженням головного управління Об'єднання пожежних бригад такі повноваження мав Волинський воєводський відділ Об'єднання пожежних бригад і окружні відділи цієї органі-

¹⁰¹⁴ „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 8–9, s. 41.

зації у Кременці, Ковелі, Луцьку, Рівному, Сарнах і Здолбунові; у межах діяльності Жіночої організації оборони країни ці повноваження належали до місцевих організацій у Дубні, Ковелі, Луцьку, Рівному та Сарнах; у рамках діяльності Стрілецького союзу повноваження до проведення змагань на здобуття ДСВ мав його Волинський підокруг; для представників Державної комісії випробування проводила Воєводська комендатура спільно з повітовими комендатурами; для гарцерів такі конкурси проводила Комендатура волинської хорунгви (жіночої) у Кременці, Комендатура волинської хорунгви (чоловічої) в Луцьку; а також Волинський окружний союз спортивних ігор; Волинський окружний союз легкої атлетики; Волинський окружний футбольний союз; Веслувальний клуб і «Теміда» Луцьк¹⁰¹⁵.

У 1931–1932 рр. кількість здобутих ДСВ у Волинському воєводстві на загальнопольському рівні була посередньою. Високі результати отримано в Луцьку, де в 1932 р. із загальної кількості 35 700 мешканців міста Державну спортивну відзнаку здобуло 347 осіб¹⁰¹⁶. У 1932 р. жителі Дубенського і Ковельського повітів не отримали ДСВ. У звіті Міністерства внутрішніх справ і Державного управління ФВіВП, у розділі «Висновки щодо поширення ДСВ у 1932 р.» читаємо:

Комітети ФВ і ВП повинні організувати змагання зі здобуття ДСВ у 1933 році [...]; керівники змагань, особливо в тих місцевостях, де кандидатів на здобуття відзнаки мало, не повинні обмежуватися лише випробуваннями у власній організації, а мають дозволити брати участь у змаганнях особам з-поза організації та з інших організацій; жіночі організації мають приділяти більше уваги розвитку фізичного виховання жінок, використовуючи як засіб підготовку до отримання ДСВ; головні цілі спортивних клубів повинні збігатися з цілями втілення ідеї ДСВ, відтак клуби повинні прагнути здобути якнайбільшу кількість відзнак¹⁰¹⁷.

Висновки Державного управління ФВіВП варто оцінити як позитивні. Уміщені в них вказівки слугували більшій задіяності суспільства у здобутті ДСВ.

Змагання із метою здобуття ДСВ відбувалися в межах різних спортивних заходів, наприклад, під час «Свята моря», яке організували в Млинові Дубенського повіту 9 липня 1933 р.¹⁰¹⁸. У Княгинині Дубенського повіту члени Стрілецького союзу, організацій ВП, пожежних бригад і Державної поліції 14 травня 1933 р. взяли участь у спортивних випробуваннях на здобуття ДСВ¹⁰¹⁹. На змаганнях були присутні: дубенський староста Єжи

¹⁰¹⁵ Archiwum Państwowe w Katowicach (APKat.), Starostwo Powiatowe Zawierciańskie (SPZ), sygn. 12/880/0/757, s. 32–33; 73–79; 81.

¹⁰¹⁶ APKat., SPZ, sygn. 12/880/0/757, Wynik akcji POS w miastach za rok 1932, s. 105.

¹⁰¹⁷ Там само, pismo MSW PUWFiPW z dnia 22.04.1933 r., s. 99–103.

¹⁰¹⁸ „Wołyń” 1933, nr 29, s. 13.

¹⁰¹⁹ „Wołyń” 1933, nr 21, s. 7.

Банкович-Сіттауер, комендант округу ФВіВП Стичинський, шкільний інспектор Лісовський¹⁰²⁰.

Під час Свята ФВіВП у Кременці, яке відбулося на рубежі вересня і жовтня 1932 р., ДСВ спробували здобути 123 особи¹⁰²¹. Мінімум у всіх 6 категоріях змагань досягли лише 24 людини. Найбільшою проблемою в отриманні мінімального результату у здобутті ДСВ була стрільба з малокаліберної зброї. Значна частина учасників досягла мінімальної кількості очок, здобуваючи ДСВ в інших спортивних категоріях.

Редакція часопису «Волинська земля» у № 48 за 1932 г. поінформувала щодо здобуття Державної спортивної відзнаки і Стрілецької відзнаки службовцями Державної поліції Волинського воєводства¹⁰²². У 1932 р. поліцейські здобули 676 ДСВ, утім «поліцейські у формі» – 650, а решту 26 відзнак отримала «слідча поліція». У стрілецьких змаганнях поліцейські отримали 329 Стрілецьких відзнак (СВ) (зокрема 1 золоту відзнаку, 19 срібних і 309 бронзових).

Під час Свята ФВіВП у Ківерцях Луцького повіту, яке відбулося 10 вересня 1933 р., головним пунктом програми були змагання на здобуття ДСВ¹⁰²³. Серед претендентів на спортивну відзнаку аж 90 осіб отримало необхідний мінімум ДСВ. Варто звернути увагу, що серед них 30 осіб були членами Стрілецького союзу. Інші локальні комітети ФВіВП Луцького повіту вели активну діяльність з метою здобуття ДСВ, найчастіше у рамках свят ФВіВП. У змаганнях за ДСВ у Колках брало участь 60 осіб, 46 з них здобуло цю відзнаку¹⁰²⁴. Крім чоловіків, нормативи на здобуття ДСВ здали і жінки: Юлія Амрогівич, Ольга Орловська і Марія Поплавська. Окрім цієї відзнаки, 18 осіб здобуло СВ.

Таблиця 15. Кількість здобутих ДСВ на території Волинського воєводства в 1934 р.

Повіт	Кількість осіб, які здобули ДСВ			
	військовослужбовці	шкільна молодь	організації та особи з-поза організацій	Разом
Дубно	–	156	406	562
Горохів	–	–	668	668
Ковель	657	289	566	1512
Любомль	3	32	347	382
Луцьк	680	250	1784	2714
Рівне	3779	107	1569	5455

¹⁰²⁰ Єжи Банкович-Сіттауер виконував функції дубенського старости у 1932–1936 рр.

¹⁰²¹ L. Gronowski, *Święto Wychowania Fizycznego*, „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 8–9, s. 45–47.

¹⁰²² „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 48, s. 2.

¹⁰²³ „Wołyń” 1933, nr 38, s. 7.

¹⁰²⁴ „Wołyń” 1933, nr 39, s. 7.

Володимир	2277	223	474	2974
Камінь-Каширський	–	–	383	383
Разом	7396	1057	6197	14 650

Джерело: Archiwum Państwowe w Lublinie, Powiatowy Komitet Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w Hrubieszowie, sygn. 5, s. 44.

Кількість Державних спортивних відзнак, отриманих у Волинському воєводстві в 1934 році, значно зросла порівняно з попередніми роками (1931–1932). Варто зазначити, що найбільша кількість відзнак була здобута у Рівненському, Луцькому, Володимирському та Ковельському повітах. Незначні показники в цьому відношенні мали змагання на отримання ДСВ у Любомльському та Камінь-Каширському повітах. Костопільський, Кременецький та Сарненський повіти не увійшли до архівного документу. Волинське воєводство разом з Люблінським воєводством входило до складу Окружного Корпусу № 2. Люблінське воєводство було дещо більшим за чисельністю населення, ніж Волинське. Незважаючи на це, громада Волинського воєводства у 1934 р. отримала більшу кількість спортивних відзнак (табл. 15 і 16). Подібна ситуація склалася і в 1933 р. У Волинському воєводстві мінімум 13 444 особи здобули нагороди, а в Люблінському – 11 469 осіб¹⁰²⁵. У загальнодержавній класифікації воєводств (16 воєводств і місто Варшава) Волинське воєводство займало IX місце, а Люблінське – XV¹⁰²⁶.

Таблиця 16. Кількість здобутих ДСВ на території Люблінського воєводства в 1934 р.

Повіт	Кількість осіб, які здобули ДСВ			
	військовослужбовці	шкільна молодь	організації та особи з-поза організацій	Разом
Білгород	2	–	1223	1225
Хелм	729	305	1271	2305
Грубешів	430	106	1240	1776
Янів-Люблінський	360	78	352	790
Краснистав	126	190	297	613
Любартів	2	–	337	339
Люблін (городський)	155	619	778 + 587	778 + 1361
Люблін (земський)	2	–	341	343
Томашів-Люблінський	459	44	453	956

¹⁰²⁵ APL, Powiatowy Komitet Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w Hrubieszowie (PKWFIPWH), sygn. 5, s. 79.

¹⁰²⁶ Там само.

Замость	1223	309	785	2317
Разом	3488	1651	7664	12803

Джерело: Archiwum Państwowe w Lublinie, Powiatowy Komitet Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego w Hrubieszowie, sygn. 5, s. 44.

У 1934 році на території Округового Корпусу № 2 (Люблінське і Волинське воєводства) військовослужбовці, шкільна молодь, а також члени спортивних організацій та з-поза них здобули 24 344 СВ (табл. 17). Найбільше відзнак зі стрільби отримали жителі таких повітів: Рівне, Люблін, Володимир і Луцьк. Необхідно зазначити, що в цих повітах значну кількість відзнак отримали військовослужбовці, що було результатом дислокації в цих повітах військових підрозділів. У сфері здобуття СВ шкільною молоддю виділялися такі повіти: Рівненський, Люблінський і Луцький.

Таблиця 17. Кількість здобутих СВ на території Командування Округового Корпусу № 2 (Люблінського і Волинського воєводств) у 1934 р.

Повіт	Кількість осіб, які здобули ДСВ			
	військовослужбовці	шкільна молодь	організації та особи з-поза організацій	Разом
Хелм	24	100	1306	1430
Краснистав	80	85	559	724
Любомль	2	—	383	385
Люблін (городський)	292	789	1554	2635
Люблін (земський)	4	—	450	454
Янів-Люблінський	101	52	634	787
Любартів	5	30	645	680
Замость	538	222	320	1080
Томашів-Люблінський	229	25	857	1111
Білгорай	—	8	612	620
Володимир	1647	117	667	2441
Грубешів	—	—	773	773
Ковель	434	88	898	1420
Камінь-Каширський	—	—	471	471
Луцьк	465	519	1174	2158
Горохів	—	—	452	452
Дубно	—	88	686	774
Рівне	3889	975	1095	5959
Разом	7710	3098	13536	24344

Джерело: Archiwum Państwowe w Lublinie, Powiatowy Komitet Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w Hrubieszowie, sygn. 5, s. 42.

Члени Стрілецького союзу у період з 1 січня 1936 р. по 31 грудня 1937 р. здобули 1409 ДСВ, у тому числі 62 жінки (Ж) (табл. 18)¹⁰²⁷.

Таблиця 18. Кількість членів Волинського підокругу Стрілецького союзу, які здобули ДСВ у період з 1 січня 1936 р. по 31 грудня 1937 р.

Повіт	Рівень Державної спортивної відзнаки			Загальна кількість ДСВ
	Рівень I	Рівень II	Рівень III	
Луцьк	1	2	51	54
Рівне	—	—	56	56
Дубно	6	97	367/36 (Ж)	470/36 (Ж)
Горохів	—	5	21	26
Кременець	8	26	121/8 (Ж)	155/8 (Ж)
Камінь-Каширський	—	2	62/7 (Ж)	64/7 (Ж)
Окремий батальйон «Гоща»	—	—	294	294
Ковель	—	12	242/7 (Ж)	254/7 (Ж)
Здолбунів	—	4	32/4 (Ж)	36/4 (Ж)
Разом	15	148	1246/62 (Ж)	1409/62 (Ж)

Джерело: E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, D. Bakota, *Wychowanie fizyczne i sport w działalności Związku Strzeleckiego w województwie wołyńskim w latach 1921–1939. Zarys dziejów*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2017, t. 16, nr 4, s. 23.

Формою участі у заходах з фізичного виховання та військової підготовки були заліки на отримання Державної спортивної відзнаки і Стрілецької відзнаки. У цьому відношенні Волинь (у 1930-х роках) була на середньому рівні серед воєводств РП.

¹⁰²⁷ E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, D. Bakota, *Wychowanie fizyczne i sport w działalności Związku Strzeleckiego w województwie wołyńskim w latach 1921–1939...*, s. 23.

РОЗДІЛ V

ТУРИЗМ І ФІЗИЧНА РЕКРЕАЦІЯ У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ В 1921–1939 РР.

5.1. Туризм у Волинському воєводстві у міжвоєнний період

З метою розвитку туризму застосовувалися пільги залізничного транспорту на пасажирські потяги та експresi I, II та III класів від вокзалів великих міст і селищ до туристичних місцевостей¹⁰²⁸. Залізничні пільги застосовувалися, зокрема, до відправлених поїздів: від Дубна та Луцька до Костополя та Кременця. З ініціативи Ліги сприяння туризму (ЛІСТ) створено 65 привабливих у туристичному, рекреаційному та екскурсійному плані напрямків. За період з червня по вересень 1935 року на станцію Рівне було перевезено 850 туристів¹⁰²⁹.

Суттєвим фактором туристичної діяльності стала робота з оновлення та розбудови туристичної інфраструктури. На 1939–1940 рр. Державне казначейство мало асигнувати на охорону та відновлення пам'яток 9 тис. злотих у Волинському воєводстві¹⁰³⁰. Органи місцевого самоврядування мали виділяти додаткові кошти на консервацію пам'яток. Управління відділу Польського туристичного товариства у Луцьку створило на своєму засіданні 20 грудня 1938 року Комісію для відбудови замку Любарта в Луцьку. Про стан і потреби у сфері консервації та реконструкції замку розповів Збігнев Ревський – консерватор Управління Волинського воєводства¹⁰³¹. Програма роботи комісії на 1939 рік передбачала підготовку проекту реконструкції. Збереженням замку цікавився волинський воєвода Олександр Гауке-Новак¹⁰³².

Луцька філія Польського краєзнавчого товариства організувала курси екскурсководів містом. З 18 по 30 травня 1939 р. вона втретє провела курс екскурсководів, в якому взяло участь 19 осіб (6 осіб старшого віку та 13 юнаків шкільного віку з Луцької державної гімназії

¹⁰²⁸ AAN, Zbiór Zespołów Szczątkowych, sygn. 232, Komunikat nr 2/37 Polskiego Związku Kajakowego z dnia 30 kwietnia 1937 r., s. 38–40.

¹⁰²⁹ AAN, Zbiór Zespołów Szczątkowych, sygn. 284, Sprawozdanie z działalności Ligi Popierania Turystyki w okresie letnim tj. od dnia 1 czerwca do dnia 30 września 1935 roku przedłożone przez Zarząd Główny Radzie Główniej LPT, s. 141–143.

¹⁰³⁰ „Ziemia Wołyńska” 1938, nr 12, s. 172.

¹⁰³¹ Там само.

¹⁰³² „Ziemia Wołyńska” 1939, nr 1, s. 16. Олександр Гауке-Новак був волинським воєводою у період з 13 квітня 1938 р. до 17 вересня 1939 р.

ім. Т. Костюшка)¹⁰³³. Програма курсу (загальна кількість занять 14 годин) включала теоретичні заняття (лекції) та практичні заняття (екскурсії Луцьком). Директором курсу був Т. Гумінський. Завершальним елементом навчання став екскурсоводський іспит. Його складали 7 осіб, 5 з яких отримали дипломи про закінчення курсу: Євгеніуш Алтинський, Владислав Пшемиський, Людмила Савіжанка, Лешек Семяновський та Юзеф Тарновський¹⁰³⁴.

У 1927 році було засноване Волинське товариство краєзнавства і охорони пам'яток давнини¹⁰³⁵. Засновницькі збори товариства відбулися 13 січня 1927 р. Одним із засновників був Вацлав Гордзялковський. Головою було обрано Яна Сушинського, а його заступником – Францішека Ксенжопольського¹⁰³⁶. 17 лютого 1928 р. у Луцьку були скликані загальні збори Волинського товариства краєзнавства і охорони пам'яток давнини, на яких було обране нове правління¹⁰³⁷. До його складу увійшли: Чернявський, Донау-Спліндер, о.-канонік Єловецький, Ксенжопольський, Лещинський, Лібрович, Романовський, Сушинський, Слешинський і Войнич¹⁰³⁸. Обрано також ревізійну комісію у такому складі: Бачинський, Гордзялковський і Вадовський¹⁰³⁹. Під час засідання було затверджено звіт товариства за 1928 р. і звільнено попереднє правління. Відділ краєзнавчого товариства у Костополі був заснований у листопаді 1929 р.¹⁰⁴⁰. До його складу увійшли: В. Волянський (голова), П. Миколайчик, К. Шоловський, Е. Войціцький (члени правління).

У 1933 р. Волинське товариство краєзнавства і охорони пам'яток давнини об'єдналося з Польським краєзнавчим товариством¹⁰⁴¹. Згідно з постановою з'їзду делегатів Волинського товариства краєзнавства, який відбувся 27 червня 1933 р., та рішення Головної ради ПКТ у Варшаві, Волинське товариство краєзнавства і охорони пам'яток давнини увійшло до складу Польського краєзнавчого товариства як Волинський округ¹⁰⁴². Волинське товариство краєзнавства мало свій відділ у Дубні, який був створений в 1928 р.¹⁰⁴³ Головою відділу став А. Стефаняк, його заступником –

¹⁰³³ „Ziemia Wołyńska” 1939, nr 6–7, s. 104.

¹⁰³⁴ Там само.

¹⁰³⁵ „Ziemia Wołyńska” 1938, nr 2, s. 15–16.

¹⁰³⁶ „Ziemia Wołyńska” 1928, nr 15, s. 5.

¹⁰³⁷ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 8, s. 5.

¹⁰³⁸ До складу заступників членів управління Волинського товариства краєзнавства і охорони пам'яток давнини вибрано таких осіб: Філіпчука, Гентковського, Кокешу, Сабіну Красіцьку і Поповського.

¹⁰³⁹ Заступниками керівників комісії обрано Клімка і Слевінського.

¹⁰⁴⁰ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 47, s. 13.

¹⁰⁴¹ „Ziemia Wołyńska” 1939, nr 2, s. 31.

¹⁰⁴² „Wołyń” 1933, nr 35, s. 5; „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 8, s. 349.

¹⁰⁴³ „Ziemia Wołyńska” 1928, nr 4 s. 8.

Ф. Гонсьоровський, скарбником – В. Боярський, куратором – Г. Зданович, секретарями – В. Зданович і Ч. Богданович, архіварієм – о. Коберський.

Загальні збори членів відділу Волинського товариства краєзнавства і охорони пам'яток давнини у Кременці відбулися 20 грудня 1932 р.¹⁰⁴⁴. Одним із питань було обрання правління відділу, до складу якого увійшли: Здзіслав Целярський (голова), Францішек Мончак (заступник голови), Антоній Басінський (скарбник), Клавдіуш Кшехлік (секретар), Ян Бопре, Здзіслав Опольський, Броніслав Робак, Фортунат Шубяковський (члени правління). До ревізійної комісії були обрані: Олександр Бергер, Атаназій Гольц, Станіслав Помикальський (члени), Станіслав Голяш, Францішек Гронський (заступники). Нове керівництво мало відповідати, серед іншого, за промування туристичних атракцій Кременця та Кременецького повіту, а також за розбудову туристичної інфраструктури. Ф. Мончак виконував функції екскурсовода по Кременці.

Відділ Волинського товариства краєзнавства і охорони пам'яток давнини у Сарнах був створений у 1932 р.¹⁰⁴⁵ Головою відділу був обраний Єжи Осостович (заступник сарненського старости). У межах відділу було створено 5 окремих секцій: історичну (її керівником був о. Буткевич), туристичну (Ярош), народознавчу (Коханчик), музейну (Понятовський), природничу (Свентоховська). Відділ у Сарнах мав на меті «роботу над створенням повітового музею, а також мапуванням туристичних маршрутів»¹⁰⁴⁶. При відділі товариства у Сарнах у 1933 р. був створений Гурток молоді, який нараховував 50 членів¹⁰⁴⁷. Його завданням був розвиток і пропаганда серед молоді основ охорони природи. Керівником гуртка була обрана Фіатківна. На початку 1933 р. рішенням правління Волинського товариства краєзнавства у Сарнах Генрик Якубяк був включений до правління у ролі секретаря. Г. Якубяк був інструктором Об'єднання сільської молоді. Метою цього кроку було розширення діяльності товариства на сільські території.

На шпальтах часопису «Волинська земля» надавалась інформація про теми екскурсій, які організовувало Волинське товариство краєзнавства і охорони пам'яток давнини¹⁰⁴⁸. З ініціативи цього товариства у вересні 1928 р. заплановано екскурсію з Луцька до Бреста-на-Бузі на Поліську виставку, а також зустріч із членами Брестського краєзнавчого товариства¹⁰⁴⁹. Щорічно у рамках діяльності Волинського товариства краєзнавства

¹⁰⁴⁴ „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 12, s. 32–33.

¹⁰⁴⁵ „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 48, s. 3.

¹⁰⁴⁶ Там само.

¹⁰⁴⁷ „Wołyń” 1933, nr 4, s. 12.

¹⁰⁴⁸ Польськомовний часопис «Волинська земля» виходив друком у 1928–1932 рр. Це був «безпартійний тижневик, присвячений справам Волині».

¹⁰⁴⁹ „Ziemia Wołyńska” 1928, nr 15, s. 5.

планувалися екскурсії як регіонального, так і загальнодержавного характеру. Так, у 1929 р. були заплановані такі заходи: 21 квітня – екскурсія моторними човнами по річці Стир з Луцька до Торговиці; 5 травня – екскурсія до Горохова; 18–19 травня – подорож кораблем по Стиру до Колок і Чорторийська; 2 червня – екскурсія до Берестечка і Сморгдві; 16 червня – автомобільна екскурсія до Бродів, Радзивилова і Підкаменя; 29–30 червня – екскурсія до Володимира і Ковеля; 4–12 липня і 10–19 серпня – екскурсія на всесвітню виставку в Познані, принагідно подорож до вільного міста Гданська і на Помор'я; 7–8 вересня – екскурсія до Львова і відвідування Східного ярмарку¹⁰⁵⁰. Варто зазначити, що заплановані у програмі екскурсії мали різноманітний характер, охоплювали туризм як краєзнавчий, так і водний, професійний та господарський. Метою краєзнавчих подорожей (для тих, хто вирушав з Луцька) був також Костопіль, Людивіль і Азаліві поля; екскурсії водним шляхом, річкою Стир – з Луцька до Торговиці і Хрінників¹⁰⁵¹.

У червні 1933 р. Волинське товариство краєзнавства і охорони пам'яток давнини організувало дві екскурсії¹⁰⁵². 3–5 червня 1933 р. це була судноплавна подорож річкою Стир з Луцька до Чорторийська і на Польську Гору, з поверненням до Луцька. Екскурсія коштувала 10 злотих¹⁰⁵³. Вартість другої екскурсії, яка тривала також три дні (16–18 червня 1933 р.), залізничною колією на Міжнародні східні торги до Львова залежала від кількості учасників. У випадку, якби кількість учасників вагалася від 8 до 49 учасників, знижки на ціну білету становили б 33 і $\frac{1}{3}\%$; а якби кількість учасників містилася в межах від 50 до 200 осіб, знижка на вартість поїздки становила б 50%; якби кількість учасників перевищувала 200 осіб, знижка на квиток становила б 66 і $\frac{1}{3}\%$ ¹⁰⁵⁴. З ініціативи товариства організовувались автобусні екскурсії, зокрема 9 липня 1933 р. до Янової Долини на огляд каменоломень (Луцьк – Клевань – Олика – Деражне – Бичаль – Злазне – Янова Долина – Луцьк); 30 липня 1933 р. до Острога, Межиріччя і Новомалина через Рівне – Здолбунів; 13–15 серпня 1933 р. на трасі Луцьк – Кременець – Бережці – Божа Гора – Почаїв – Вишнівєць – Луцьк¹⁰⁵⁵.

Як інформувала редакція часопису «Волинь» у № 29 за 1933 р., Волинський СК «Погонь» Рівне, окрім спортивної діяльності, взяв на себе

¹⁰⁵⁰ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 16, s. 6.

¹⁰⁵¹ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 20, s. 6; 1930, nr 22, s. 11. Судноплавна подорож Стирем з Луцька до Торговиці і Хрінників становила 15 злотих.

¹⁰⁵² „Wołyń” 1933, nr 23, s. 6.

¹⁰⁵³ У випадку, якби мінімальна кількість учасників екскурсії становила 30 осіб.

¹⁰⁵⁴ Квиток III класу (повний) з Луцька до Львова через Стоянів коштував 12 злотих 20 гр.; квиток III класу (повний) з Луцька до Львова через Здолбунів коштував 15 злотих 80 гр.

¹⁰⁵⁵ „Wołyń” 1933, nr 28, s. 6; 1933, nr 33, s. 9. Автобусна екскурсія, організована у серпні, коштувала 10 злотих з людини.

обов'язки відділу ПКТ¹⁰⁵⁶. Члени товариства мали 33% знижки на проїзд залізницею.

Продовжувачем туристичної діяльності ПКТ на Волині було Польське туристично-краєзнавче товариство з відділом у Луцьку. Єжи Гай з цього приводу писав:

У 1932–1939 рр. з'явився шанс на об'єднання ПКТ з Польським туристичним клубом. У 1934 р. Статут Польського туристичного товариства був поданий до Урядового комісаріату столиці Варшави, оскільки саме так називалося нове Товариство (вищезгаданий статут був затверджений). Я. Рихтарський також не знає причин, чому новостворене Товариство так і не змогло розпочати активну діяльність. Подальші переговори з ПТТ про можливе об'єднання також не принесли очікуваних результатів¹⁰⁵⁷.

Мабуть, саме тому в архівних матеріалах у період 1934–1937 рр. на Волині назву ПКТ замінено на ПТКТ.

Правління ПТКТ у Луцьку знаходилося на вулиці Болеслава Хороброго, 15. У 1935 р. до нього входили: Вацлав Гордзялковський (голова товариства, інженер), Ян Лещинський (заступник голови), Юзеф Романовський (секретар), Фелікс Вадовський (скарбник), члени правління: Юзеф Дуткевич, Миколай Годлевський, Олександр Яровчак, Францішек Якшевич, Стефан Мацко, Юзеф Нець, Юзеф Слешинський, Ян Сушинський¹⁰⁵⁸. До складу ревізійної комісії входили: Антоній Бабіцький, Станіслав Бачинський, Генрик Доманус, Станіслав Яскевич.

До відділу ПТКТ у Луцьку, станом на 31 липня 1934 р., входило 100 членів, натомість наприкінці 1935 р. (31 грудня) до товариства належало 93 особи. Члени товариства були представниками різних професій, серед них були аптекарі (1), промисловці (11), службовці (44 особи), вчителі (3), інженери (1), лікарі (6), землевласники (2), представники інших спеціальностей і члени їхніх родин (13). До товариства належало 5 священиків¹⁰⁵⁹. У рамках діяльності ПТКТ з відділом у Луцьку були створені такі секції: веслувальна (керівником секції був Ф. Якшевич), лижна (М. Корвін-Пьотровський), охорони малої батьківщини (О. Яворчак), охорони природи (С. Мацко), агітаційна (Ю. Дуткевич), етнографічна (Ю. Дуткевич) і туристична (Ф. Твардовський). Товариство у звітному 1935 році організувало 8 лекцій на такі теми: «Гальшка з Острога», «Рослинність Волині, її історичний розвиток і принципи збереження», «Історія окремих міст і місцевостей Волині», «Проблеми розвитку туризму та краєзнавства». З ініціа-

¹⁰⁵⁶ „Wołyń” 1933, nr 29, s. 13.

¹⁰⁵⁷ J. Gaj, *Zarys historii turystyki w Polsce*, Warszawa 2003, s. 81. Zob. tegoż, *Zarys historii turystyki w Polsce w XIX i XX wieku*, Poznań 2001, s. 43.

¹⁰⁵⁸ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 4, справа 662, с. 2.

¹⁰⁵⁹ Там само.

тиви відділу ПТКТ у Луцьку було організовано 10 екскурсій, в яких брало участь 826 осіб. Товариство приймало також екскурсію з Варшави (29 осіб, які відвідали Янову Долину й Азалієві поля біля Рокитного).

Товариство у 1935 р. у співпраці з Воеводською туристичною комісією стало співзасновником 29 баз (пристаней) на водних трасах, з цією метою були створені мапи з позначенням туристичних атракцій в найближчих околицях, а також побудувало лижний трамплін¹⁰⁶⁰. Вартість трампліну становила 6674 злоті 76 гр.

Створення пристаней забезпечувало літній відпочинок громадян, передусім шкільної молоді. Опікунська рада Луцького шкільного округу зайняла позитивну позицію щодо створення річкових баз. Відвідуваність туристами водних стоянок влітку 1935 р. була такою: на річці Турії в Ковельському повіті в таких населених пунктах: Ковель – 4 особи, Несухойжі (сучасний Тойкут) – 4 особи, Мільці – 4; на річці Іква в Кременецькому повіті: Кременець – відсутність даних; на річці Іква в Дубенському повіті: Верба – відсутність даних, Дубно – 70, Млинів і Торговиця – відсутність даних; на річці Стир в Горохівському повіті: Берестечко – 15; на річці Стир в Дубенському повіті: Боремель – 15; на річці Стир в Луцькому повіті: Луцьк (I зупинка) – 30, Луцьк (II зупинка) – 38, Рожище – відсутність даних; Сокіл – 22, Колки – 30, Чорторийськ – 37; на річці Горинь в Рівненському повіті: Олександрія – 40, Ожів – 30, на річці Горинь у Костопільському повіті: Деражне – відсутність даних, Янова Долина – 140, Степань – відсутність даних; на річці Горинь у Сарненському повіті: Великі Цепцевичі і Дубровиця – відсутність даних; на річці Случ у Сарненському повіті: Більчаки, Моквин, Доротичі і Бережки – відсутність даних. Крім того, розроблено проєкт будівництва пристаней на одному з озер Любомльського району.

Під час відновлення і будівництва водних зупинок надходила допомога від локальних комітетів ФВ і ВП. Наприклад, КФВіВП в Олександрії надав для річкового укриття 10 ліжок. Річкові бази в Берестечку, Більчаках, Боремелі, Дубровиці, Деражні, Млинові, Старій Рафалівці, Великих Цепцевичах і в місцевості Несухойжі були організовані в місцевих загальноосвітніх школах; водна база в Доротичах – у Сільськогосподарській школі; пристаніще в Мільцях – у православному монастирі; водні стоянки у Чорторийську, Вербі, Торговиці і в місцевості Тинне – у приватних будинках; пристаніща в Луцьку – на пристані Луцького веслувального товариства і на пристані ВСК; водна база в Янові Долині – в державних закладах, пристаніще в Моквині – на паперовій фабриці; водна стоянка в Березках – у маєтку Фундації воєнних інвалідів¹⁰⁶¹. На кожному пристаніщі

¹⁰⁶⁰ Там само, с. 3.

¹⁰⁶¹ Там само, с. 16, 22, 38, 60.

уміщено розпізнавальний знак, а всередині нього – мапа водного шляху з нанесеними туристичними атракціями.

Відділ ПТКТ у Луцьку організовував курси і тренування. Зокрема в 1935 р. проведено курс туристичних гідів (його закінчило 8 осіб); курс сухого катання на лижах, 3 курси лижної їзди для початківців¹⁰⁶². 20 січня 1935 р. у Луцьку організовано агітаційний лижний захід – скіджоринг. У ньому взяло участь 200 лижників і 6 коней, 7 мотоциклів і 6 автомобілів. Ця подія зібрала велику кількість глядачів. У зимовий період були проведені змагання з лижних перегонів у Кременці і Луцьку.

Товариство брало участь у 3 виставках, де експонувались агітаційні видання, листівки і світлини з атракціями і краєвидами Волині¹⁰⁶³. Ці виставки були частиною експозиції Волинської виставки у Варшаві, організованої колишніми вихованцями Кременецького ліцею, а також виїзної виставки, яка демонструвалася у Познанському та Поморському воєводствах. Третя виставка була проведена у вересні 1935 р. в рамках туристично-екскурсійного стенду на VI Волинському ярмарку в Рівному. Під час цього ярмарку відбувся фотоконкурс, під час якого нагороджено 25 робіт. Дві грошові нагороди (60 злотих і 40 злотих) профінансував Волинський округ ПТКТ. Товариство мало вплив на молодь. У Луцьку був створений Краєзнавчий гурток шкільної молоді (загальноосвітніх шкіл), куратором якого став О. Яворчак.

Луцький осередок ПТКТ здійснював пропагандистську та агітаційну діяльність, зокрема готував комюніке про діяльність Товариства, які розсилалися членам і в місцеву пресу. Ян Сушинський опублікував 6 статей про Волинь¹⁰⁶⁴. У секретаріаті Волинського округу ПТКТ в Луцьку відкрито пункт туристичної інформації. З ініціативи окружного керівництва в повітових відділеннях, міських і гмінних управліннях створювалися інформаційні бюро.

Створено та розміщено 6 туристичних стендів у різних районах Луцька, в тому числі 2 в районі Старого міста (з планом вулиць та найважливішими пам'ятками), ще 4 стенди містили «схеми приміських туристичних маршрутів із зазначенням відстаней до окремих об'єктів»¹⁰⁶⁵. У 1938 р. заплановано встановлення стендів на території Старого міста.

У намірах, планах і програмах робіт Волинського округу ПТКТ на 1936 р. була активізація діяльності філій у Ковелі, Сарнах та Володимирі, заснування філії в Любомлі та створення представництв у Берестечку, Берестовці, Чорторійську, Горохові, Губкові, Клесові, Клевані, Корці, Млинові, Олиці, Остках, Почасві, Порицьку, Рафалівці, Вишнівці та Здол-

¹⁰⁶² Там само, с. 5.

¹⁰⁶³ Там само.

¹⁰⁶⁴ Там само, с. 6.

¹⁰⁶⁵ „Ziemia Wołyńska” 1938, nr 10, s. 140.

бунові¹⁰⁶⁶. Створенню делегацій сприяло створення туристичних інформаційних пунктів при муніципалітетах та організація пристаней для водного транспорту. Ще одним завданням було продовжити акцію з маркування туристичних маршрутів та позначення водних шляхів на території повітів: Дубенського, Костопільського, Кременецького, Луцького та Здолбунівського. Міністерство зв'язку виділило на ці цілі дотацію в розмірі 1 500 злотих. Наступною інвестицією стало будівництво туристичної бази на 30 осіб на озері Світязь (Любомльський повіт). Будівництво цього приміщення, яке планувалося завершити до середини червня 1936 року, мало коштувати близько 12 000 злотих¹⁰⁶⁷. Щодо екскурсійного руху, то планувалося організувати від 10 до 15 оглядових екскурсій, а також запустити 3 туристичні потяги з центру Польщі на Волинь, зокрема до Янової Долини, Польської Гори та Кременця. Програма пропагандистсько-промоційної акції включала 4-6 агітаційних читань та видання серії листівок, що презентували туристичні та визначні пам'ятки Волині. З метою навчання та відпочинку було заплановано організувати курс для туристичних лідерів, лижний курс, лижні змагання, парад лижних пропагандистів та лижні прогулянки. Організаційний успіх цих заходів залежав від погодних умов. Амбітним планом було створення та організація музею під відкритим небом (Музею зникаючих будівель), до якого мали увійти каплиці та історичні православні церкви, пам'ятники, об'єкти народної архітектури, що зникають, тощо¹⁰⁶⁸. Ще одним туристичним об'єктом на Волині був природний заповідник степової рослинності, створений на рубежі 1938 і 1939 років у приміському містечку Юлань (Луцьк)¹⁰⁶⁹. Створенням заповідника займався Луцьке воєводське управління лісового господарства. Одним з ініціаторів створення цього резервату був Стефан Мацко.

На повітовій конференції вчителів загальноосвітніх шкіл у Варковичах (Дубенський повіт) було схвалено проєкт Е. Валявського. Він передбачав створення при кожній школі так званого Екскурсійного фонду¹⁰⁷⁰. Гроші, отримані з фонду, мали бути використані школярами для проведення екскурсій протягом літа.

23 січня 1938 р. у Луцьку, у штаб-квартирі Волинського товариства друзів науки відбувся з'їзд делегатів повітових осередків ПКТ Волинського округу¹⁰⁷¹. На зібранні були присутні представники Луцького і Рівнен-

¹⁰⁶⁶ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 4, справа 662, с. 6.

¹⁰⁶⁷ Там само, с. 7. Відсутність джерел не дозволяє підтвердити закінчення будівництва бази. Однак потрібно звернути увагу на те, що Волинський округ Польського краєзнавчого товариства повернувся до реалізації цього задуму на рубежі 1938 і 1939 рр.

¹⁰⁶⁸ Там само.

¹⁰⁶⁹ „Ziemia Wołyńska” 1939, nr 1, s. 16.

¹⁰⁷⁰ „Wołyń” 1934, nr 4, s. 8.

¹⁰⁷¹ „Ziemia Wołyńska” 1938, nr 2, s. 15–16.

ського відділення, а також члени тимчасового правління Волинського округу ПКТ. На зустріч не прибули члени таких відділень: Дубно, Костопіль, Острог і Володимир. Волинський округ ПКТ нараховував 633 особи. До складу президії з'їзду увійшли: інж. Вацлав Гордзялковський, Ян Сушинський, Тадеуш Гурніцький (Рівне), Вацлав Романовський. Присутні пригадали 75-у річницю Січневого повстання. Зі звітом про діяльність правління Волинського округу за 1937 р. виступив заступник голови округу Тадеуш Гумінський. У звітному році було створено 2 нові відділення ПКТ – у Дубні та Володимирі, активізувалася діяльність осередку в Острозі. Керівництво Волинського округу виступило з ініціативою створення нових відділень у Ковелі та Сарнах¹⁰⁷². Члени правління брали участь у загальних зборах ПКТ у Бидгощі і в 2 засіданнях центрального керівництва у Варшаві. Представник ПКТ у Рівному Т. Гурніцький вказав на туристично-промоційну діяльність філії, підкреслюючи, що «увесь тягар організаційної роботи покладено на плечі лише кількох осіб»¹⁰⁷³. Діяльність відділення у Луцьку представив Юзеф Романовський. У 1937 р. кількість членів осередку зросла до 204 осіб (додалися 62 особи). Відділення брало участь у Волинському ярмарку в Рівному, сприяючи розвитку туристично-красознавчої діяльності на Волині. Відділення Волинського округу ПКТ брало участь у Волинському ярмарку і в наступному, 1938 році.

Під час з'їзду відбулися вибори правління Волинського округу, до складу якого увійшли: В. Гордзялковський (голова), Т. Гумінський (заступник голови), Ю. Романовський (секретар), Вітольд Мацеєвський (скарбник), Т. Гурніцький (Рівне), Юліан Нець, Віталій Волянський (Костопіль) як члени правління¹⁰⁷⁴. До ревізійної комісії були обрані: Аполінарій Яцкевич (нотаріус в Луцьку), Людвік Жешовський (заступник президента м. Рівне), Олександр Квас де Пенна (Рівне); заступниками членів ревізійної комісії стали: Фелікс Вадовський (директор Центральної каси сільськогосподарських об'єднань у Луцьку) і д-р Стефан Мацко (вчитель Луцької державної гімназії ім. Т. Костюшка). Бюджет Волинського округу ПКТ становив 7 500 злотих. Ці фінанси в основному були призначені на промоцію та туристичну інфраструктуру Волині. В. Гордзялковський звільнився з посади голови Волинського округу ПКТ у перші дні лютого 1939 р. з огляду на переїзд до Кракова, пов'язаний із професійною діяльністю¹⁰⁷⁵.

У 1937 р. Волинський округ ПКТ придбав земельну ділянку розміром приблизно 30 га на узбережжі озера Світязь Любомльського повіту. 3 січня 1939 р. Вітольд Мацеєвський, скарбник округу, придбав за ціною 1 500 злотих право жителів села Шацьк до володіння ділянкою 28,57 га, за яку

¹⁰⁷² Там само, с. 15.

¹⁰⁷³ Там само.

¹⁰⁷⁴ Там само.

¹⁰⁷⁵ „Ziemia Wołyńska” 1939, nr 2, s. 31.

велася суперечка із власниками озера. Війт гміни Шацьк Едвард Шмідт надав допомогу в туристичному розвитку територій навколо озера¹⁰⁷⁶. Волинський округ ПКТ став власником і інших земель довкола озера Світязь. На шпальтах часопису «Волинська земля» повідомлялось:

згідно з проектом, укрупнення села Пульмо ділянка, виділена ПКТ, має площу приблизно 10 га, вкриту рідколіссям; піщаний субстрат. Це частина так званої Татарської Гори, розташованої на західному березі озера¹⁰⁷⁷.

На засіданні правління Волинського округу ПКТ 8 листопада 1938 р. було прийняте рішення про подальшу закупівлю землі на Світязі і розробку плану побудови туристичної бази¹⁰⁷⁸. Будівництво постійної діючої бази на Світязі, повністю профінансоване Волинським округом ПКТ, мало завершитись у 1939 р.¹⁰⁷⁹. Проект будови розробив Станіслав Словіковський, який працював у воєводській адміністрації в Луцьку.

Відділення ПКТ в Луцьку у літній період 1938–1939 рр. відкрило туристичну станцію, яка складалася з 2 кемпінгових будинків¹⁰⁸⁰. Плата за добу перебування на базі становила 2 злоті 20 гр. Плата за перший нічліг становила 1 злотий (80 гр. для членів ПКТ), натомість вартість наступних діб зменшувалась до 50 гр. (30 гр. для членів ПКТ) та 20 гр. для шкільної молоді. До осередка можна було дістатися потягом – до Любомля і Володави, а далі до Шацька автобусом. Із Шацька до туристичної бази пролягала сільська дорога довжиною 1,5 км. Міністерство зв'язку виділило субсидію 2 500 злотих на відкриття туристичної бази і загосподарювання її на постійній основі.

Відділення ПКТ в Луцьку спільно з бюро подорожей «Орбіс» організовували автобусні екскурсії, здебільшого по Волині, і річкові прогулянки по Стиру¹⁰⁸¹. У травні 1938 р. заплановано екскурсію на Азалиєве поле на березі річки Случ, а в червні 1938 р. запропоновано більше екскурсій, зокрема автобусні подорожі трасами: Дубно – Кременець; Дубно – Кременець – Вишнівець – Збараж; Дубно – Млинів; Клевань – Рівне; а також водні екскурсії: Жидичин – Кульчин. Екскурсійний рух розвивався і в наступному році, зокрема 24–25 травня 1939 р. відділення у Луцьку організувало виїзд до Кременця, Почаєва і на Соколину Гору¹⁰⁸². У подорожі взяла участь 21 особа, її вартість становила 7 злотих.

¹⁰⁷⁶ „Ziemia Wołyńska” 1939, nr 1, s. 16.

¹⁰⁷⁷ „Ziemia Wołyńska” 1938, nr 10, s. 140.

¹⁰⁷⁸ „Ziemia Wołyńska” 1938, nr 12, s. 172.

¹⁰⁷⁹ „Ziemia Wołyńska” 1939, nr 2, s. 32.

¹⁰⁸⁰ „Ziemia Wołyńska” 1939, nr 6–7, s. 105.

¹⁰⁸¹ „Ziemia Wołyńska” 1938, nr 5, s. 80–81.

¹⁰⁸² „Ziemia Wołyńska” 1939, nr 6–7, s. 104.

Наприкінці 1938 р. Волинський округ ПКТ складався з 6 відділень: Дубно, Костопіль, Луцьк, Острог, Рівне і Володимир¹⁰⁸³. У листопаді й грудні 1938 р. заступник голови округу Т. Гумінський здійснив ревізію відділень.

Наступним відділенням ПКТ стала реактивована філія ПКТ у Кременці¹⁰⁸⁴. Відділення ПКТ в Острозі 9 грудня 1938 р. отримало у своє розпорядження Музей Острозьких. 8 лютого 1939 р. були скликані загальні збори ПКТ у Дубні. Новим головою обрали Яна Даника (керівника страхової компанії)¹⁰⁸⁵. Активісти ПКТ на Волині докладали зусиль для створення філії в Ковелі¹⁰⁸⁶. З цією ініціативою виступив Болеслав Глодт, член редакції «Волинської землі», а також члени відділення ПКТ у Луцьку, які походили із Ковеля та Ковельського повіту.

3 лютого 1939 р. відбулися звітні збори Луцького відділення ПКТ. Із звітом за 1938 рік та планом праці на наступний, 1939 рік, виступив голова Т. Гумінський¹⁰⁸⁷. Бюджет цього осередку наприкінці 1938 р. складав 4397 злотих 71 гр. Загальні збори затвердили кошторис Комісії відбудови Замку (КВЗ) в Луцьку на суму 12 450 злотих. Керівником цієї комісії став Т. Гумінський, секретарем – Казімеж Марковський, скарбником – Л. Сосіцький, технічним контролером – В. Стахів, члени – С. Солтисік і Малинович. Керівництво КВЗ було затверджене на засіданні комісії 30 січня 1939 р. У січні 1939 р. відбулися загальні збори членів відділення ПКТ у Костополі¹⁰⁸⁸. Головою філії було обрано Віталія Волянського.

З ініціативи Воєводського туристичного осередку в Луцьку у 1933 р. при Повітовому відділі в Кременці і гмінних філіях були організовані туристично-інформаційні осередки¹⁰⁸⁹. Їхнім завданням було «полегшити відвідувачам орієнтуватися на місцевості і дізнатися про важливі речі, які їх цікавлять, а також про поселення і нічліги, їдальні, транспортні засоби»¹⁰⁹⁰. Туристично-інформаційні осередки мали бути засновані по всій Волині.

На шпальтах польськомовного «Костопольського життя» місцеве відділення ПКТ інформувало, що «в поточному році [1939 – Авт.] члени Польського краєзнавчого товариства могли користуватися транспортними пільгами», маючи до 50% знижки на проїзд залізничним транспортом у період з 1 квітня по 15 листопада¹⁰⁹¹. Керівний орган ПКТ у Костополі

¹⁰⁸³ „Ziemia Wołyńska” 1938, nr 10, s. 140.

¹⁰⁸⁴ „Ziemia Wołyńska” 1938, nr 12, s. 172.

¹⁰⁸⁵ „Ziemia Wołyńska” 1939, nr 2, s. 32.

¹⁰⁸⁶ Там само.

¹⁰⁸⁷ Там само.

¹⁰⁸⁸ „Wołyń” 1939, nr 4, s. 7.

¹⁰⁸⁹ „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 8, s. 349 (оригінальний правопис).

¹⁰⁹⁰ Там само.

¹⁰⁹¹ „Życie Kostopolskie” 1939, nr 5, s. 86.

знаходився у приміщенні Повітового дорожнього управління за адресою: вул. 11 Листопада, 34.

З ініціативи Волинського товариства краєзнавства і охорони пам'яток 5 червня 1931 р. Томаш Межович і Владислав Журковський вирушили з Костополя водним шляхом, на байдарці, до Гдині¹⁰⁹². Траса подорожі становила 1 500 км і охоплювала такі річки: Горинь, Прип'ять, Піну, Королівський канал, Мухавець, Буг і Віслу. На шпальтах «Волинської землі» зазначалось: «Ця подорож є характерним проявом спортивного і краєзнавчого руху на Волині і здійснюється за підтримки локальної влади»¹⁰⁹³. Подібну водну трасу взявся подолати Чеслав Дзюба, член ГТ «Сокіл» у Луцьку, який 18 червня 1931 р. мав плити човном до Гдині¹⁰⁹⁴.

Головне управління ЛППЗ 6–10 вересня 1933 р. у рамках Туристичного льотного конкурсу організувало окружний політ довкола Польщі¹⁰⁹⁵. Маршрут польоту був прокладений з Варшави через Білу-Підляську, Вільнюс, Молодечне, Барановичі, Луцьк, Краків, Катовіце, Познань, Гдиню, Плоцьк до Варшави. У Луцьку учасники заходу запланували нічліг.

Автомобільний клуб Польщі також здійснював туристичну діяльність. До його складу входив Волинський автомобільний клуб. Члени цього клубу разом із запрошеними гістьми з Державного архіву та Малопольського автомобільного клубу у Львові організували дводенну екскурсію по Волині на трасі довжиною 150 км¹⁰⁹⁶. Учасники Польщі відвідали Янову Долину, Костопіль, Людвипіль, Губків. У квітні 1939 р. активісти Волинського автомобільного клубу здійснили автомобільну подорож до Піддубців і Олики.

Туристично-екскурсійною діяльністю займалася і молодь шкільного віку. Екскурсійний гурток ім. Оскара Кольберга при Державній гімназії та реальному училищі в Луцьку 15-20 грудня 1938 року організував у приміщенні школи виставку, яка містила розділи з етнографії, географії, екскурсійних видань, духовної та матеріальної культури волинської громади¹⁰⁹⁷. Виставка викликала інтерес у школярів, місцевих вчителів і батьків (загалом близько 500 осіб). Варто підкреслити, що в часописі «Волинська земля» виходила рубрика «Юний краєзнавець» («Młody Krajoznawca») – розділ для екскурсійних гуртків школярів¹⁰⁹⁸. Уперше на Волині 2–14 липня 1939 року на озері Світязь мав відбутися краєзнавчий табір для учнів молодших класів чоловічої статі зі шкіл, що входили до

¹⁰⁹² „Ziemia Wołyńska” 1931, nr 24, s. 7–8.

¹⁰⁹³ Там само.

¹⁰⁹⁴ Там само, с. 7.

¹⁰⁹⁵ „Wołyń” 1933, nr 35, s. 5.

¹⁰⁹⁶ „Ziemia Wołyńska” 1939, nr 6–7, s. 102.

¹⁰⁹⁷ „Ziemia Wołyńska” 1939, nr 1, s. 16.

¹⁰⁹⁸ „Ziemia Wołyńska” 1939, nr 2, s. 25. «Волинська земля» була органом Волинського округу ПКТ. Місячник був присвячений краєзнавчим і культурним справам.

Волинського шкільного округу¹⁰⁹⁹. Організував цей табір Волинський округ ПКТ з метою «підготовки кадрів майбутніх керівників екскурсійних гуртків у загальноосвітніх школах»¹¹⁰⁰. Програма табору включала: організацію роботи в краєзнавчому гуртку, розширення знань про Волинь та визначні пам'ятки Волині.

Згідно з архівними джерелами, у 1936 році Рівненський повіт за літній сезон відвідало 136 туристів і 2737 відпочивальників (усі вони зупинилися в літньому санаторії. У 1937 році Рівненську округу за літній сезон відвідали 291 турист і 4337 відпочивальників (4006 з них зупинилися на літньому курорті в колонії Новостав)¹¹⁰¹. Туристи найчастіше відвідували такі місцевості, як Олександрія, Ходоси, Решуцьк (гміна Олександрія), Корець і Клевань.

Туристичний рух активізувався не тільки в Рівненському повіті. Крім того, зросла частка людей, які займалися водним туризмом, наприклад, на прибережних базах на річках Буг, Горинь, Іква, Случ, Стир і Турія було надано у 1936 році 807 ночівель, а наступного (1937) – 1003 ночівлі¹¹⁰². У 1937 р. найпопулярнішими були бази в Яновій Долині, де було 457 відвідувачів (у 1936 р. – 157) і Дубні – 222 (в 1936 р. було 143). На Волині існували 2 санаторії (з лікувальними багнами), а саме у Журавичах Луцького повіту і в Гуті Степанській Костопільського повіту. Зросла кількість учасників лікувального туризму. У 1937 р. в Журавичах на лікуванні перебувало 200 осіб (у 1936 р. – 150), у Гуті Степанській – 543 (в 1936 р. – 455). Центром зимового туризму був Кременець. У зимовому сезоні 1935/1936 рр. це місто відвідало 175 осіб, а вже в наступному сезоні (1936/1937 рр.) – 373¹¹⁰³.

Туристичний рух зріс безпосередньо перед вибухом Другої світової війни. Редакція часопису «Волинь» інформувала:

Відпочинковий та курортний трафік у Костопільському повіті зростає з кожним роком. Краса Костопільщини стає все більш відомою не лише на Волині, але й у всій Польщі. Окрім туристичного руху, який спрямований, зокрема, на Янову Долину та поля азалій у Заслуччі, зростає також літній курортний та санаторно-курортний трафік¹¹⁰⁴.

¹⁰⁹⁹ „Ziemia Wołyńska” 1939, nr 6–7, s. 104.

¹¹⁰⁰ Там само.

¹¹⁰¹ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 6, справа 2441, с. 10; „Ziemia Wołyńska” 1938, nr 2, s. 14; E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, D. Bakota, A. Tsos, *Wychowanie fizyczne i sport w Równem i w powiecie rówieńskim w latach 1921–1939. Zarys problematyki*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2017, t. 16, nr 3, s. 81, <http://dx.doi.org/10.16926/kf.2017.16.27>,

¹¹⁰² „Wołyń” 1938, nr 14, s. 2; „Ziemia Wołyńska” 1938, nr 2, s. 14.

¹¹⁰³ Там само.

¹¹⁰⁴ „Wołyń” 1938, nr 43, s. 4.

У 1938 р. на базах Костопільського повіту відпочивало понад 470 осіб, а в санаторії в Гуті Степанській – 720.

Туристичні товариства просували та популяризували туристичні видання. Луцький осередок Польського краєзнавчого товариства рекомендував, зокрема, такі видання: працю Мечислава Орловича «Ілюстрований путівник по Волині» (Луцьк, 1929 р.) та видання Збігнева Ревського «Мистецькі пам'ятки Луцька» («Zabytki artystyczne Łucka»)¹¹⁰⁵. Іншим елементом діяльності, спрямованої на популяризацію туристичної та краєзнавчої діяльності, були лекції. На запрошення Ловицької філії ПКТ голова Луцького осередку 9–10 січня 1939 р. прочитав дві лекції для школярів у Ловичах¹¹⁰⁶. Темі лекцій були пов'язані з сільською місцевістю, мистецькими пам'ятками та суспільством Волині. Школярі з центральної Польщі виявили інтерес до прикордонних воєводств Другої Речі Посполитої. Кременецьке відділення ПКТ запланувало нове видання «Путівника по Кременці та його околицях»¹¹⁰⁷.

На початку липня 1930 р. у Рівному було створено філію Варшавського єврейського туристичного союзу¹¹⁰⁸. До складу правління входили: Берлінер (голова), Б. Каган (касир і скарбник), Л. Камерман (секретар). Метою товариства була організація екскурсій по Польщі, зокрема по Волині.

Кваліфікована туристична діяльність здійснювалася ЛВТ. У 1931–1932 роках члени ЛТВ здійснили одну «дальню» мандрівку – 1 осередок здійснив сплав по Польському морю (тривалість мандрівки – 29 днів); 1 осередок взяв участь у сплаві з Луцька до Пінська (7 днів) і 2 осередки – з Луцька до Дубна (3 дні)¹¹⁰⁹. У цей самий період активісти ЛВТ зустрічали учасників сплавів (водних подорожей) Веслувального товариства з Дубна, Веслувального товариства з Пінська, працівників банків з Варшави, Варшавського клубу веслувальниць¹¹¹⁰. У червні 1932 р. до Луцька під опіку місцевого веслувального товариства прибули члени Варшавського веслувального клубу «Об'єднання» (пол. «Zjednoczenie»), Веслувальний клуб працівників Державного сільськогосподарського банку, Банку державної економіки, Польського банку і ПКО), щоб здійснити сплив з Луцька до Варшави човнами «Русалка» і «Перлінка»¹¹¹¹. Учасниками водної мандрівки були: В. Данилович, А. Яновчак, І. Єднашевський і С. Мьодушевський. Траса водного шляху пролягала від Луцька через річки Стир – Прип'ять – Пінськ – Піну – Королівський канал – Мухавець – Буг – Мод-

¹¹⁰⁵ „Ziemia Wołyńska” 1938, nr 5, s. 81.

¹¹⁰⁶ „Ziemia Wołyńska” 1939, nr 1, s. 16.

¹¹⁰⁷ „Wołyń” 1939, nr 8, s. 6.

¹¹⁰⁸ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 28, s. 6.

¹¹⁰⁹ „Wołyń” 1933, nr 20, „Biuletyn Łuckiego Towarzystwa Wioślarskiego” (dodatek), s. 2.

¹¹¹⁰ Там само.

¹¹¹¹ „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 24, s. 3.

лін і Віслу до Варшави¹¹¹². Що стосується розвитку водного туризму, то у своїй робочій програмі на 1933 р. ЛВТ заснувало туристичну нагороду «за найбільшу кількість кілометрів, пройдених за сезон водним шляхом»¹¹¹³.

Члени Варшавського веслувального товариства у 1936 р. брали участь у водній подорожі трасою Луцьк – Пінськ – Гродно – Мости – Августів – Варшава (загалом 1463 км)¹¹¹⁴. Єжи Гай у своїй монографії зазначав:

У 1935 році викристалізувалися напрямки масового туризму. Для їхньої ширшої популяризації кафедра туризму [...] публічно представила їх на Виставці доріг у Варшавській політехніці. Програма включала вісім туристичних регіонів, які об'єднували краєзнавчі та історичні особливості, санаторії, бальнеологічні курорти, гірські станції та водні шляхи¹¹¹⁵.

Одним з них був Поліський туристичний регіон, що пролягав вздовж водного шляху Прип'яті, Стиру та Горині. Цей водний шлях частково охоплював Волинське воєводство.

Туристичну діяльність на Волині здійснювали польські спортивні товариства й окружні об'єднання польських спортивних товариств. З ініціативи Польського спортивного товариства з 3 по 11 серпня 1937 року мав відбутися «Перший загальнопольський сплав на байдарках по Волині»¹¹¹⁶. Маршрут сплаву пролягав по річці Горинь, від села Олександрія до Дубровиці. Він був поєднаний з відвідуванням пам'яток архітектури та базальтової шахти. Довжина сплаву становила 220 км. Взяти участь у сплаві могли лише члени Польського байдаркового союзу. Учасникам було дозволено використовувати жорсткі човни та складні байдарки. Учасники самостійно забезпечували себе їжею. Під час сплаву на байдарках вони користувалися наметами або місцями для ночівлі, підготовленими вздовж маршруту (за невелику плату).

Лижний туризм розвивався в регіоні ще до створення Волинського окружного лижного союзу. Лижна комісія Об'єднання громадських організацій у Кременці в зимовому сезоні 1933/1934 рр. запланувала такі заходи: 23 грудня – екскурсія до Підлісців, (організатори – активісти ЄСК «Гасмоня»); 27–29 грудня – екскурсія до Острога (Об'єднання громадських організацій); 20–21 січня – екскурсія до Дворця і Бережців (ПСК і «Гасмоня»); 21 січня – поїздка на змагання до Володимира (Об'єднання громадських організацій); 28 січня – екскурсія до Куликова (СК «Кременец»);

¹¹¹² Там само.

¹¹¹³ „Wołyń” 1933, nr 20, „Biuletyn Łuckiego Towarzystwa Wioślarskiego” (dodatek), s. 4.

¹¹¹⁴ R. L. Kobendza, *Warszawskie Towarzystwo Wioślarskie 1878–1939*, Gorzów Wlkp. 2003, s. 382.

¹¹¹⁵ J. Gaj, *Dzieje turystyki w Polsce*, Warszawa 2008, s. 72–73.

¹¹¹⁶ AAN, Zbiór Zespołów Szczątkowych, sygn. 232, Komunikat nr 2/37 Polskiego Związku Kajakowego z dnia 30 kwietnia 1937 r., s. 94.

17–18 лютого – поїздка до Львова на Чемпіонат Львівського окружного футбольного союзу; 3 березня – екскурсія до Почаєва (ПСК); 11 березня – екскурсія до Вишнівця («Гасмонея»)¹¹¹⁷.

Лижний туризм був одним з елементів діяльності Волинського окружного лижного союзу. Прикладом може слугувати план робіт Волинського ОЛС на січень–лютий 1936 р., який серед іншого передбачав: екскурсію (подорож саньми) з Луцька до Ківерців (6 січня 1936 р.); екскурсії з Кременця до Куликова (швидкісний спуск, слалом – 12 січня і 22 лютого 1936 р.); екскурсію з Луцька до Клевани (18 і 19 січня 1936 р.); приїзд з різних місцевостей до Кременця на Волинський лижний чемпіонат (1 і 2 лютого 1936 р.); поїздки з Кременця та інших місцевостей до Луцька на урочистість з нагоди відкриття трампліну і лижних змагань (9 лютого 1936 р.); поїздки з Луцька до Кременця на міжокружні змагання з лижного спорту (16 лютого 1936 р.); виїзд з Луцька до Клевани на спортивні змагання – спуск з гори (23 лютого 1936 р.)¹¹¹⁸. Серед організаторів подорожей були лижна секція ПКТ, лижна секція Польського лижного союзу, лижна секція Об'єднання громадських організацій і Кременецьке краєзнавче товариство. Екскурсії активного туристичного характеру (катання на лижах) були організовані і в наступні роки¹¹¹⁹.

Екскурсійною діяльністю займався Ковельський відділ Професійного союзу залізничників. У 1928 і 1934 рр. з ініціативи відділу проведено 4 екскурсії, в яких взяло участь 128 осіб¹¹²⁰. Відпочинок для членів Союзу польських вчителів був організований в Клевани Рівненського повіту¹¹²¹.

Доповненням фізичної активності молоді ВССМ було проведення краєзнавчих подорожей. У січні 1939 р. слухачі Народного університету в Рожині два тижні провели у мандрівці, відвідавши Хожів, Катовіце, Краків, Львів, Варшаву, Величку і Закопане¹¹²². Екскурсії організовувалися для учнів сільськогосподарських шкіл. Вони мали на меті не лише ознайомити з краєзнавчими особливостями краю, а й вивчити економіку та освіту регіону. Учні сільськогосподарської школи у Вишнівці від 12 до 19 квітня 1935 р. взяли участь в екскурсії до Казімежа, Любліна, Наленчова і Варшави¹¹²³. Зокрема школярі відвідали Королівський замок і Варшавський собор св. Йоанна. Варто звернути увагу, що в галузі сільського господарства і освіти вони ознайомилися з діяльністю і структурою Сільськогосподарсько-торгівельного кооперативу, Молочного кооперативу і Каси

¹¹¹⁷ „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 11, s. 436.

¹¹¹⁸ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 12, s. 533.

¹¹¹⁹ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 24, s. 513.

¹¹²⁰ U. Kowieska, *Kultura fizyczna w programach i działalności związków zawodowych w II Rzeczypospolitej*, Wrocław 1997, s. 143–144.

¹¹²¹ Там само, с. 176.

¹¹²² „Młoda Wieś” (Łuck) 1939, nr 4, s. 17.

¹¹²³ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 6, s. 304.

Стефчика в Наленчові; відвідали коптільню, зернові елеватори і бійню в Любліні.

На вересень 1939 р. була запланована триденна мандрівка членів Повітового ССМ у Костополи¹¹²⁴. Його метою було відвідання Волинського ярмарку в Рівному, Сільськогосподарської школи в Шубкові і Гориньграді, а також участь у з'їзді ВССМ.

До краєзнавчих екскурсій долучилися військовослужбовці дійсної служби. У січні 1932 р. військові 7 кампанії 43 ПП, дислокованого у Дубні, відвідали Кременець із краєзнавчою екскурсією¹¹²⁵. Вони протягом 3 місяців відкладали зі своїх гонорарів по 10 гр. на виїзд до Кременця. Принагідно військові відвідали Волинський ліцей у Кременці, де дізналися про історію Кременця та основні етапи розвитку ліцею. Один з учасників поїздки приготував матеріали, які стали звітом із подорожі і були опубліковані на шпальтах часопису «Збройна», звідки зокрема дізнаємося:

Цілий день був дуже приємно проведений у Кременці, а на зворотньому шляху ми планували нові проєкти екскурсій за місто, проблема коштів і пожертвувань на ці цілі, здавалося, не має значення. [...] Існує одна безсумнівна правда: аби широко і глибоко любити свій край, початку треба його пізнати!¹¹²⁶

Кременець часто відвідували школярі. Кременецький ліцей забезпечував нічліги на власній екскурсійній базі. Екскурсії проводили екскурсоводи краєзнавчого молодіжного гуртка ім. д-ра В. Бессера який діяв при Кременецькому ліцеї¹¹²⁷. У Кременці проводились шкільні екскурсії не лише для дітей з Волинського воєводства, а й з усієї Польщі. У травні 1932 р. до Кременця приїжджали на екскурсії школярі з таких місцевостей: Золочівської гімназії ім. короля Яна III Собеського, Луцької вчительської семінарії, загальноосвітньої школи у Матвійовичах, Суразького надлісницького дитячого садка, 7-класної загальноосвітньої школи в Старому Олексинці, Дубенської 7-класної загальноосвітньої школи для дівчат, загальноосвітньої школи у Вишнівці. У наступному місяці, червні, екскурсійний шкільний рух зріс ще більше¹¹²⁸. У Кременці було проведено 23 екскурсії, в рамках яких його відвідало 630 осіб. Утім базою для нічлігу у Кременецькому ліцеї користувалося 365 осіб. Серед екскурсій аж 15 було для загальноосвітніх шкіл, в основному з Волинського воєводства; 6 екскурсій із середніх шкіл (із Бродів, Ковеля, Острога, Трока, Варшави і Згежа); екскурсія вчителів загальноосвітніх шкіл з гміни Верба та ССМ з Шубкова Рівненського повіту. На збільшення кількості екскурсій вплинула з-поміж

¹¹²⁴ „Życie Kostopolskie” 1939, nr 8, s. 132.

¹¹²⁵ „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 2, s. 20–21.

¹¹²⁶ Там само, с. 21.

¹¹²⁷ „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 4, s. 25.

¹¹²⁸ „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 4, s. 25; 1932, nr 6, s. 31–32.

іншого знижка на проїзд залізницею (75%) для колективних шкільних екскурсій¹¹²⁹.

У статті щодо екскурсійного руху, яку було видано на шпальтах «Життя Кременця», підведено підсумки з метою збільшення кількості дітей, молоді та вчителів, які відвідували би Кременець з туристичною метою. Зокрема було підняте питання про розширення екскурсійної бази нічлігів до 60–80 місць; забезпечення її ліжками, матрацами та частково постільною білизною; позначення туристичних маршрутів в околицях; видання туристичного плану Кременця та околиць у масштабі 1:15 000; підготовка більшої кількості гідів Кременця з числа шкільної молоді; створення туристичної комісії при Кременецькому відділенні Туристичного товариства, яка б брала активну участь у туристичних справах Кременця та його околиць¹¹³⁰. Потрібно підкреслити, що всі ці прерогативи визначено правильно, але не всі вони могли бути реалізовані за короткий термін. Потрібно підкреслити, що під час канікул Кременець відвідувало значно більше екскурсантів з-поза Волинського воєводства. Це також стосувалося таборів для дітей, шкільної та позашкільної молоді. Цього ж самого 1932 року, у літній період, у Кременці проводились табори й екскурсії, зокрема гарцерський табір Люблінської хорунгви з Кулешина (31 особа), гарцерського загону з Бреста-на-Бузі (14), випускників гімназій і семінарій з Варшави (3), табір командирів Волинської хорунгви з Малинова (8), регіонально-краєзнавчої секції Союзу польських вчителів (29), гарцерів з Варшави (3), Народної сільськогосподарської школи з Вишнівця (24), Острозької державної гімназії (63), Варшавської академії мистецтв (3), Вільнюської державної вчительської семінарії ім. Т. Зана (40), гарцерок зі Львова (20), Шкільного загону ВП жіночої семінарії сестер-непорочниць з Мацеєва Волинського (суч. Лукова) (34), Школи гарцерської праці у Сромівці поблизу Чорщина (30)¹¹³¹.

Кременець і надалі залишався привабливим місцем для екскурсій. У першому півріччі 1933 р. сюди на екскурсію прибули: Чоловічий гарцерський загін ім. Т. Костюшка з Влохів під Варшавою (26 осіб), Жіночий загін Союзу поселенців у Нарutowичах (24), VI гарцерський загін з Луцька (39), Сільськогосподарська школа у Вишнівці (24), Дрогобицька державна гімназія ім. короля Владислава Ягайла (27), XXI жіночий гарцерський загін у Варшаві (33), XLIX Варшавський гарцерський загін ім. Ядвіги Тейшерської (14), ПКТ у Варшаві (водна секція – 6), Шкільна інспекція в Ходяжі (39), XIV Познанський гарцерський загін ім. Жолкевського у Познані (8), XXVI гарцерський загін ім. Емілії Щанецької у Варшаві (18)¹¹³².

¹¹²⁹ „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 6, s. 31–32.

¹¹³⁰ „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 6, s. 32.

¹¹³¹ „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 8–9, s. 23.

¹¹³² „Życie Krzemienieckie” 1933, nr 7, s. 308.

Як бачимо з вищевказаного переліку, серед осіб, які відвідували Кременець, була значна частка гарцерів.

До Кременця і Кременецького ліцею прибували також гості з-за кордону. Так, у 1938 р. у Кременецькому ліцеї гостювали студенти-лісники з Данії, Естонії, Латвії, Німеччини й Угорщини¹¹³³. Екскурсію організував Академічний союз міжнародного зближення «Ліга». Під час екскурсії студентська іноземна молодь вивчала лісове господарство (догляд за лісом, його експлуатацію, вироби з деревини); у місцевості Смига вони вивчили побудову та оснащення тартака, цеху підлогових покриттів, меблевого цеху, цеху виробництва шпону, а також відвідали центр планерного спорту на Соколиній Горі.

На території Волинського воєводства активно діяли відділи бюро подорожей «Орбіс». Один з таких відділів був заснований у Кременці в 1935 р.¹¹³⁴. Важливу роль у розвитку туризму в цьому місті відіграло Об'єднання громадських організацій. Воно підтримувало інвестиції туристичної інфраструктури. Однією з найважливіших у 1933 р. була ініціатива побудувати в Кременці суспільно-туристичний центр¹¹³⁵. Будинок запроєктував архітектор Гютлер, а загальна сума на будівельні роботи становила 52 000 злотих. Під будівництво було виділене місце у колишньому саду Тіволі, навпроти спортивного майданчика ПК ФВіВП. З фондів Об'єднання громадських організацій на будівництво суспільно-політичного центру в 1933 р. було виділено суму 19 207 злотих 75 гр.¹¹³⁶. З ініціативи організацій, які входили до складу Об'єднання громадських організацій, виконано наземні волонтерські роботи, кошторис який був оцінений на суму 1500 злотих. Крім того, члени Об'єднання громадських організацій надали 185 злотих 50 гр. готівкою. Надходження інвестицій закінчилось у листопаді 1934 р. 25 листопада 1934 р. відбулося посвячення і урочисте відкриття центру, на яке прибули: волинський воєвода Генрик Юзевський з дружиною, дубнівський староста Бонкович-Сіттауер і рівненський староста Канський¹¹³⁷. На першому поверсі суспільно-туристичного центру розміщувались велика світлиця, зал засідань, секретаріат Об'єднання громадських організацій, секретаріат Союзу громадянської праці жінок, кав'ярня, клуб і читальний зал; на другому поверсі – 4 спільні кабінети, 4 вітальні, фотолабораторія, роздягальні, сховище для лиж; у підвалі – душові, роздягальні, житло возного¹¹³⁸.

¹¹³³ H. Hermanowicz, *Młodzież z zachodu docenia pracę Wołynia*, „Wołyń” 1938, nr 33, s. 3.

¹¹³⁴ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 12, s. 528. Його штаб знаходився у Кременці за адресою: вул. Широка, 81.

¹¹³⁵ „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 3, s. 75–77.

¹¹³⁶ Там само, с. 77.

¹¹³⁷ „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 11, s. 378–379.

¹¹³⁸ Там само, с. 378.

Спортивні клуби організовували лижні мандрівки, зокрема використовуючи туристично-лижну базу, яка знаходилася у суспільно-туристичному центрі. Під час сезону 1934/1935 були заплановані такі лижні походи: Кременецький повітовий комітет ФВіВП організовував похід до Жолобів; Об'єднання громадських організацій – екскурсію до Куликова (19–20 лютого 1935 р.); ПСК – похід до Башківців, Угорська і Стіжка (23–24 лютого 1935 р.)¹¹³⁹.

Крім цього, з ініціативи Об'єднання громадських організацій відремонтовано один із залів у руїнах замку на Горі королеви Бони в Кременці. Кошторис складав 604 злотих 83 гр. Спільно з Об'єднанням у цьому заході взяли участь такі організації, як Ліга протиповітряного та протигазового захисту і Союз пожежників.

7 липня 1935 р. у Кременці відбулися загальні збори делегатів Об'єднання громадських організацій¹¹⁴⁰. Їх учасники прийняли рішення, щоб у звітному періоді 1935/1936 у сфері туризму розвинути такі види діяльності:

у сфері покращення і розвитку суспільно-туристичного центру; зміцнення контактів з «Орбісом», ПКТ й іншими туристичними організаціями на території Польщі; популяризація власних та інших видавництв, пов'язаних із пропагандою Кременця і ознайомлення суспільства з його атракціями; поширення туристичної пропаганди будь-якими іншими засобами, передбаченими статутом Об'єднання; популяризація туризму серед найширших суспільних мас; за посередництвом спортивно-туристичної секції звернення уваги на справи, пов'язані з туризмом і потребами туристів; ефективна ініціатива щодо організації належного транспортного сполучення в повіті, особливо на туристичних маршрутах¹¹⁴¹.

Окрім культурних, освітніх та спортивних справ, важливу роль у діяльності Об'єднання громадських організацій відігравав туризм. Туристична комісія, яка діяла в межах спортивно-туристичної секції, проводила курси професійних екскурсив Кременця, що було пов'язане зі зростом потреб, «які шкільна молодь [Кременецького ліцею – Авт.] не могла забезпечити самостійно»¹¹⁴². Під час засідання туристичної комісії 29 березня 1936 р. було обговорено і затверджено її положення¹¹⁴³. До складу правління цієї комісії увійшли: Мацкевич, Млодзянка і Жеппо. Члени комісії прийняли рішення про співпрацю з Лігою сприяння туризму (ЛСТ), відділами ПКТ у Тернополі та Варшаві, подальшу співпрацю з бюро подорожей «Орбіс». Крім того, під час своєї роботи комісія мала намір оцінити стан туристичних баз Кременецького повіту й облаштувати нові бази на Соколиній Горі (де була розташована Волин-

¹¹³⁹ „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 9, s. 297.

¹¹⁴⁰ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 7–8, s. 368–374.

¹¹⁴¹ Там само, с. 370.

¹¹⁴² Там само, с. 373.

¹¹⁴³ „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 3, s. 114.

ська планерна школа ЛППЗ) і в Бережцях; планувалося формувати кадри професійних екскурсоводів серед місцевої молоді; організувати і провести курси екскурсоводів під керівництвом Ф. Мончки; домагатися налагодження автобусного сполучення між селами (в тому числі будівництва автостанції); виступити з ініціативою встановлення туристичних щитів в околицях Кременця і з'єднати кременецький туристичний маршрут з подільським (в напрямку Заліщиків)¹¹⁴⁴. Всі ці зусилля були спрямовані на розвиток туризму.

Частими були поїздки школярів та вчителів до інших регіонів Польщі. Група з 67 осіб (вчителі та школярі) з Ковеля здійснила у 1930 році екскурсійну поїздку до Любліна, Кракова, Велички, Закопаного та Львова¹¹⁴⁵. Група з понад 30 учнів Державної гімназії в Ковелі під керівництвом професора Лукасевича в липні 1930 року здійснила екскурсію, відвідавши по черзі Львів, Залішки, Ворохту, Борислав, Мушину, Краків і Люблін¹¹⁴⁶. Проф. Лукасевич був дуже активним організатором шкільного туризму. У липні наступного, 1933 року під його керівництвом група ковельських гімназистів вирушила на кількадеденну екскурсію, із відвіданням Хеля, Гдині та Варшави¹¹⁴⁷.

У 1921–1939 рр. туризм у Волинському воєводстві зазнав значного розвитку. У числі найактивніших організацій у цій сфері були відділення Волинського округу ПКТ. Серед них потрібно виділити осередки в Луцьку і Рівному. З ініціативи ПКТ організовано підготовку кадрів для потреб туризму, збереження і відновлення пам'яток, а також активізовано туристичний рух і розвинуто видавничу діяльність. У Волинському воєводстві значну увагу приділялось водному туризму, тому будувались бази біля водотоків Волині. Важливим елементом розвитку цієї сфери суспільної діяльності був шкільний туризм. Значну роль у розвитку туристичного руху відіграв Кременецький ліцей. Крім шкільної молоді, велику частку в туризмі мав педагогічний і службовий персонал, переважно вихідці з міст.

Джерельні дані другої половини 1930-х років свідчать про значне зростання кількості людей, які займалися туризмом у Волинському воєводстві.

5.2. Діяльність у сфері фізичної рекреації

Літні цілодобові і денні табори для дітей організовував Союз громадянської праці жінок (СГПЖ). Щорічні загальні збори повітового відділу

¹¹⁴⁴ Там само.

¹¹⁴⁵ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 25, s. 8.

¹¹⁴⁶ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 27, s. 6.

¹¹⁴⁷ „Ziemia Wołyńska” 1931, nr 28, s. 7.

СГПЖ у Кременці відбулися 30 квітня 1935 р. і 10 травня 1935 р. До складу правління увійшли: Галина Чарноцька (голова), Яніна Новіцька і Галина Краєвська (заступниці голови), Станіслава Оськова (секретар), Зофія Павська (скарбник)¹¹⁴⁸. Відділом матері та дитини зайнялася Марія Лодзіньська. Цей відділ організовував табори і напівтабори (денні табори). Юлія Юзевська була головою Воєводського СГПЖ у Луцьку. Станом на 19 червня 1936 р. окружне об'єднання СГПЖ в Кременці складалося з 170 осіб, утім відділ у Кременці нараховував 114 членкинь¹¹⁴⁹.

Повітове об'єднання СГПЖ в Кременці (з відділами у Катербурзі, Кременці, Почаєві та Шумську), починаючи зі звітного періоду 1929/1930 рр., щорічно організовувало літні табори¹¹⁵⁰. У липні та серпні 1932 р. були проведені табори для 140 дітей з малозабезпечених родин¹¹⁵¹. Для потреб відпочинку дітей використовувалися приміщення Державної школи різних ремесел в Білокриниці. Допомогу в організації таборів надали воєводський та повітовий комітети з питань безробіття, Міністерство праці та соціальної опіки, а також громадськість Кременця¹¹⁵².

До літнього табору в Білокриниці у 1934 р. завдяки старанням повітового відділу СГПЖ в Кременці прибуло на відпочинок 149 дітей (74 дівчат і 75 хлопців)¹¹⁵³. Кошторис організації літніх таборів становив 5089 злотих 67 гр. Цього самого року (1934) відділ у Кременці, в приміщенні загально-освітньої школи на вул. Дубнівській, уперше провів літні денні табори¹¹⁵⁴. У напівтаборах брало участь 158 дітей¹¹⁵⁵. У наступному році (1935) повітовий відділ СГПЖ в Кременці провів літні табори й напівтабори для приблизно 400 дітей¹¹⁵⁶. Загальна сума заходу щодо організації цілодобових таборів становила 5374,08 злотих, а щодо денних таборів – 4097,67 злотих¹¹⁵⁷.

У 1937 р. повітовий відділ СГПЖ в Кременці нараховував три відділи (Кременець, Почаїв і Шумськ) і 162 членкині (у Кременці відділ нараховував

¹¹⁴⁸ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 5, s. 261.

¹¹⁴⁹ *Sprawozdanie z rocznej działalności Zrzeszenia Powiatowego Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet w Krzemieńcu w r. 1935–1936*, „Życie Krzemienieckie” 1936, nr 6, s. 251–256.

¹¹⁵⁰ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 5, s. 262.

¹¹⁵¹ „Życie Krzemienieckie” 1932, nr 6, s. 24.

¹¹⁵² У 1931 р. громадськість Кременця підтримала акцію літніх таборів сумою 228 злотих, а в 1930 р. виділила на це суму 529 злотих.

¹¹⁵³ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 5, s. 261. Вартість денного харчування дитини складала 65 гр., а кошти за день перебування в таборі – 98 гр.

¹¹⁵⁴ „Życie Krzemienieckie” 1935, nr 5, s. 261.

¹¹⁵⁵ Вартість денного харчування дитини становила 36 гр., а кошти за день перебування у таборі – 58 гр. Загальна вартість організації півтабору становила 2325 злотих.

¹¹⁵⁶ *Sprawozdanie z rocznej działalności Zrzeszenia Powiatowego Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet w Krzemieńcu w r. 1935–1936*,..., s. 253.

¹¹⁵⁷ Там само. Кошти харчування 1 дитини в таборі становили 73 гр., натомість у пришкольному таборі – 40 гр. на день.

107 членкинь)¹¹⁵⁸. Організація продовжувала роботу літніх таборів, в яких у 1936 році взяло участь 75 дівчат і 75 хлопців. Для проведення літніх таборів свої приміщення надала Школа будівельних ремесел у Білокриниці. З ініціативи повітового відділу СГПЖ в Кременці у 1936 р. були проведені літні денні табори для 100 дітей. Ці табори були організовані в Кременецькій загальноосвітній школі № 1¹¹⁵⁹. Також з ініціативи повітового відділу СГПЖ в Кременці і у співпраці з представниками Повітового органу самоврядування, Міського управління, повітового коменданта ФВіВП у звітний період 1936/1937 рр. введено в експлуатацію йорданський сад¹¹⁶⁰. Адміністраторка йорданського саду пройшла навчання на 2 спеціальних курсах, організованих Державним управлінням ФВіВП. Що стосується інфраструктури, прибори й обладнання були замовлені у Сільськогосподарській школі в Вишнівці¹¹⁶¹.

Чергову акцію літніх напівтаборів і таборів повітовий відділ СГПЖ в Кременці провів у липні та серпні 1937 р.¹¹⁶² Для проведення дитячих канікул була використана будівля початкової школи на вул. Дубнівській. У пришкільному таборі з 4-годинним перебуванням (напівтаборі) брали участь 33 дівчини і 31 хлопець; натомість у цілодобовому літньому таборі перебувало 69 хлопців і 75 дівчат. Для дітей щоденно організовувались ігри, рухові та гімнастичні вправи, лікарські процедури, бесіди і освітні заходи¹¹⁶³. Вартість денного табору і повного літнього табору становила 6576 злотих і 56 гр.

Розповідаючи про ці заходи, редакція «Життя Кременця» повідомляла:

Дітей набирали передусім з малозабезпеченого середовища – з родин робітників, безробітних, були також повні сироти. Для них усіх проведення місяця в умовах, які так відрізнялися від їхнього круглорічного життя, безсумнівно було підтримкою і покращенням їхнього тілесного здоров'я, а також відволікало від домашніх турбот, забезпечувало один місяць справжнього родинного дитинства¹¹⁶⁴.

Для фінансової підтримки таборів і напівтаборів СГПЖ організовував вуличні збори коштів. Так, під час однієї з таких акцій у 1938 р. було зібрано 108 злотих 92 гр.¹¹⁶⁵.

Літні табори проводив Дубенський повітовий відділ СГПЖ. У липні 1930 р. був проведений табір для 27 дівчат у селі Судобичі (на трасі

¹¹⁵⁸ „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 10–11, s. 215–220.

¹¹⁵⁹ Там само, с. 216.

¹¹⁶⁰ Там само, с. 217.

¹¹⁶¹ Витрати на облаштування території та необхідне обладнання складали 800 злотих 40 гр. Фінансову допомогу на створення йорданського саду надали.: Державне управління ФВіВП, Головне управління СГПЖ (Повітовий відділ у Кременці).

¹¹⁶² „Życie Krzemienieckie” 1937, nr 18, s. 329–330.

¹¹⁶³ Там само, с. 330.

¹¹⁶⁴ Там само.

¹¹⁶⁵ „Życie Krzemienieckie” 1938, nr 12, s. 290.

Дубно – Кременець)¹¹⁶⁶. Дівчата проживали у двох облаштованих приміщеннях будинку місцевої загальноосвітньої школи. Частина занять у таборі проводилась у формі фізичної активності (ігри та рухові вправи, купання). Під час перебування у таборі діти набирали вагу від 2 до 3 кг. Союз громадської праці жінок у Луцьку у липні 1932 р. організував на об'єктах йорданівського (рекреаційного) саду літні напівтабори для 333 дітей віком від 4 до 16 років¹¹⁶⁷. Керувала табором Сіттауерг-Бонкович (дружина луцького старости), а вихователем був Гурський. Більшість дітей перебувала в денному таборі безкоштовно.

12 червня 1938 р. у Луцьку були проведені святкування з нагоди 10-річчя заснування СГПЖ на Волині¹¹⁶⁸. В урочистостях взяли участь Галина Чарноцька і Юлія Юзевська.

Протитуберкульозне товариство в Ковелі у серпні 1929 року організувало літній денний табір для дітей працівників місцевого залізничного вузла¹¹⁶⁹. Під час урочистого відкриття табору його посвятив о.-інфулат Шнарбаховський. З ініціативи ЗВП у серпні 1933 р. був проведений літній денний табір для дітей у Здолбунові¹¹⁷⁰. Літню відпочинкову кампанію, в якій взяли участь близько 50 дітей, очолила Слівовська.

Літні цілодобові та денні дитячі табори організовувало Польське освітнє товариство («Польська шкільна матір»). З ініціативи цього товариства на Волині у 1938 р. був проведений 51 денний літній табір для дітей шкільного і дошкільного віку¹¹⁷¹. З числа цих таборів 16 було організовано у Кременецькому повіті, 9 проведено у Ковельському повіті, 8 напівтаборів – у Рівненському повіті, 7 – у Луцькому, 4 – в Любомльському, по 3 табори в Дубенському і Сарненському повітах, 1 – у Володимирському повіті. У денних таборах брало участь 2100 дітей (зокрема 1000 польських і 1100 українських). Здебільшого вихователями цих таборів були вчителі Польського освітнього товариства.

На шпальтах «Волині», у № 33 за 1938 р. було подано таку інформацію:

За підтримки Воеводського комітету допомоги дітям і молоді на Волині на сьогодні діють 11 таборів, де перебуває 921 дитина, 67 денних міських таборів за участю 5500 дітей і 176 сільських дитячих садків, в яких перебуває 6600 дітей¹¹⁷².

Літні цілодобові та денні табори для дітей проводили такі організації: Поліцейська родина, Військова родина, СГПЖ, Товариство любителів

¹¹⁶⁶ „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 30, s. 8.

¹¹⁶⁷ „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 30, s. 3.

¹¹⁶⁸ „Wołyń” 1938, nr 24, s. 1; 1938, nr 25, s. 3.

¹¹⁶⁹ „Ziemia Wołyńska” 1929, nr 31, s. 7.

¹¹⁷⁰ „Wołyń” 1933, nr 35, s. 8.

¹¹⁷¹ „Wołyń” 1938, nr 49, s. 1.

¹¹⁷² „Wołyń” 1938, nr 33, s. 1.

тварин і Центральне товариство любителів тварин. Сільські дитячі садки організовували Координаційні комітети за допомогою військових і Гуртка сільських господинь. Прикладом цієї діяльності може слугувати літній табір, проведений у липні–серпні 1938 р. за сприяння керівництва Луцького округу Поліцейської родини¹¹⁷³. У таборі в Клевані, який тривав 6 тижнів у сосновому лісі, перебувала група 100 дітей віком від 7 до 14 років. Це були діти працівників Державної поліції і сироти – діти загиблих поліцейських. Учасники табору мали рухові вправи та ігри, плавання і постійний медичний нагляд.

Для людей старшого віку також були організовані спортивно-оздоровчі заходи. 1–14 лютого 1938 р. у Кременці відбувся спортивно-оздоровчий табір для 40 робітників, серед яких були особи з Янової Долини, Клесова, Сарн, Рівного, Луцька та Дубна¹¹⁷⁴. Організатором табору була спортивно-туристична секція Об'єднання громадських організацій за фінансової підтримки Компанії соціального страхування у Луцьку. Метою табору було організувати відпочинок учасників, включно зі спортивною та культурно-освітньою роботою. Спортивна програма складалася переважно з лижно-санного спорту, з культурно-освітньою роботою – такі заняття в світлиці, як хоровий спів, бесіди, інсценізації і вечори художньої творчості¹¹⁷⁵.

Фізична рекреація є доповненням і розширенням туристичної діяльності. У Волинському воєводстві рекреаційний рух передусім був спрямований на дітей і шкільну молодь, а саме на створення для них цілодобових і денних таборів. Наприкінці 30-х рр. XX ст. рекреаційно-спортивний рух також був призначений для осіб старшого віку.

¹¹⁷³ Там само, с. 6.

¹¹⁷⁴ „Życie Krzemienieckie” 1938, nr 2, s. 49–50.

¹¹⁷⁵ Там само.

ВИСНОВКИ

Волинське воєводство належало до багатокультурних просторів. У ньому проживали представники української (приблизно 68,4%), польської (16,6%), єврейської (9,9%), німецької (2,3%), чеської (1,5%), російської (1,1%) та інших національностей. Наприкінці 30-х років XX ст. (1938 р.) кількість населення воєводства зросла до 2 247 736 осіб. Жителі Волинського воєводства заселяли переважно сільські місцевості (приблизно 87%).

У сфері розвитку спорту, а також у ширшому розумінні фізичної активності важливу роль відіграли організаційні структури Державного управління ФВіВП. Створено Воєводський комітет фізичного виховання і військової підготовки. Після цього були сформовані повітові та міські комітети ФВіВП, зокрема у Луцьку, Дубні, Горохові, Костополі, Кременці, Любомлі, Рівному і Здолбунові. Їм підпорядковувались гмінні комітети ФВіВП. Діяльність адміністративних структур Державного управління ФВіВП у Волинському воєводстві сприяла розвитку фізичного виховання, спорту і військової підготовки не лише в міському середовищі, але й, – що дуже важливо, – у селах. Воєводські і повітові комітети ФВіВП вплинули на розвиток спортивної інфраструктури, тренувань і підвищення кваліфікації інструкторських кадрів, забезпечення їх фінансами, організацію свят фізичного виховання, спортивних змагань і покращення військової підготовки. Зокрема розвитку фізичного виховання і спорту сприяла діяльність Окружного управління фізичного виховання і військової підготовки в рамках Командування Окружного Корпусу № 2 у Любліні.

Окрім створення структур організації та управління спортом і фізичною активністю, пришвидшився розвиток спортивної інфраструктури. У повітах Волинського воєводства облаштовано нові спортивні об'єкти, такі як: футбольні поля, басейни, лижні спуски, тири і стрільбища, стадіони. До ключових інвестицій варто зарахувати передання у використання стадіону в Луцьку чи лижного спуску у Кременці. Наступним елементом стало формування і підвищення кваліфікації інструкторських кадрів фізичного виховання і спорту. Курси організовано з ініціативи воєводського, міських і повітових комітетів фізичного виховання і військової підготовки, союзів, товариств, спортивних клубів і громадських організацій.

Черговим важливим елементом організаційної структури спорту у Волинському воєводстві було створення окружних і підокружних спортивних союзів в окремих спортивних дисциплінах. Зокрема у міжвоєнний

період сформовано окружні спортивні союзи в таких видах спорту, як бокс, спортивні ігри, хокей на льоду, легка атлетика, лижний спорт, футбол. Особливо помітною була діяльність організаційних структур, розбудова спортивної інфраструктури, підготовка кадрів для спортивних цілей у 1930-х роках порівняно з 1920-ми роками.

На Волині спортивну діяльність організовували спортивні товариства та громадські організації. Серед них варто виділити Католицькі товариства молоді, Гімнастичне товариство «Сокіл», Волинську спілку пожежних товариств, Волинський союз сільської молоді, Союз польського гарцерства і Стрілецький союз.

Важливу роль у розвитку спорту відіграла освіта. Спорт у Волинському воєводстві реалізовувався на рівні початкової, середньої та професійної школи. Діти і шкільна молодь брали участь у шкільних змаганнях, зокрема під час свят фізичного виховання і військової підготовки. Спортивні турніри організовувалися на міжшкільному, повітовому, воєводському і міжвоєводському рівнях. Популярними видами спорту в середовищі дітей і шкільної молоді були такі дисципліни: спортивні ігри, легка атлетика, стрільба, зимові та водні види спорту. Особливу роль у розвитку шкільного спорту на Волині відіграв Кременецький ліцей.

Спортивний рух поширювався і поза шкільним середовищем. До нього долучалися представники української, польської, єврейської, чеської і російської національностей. Відсутність джерельної бази не дає можливості зробити висновків про особливості розвитку спорту в німецькій національній меншині. Окрім польської громади, спорт значно поширився в єврейському середовищі. Серед різних спортивних дисциплін, поширених на Волині, варто виділити індивідуальні види спорту, спортивні ігри, стрільбу, водні та зимові види спорту, а також планеризм, пожежний спорт і маршові змагання. Спортсмени Волині не здобули значних нагород на загальнодержавному чи міжнародному рівні. У загальнопольському масштабі потрібно виділити тих, хто спеціалізувався в боксі, планеризмі, пожежному спорті. Так, боксери з СК «Стрілець» Янова долина отримали бронзові медалі під час Чемпіонату Польщі в Катовицях у 1939 р. Футболісти в категорії юніорів мали досягнення на Чемпіонаті Польщі під час розіграшів наприкінці 30-х років XX ст.

Суспільство Волині брало участь у змаганнях, здобувало Державні спортивні відзнаки та Стрілецькі відзнаки. Основні спортивні осередки у Волинському воєводстві зосереджувалися у великих містах: Луцьку, Рівному, Кременці чи Ковелі. Фізична активність розвивалася також у селах. Цей висновок стосується передусім 30-х років XX ст.

У 1921–1939 рр. у Волинському воєводстві пришвидшився розвиток туризму. Серед організацій одними з найбільш динамічних у цій сфері стали філії Волинського округу Польського краєзнавчого товариства. Се-

ред його відділів потрібно виділити Луцьк і Рівне. З ініціативи Польського краєзнавчого товариства організовано освіту кадрів для потреб туризму, збереження та охорони пам'яток, а також поживавлено туристичний рух і запроваджено видавничу діяльність. У Волинському воєводстві велике значення надавалося водному туризму, зокрема споруджувалися туристичні бази біля водотоків Волині. Важливим елементом у розвитку цієї сфери суспільної діяльності був шкільний туризм. Значне місце у сприянні туристичному руху належало Кременецькому ліцею. Окрім шкільної молоді, участь у туристичних заходах брали вчителі та службовці, які переважно були вихідцями з міських осередків. Архівні дані з II половини 30-х років XX ст. свідчать про зростання кількості осіб, задіяних у туристичний рух Волинського воєводства. Фізична рекреація доповнювала туристичну діяльність. На Волині рекреаційний рух в основному був спрямований на дітей та шкільну молодь, що передусім проявлялося у проведенні таборів і пришкільних таборів. Наприкінці 30-х років XX ст. рекреаційно-спортивна діяльність стосувалася також осіб старшого віку.

ДОДАТКИ

Додаток 1 Результати вибраних футбольних матчів у лізі Волинського підокругу Львівського окружного футбольного союзу

1930 р.

ГРУПА А

I РОЗІГРАШ

ЄСК «Гасмоня» Рівне : ВСК Дубно (4:1)

ВСК «Галерчик» Рівне : ГТ «Сокіл» Рівне (1:6)

ЄСК «Гасмоня» Ковель : ВСК Ковель (2:2)

II РОЗІГРАШ

ГТ «Сокіл» Рівне : ВСК Ковель (6:3)

ВСК «Галерчик» Рівне : ВСК Дубно (1:1)

III РОЗІГРАШ

ЄСК «Гасмоня» Рівне : ГТ «Сокіл» Рівне (0:4)

IV РОЗІГРАШ

ГТ «Сокіл» Рівне : ВСК Ковель еІ (7:2)

ЄСК «Гасмоня» Рівне : ЄСК «Гасмоня» Ковель (2:0)

РОЗІГРАШ 20 ЛИПНЯ 1930 Р.

ГТ «Сокіл» Рівне : ЄСК «Гасмоня» Рівне (2:1)

ВСК Дубно : ВСК Ковель (2:2)

ВСК «Галерчик» Рівне : ЄСК «Гасмоня» Ковель (6:1)

**ОСТАННІЙ ЧИ ПЕРЕДОСТАННІЙ РОЗІГРАШ (ІНФОРМАЦІЯ
ВІД 16 СЕРПНЯ 1930 Р.)**

ЄСК «Гасмоня» Рівне : ВСК «Галерчик» Рівне (5:2)

ГТ «Сокіл» Рівне : ВСК Дубно (2:1)

ГРУПА Б**І РОЗІГРАШ**

ЄСК «Гакоах» Дубно : ТОЗ Рівне (0:1)

ІІ РОЗІГРАШ

ВСК Луцьк Іб : ТОЗ Рівне (11:0)

МАТЧІ, РОЗІГРАНІ У ПЕРІОД З 13.07 ПО 20.07.1930 Р.

ГТ «Чорні» Костопіль : ВСК Луцьк (3:3)

ЄСК «Гакоах» Дубно : ВСК Луцьк (0:3)

ВСК Луцьк : 26 КОП Житинь (8:1)

СК «Аматори» Володимир : ПСК Луцьк (2:1)

ПСК Володимир : ПСК Луцьк (0:3)

Джерела: „Przegląd Sportowy” 1930, nr 66, s. 5; „Ziemia Wołyńska” 1930, nr 21, s. 7; 1930, nr 22, s. 11; 1930, nr 24, s. 8; 1930, nr 25, s. 7; 1930, nr 30, s. 8–9.

Додаток 2**Результати вибраних футбольних матчів у лізі
Волинського окружного футбольного союзу****1932 р.****ГРУПА А**

ПСК Луцьк : ВСК Луцьк (2:0) (3.07.1932)

ПСК Луцьк: ЄСК «Гасмоня» (5:1) (9.07.1932)

ВСК Луцьк: ВСК Дубно (3:1) (10.07.1932)

ЗА ВИХІД У ЗАГАЛЬНОПОЛЬСЬКУ ЛІГУ

ЄСК «Гасмоня» Рівне : ВСК «Унія» Люблін (0:1) (28.08.1932)

1934 р.**ГРУПА Б**

СК Кременець : ПСК Володимир (3:1)

1935 р.**ГРУПА А**

СК Кременець : ВСК Рівне (4:0)

СК Кременець : ПСК Луцьк (4:2)

Сезон 1937/1938 (осінь)

ОКРУЖНА ЛІГА

СК «Стрілець» Ковель : СК Кременець (3:1)

ВСК «Погонь» Рівне : СК Кременець (1:0)

СК Кременець : ЄСК «Гасмоня» Луцьк (5:0)

СК Кременець : ПСК Луцьк (3:0 вальковер, фактичний результат 1:1)

СК Кременець : ВСК Луцьк (2:1)

СК Кременець : СК «Стрілець» Янова долина (2:2)

ЗА ВИХІД У ЗАГАЛЬНОПОЛЬСЬКУ ЛІГУ (1938 Р.)

ПСК Луцьк : ЄСК «Маккабі» Вільнюс 5:0

ЄСК «Маккабі» Вільнюс : ПСК Луцьк 0:1

1939 р.

РОЗІГРАШ 16.04.1939 Р.

ЄСК «Гасмоня» Луцьк : СК «Стрілець» Янова долина 1:7

СК «Стрілець» Ковель : ПСК Луцьк 0:1

ВСК Луцьк : ВСК Дубно 0:1

Волинський СК «Погонь» Рівне : ЄСК «Гасмоня» Рівне 4:2

Джерела: „Życie Krzemienieckie” 1934, nr 9, s. 300; 1935, nr 6, s. 315; 1937, nr 19, s. 371–372; 1937, nr 20, s. 401–402; 1937, nr 21, s. 446–447; „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 28, s. 3; 1932, nr 29, s. 3; 1932, nr 36, s. 3; „Wołyń” 1938, nr 33, s. 6; 1939, nr 17, s. 5.

Додаток 3**Товариські матчі футбольних команд Волинського
воєводства**

ВСК 50 pp. Kowel : ЄСК «Гасмоня» Ковель (5:1)

ЄСК «Гасмоня» Ковель : ГТ «Сокіл» Рівне (4:2)

ЄСК «Гасмоня» Ковель : збірна команда середніх шкіл Ковель (2:2)

РІВНЕ

ГТ «Сокіл» Рівне : ЄСК «Гасмоня» Рівне (2:0)

1930 р.

РІВНЕ

ГТ «Сокіл» Рівне : СК «Легія» Варшава (3:5)

КОВЕЛЬ

ЄСК «Гасмоня» Ковель : ВСК Ковель (4:1)

ЄСК «Гасмоня» Ковель : ЄСК «Гасмоня» Рівне (1:3)

ВСК Ковель : ЄСК «Гасмоня» Рівне (2:2)

ЄСК «Гасмоня» Ковель : ВСК Іб Ковель (4:1)

ЛУЦЬК

ПСК Луцьк : ЄСК «Гасмоня» Луцьк (5:2)

ПСК Луцьк : ЄСК «Гасмоня» Луцьк (3:0)

Джерела: „Przegląd Sportowy” 1929, nr 24, s. 5; 1929, nr 72, s. 5; 1930, nr 78, s. 4.

Додаток 4

Фотографії

Фото 1 і 2. Фото Томаша Вядерека (1919–1984) у період військової служби на Волині (1936–1939 рр.)

Джерело: архів актів Влодзімежа Вядерека

Фото 3. Пристань Веслувального товариства у Луцьку (6 травня 1930 р.). Загальний вигляд на веслувальну пристань над Стиром

Джерело: NAC, sygn. 1-S-3291.

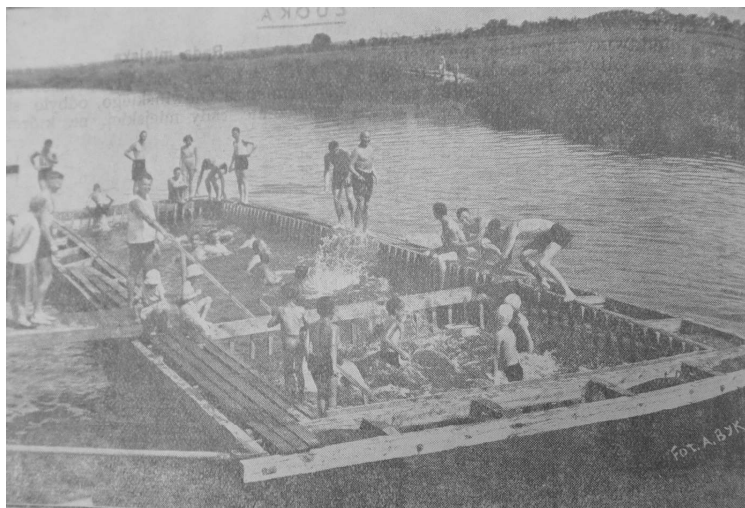

Фото 4. Басейн для купання на пристані Луцького веслувального товариства

Джерело: „Ziemia Wołyńska” 1932, nr 29, s. 4.

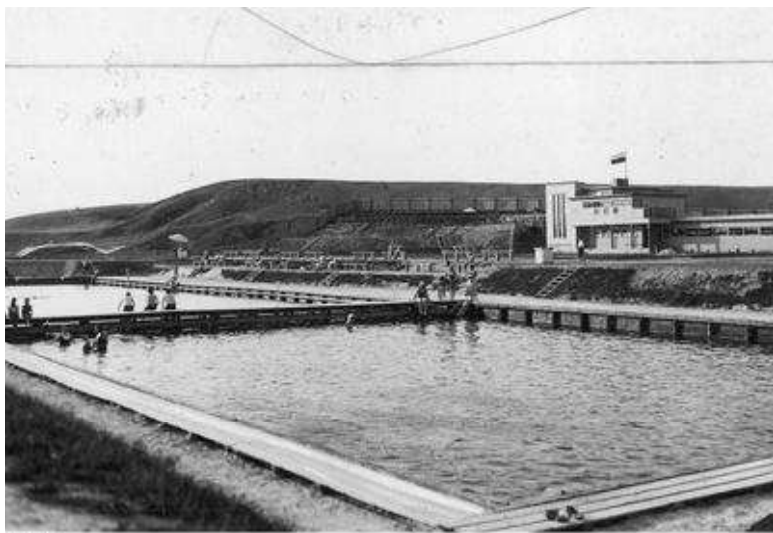

Фото 5. Басейн у Рівному (1933/1934)

Джерело: НАС, sygn. 1-S-2660-1.

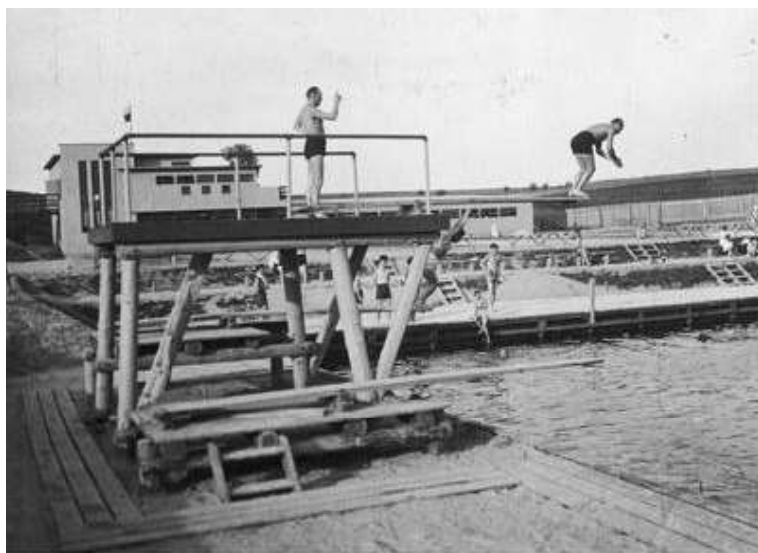

Фото 6. Трамплін і вишка для скачків у Рівненському басейні (1933–1934 рр.)

Джерело: НАС, sygn. 1-S-2660-3.

Фото 7. Урочисте відкриття стадіону ім. маршалка Юзефа Пілсудського у Луцьку. Парад велосипедистів (вересень 1933 р.)

Джерело: NAC, sygn. 1-S-74-4.

Фото 8. Урочисте відкриття стадіону ім. маршалка Юзефа Пілсудського у Луцьку. Єжи Плавчик під час стрибка з жердиною

Джерело: NAC, sygn. 1-S-74-5.

Фото 9. Відкриття стадіону в Здолбунові (жовтень 1934 р.). Урочистість освячення стадіону о. Сеніцьким

Джерело: NAC, sygn. 1-S-94-1.

Фото 10. Тенісні корти і будинок Волинського спортивного клубу в Рівному (1934 р.)

Джерело: NAC, sygn. 1-S-3141.

Фото 11. Пристань для байдарок Міського комітету фізичного виховання і військової підготовки в Ковелі (1936 р.)

Джерело: NAC, sygn. 1-S-468.

Фото 12. Пристань військової підготовки лісників у Луцьку (травень 1937 р.)

Джерело: NAC, sygn. 1-W-2641.

Фото 13. Нова пристань для байдарок в Яновій Долині (1938 р.)

Джерело: NAC, sygn. 1-S-467.

Фото 14. Лижні тренування працівників Державного банку сільського господарства з Луцька (березень 1932 р.)

Джерело: NAC, sygn. 1-G-6222.

Фото 15. Лижні тренування працівників Державної поліції в Луцьку (березень 1932 р.). Учасники тренувань. Серед інших на фото: воєводський комендант Державної поліції інспектор Ян Плотницький (стоїть крайній зліва) і інструктор підкомісар Луціан-Вацлав Менке (6 зліва)

Джерело: NAC, sygn. 1-B-178.

Фото 16. Курси підінструкторів Ліги протиповітряного і протигазового захисту в Ковелі (16 вересня 1933 р.). Групова фотографія учасників курсів перед штабом Залізничної військової підготовки і Бібліотеки залізничників. Зокрема присутній голова повітового осередку ЛППЗ Ян Кулеша і делегат волинського комітету цієї організації Броніслав Кара-Гергович

Джерело: NAC, sygn. 1-W-2754.

Фото 17. Свято фізичного виховання і військової підготовки в Костополі (дата події невідома)

Джерело: НАС, sygn. 1-W-2440.

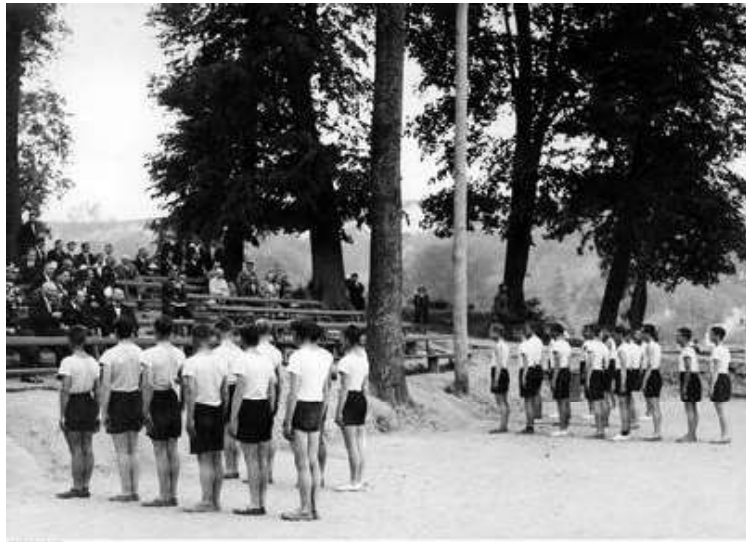

Фото 18. Президент РП Ігнацій Мосціцький на тренуваннях відділу військової підготовки в Кременці (червень 1929 р.)

Джерело: НАС, sygn. 1-A-1619-1.

Фото 19. Парад команди Корпусу кадетів № 1 зі Львова під час спортивних змагань у Кременці (7–8 травня 1939 р.)

Джерело: NAC, sygn. 1-W-943a-2.

Фото 20. Церемонія освячення прапора ГТ «Сокіл» у Ковелі (5 липня 1925 р.). Зокрема на фото: отець-інфулат Фелікс Шнарбаховський, ковельський староста Непокульчицький (стоїть ближче до середини зліва, у костюмі), голова Гімнастичного товариства «Сокіл» у Ковелі Жешовський (стоїть поруч з жінкою)

Джерело: NAC, sygn. 1-P-1093-1.

Фото 21. Урочистість освячення прапора ГТ «Сокіл» у Ковелі (5 липня 1925 р.)

Джерело: НАС, sygn. 1-P-1093-2.

Фото 22. Управління Волинського округу ГТ «Сокіл» (листопад 1928 р.)

Джерело: J.K. Piñowski, *Z ptakami przez życie. Autoportret ornitologa ekologa*, Warszawa [подано до друку]. На фото батько Яна-Кристина Піновського – Здзіслав Піновський (власник магазину «Зброя й обмундирування» за адресою Луцьк, Ягелонська, 95)

Фото 23. Прапор Чеського ГТ «Сокіл» у Кvasиліві (Рівненський повіт)

Джерело: Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 9, справа 3845, с. 11.

Фото 24. Прапор Чеського ГТ «Сокіл» у Кvasиліві (повіт Рівне)

Джерело: Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 9, справа 3845, с. 11.

Фото 25. Прапор УСК «Гарт», Здолбунів

Джерело: Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 9, справа 4077, с. 3.

Фото 26. Урочистість Стрілецького союзу в Кременці – 6 серпня 1933 р.

Джерело: Narodowe Archiwum Cyfrowe (NAC), sygn. 1-W-2272-2.

Фото 27. Урочистість Стрілецького союзу в Кременці – 6 серпня 1933 р.

Джерело: NAC, sygn. 1-W-2272-3.

Фото 28. Рейд Волинського автомобільного клубу, старт в Луцьку 2 червня 1930 р. Голова Волинського автомобільного клубу Францішек Ксенжопольський (зліва на тлі автомобіля) і підпоручник Олександр Гулевич, керівник рейду (справа на тлі автомобіля)

Джерело: NAC, sygn. 1-S-2810-1.

Фото 29. Відкриття веслувального сезону в Луцьку (28 травня 1931 р.). Веслувальники підняли весла довкола човнів під час парад

Джерело: НАС, sygn. 1-S-3357-1.

Фото 30. Поліцейські лижні змагання у Кременці (1932 р.)

Джерело: НАС, sygn. 1-B-195-2.

Фото 31. Чемпіонат Польщі з кросу чоловіків у Луцьку (травень 1932 р.). У числі спортсменів – бургомістр Луцька Теофіл Оловінський (1) і секретар Волинського воєводського комітету фізичного виховання і військової підготовки Красіцький (2)

Джерело: NAC, sygn. 1-S-942.

Фото 32. Крос за кубок ІСК в Рівному (травень 1933 р.). Організаційний комітет змагань. Серед інших на фото стоять: др М. Шпак (1), полк. Юзеф Веробей (х), кап. Тадеуш Рожек (2), кап. Юзеф Розенман (3), пор. Лісовський (4), комендант Стрілецького союзу Роян (5), редактор д-р Петерс (6)

Джерело: NAC, sygn. 1-S-1046-1.

Фото 33. Футбольна команда ВСК Рівне (1933 р.)

Джерело: NAC, sygn. 1-S-2152.

Фото 34. Футбольна команда Спортивного клубу резервістів у Луцьку (1920–1935 рр.)

Джерело: NAC, sygn. 1-S-2081.

Фото 35. Велосипедна секція ПСК у Луцьку (1933 р. Зліва стоять: В. Щепанський, Я. Віридов, Ж. Рибалко, комісар Беренда, В. Жахуда, К. Галевський, Боровецький, Ф. Геллер, Б. Жавренчук

Джерело: NAC, sygn. 1-S-524.

Фото 36. Футбольна команда ПСК, Луцьк (1934 р.). Угорі сидять: воєводський комендант Державної поліції, інспектор Ян Плотницький і керівник ПСК Луцьк, комендант Беренда

Джерело: NAC, sygn. 1-S-2068-1.

Фото 37. Футбольна команда ВСК Рівне (1933 р.)

Джерело: НАС, sygn. 1-S-2151.

Фото 38. Футбольна команда Волинського СК «Погонь», Рівне (1935 р.)

Джерело: НАС, sygn. 1-S-2066.

Фото 39. Футбольна команда СК «Спарта» Рівне (1936 р.)

Джерело: NAC, sygn. 1-S-2093.

Фото 40. Віктор Крамек на фініші у забігу на довгу дистанцію у боротьбі за кубок ІСК в Рівному (травень 1933 р.)

Джерело: NAC, sygn. 1-S-1046-2.

Фото 41. Чемпіонат з тенісу в Луцьку (жовтень 1933 р.). Групова фотографія спортсменів, організаторів і суддів змагань. Зокрема серед присутніх.: Єжи Ксенжопольський (х) і Я. Бродська (1)

Джерело: NAC, sygn. 1-S-3235-2.

Фото 42. Учасники тенісного турніру в Рівному (1933 р.)

Джерело: NAC, sygn. 1-S-3255.

Фото 43. Чемпіонат Польщі у спортивній ходьбі на 50 кілометрів у Луцьку. Луціан Грайда (СК «Стрілець», Варшава) – переможець змагання з результатом 5 год 22 хв 27 с (жовтень 1933 р.)

Джерело: NAC, sygn. 1-S-932-1.

Фото 44. Легкоатлетичні змагання, організовані з нагоди відкриття стадіону в Здолбунові. Переможець бігу на дистанції 800 м Коженівський (ВСК Рівне), жовтень 1934 р.

Джерело: NAC, sygn. 1-S-94-2.

Фото 45. Змагання з верхової їзди в 21 Полку надвіслянських уланів у Рівному (дата події невідома). Скачки через перешкоди – улан під час виконання трюку стоїть на двох конях

Джерело: НАС, sygn. 1-W-1426.

Фото 46. Кінні перегони за «Срібний спис» у Рівному (жовтень 1935 р.). Нагороду команди КОП вручає полковник Адам Коритовський

Джерело: НАС, sygn. 1-W-1081.

Фото 47. Боксери з ВСК Рівне і Волинського клубу «Погонь» Рівне (присіли) і боксери ЄСК «Гасмоней» Львів під час спортивних змагань (січень 1935 р.)

Джерело: NAC, sygn. 1-S-1792.

Фото 48. Керівник Волинського окружного футбольного союзу майор Леопольд Окулицький і тренер Кароль Коссок (у білому вбранні) серед футболістів і діячів ЄСК «Гасмоней» Рівне (серпень 1935 р.)

Джерело: NAC, sygn. 1-S-1852.

Фото 49. Хокеїсти Ковельської вимірювально-дорожньої школи в Ковелі (1937 р.)

Джерело: składnica akt Dariusza Ślaska.

Фото 50. Змагання з плавання у Яновій Долині. Заплив жінок на дистанції 60 м довільним стилем (серпень 1938 р.)

Джерело: NAC, sygn. 1-S-2742-2.

Фото 51. Табір Союзу польського гарцерства в Яновій Долині (дата події невідома). Гарцерки з Ченстохови перед наметом

Джерело: NAC, sygn. 1-P-584-1.

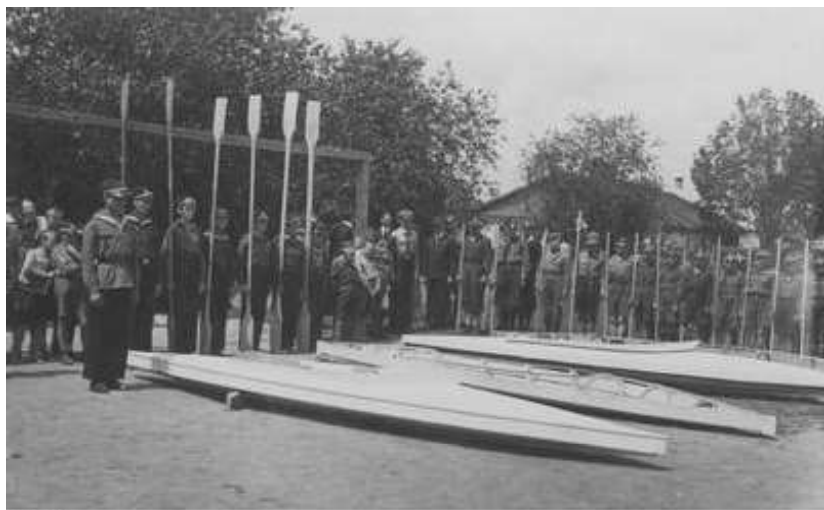

Фото 52. Перший гарцерський загін Союзу польського гарцерства в Рівному демонструє власноруч збудовані байдарки (дата події невідома)

Джерело: NAC, sygn. 1-P-796.

Фото 53. Сплив кременецьких гарцерів з Луцька до Балтики (дата події невідома). Кременецькі гарцери відпливають з пристані Луцького веслувального товариства. На першому плані човен «Кременчанка»

Джерело: NAC, sygn. 1-P-766.

Фото 54. Суспільно-туристична база біля підніжжя Хресної гори (Кременець), 1934 р.

Джерело: NAC, sygn. 1-S-3796.

Фото 55. Виставка експонатів Державного красзнавчого гуртка Рівненської гімназії ім. Т. Костюшка (дата події невідома)

Джерело: NAC, sygn. 1-N-2109-2.

Фото 56. Літній табір у Ковелі для дітей залізничників (1932 р.). Учасники табору на дитячому майданчику

Джерело: NAC, sygn. 1-N-2844.

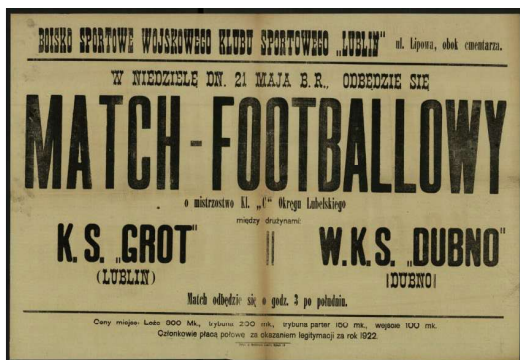
Фото 57. Літній табір у Сарнах (дата події невідома). Групова фотографія учасників табору. Зокрема зліва стоять: інструктор польського Білого Хреста Вашкевичівна, бургомістр міста Сарни Столяжевич, Малиновська, Гомулицька, Мілевська, Цехоцінська

Джерело: NAC, sygn. I-N-2858.

Додаток 5

Афіші футбольних матчів з участю футбольних команд

Джерело: <https://polona.pl/> [дата доступу: 2.03.2020].

BOISKOK S., „LUBLINIANKA“ (Namiestnikowska)

W Niedzielę, dnia 13 czerwca r. b. odbędą się zawody towarzyskie pomiędzy drużynami:

K. S. „Lublinianka“ II - A. Z. S. Lublin II

Początek o godz. 15-tej

i zawody o mistrzostwo kl. A. Okręgu Lubelskiego pomiędzy drużynami:

W. K. S. KOWEL - K. S. „LUBLINIANKA“

Początek o godz. 17-tej (5 po poł.)

Zawody odbędą się bez względu na pogodę. Ceny miejsc zwykłe.

WOJSKOWY KLUB SPORTOWY „ZAMOŚĆ“

W niedzielę, dnia 3 lipca 1927 r. na boisku W. K. S. „Zamość“ w kościełach na Lubelskim Przedmieściu

ZAWODY

O MISTRZOSTWO 3 DYW. PIECHOTY LEG.

MATCH

FOOTBALOWY

W. K. S. KOWEL — W. K. S. ZAMOŚĆ

PROGRAM

pięcioboju wojskowego składającego się z: 1. 50 p.p. Leg. 2. 50 p.p. Leg. 3. 50 p.p. Leg. 4. 50 p.p. Leg. 5. 50 p.p. Leg.

MATCH FOOTBALOWY

W. K. S. KOWEL — W. K. S. ZAMOŚĆ

Ceny miejsc: na boisku W. K. S. Zamość po półroczu, miejsce stojące 2 zł, miejsce stojące 1 zł, miejsce stojące 50 p. w kościełach, miejsce stojące 10 p.

Zawody odbędą się bez względu na pogodę.

LUBELSKI OKRĘGOWY ZWIĄZEK PIŁKI NOŻNEJ

PARCE SPORTOWE W. K. S. „UNJA“ 10. SPOBOTA, DN. 9 KWIEŚNIA R. B.

ZAWODY TOWARZYSKIE

W. K. S. „UNJA“ - A. Z. S.

SOKOŁ - LEWART

RÓWNE. LUBARTÓW.

A. Z. S. - W. K. S. „UNJA“

Zawody odbędą się bez względu na pogodę.

Dnia 3-go maja b. r. o godz. 4³⁰ popoł. (bez względu na pogodę) na placu sportowym W. K. S. Zamość (Lubelskie Przedm.)

ODBEDZIE SIĘ

MATCH

FOOTBALOWY

W. K. S. „KOWEL“ - W. K. S. „ZAMOŚĆ“

ZAWODY TOWARZYSKIE

MUZYKA WOJSKOWA, CENY WSTĘPU: Miejsca stojące 2000 m., miejsca stojące 2000 m. Uczniowie 1000 m. na okazność. Logowanie — wydział sportowy 500 mł. Uprawa się należy przedkładać do kasy.

BOISKO W. K. S. Ulica Lipowa Nr. 7. ŚRODA, 9 MAJA, O GODZ. 4 POPOL.

ZAWODY O MISTRZOSTWO KLASY **C** POMIĘDZY

LUBLINIANKA - A.Z.S.

CZWARTEK, 10 MAJA, O GODZINIE 5-IEJ POPOLUJUTNIO o mistrzostwo klasy B pomiędzy

LUBLINIANKA - W.K.S. ŁUCK

Ceny miejsc przy kasie. Zawody odbędą się bezwzględnie na pogodę.

BOISKO W. K. S. (Lipowa 7)

W SOBOTĘ, dnia 9 Czerwca 1923 r.
odbędzie się

MATCH-FOOTBALLOWY

pomiędzy

W.K.S. "KOWEL" K.S. MAKKABI

(Kowel) (Lublin)

O MISTRZOSTWO KL. B

Początek punktualnie o godz. 3. popoł. O-0 Bilety przy kasie.

ZAWODY ODBĘDĄ SIĘ BEZ WZGLĘDU NA POGODĘ.

WOJSKOWY KLUB SPORTOWY ZAMOŚĆ

w NIEDZIELĘ 14 maja 1922 r. bez względu na pogodę
na boisku klubu sportowego 9 p. Leg. Przedm. Lub.

ZOSTANIE ROZEGRANY

MATCH FOTBALOWY

MIEDZY DRUŻYNAMI:

WŁODZIMIERZ WOŁ. I. — ZAMOŚĆ

MUZYKA WOJSKOWA. Początek o godz. 4 po poł.

Ceny wstępu: miejsca stojące 100 marek, miejsca siedzące 150 marek. Czekoladowe tabaki, szachownice i wędzarki do dyspozycji placu połowy.

BOISKO W. K. S. **ULICA LIPOWA № 7.**

W NIEDZIELĘ, 29 Kwietnia r. b. o godzinie 3 m. 30 po południu odbęda się:

ZAWODY

O MISTRZOSTWO KLASY B

LUBLINIANKA-W.K.S.

(LUBLIN) (KOWEL)

CENY MIEJSC PRZY KASIE. Zawody odbęda się bez względu na pogodę.

W niedzielę, dnia 5 czerwca 1927 roku o godzinie 17-ej
na boisku sportowem W. K. S. Zamość (Koszary Lubelskie)
odbędzie się

**MATCH
FOOTBALOWY**

O MISTRZOSTWO KLASY „A”

P.T.G. „SOKÓŁ” W RÓWNEM i W.K.S. ZAMOŚĆ

Wstęp: miejsce siedzące 2 zł, stojące 1 zł, dla młodzieży szkolnej i wojskowych
niezawodowych 50 proc. zniżki.

BOISKO W. K. S. LUBLIN ul. Kapitulna SOBOTA 26 B. M. godz. 17-18

SOKÓŁ — W.K.S. LUBLIN

NIEDZIELA 27 B. M. MISTRZOSTWO KL. A. GODZ. 17-18

HALLERCZYK-W.K.S.

RÓWNE. LUBLIN.

PRZEMATCH GODZ. 19-
SOKÓŁ — W. K. S. rez.

ZAWODY BEZ WZGLĘDU NA POGODĘ

DZIS o godzinie 4-ej po południu (bez względu na pogodę)
na placu sportowym 9 p. p. Leg., Lubelskie przedm.
==== odbędzie się ====

MATCH FOTBALOWY

KOWEL — ZAMOŚĆ

O MISTRZOSTWO OKRĘGU LUBELSKIEGO.

==== MUZYKA WOJSKOWA. ====

Ceny wstępu: miejsca siedzące 200 marek, miejsca stojące 100 marek. Koszarki, wejście do stadionu, oraz chodzenie po placu wolne.

Dziś w sobotę d. 9-go Czerwca r.h.

PUNKTUALNIE O G. 3¹/₂ P. P.

==== odbędzie się ==== odbędzie się

Match-footballowy

==== pomiędzy

W. K. S. „Kowel” - K. S. „Makkabi”

o Mistrzostwo Kl. „B”

Bilety przy wejściu

הוינט שבת ד, 9 יוני כומט פאר

א פוטבאל - מ עטש

צווישן

וו.ס.ס. „קאוועל” - ק.ס. „מכבי”

א הויכ פונסטודן 3¹/₂ פ.פ. בילעטן ביי אים

Brak „POWSZECHNA” Lublin.

BOISKO 8 P. P. LEG. za rogatką Warszawską.

NIEDZIELA 7 I PONIEDZIAŁEK 8 września G. 4 POPÓŁ.

Mistrzostwo kl. A

W.K.S. KOWEL - LUBLIN

W.K.S. LUBLIN

Ceny miejsc:
2 zł., 1 zł. i 50 gr.

W niedzielę, dnia 26 czerwca 1927 roku o godzinie 17-ej
na boisku sportowym W. K. S. Zamość (Koszary Lubelskie)

odbędzie się

MATCH FOOTBALOWY

O MISTRZOSTWO KLASY „A”
W. K. S. HALLERCZYK i W. K. S. ZAMOŚĆ

Podczas zawodów przygrywa orkiestra 9 p. p. Leg.

Wstęp: miejsce siedzące 2 zł, stojące 1 zł, dla młodzieży szkolnej i wojskowych
niezawodowych 50 proc. zniżki.

STADION SPORTOWY MIEJSKIEGO KOMITETU P. W. i W. F.
UL. PIERACKIEGO

W niedzielę 15 maja 1938 r. odbędą się

ZAWODY PIŁKI NOŻNEJ

O MISTRZOSTWO LIGI OKRĘGOWEJ
POMIĘDZY DRZĘTYNAMI:

POGOŃ – STRZELEC

Równe Kowel

Zawody rozpoczną się punktualnie o godz. 16.45 bez względu na pogodę. Ceny biletów: 50 gr. i 25 gr.
Upraszam się o zachowanie spokoju przed, w czasie i po zawodach. Funkcje wykroczenia spowodują wzięcie z boiska
bez zwrotu należności za bilet.

BOISKO SPORTOWE „WOJSKOWEGO KLUBU SPORTOWEGO”
LUBLIN, UL. LIPOWA (OBOK CMENTARZA EWANGIELICKIEGO).

W sobotę, dnia 29 kwietnia b. r., o godzinie 3-ej po południu odbędą się

M A T C H E

POMIĘDZY

K. S. „Grot” i K. S. „Szomryja”
K. S. „LUBLINIANKA” i W. K. S. „WŁODZIM. WOŁ.”

(Lublin)

Ceny miejsc: Łoże 400 Mkp., trybuna 200 Mkp., parter 300 Mkp., wejście 100 Mkp.
Członkowie za okazaniem legitymacji na rok 1922 płacą połowę.
Podczas zawodów przygrywać będzie orkiestra wojskowa.

БІБЛІОГРАФІЯ

А. Джерела

І. Архівні джерела

1. Archiwum Akt Nowych w Warszawie
 - Urząd Wojewódzki Wołyński
 - Zbiór Zespołów Szczątkowych
2. Archiwum Państwowe w Katowicach
 - Starostwo Powiatowe Zawierciańskie
3. Archiwum Państwowe w Kielcach
 - Starostwo Powiatowe Kieleckie I
 - Urząd Wojewódzki Kielecki 1919–1939
4. Archiwum Państwowe w Krakowie
 - Urząd Wojewódzki Krakowski (1921–1939)
5. Archiwum Państwowe w Lublinie
 - Powiatowy Komitet Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w Hrubieszowie
 - Starostwo Powiatowe Hrubieszowskie
6. Narodowe Archiwum Cyfrowe w Warszawie
 - fotografie
7. Składnica akt Dariusza Słapka
8. Składnica akt Włodzimierza Wiaderka
9. Державний архів Волинської області
 - Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства
 - Луцький міський комітет фізичного виховання і військової підготовки
 - Управління підокругу Волинь Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства

ІІ. Друковані джерела

„Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Wołyńskiego” 1925.
„Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Wołyńskiego” 1926.
Komunikat Wołyńskiego OZPN z 1 września 1936 r.
Komunikat Wołyńskiego OZPN nr 2 z 7 kwietnia 1937 r.

- Księga pamiątkowa wydana ku uczczeniu pięciolecia Gimnazjum Państwowego im. Juliusza Słowackiego w Kowlu*, Kowel 1926.
- „Mały Rocznik Statystyczny” 1939. Warszawa 1939.
- Owsiński J., *Nieznane początki mistrzostw Polski juniorów 1936–1939*.
- Roczne sprawozdanie z działalności Polskiego Związku Kajakowego za rok 1936.
- „Rocznik Polskiego Związku Piłki Nożnej”. *Pięciolecie Polskiego Związku Piłki Nożnej (1919–1924)*, PZPN, Kraków 1925.
- „Rocznik Sportowy” 1934, Warszawa 1934.
- Sprawozdanie Zarządu Związku Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Polsce za lata 1923–1925, Warszawa 1926.
- Ustawa z dnia 31 lipca 1924 r. zawierająca niektóre postanowienia o organizacji szkolnictwa, Dz.U. 1924 nr 79, poz. 776, s. 1212–1213.

III. Преса

- „Młoda Wieś” (Łuck) 1935–1939
- „Monitor Wołyński (Łuck) 2017
- „Przegląd Sokoli” (Warszawa) 1921–1922
- „Przegląd Sportowy” (Kraków) 1921–1925
- „Przegląd Sportowy” (Warszawa) 1925–1939
- „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” (Warszawa) 1924–1932
- „Raz, Dwa, Trzy” (Kraków) 1931–1939
- „Siew” (Warszawa) 1922–1933
- „Sport Polski” (Warszawa) 1937–1939
- „Start. Wiadomości Sportowe” (Warszawa) 1938–1939
- „Tygodnik Sportowy. Dodatek Tygodniowy Dziennika Bydgoskiego” 1937
- „Wołyń” (Łuck) 1933–1939
- „Wychowanie Fizyczne” (Poznań) 1925–1927
- „Ziemia Wołyńska” (Łuck, tygodnik bezpartyjny, poświęcony sprawom Wołyń) 1928–1932
- „Ziemia Wołyńska” (Łuck, organ Okręgu Wołyńskiego PTK) 1938–1939
- „Życie Kostopolskie” (Kostopol) 1939
- „Życie Krzemienieckie” (Krzemieniec) 1932–1939
- „Życie Wołyń” (Łuck) 1924–1928

IV. Спогади

- Relacja pisemna Mirosława Hermaszewskiego z dnia 3.02.2017 r.
- Relacja pisemna Włodzimierza Wiaderka z dnia 25.02.2019 r.

V. Інтернет- джерела

- [https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo_wo%C5%82y%C5%84skie_\(II_Rzeczpospolita\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo_wo%C5%82y%C5%84skie_(II_Rzeczpospolita)), [dostęp: 26.09.2015].
- [https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo_wo%C5%82y%C5%84skie_\(II_Rzeczpospolita\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo_wo%C5%82y%C5%84skie_(II_Rzeczpospolita)), [dostęp: 26.07.2017].
- [https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo_wo%C5%82y%C5%84skie_\(II_Rzeczpospolita\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo_wo%C5%82y%C5%84skie_(II_Rzeczpospolita)), [dostęp: 9.09.2017].
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Mistrzostwa_Polski_w_Boksie_1939 [dostęp: 9.02.2020].
- <https://polona.pl/> [dostęp: 2.03.2020].

B. Література

- Bakota D., Małolepszy E., Drozdek-Małolepsza T., *Sport i turystyka w działalności Związku Harcerstwa Polskiego w województwie wołyńskim w latach 1921–1939*, „Rozprawy Naukowe Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu” 2018, t. 61, s. 88–97.
- Chmiel A., *Marsze wojskowo-sportowe Związku Strzeleckiego na Kresach Wschodnich II RP*, „Szkice Humanistyczne” 2015, 38 (3–4), s. 305–327.
- Czuchryta A., *Gospodarka województwa wołyńskiego 1921–1939*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2016.
- Drozdek-Małolepsza T., *Activity of the Gymnastic Society „Sokół” of Mazovia District in the light of „Przegląd Sokoli” (1921–1924)*, „Scientific Review of Physical Culture” 2013, vol. 3, no. 4, s. 244–258.
- Drozdek-Małolepsza T., *Sport lucniczki kobiet w Polsce w latach 1925–1939*, „Studia Humanistyczne” 2011, nr 11, s. 79–89.
- Drozdek-Małolepsza T., *Wychowanie fizyczne i sport kobiet w działalności Poczтового Przysposobienia Wojskowego w latach 1933–1939. Zarys dziejów*, [w:] J. Dżereń (red.), *Z dziejów kultury fizycznej Polski oraz wybranych regionów i mniejszości narodowych*, Wydawnictwo Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, Płock 2011, s. 119–132.
- Drozdek-Małolepsza T., Małolepszy E., *Rozwój wychowania fizycznego i sportu w działalności Poczтового Przysposobienia Wojskowego w latach 1933–1939 (zarys problematyki)*, [w:] M. Wiśniewska (red.), *Wojskowość–Bezpieczeństwo–Wychowanie. Księga Jubileuszowa Profesora Lecha Wyszczelskiego w 70. rocznicę Urodzin*, t. 2, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce 2012, s. 9–20.
- Drozdek-Małolepsza T., Małolepszy E., *Z dziejów Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” okręgu wołyńskiego (1922–1939)*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie Kultura Fizyczna” 2018, t. 17, nr 2, s. 69–84, <http://dx.doi.org/10.16926/kf.2018.17.14>.

- Drozdek-Małołepsza T., Małołepszy E., Bakota D., *Marsz na Polską Górę jako przykład zawodów wojskowo-sportowych na Wołyniu (1934–1939)*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie Kultura Fizyczna” 2018, t. 17, nr 1, s. 11–22; <http://dx.doi.org/10.16926/kf.2018.17.02>.
- Drozdek-Małołepsza T., Małołepszy E., Bakota D., *Rozwój turystyki w województwie wołyńskim w latach 1921–1939. Zarys problematyki*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Rocznik Polsko-Ukraiński” 2017, t. 19, s. 130–145; <http://dx.doi.org/10.16926/rpu.2017.19.08>.
- Drozdek-Małołepsza T., Plomiński A., Małołepszy E., *Przewodnik bibliograficzny z dziejów turystyki i rekreacji (Świat, Europa i Polska)*, Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2013.
- Dudek D., *Józef Piłsudski wobec problemów kultury fizycznej (1910–1935)*, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego im. B. Czecha w Krakowie, Kraków 2004.
- Gaj J., *Dzieje turystyki w Polsce*, Wydawnictwo Almamater, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa 2008.
- Gaj J., *Zarys historii turystyki w Polsce*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej, Warszawa 2003.
- Gaj J., *Zarys historii turystyki w Polsce w XIX i XX wieku*, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego w Poznaniu, Poznań 2001.
- Goksiński J., *Klubowa historia polskiej piłki nożnej do 1939 r.*, t. 1: *Regiony – branże – frekwencja*, PZI Softena, Warszawa 2012.
- Goksiński J., *Klubowa historia polskiej piłki nożnej do 1939 r.*, t. 2: *Kluby*, PZI Softena, Warszawa 2013.
- Gradowski L. (red.), *Polska 1918–1988*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1989.
- Jurek T., Zaborniak S., *Lekkoatletyka w Wielkopolsce w latach 1884–1939*, Wielkopolski Związek Lekkiej Atletyki, Poznań 2012.
- Kapłon J., *Początki narciarstwa polskiego. Karpackie Towarzystwo Narciarzy we Lwowie 1907–1939*, Oficyna Wydawnicza „Wierchy”, Kraków 2018.
- Kęsik J., *Naród pod bronią. Społeczeństwo w programie polskiej polityki wojskowej 1918–1939*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1998.
- Kęsik J., *Województwo wołyńskie pod rządami Henryka Józewskiego*, „Niepodległość i Pamięć” 2008, nr 27, s. 177–203.
- Kęsik J., *Wojsko Polskie wobec ciężkiej fizycznej społeczności 1918–1939*, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, Wrocław 1996.
- Kobendza R.L., *Warszawskie Towarzystwo Wioślarskie 1978–1939*, Wydawnictwo „Osgraf”, Gorzów Wkp. 2003.

- Kowieska U., *Kultura fizyczna w programach i działalności związków zawodowych w II Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, Wrocław 1997.
- Kuriańska-Wołoszyn J., Nowak L., *Gimnastyka w Polsce w latach 1919–1939*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu, Poznań 2013.
- Laskiewicz H., *Kultura fizyczna na Wileńszczyźnie w latach 1900–1939. Zarys monograficzny dziejów*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 1998.
- Małolepszy E., *Działalność Powiatowego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego w Wieluniu w latach 1927–1939 w zakresie propagowania i popularyzacji kultury fizycznej na wsi*, „Prace Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2001, z. 4, s. 31–39.
- Małolepszy E., *Kultura fizyczna w działalności wiejskich organizacji młodzieżowych II Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2015 (wydanie drugie).
- Małolepszy E., *Kultura fizyczna i turystyka w działalności Wiejskich Uniwersitetów Ludowych w II Rzeczypospolitej*, [w:] M. Zowiśło, J. Kosiewicz (red.), *Sport i turystyka w zwierciadle wartości społecznych*, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, Kraków 2015, s. 168–176.
- Małolepszy E., *Sport na kresach II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Start. Wiadomości Sportowe” (1938–1939)*, „Studia Humanistyczne” 2011, nr 11, s. 91–101.
- Małolepszy E., *Sport na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Sport Polski” (1937–1939)*, [w:] K. Obodyński, P. Król, W. Bajorek (red.), *Spoleczno-kulturowe studia z kultury fizycznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2012, s. 357–367.
- Małolepszy E., *Wychowanie fizyczne i sport na wsi w świetle czasopisma „Raz, Dwa, Trzy” (1931–1939)*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2012, nr 11, s. 27–37.
- Małolepszy E., *Wychowanie fizyczne i sport w działalności Związku Strzeleckiego na wsi w latach 1919–1939. Zarys problematyki*, [w:] J. Urniaż (red.), *Szkice z historii sportu i sprawności fizycznej*, Wydawnictwo Olsztyńskiej Szkoły Wyższej im. Józefa Rusieckiego, Olsztyn 2009, s. 65–76.
- Małolepszy E., *Wychowanie fizyczne i sport w działalności Wołyńskiego Związku Młodzieży Wiejskiej w latach 1922–1939*, „Фізичне виховання, спорт і культура здоров’я у сучасному суспільстві”: зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Луцьк 2016, №4 (36), s. 19–28.

- Małolepszy E., *Wychowanie fizyczne i sport w województwie wołyńskim w latach 1921–1939 – zarys problematyki*, „Z Najnowszej Historii Kultury Fizycznej w Polsce”, red. R. Urban, L. Nowak, J. Eider, t. 12 (1): *Z dziejów kultury fizycznej w Polsce do 1945 r.*, Wydawnictwo Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej Poznańskiej AWF w Gorzowie Wlkp.; Wydział Kultury Fizycznej i Promocji Zdrowia Uniwersytetu Szczecińskiego; Polskie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej Oddział w Gorzowie Wlkp., Gorzów Wlkp. 2016, s. 331–346.
- Małolepszy E., Drozdek-Małolepsza T., *Wychowanie fizyczne i sport na Kresach Północno-Wschodnich II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Raz, Dwa, Trzy” (1931–1939)*, [w:] P. Król (red.), *Studia i szkice w zakresie polskiej i zagranicznej teorii oraz historii kultury fizycznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2012, s. 497–512.
- Małolepszy E., Drozdek-Małolepsza T., Bakota D., *Piłka nożna w województwie wołyńskim w latach 1921–1939. Zarys dziejów*, „Rozprawy Naukowe Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu” 2017, t. 59, s. 73–81.
- Małolepszy E., Drozdek-Małolepsza T., Bakota D., *Wychowanie fizyczne i sport w działalności Związku Strzeleckiego w województwie wołyńskim w latach 1921–1939. Zarys dziejów*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2017, t. 16, nr 4, s. 11–26; <http://dx.doi.org/10.16926/kf.2017.16.35>.
- Małolepszy E., Drozdek-Małolepsza T., Bakota D., *Wychowanie fizyczne i sport w Łucku i w powiecie łuckim w latach 1921–1939. Zarys problematyki*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2017, t. 16, nr 2, s. 45–61, <http://dx.doi.org/10.16926/kf.2017.16.14>.
- Małolepszy E., Drozdek-Małolepsza T., Bakota D., *Zarys działalności administracyjnych struktur Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przyzposobienia Wojskowego w województwie wołyńskim (1927–1939)*, [w:] E. Małolepszy, J. Kosiewicz, N. Organista (red.), *Z najnowszych dziejów kultury fizycznej i turystyki w Polsce i w Europie (w okresie XIX–XX wieku)*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2018, s. 89–103; <http://dx.doi.org/10.16926/zndkfptpe2018.06>.
- Małolepszy E., Drozdek-Małolepsza T., Bakota D., Tsos A., *Sport in Volyn in the years 1921–1939. Outline history*, „Фізичне виховання, спорт і культура здоров’я у сучасному суспільстві”: зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Луцьк 2017, №3 (39), s. 73–81; <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2017-03-73-81>.
- Małolepszy E., Drozdek-Małolepsza T., Bakota D., Tsos A., *Wychowanie fizyczne i sport w Równem i w powiecie rówieńskim w latach 1921–1939. Zarys problematyki*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Często-

- chowcie. *Kultura Fizyczna*” 2017, t. 16, nr 3, s. 69–84, <http://dx.doi.org/10.16926/kf.2017.16.27>.
- Małolepszy E., Płomiński A., *Kultura fizyczna i turystyka w szkołach rolniczych oraz w działalności Wiejskich Uniwersytetów Ludowych w II Rzeczypospolitej*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika” 2013, t. 22, s. 467–478.
- Nowak L., *Wychowanie fizyczne i sport w państwowym szkolnictwie ogólnokształcącym w Polsce w latach 1918–1939*, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, Poznań 1996.
- Pawluczuk Z., *Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” okręgu lubelskiego w latach 1905–1939*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2005, z. 6, s. 17–40.
- Ponczek M., *Kultura fizyczna w Polskich Katolickich Organizacjach Młodzieżowych II Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach, Katowice 1997.
- Rak L., *Narciarstwo nizinne w Polsce w latach 1919–1939. Zarys problematyki*, [w:] J. Urniaż (red.), *Szkice z historii sportu i sprawności fizycznej*, Wydawnictwo Olsztyńskiej Szkoły Wyższej im. Józefa Rusieckiego, Olsztyn 2009, s. 89–100.
- Stoniewski M., *Wychowanie fizyczne i sport w działalności polskich organizacji związanych z prawicą społeczną w latach 1918–1939*, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie, Warszawa 1984.
- Szymański L., *Kultura fizyczna w polityce II Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, Wrocław 1995.
- Tuszyński B., *Złota księga kolarstwa polskiego*, Polska Oficyna Wydawnicza „BGW”, Warszawa 1995.
- Wasztyl R. (red.), *Polska kultura fizyczna w czasach zaborów i Drugiej Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego im. B. Czecha w Krakowie, Kraków 2002.
- Włodarkiewicz W., *Wołyń 1939*, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 2016.
- Wojtaszyn D., Stępiński W., Eider J. (red.), *Historia polskiego i niemieckiego sportu w XIX i XX wieku. Idee, ludzie, polityka i kultura*, Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2016.
- Wojtyca J., *Przysposobienie wojskowe w odrodzonej Polsce do roku 1926*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej w Krakowie, Kraków 2001.
- Zaborniak S., *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich (1868–1939)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2007.
- Zaborniak S., *Lekkoatletyka w działalności Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w latach 1919–1939*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2005.

- Zaborniak S., *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Stanisława Piłonia w Krośnie, Rzeszów – Krosno 2013.
- Zaborniak S., *Zarys dziejów Klubu Sportowego Resovia (1905–1944)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2004.
- Zaborniak S., *Z dziejów LKS „Pogoń” Lwów. Rodzina Kucharów (1880–1975)*, Wydawnictwo Resprint, Rzeszów 2009.
- Zakrzewska A., *Związek Strzelecki 1919–1939. Wychowanie obywatelskie młodzieży*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007.
- Вацева О., *Нариси з історії західно-українського спортивного руху*, Львів.
- Вільчковський Е., Вольчинський А., Козіброцький С., *Стан фізичного виховання на Волині в 1920–1930 роках*, „Фізичне виховання, спорт і культура здоров’я у сучасному суспільстві”: зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. Ун-т ім. Лесі Українки, Луцьк 2016, №4 (36), s. 11–18.
- Грудняк С., *Футбол у Волинському Воеводстві 1921–1939*, Луцьк 2019.
- Кухарський О.С., Грібан Г. П., *Історія Гімнастичного товариства „Сокіл” на Волині*, Житомир 2014.
- Кухарський О.С., Грібан Г. П., *Спортивні товариства і організації Житомирщини 1893–1922 рр.*, Житомир 2015.

ПОКАЖЧИК СКОРОЧЕНЬ

AAN – Варшавський архів нових актів
AKS – Аматорський спортивний клуб
APKat. – Катовицький державний архів
APKiel. – Келецький державний архів
APK – Краківський державний архів
APL – Люблінський державний архів
AZS – Академічний спортивний союз
CIWF – Центральний інститут фізичного виховання
CZMW – Центральний союз сільської молоді
DOK – Командування Окружного Корпусу
GKWiPW – Гмінний комітет фізичного виховання і військової підготовки
(ГКФВіВП)
KKS – Кременецький спортивний клуб
KMW – Об'єднання сільської молоді
KOP – Корпус охорони прикордоння (КОП)
KPW – Залізнична військова підготовка (ЗВП)
KS – Спортивний клуб (СК)
KSMŻ – Католицьке товариство жіночої молоді
KTN – Карпатське лижне товариство
KW – Веслувальний клуб
KWiPW – Комітет фізичного виховання і військової підготовки
(КФВіВП)
LKS – Львівський спортивний клуб (ЛСК)
LMiK – Морська та колоніальна ліга
LOPP – Ліга протиповітряного і протигазового захисту (ЛППЗ)
LOZPN – Люблінський окружний футбольний союз
ŁKSW – Луцький комітет веслувальних товариств
ŁKS – Луцький спортивний клуб
ŁTW – Луцьке веслувальне товариство (ЛВТ)
MKS – Міжшкільний спортивний клуб (МСК)
MKWiPW – Міський комітет фізичного виховання і військової підготовки
(МКФВіВП)
OMP – Організація працюючої молоді
OPLG – Повітряна і протигазова оборона
OS – Стрілецька відзнака

OSP – Добровільна пожежна команда (ДПК)
OZHL – Окружний союз хокею на льоду
OZN – Окружний лижний союз
OZPN – Окружний футбольний союз (ОФС)
PBR – Державний банк сільського господарства
PKPP – Повітова комендатура державної поліції
PKWFiPW – Повітовий комітет фізичного виховання і військової підготовки (ПКФВіП)
PKWFiPWN – Повітовий комітет фізичного виховання і військової підготовки у Грубешові
PMS – Польська шкільна матір (Польське освітнє товариство)
PKS – Поліцейський спортивний клуб (ПСК)
POS – Державна спортивна відзнака
PPW – Поштова військова підготовка (ПВП)
PRWFiPW – Повітова рада фізичного виховання і військової підготовки
PTG – Польське гімнастичне товариство
PTK – Польське краєзнавче товариство (ПКТ)
PTT – Польське татранське товариство
PUWFiPW – Державне управління фізичного виховання і військової підготовки
PW – Військова підготовка (ВП)
PWK – Військова підготовка жінок
PZB – Польський боксерський союз
PZHL – Польський союз хокею на льоду
PZJ – Польський союз верхової їзди
PZK – Польський байдарковий союз
PZLA – Польський союз легкої атлетики
PZLT – Польський союз лаун-тенісу
PZŁ – Польський союз лучників
PZŁyż. – Польський ковзанярський союз
PZMW – Повітовий союз сільської молоді (ПССМ)
PZM – Польський мотоциклетний союз
PZN – Польський лижний союз
PZPN – Польський футбольний союз
PZPR – Польський гандбольний союз
PZSS – Польський союз спортивної стрільби
PZTK – Польський союз велосипедних товариств
PZWF – Польський союз фізичних вихованців
RSWF – Робітниче товариство фізичного виховання
SKW – Стрілецький веслувальний клуб
SMP – Товариство польської молоді
SMPŽ – Товариство польської жіночої молоді

SN – Лижна секція
SPH – Грубешіське повітове староство
SPK – Келецьке повітове староство
SPZ – Заверцяньське повітове староство
SP – Загальноосвітня школа
TG – Гімнастичне товариство (ГТ)
TSK – Товариство прикордонної охорони (ТПО)
TUR – Товариство робітничих університетів
UKS – Український спортивний клуб (УСК)
UMCS – Університет Марії Склодовської-Кюрі
UWK – Краківське воєводське управління
UWW – Волинське воєводське управління
WF – фізичне виховання (ФВ)
WFiPW – фізичне виховання і військова підготовка
WKJ – Волинський клуб верхової їзди
WKS – Військовий спортивний клуб (ВСК)
Wołyński OZB – Волинський окружний боксерський союз (Волинський ОБС)
Wołyński OZGS – Волинський окружний союз спортивних ігор
Wołyński OZLA – Волинський окружний союз легкої атлетики
WTCiM – Волинське товариство велосипедистів і мотоциклістів
WTKiOZP – Волинське товариство краєзнавства і охорони пам'яток давнини
WUL – Сільський народний університет (ЧНУ)
WWKWiPW – Волинський воєводський комітет фізичного виховання і військової підготовки (ВВКФВіВП)
WPPN – Волинський футбольний підокруг
WZMW – Волинський союз сільської молоді (BCCM)
ZHP – Союз польського гарцерства (СПГ)
ZMW – Союз сільської молоді (CCM)
ZMW RP – Союз сільської молоді РП (CCM RP)
ZOS – Об'єднання громадських організацій
ZPOK – Союз громадянської праці жінок
ZS – Стрілецький союз (Союз стрільців, Стрілецьке об'єднання)
ZZPK – Професійний союз залізничників
ŻASS – Єврейське академічне спортивне товариство
ŻKS – Єврейський спортивний клуб (ЄСК)
ZTG – Союз гімнастичних товариств (СГТ)
ŻTGS – Єврейське гімнастично-спортивне товариство

ПОКАЖЧИК ТАБЛИЦЬ

Таблиця 1. Основні дані про Волинське воєводство – порівняння повітів (станом на 2 січня 1939 р.)	18
Таблиця 2. Структура сільськогосподарських угідь у Волинському воєводстві (станом на 2.01.1939 р.)	21
Таблиця 3. Кількість ремісничих закладів (майстерень) у Волинському воєводстві (станом на 31.12.1933 р. і 31.12.1937 р. – розподіл за повітами)	22
Таблиця 4. Дорожня інфраструктура («шоси») у Волинському воєводстві (станом на 2.01.1939 р.)	24
Таблиця 5. Суспільна структура жителів Волинського воєводства з огляду на професійну приналежність (станом на 1931 р.)	25
Таблиця 6. Бюджет і проект бюджету повітових і міських комітетів фізичного виховання і військової підготовки у Люблінському і Волинському воєводствах в 1936–1939 рр.	41
Таблиця 7. Кількісний розвиток Волинського союзу сільської молоді в 1928–1936 рр.	91
Таблиця 8. Організаційний статус ВССМ в окремих повітах Волинського воєводства (станом на 1 квітня 1937 р.)	92
Таблиця 9. Кількість членів ВССМ (станом на початок 1930 р.)	95
Таблиця 10. Секції фізичного виховання і спорту в діяльності осередків ВССМ у повітах Волинського воєводства в 1935–1937 рр.	97
Таблиця 11. Турнірна таблиця розіграшів класу А Люблінського окружного футбольного союзу в сезоні 1922 р.	157
Таблиця 12. Турнірна таблиця розіграшів класу В Люблінського окружного футбольного союзу в сезоні 1923 р.	158
Таблиця 13. Діяльність Волинської планерної школи на Соколиній горі в 1933–1936 рр....	186
Таблиця 14. Кількість здобутих ДСВ у Польщі (з розподілом по воєводствах) у 1931–1932 рр.	203
Таблиця 15. Кількість здобутих ДСВ на території Волинського воєводства в 1934 р.	205
Таблиця 16. Кількість здобутих ДСВ на території Люблінського воєводства в 1934 р.	206
Таблиця 17. Кількість здобутих СВ на території Командування Окружного Корпусу № 2 (Люблінського і Волинського воєводств) у 1934 р.	207
Таблиця 18. Кількість членів Волинського підокругу Стрілецького союзу, які здобули ДСВ в період з 1 січня 1936 р. по 31 грудня 1937 р.	208

ABSTRACT

The Volhynian Voivodeship was one of the multi-cultural regions. It was inhabited by the Ukrainian population (about 68.4%), Polish population (16.6%), Jewish population (9.9%), German population (2.3%), Czech population (1.5%), Russian population (1.1%) and other nations. By the end of the 30's (1983), the number of citizens in the voivodeship increased to 2,247,736. The vast majority of the Volhynian Voivodeship citizens lived in rural areas (about 87%).

In terms of sport development, as well as broader meaning of physical activity, an important role can be assigned to the organizational structures of The State Office of Physical Education and Military Training. The Volhynian Voivodeship Committee of Physical Education and Military Training was appointed. Next, the structures of District, Municipal and Communal Committees of Physical Education and Military Training were organised, which contributed to the development of sport infrastructure, trainings and supplementary development for instructors, financing for instructors and coaches, organization of events related to physical education, sport events and work for military training.

In addition to the structures of the organization and sport and physical activity management, sport infrastructure was also developed. In the provinces of the Volhynian Voivodeship, sport objects and facilities such as sport fields, swimming pools, ski jumps, shooting ranges and sport stadiums were built, and the main event was the opening of the sport stadium in Łuck or the ski jump in Krzemieniec. The next stage covered the provision of education and supplementary training for instructors of physical education and sport disciplines. The courses were organized at the initiative of the Voivodeship, Municipal and Province Committees of the Physical Education and Military Training, as well as sport and community unions, associations and clubs.

Another important element of the sport development in the Volhynian Voivodeship was the establishment of district sport unions. During the interwar period, district sport unions were established, amongst others in the following sport disciplines: boxing, sport games, ice hockey, athletics, skiing and football. The operations of organizational structures, construction of sport infrastructure, education for staff in the area of sport was specifically visible in the 30's. In Volhynia, sport activities were carried out by sport and social organizations and associations. They included The Catholic Youth Associations, The Gymnastic Association "Sokół", The Voivodeship Fire Brigades Association, The Volhyn-

ian Association of Rural Youths and the Polish Scouting and Guiding Association.

Education played an important role in the development of sport. Sport activities were carried out in the Volhynian Voivodeship in common education, high schools and professional education. School children and teenagers participated in sport competitions during the Physical Education and Military Training Holidays, sport competitions between schools, at the province or voivodeship level, or between voivodeships. Sport disciplines popular between school children and teenagers were: sport games, athletics, shooting, winter sports and water sports. The Krzemieniec High School played special role in the development of sport in education in the Volhynian region.

The sport movement was popular outside education. Sport was practiced by Polish, Ukrainian, Jewish, Czech and Russian population. Apart from the Polish people, sport was quite commonly practiced by the Jewish minority. In the Volhynian region, individual and team sport disciplines, shooting, water sports, winter sports as well as gliding, fire brigades sport and marching competitions became popular. Sportsmen of the Volhynian region did not achieve spectacular success. At the national level, sportsmen who specialised in the following sport disciplines can be singled out: boxing, gliding, fire sport. The Volhynian community participated in competitions, tests for sport badges, e.g. National Sport Badge and the Shooting Badge. The main sport centres in the Volhynian voivodeship were focused in large cities such as Łuck, Równe, Krzemieniec or Kowel.

In 1921–1939 tourism grew in the Volhynian Voivodeship. One of the best operating organisations were branches of the Polish Landscape Association of the Volhynian District. At the initiative of the Volhynian District of the Polish Landscape Association, education for the staff of such areas as tourism, maintenance and monuments protection was organised, as well as touristic traffic or publishing activity were carried out. The Volhynian Voivodeship largely focused on water tourism, and, amongst others, shelters at watercourses of Volhynia were opened. An essential element for the development of this social activity was school tourism. The Krzemieniec High School played an important role in the development of tourism. In addition to the school youth, teachers and clerical staff, mostly coming from urban centres, had a large share in tourism. Physical recreation supplemented tourism. Recreational activities were directed in the Volhynian Voivodeship mainly to school children and teenagers, especially in terms of organization of summer camps and half-summer camps.

АНОТАЦІЯ

Волинське воєводство належало до полікультурних регіонів. Тут проживало українське населення (близько 68,4%), польське населення (16,6%), єврейське населення (9,9%), німецька (2,3%), чеська (1,5%), російська (1,1%) та інші нації. Наприкінці 1930-х років (1938 р.) чисельність населення воєводства зросла до 2247 736 осіб. Переважна більшість населення Волинського воєводства проживала в сільському середовищі (близько 87%).

У розвитку спорту, а також у більш широкому розумінні фізичної активності важливу роль відігравали організаційні структури Державного управління фізичної культури та військової підготовки. Створено Волинський воєводський комітет з фізичної культури та військової підготовки. Потім були організовані структури повітових, міських і гмінних комітетів з фізичного виховання та військової підготовки. Комітети з фізичної культури та військової підготовки зробили свій внесок у розвиток спортивної інфраструктури, підготовку та підвищення кваліфікації інструкторського складу, фінансування інструкторсько-тренерського складу, організацію заходів з фізичного виховання, спортивних змагань та роботи з військової підготовки.

Окрім структур організації і управління спортом, фізичною активністю, відбувався розвиток спортивної інфраструктури. У повітах Волинського воєводства споруджували спортивні об'єкти та пристрої, такі як футбольні поля, басейни, трампліни для стрибків на лижах, стрільбища та спортивні стадіони. До ключових можна віднести введення в експлуатацію спортивного стадіону в Луцьку або трамплінів для стрибків на лижах в Кременці. Іншим елементом було навчання і підвищення кваліфікації інструкторів з фізкультури та спорту. Курси були організовані з ініціативи воєводського, міських та повітових комітетів з фізичної культури та військової підготовки, спортивних та громадських асоціацій, товариств та клубів.

Ще одним важливим елементом розвитку спорту у Волинському воєводстві було створення окружних спортивних асоціацій. У міжвоєнний період були, зокрема, створені окружні спортивні асоціації з таких видів спорту: боксу, спортивних ігор, хокею на льоду, легкої атлетики, катання на лижах, футболу. Діяльність організаційних структур, будівництво спортивної інфраструктури, підготовка кадрів для потреб спорту особливо яскраво проявилася у 1930-х роках. На Волині спортивні заходи

проводили спортивні й громадські організації та товариства. Серед них слід згадати Католицькі товариства молоді, Гімнастичне товариство «Сокіл», Воеводський союз пожежної охорони, Волинський союз сільської молоді та Союз польського гарцєрства.

Важливу роль у розвитку спорту відігравало шкільництво. Спорт на Волині впроваджувався у загальних, середніх та професійних школах. Школярі брали участь у спортивних змаганнях під час Свят фізичної культури та військової підготовки, спортивних змаганнях міжшкільного, повітового, воеводського чи міжвоеводського рівня. Популярними дисциплінами, якими займалися школярі, були: спортивні ігри, легка атлетика, стрільба, зимові види спорту та водні види спорту. Особливу роль у розвитку спорту в освіті на Волині відіграв Кременецький ліцей.

Спортивний рух був широко поширений поза школою. Його культивували серед польського та українського, єврейського, чеського чи російського населення. Окрім польського населення, спортом досить широко займалася єврейська меншина. На Волині серед видів спорту поширилися індивідуальні види спорту, спортивні ігри, стрільба, водні види спорту, зимові види спорту, а також планеризм, пожежно-прикладний спорт та маршові змагання. Волинські спортсмени не досягли видатних спортивних успіхів. На національному рівні слід виділити спортсменів, які спеціалізувалися на таких дисциплінах: бокс, планеризм, пожежний спорт. Громадськість Волині брала участь у змаганнях, випробуваннях на здобуття спортивних відзнак, серед іншого, Національної спортивної відзнаки і Стрілецької відзнаки. Основні спортивні центри Волинського воєводства були зосереджені у великих містах, таких як Луцьк, Рівне, Кременець та Ковель.

У 1921–1939 роках у Волинському воєводстві почав розвиватися туризм. Однією з найбільш динамічних організацій були відділення Волинського округу Польського краєзнавчого товариства. З ініціативи Волинського округу Польського краєзнавчого товариства було організовано навчання персоналу з туризму, збереження та охорони пам'яток, реалізовувався туристичний рух і велася видавнича діяльність. У Волинському воєводстві велике значення надавалося, серед іншого, водному туризму, біля водойм Волині створювалися туристичні бази. Розвитку цієї галузі громадської діяльності сприяв шкільний туризм. Важливу роль у розвитку туризму відіграв Кременецький ліцей. Окрім школярів, досить велику частку туристів становили вчителі та службовці, які зазвичай походили з міських центрів. Фізична рекреація була доповненням туристичних заходів. У Волинському воєводстві рекреаційний рух був спрямований переважно на школярів, здебільшого це стосувалося організації літніх цілодобових і денних таборів.

ПОКАЖЧИК ПРІЗВИЩ

Авербух Леон, 144, 146
Авгуцевичівна М., 106
Аврух, 166
Адамович, 166
Адамський Владислав, 50
Адамус, 151
Айlanda Артур, 116
Айслер, 125
Алтинський Євгеніуш, 210
Альбін, 148, 149, 151, 152
Амброгович Генрик, 196
Амбровевич, 159
Амрогович Юлія, 205
Андерс Владислав (ген. бриг.), 143
Андрощук, 152
Анджеєвський, 125
Анджеєвський Ян, 188
Армарник, 166
Артиманківна, 53
Аспіс, 163

Бабіцький Антоній, 213
Бабіцький В., 85
Бабяж Францішек, 144
Бажук, 189
Бакота Даніель, 10, 11
Бальцеров'як Войцех, 55
Банасяк Ян (кап.), 123
Банасяк Ян (пор.), 120
Банач Казімеж, 93
Бандровський, 154
Бандуровський, 145
Бара Станіслав, 55, 120, 123, 136
Бараневський Я., 151
Барановська Ірена, 169
Барановський Станіслав, 120
Баранський Ц., 103
Барман Манус, 125
Барщевський Олександр, 39
Бартошек Вальдемар, 196

Барціковський Томаш, 160
Басінський Антоній, 211
Байчак Миколай, 55
Бачинський, 210
Бачинський Станіслав, 135, 213
Бачковський Юзеф, 126
Беднарж Станіслав, 49
Беднарський, 168
Беднарський А., 41
Бейзер, 188
Белець Вінцентій, 33
Белецький В., 137
Белявський Станіслав, 101
Беневський, 33
Беліна, 83
Бендель Генрик, 55
Бендковський Леон, 143
Бенедикт, 172
Бенклевський, 147
Беренда, 257
Беренда Ян, 120
Березовський Єжи, 55
Берг, 39
Бергер Олександр, 36, 95, 96, 105, 106, 182, 183, 211
Берлінер, 222
Бжан Юзеф, 135
Бжезінська Ядвіга, 88
Бжозовський, 148, 151
Бжозовський Францішек, 135
Биліцький, 135
Бізюк, 139
Білий, 141
Білевич Владислава, 53
Білоусов Анатолій, 160
Бірар, 181
Бітрих Францішек, 195
Блонська Марія, 133
Блотницький, 33
Бонк, 61

- Бонк Болеслав, 159
Бонковецький Шимон, 120
Бончковський, 71
Бопре Ян, 128, 211
Бялек Юзеф, 136
Бялковський А., 103
Бобер, 139
Бобер Ян (ком.), 125
Бобінський З., 32
Бобковський, 184
Бобошко, 154
Бобрівна Станіслава, 101
Бодальський З., 151
Богданович Ч., 211
Богуславський Станіслав, 38, 39
Богушевич Ян, 196
Божек Антоній, 115
Бойда Людвік, 195
Бонкович-Сігтауер Єжи, 111, 128, 205, 227
Боровецький, 147, 148, 150, 154, 257
Боровецький Станіслав, 147
Боровіцький, 154
Борович, 125
Боровський (полк.), 84
Бочковська, 168
Бочковский, 142
Бохенек Ян, 57, 177
Боярська, 84
Боярський Влодзімеж, 39, 84, 211
Бракер, 140
Брандштетер, 139
Бродзька, 80
Бродзький Єжи, 80, 82, 88
Бродська Я., 260
Бриллінг С., 193
Бужинський, 148
Буйко Тадеуш, 133
Буковецький, 141
Буковецький Болеслав, 125
Буковецький Броніслав, 55
Бурачинська Анна, 101
Бурій, 166
Бурчинський М., 168
Буткевич (о.), 211
Буцьор Мацей, 115
Бушель, 114
Бушель Якуб, 55
Бушова Галина, 168
Вавжинська Валерія, 54
Вадовський, 138, 210
Вадовський Фелікс, 213, 217
Вайнер Д., 114
Вайштайн Герш-Лейб, 55
Вакс, 120
Валасевич Станіслава, 150
Валек, 160, 163
Валек Болеслав, 160
Валігурський Адам, 32
Валлант (ст. вахм.), 143
Вальчик, 159
Вальчик Олександр, 115
Вальчикевич (єпископ), 29
Валявський Е., 216
Ванат Юзеф (серж.), 133
Варнке Густав, 144, 146
Васерман, 139
Василевський, 84
Васілюк, 145
Вацева Оксана, 12
Ваховський, 134
Вахуда, 146
Ведеменко, 163
Вежицький, 140, 142, 155
Вележинська, 168
Величко Раїса, 54
Верба, 114
Веробей Юзеф (полк.), 124, 255
Венгльовський З., 193
Венгжин Едмунд, 127, 151, 155
Венжиновський Богдан, 190
Верний, 118
Верний З., 114
Вигановський, 88
Виноградов Віталій, 151, 160
Вироба Юзеф, 176
Вирожемський, 75, 168
Висоцький М., 149
Вишівна, 83
Вишковський Станіслав, 187
Вишневський, 62
Вишневський Вітольд, 123
Вишневський Генрик, 175
Вишневський Нарцис, 84
Вишневський Ян, 167

- Відзінський, 141
Візімірський Едвард, 135
Віленський А., 149
Вілінський Едвард, 134
Вільгат, 166
Вільчковський В., 85
Вільчковський Едвард, 10, 66, 114
Вінський, 188
Вінчек Антоній, 87
Віридов Я., 257
Вітковський, 83
Вітчак (кап.), 120
Вітчак Стефан, 196, 199
Влодаркевич Войцех, 12
Влодарський Броніслав, 87
Внуковський Зигмунт, 160
Возняк, 32, 145
Возняк Мар'ян, 123
Войдак, 148
Войнаровський, 169
Войнич, 210
Войцех Зигмунт, 56
Войцеховський, 154
Войцік Францішек, 87
Войціцький Е., 210
Волк Станіслав, 28
Волошин, 32
Вольчинський Анатолій, 10, 66, 91,
114, 281
Воляновський, 80
Волянський, 111
Волянський Віталій, 210, 217, 219
Волянчик М., 81
Вольський, 134
Вонсік Юзеф, 155
Вонторський Стефан, 135
Вончела Владислав, 93
Вотава Я., 189
Врона (вахм.), 143
Врона Антоній, 104
Врона Ян, 135
Вуйцик, 85
Вуйціцький, 32
Вядерек Влодзімеж, 19, 240
Вядерек Томаш, 19, 240
Габіх (полк), 184
Габрих Мар'ян, 104
Гавелюк Базилій, 195
Гаворовський, 80
Гаср, 149
Гай Єжи, 213, 223
Гайдук, 163
Галгас Міхал, 117
Галевський, 146
Галевський К., 257
Галицький, 32
Гальперін Альберт, 136
Галусинський М., 164
Галушак, 141
Гальперн, 118
Гамерман Натан, 120
Ганак Кіндрат (майор), 123
Ганушек, 139
Гардіан Стефан (серж.), 123
Гарловський (капрал), 143
Гарнушак, 139, 142
Гартлік, 153
Гартлік Максиміліан, 155
Гарчинський Каспер, 104
Гауке-Новак Олександр, 200, 209
Гебельт К., 193
Гедіан М., 193
Гейдрих (серж.), 117
Геллер, 119
Геллер Ф., 257
Гельб Юзеф, 55, 125
Гельман Хаїм, 125
Генерович, 62
Гентковський, 210
Гентковський Вінцентій, 115
Генцель, 80
Герат Станіслав, 94
Гербач, 155
Гербе Е., 102
Гермашевська, 167
Гермашевська Владислава, 101
Гермашевська Юзефа, 169
Гермашевський Антоній, 91, 93, 94
Гертнер Самуель, 144, 145, 146
Гжешик, 183
Гжибовський М., 26
Гжондка (ст. вахм.), 142
Гіпський Ян, 93
Гіршель Ігнацій, 85
Гласберг С., 114

- Глатман Міхал, 182, 183
Глембович (пор.), 143
Глодкевич, 174, 175, 176
Глікліс, 176
Глодт Болеслав, 219
Глуз Шлома, 55
Гмітшак, 32
Гнатків Базилій, 146
Годлевський, 131
Годлевський Миколай, 213
Гоголь С., 72, 73
Гогут Єжи-Віктор, 55
Голембовський Войцех, 135
Голіаш Станіслав, 211
Голубецький, 132
Гольдкранц, 139
Гольман, 114
Гольц Атаназій, 211
Гомуліцька, 268
Гонда Єжи, 193
Гоноров, 193
Гонсовський, 75, 76
Гонсьор Казімеж, 135
Гонсьоровський Ф., 210
Горбасевич Л., 170
Горбунов Тимофій, 195
Гордзялковський Вацлав, 210, 213, 217
Горін Леон, 147, 152
Горновська, 171
Горновська Ірена, 170
Горовіц Вітольд, 118
Готтесман Нацек, 55
Гофманн, 125
Гоффман Клементина, 54
Грабовська Ванда, 53
Грабовський (майор), 117
Грабовський Юзеф, 196
Грабовський Войцех, 117
Грайда Луціан, 261
Граніч, 114
Граніч Якуб, 120, 123
Графф, 85, 86
Григор'єв М., 111, 181
Гриневецький Людвік, 135
Грібан Григорій, 12, 281
Громадський, 146
Грондзький Леон, 159
Гроніковський, 141
Гроновський, 28, 130, 173
Гроновський Болеслав, 58, 191
Гроновський Людвік, 47, 48, 58, 128, 181
Гронський Францішек, 36, 211
Грос, 86
Грудзінський (серж.), 167
Грудняк Сергій, 10, 160, 158
Грушецький І., 123
Грушинський (пор.), 38
Гузіковський Людвік, 104
Гуцман Самуель, 146
Гузнічак В., 188, 189
Гулевич, 181
Гулевич Олександр, 253
Гумінський Тадеуш, 210, 217, 219
Гумічевська Марія, 54
Гурвіч, 118
Гурецький, 177
Гурецький Едвард, 136
Гурковський, 134
Гурніцький Тадеуш, 217
Гурняк, 153
Гурський, 139, 232
Гурський Міхал, 115
Гурфінкель, 139
Гютлер, 227
Давидовський Б., 137
Данилович В., 222
Данік Ян, 219
Дахновський, 139
Деркач Юзеф, 135
Двожец, 170
Дембовський Фридерик, 195
Дембовський Я., 70
Дец, 189
Дзевалтовський-Гінтовт К., 111
Дзевуляк, 147, 167
Дзевуляк Вацлав (пор., кап.), 50, 55, 56, 123, 128, 133, 139, 170
Дзевуляк Ліля, 170
Дзюба Чеслав, 220
Димитрійов Юзеф, 155
Домброва, 139
Дубровичівна Ванда, 54

Добжинський Антоній, 88
 Добжинський Казімеж, 83, 84
 Добжинський В., 84
 Добжицький Миколай, 123
 Добровінська Олександра, 178
 Добровольська Станіслава, 54
 Довгерд А., 171, 172
 Довнерівна Зофія, 54
 Долі-Іванов Міхал, 137
 Доманус Генрик, 213
 Доманський, 111
 Домбровська, 167
 Домбровська Станіслава, 54
 Домбровський Вацлав, 135
 Донау-Спліндер А., 138, 172, 210
 Доносік І., 123, 164
 Доссік Ізраель, 120, 126
 Дойчер Влодзімеж, 58, 87
 Драган Ян, 115
 Драпелла Юліуш, 45
 Древновський, 30
 Дрегер Едвард, 104
 Дроздек-Малолепша Тереза, 10, 11,
 51, 52, 53, 80, 103, 106, 107, 115,
 136, 162, 169, 196, 197, 198, 199,
 200, 201, 208, 221, 276, 277, 279
 Дрожинська Зофія, 89
 Дублянський Іларіон, 147
 Дубравський Фелікс, 116
 Дубровінський, 132, 154
 Дубровінський Єжи, 173
 Дуда Ян, 135
 Дулевич С., 168
 Дус А., 189
 Дуткевич Юзеф, 213
 Дуфек Юзеф, 144
 Дячук Міхал, 146

Ейдер Єжи, 9
 Ейрус Е., 114
 Ейхлер Станіслав, 196
 Ергетовський Мечислав, 69, 173
 Ерліх Клара, 20
 Еттінгер Олександр, 123

Євдокімов, 147, 156
 Єднашевський І., 222

Єленковський, 84
 Єловецький (о.-канонік), 210
 Єнік, 175
 Єнкнер, 177
 Єсьонка, 55

Ж
 Жахуда В., 257
 Жавренчук В., 257
 Жебровський, 80, 82
 Жегак, 32
 Желеховський, 147
 Желіховський Владислав, 154, 155
 Желінський, 139
 Жельський (пор.), 189
 Жеппа, 228
 Жеппо Міхал, 36, 184, 228
 Жеромський К., 193
 Жешовська, 84
 Жешовський, 80, 84, 249
 Жешовський Людвік, 217
 Жила, 163
 Жилайтис, 139
 Жилінський, 153
 Жилінський Казімеж, 128
 Жихалова, 168
 Жуковська Е., 172
 Жуковський, 137
 Жураковський Антоній (полк.), 112
 Журковський Владислав, 220
 Журковський Є., 189

З
 Забельський Антоній, 116
 Заборняк Станіслав, 10, 127, 155
 Заборський Миколай, 72
 Завада, 84
 Завілінський, 32
 Завілінський Міхал, 134
 Завільський Мар'ян, 144
 Завільський Мечислав, 144
 Завіша Казімеж, 55
 Завішина, 84
 Загор, 163
 Задрожний Мечислав, 93
 Задрос Єжи, 135
 Задружна Марія, 36
 Зайдель Станіслав, 51
 Зайонц Кароль, 102
 Закшевський Б., 188, 189

Залевська, 168
Залеський Павел, 93
Заленський, 85, 111
Заленський С., 85, 111
Зам Авраам, 114, 125
Замек, 150
Замойський Адам, 81
Зантен ван Іда, 187
Запарт, 166
Запольська Ірена, 170
Запольський Олександр, 87, 111, 180
Заремба, 86
Заремб'янка, 171
Зарембський (пор.), 154
Зарчинський Я., 168
Засцінський, 84
Захраднік В., 111
Збаравський, 151
Зброський Ян-Канти (пор.), 143
Зварич Ян, 135
Зверикін Анджей, 144
Звольський Станіслав, 134
Зданович, 139
Зданович В., 211
Зданович Г., 211
Згожельська Зофія, 169
Зележнюк, 145
Зелена Яніна, 80, 82, 88
Зелінський, 80, 82, 83, 141
Зелінський (кап.), 46
Земба, 141
Земніцький Вінцентій, 39
Зехцер, 139
Зицький Ян, 135
Зовісло М., 89
Зож, 139
Зомтаг Зигмунт, 120
Зондер Вольф, 55
Зуб, 80
Зуб Ян, 85
Зубек Владислав, 104
Зулінський, 80
Зьомек, 80, 86

Іванов, 65
Івановський Станіслав, 88
Івашкевич Ян, 141
Івкевич (вахм.), 143

Ідзьорек Владислав, 135
Ізборосцінський, 151
Іловський Болеслав, 196
Ільницький, 137

Йосипова, 181

Кабзінський, 148, 153
Кабзінський Ян, 147
Кавалек Владислав, 101
Кавецький Казімеж, 115
Кавенцька Юлія, 169
Кавінський Гвідо (полк.), 200
Каган Б., 222
Казмерчак, 141
Казур, 159
Калабіс Францішек, 196
Калета К., 193
Калінський Г., 151
Калішак Вітольд, 127
Каллус, 139
Калюзінський (пор.), 32
Камерман Л., 118, 222
Камінський Юзеф, 104
Канська З., 109, 110
Канський, 227
Канський Адам, 31, 112
Каняк, 153
Каплон Єжи, 175
Кара-Гергович Броніслав, 247
Карабьовський Станіслав, 50
Карват Ромуальд, 135
Кароляк Владислав, 135
Карпінський, 172
Карпінський Антоній (ст. серж.), 123, 133
Карпінський Станіслав, 138
Карпович, 154
Карпович Владислав, 87
Касперек Станіслав, 115
Касперський, 117, 150
Кауч Ян (кап.), 123
Карчевський, 171
Карчмажик Зигмунт, 186
Кац Монек, 55
Качинська Ядвіга, 170
Качинський Едвард, 147
Качка, 114

- Качка І., 146
Качка М., 188
Качка Я., 188
Качмажик Зигмунт, 186
Квас де Пенна Олександр, 217
Квецький Адольф, 195
Квятковський, 149, 189
Кендзерський, 71
Кендзьора С., 172
Кенсік Ян, 18
Кернер, 114
Кисельов, 150
Кігель Давид, 145
Кіперман Марек, 120
Кіршенбаум, 114
Кісель, 78
Кісель Ян, 105
Кіслінгер Валентин, 135
Клементовський (полк.), 200
Клешно, 84, 126
Клешно Ян, 87
Клімек, 80
Клімкевич В., 46
Клімко, 83, 210
Клімко А., 82
Кліх Болеслав, 104
Клосовська Зофія, 54
Клюк, 153
Кнасіньський Броніслав, 168
Книшевський Станіслав, 135
Кнітко, 188
Коберський (о.), 211
Кобженецький Владислав, 135
Кобилянський, 71
Кобринь Влодзімеж, 133
Ковалевський, 72, 138
Ковалік Владислав, 193
Коваль Леон, 93
Ковальчик Ян, 55, 123
Ковальчук М., 172
Ковальський, 134
Ковальський Едвард, 168
Ковальський Станіслав (майор), 131, 133
Ковальський Теодор, 135
Ковальський Францішек, 104
Ковнацький Цезарій, 168
Коженювський, 32, 33, 143, 148, 261
Кожуховський Леон, 117
Козакевич А., 138
Козакевичівна, 74
Коздрунь, 174
Козера Станіслав, 115
Козіброцький Сергій, 9, 10, 66, 114, 281
Козлік, 163
Козловський Юліан, 28, 36, 56, 123, 128, 132, 148, 153, 174, 182, 189
Козмінський, 125
Козьол В., 80
Колба, 150, 155
Коллонтай, 171, 177
Коллонтай Валер'ян, 56, 145, 176, 178
Колодзейський Станіслав, 104
Колубякіна Віра, 146
Кокеша, 210
Комуда, 141
Конаков І., 173
Конарський Зигмунт, 43, 107
Конажевський Даніель (ген. див.), 42
Кондратович Броніслав, 28, 43, 80, 83, 126, 147
Кондратовичова, 84
Конклевська, 150
Конопаський, 83
Копаніцький Роман (пор.), 117
Копильнік Аврам, 55
Копровський Мар'ян, 176
Копцевич Міхал, 144
Копшива Антоній, 202
Корвін-Пьотрковський М., 213
Коритовський Адам (полк), 262
Коркович С., 111
Корнін Лейбінш, 55
Коровіцька Марія, 134
Корсак В., 87
Корусевич, 85
Корчемний В., 170
Косацький, 74
Косібянка Станіслава, 54
Косінський, 134
Коссок Кароль, 263
Костерва Ф., 170
Костович, 150
Костюк, 74
Косцяновський, 184

- Косцюлек Ян, 120, 147
Косяж, 151
Косяж Ф., 193
Косян, 163
Котковський, 141
Кохановський, 118
Коханчик, 211
Кохлер, 28
Кохманський, 123
Кохманський Павел-Пьотр (асп.), 125
Кошовський, 84
Кравець, 151
Кравчик Анджей, 115
Кравчик Єжи, 196
Кравчик Станіслав, 196
Красєвська Галина, 168, 230
Красєвський, 171
Крайчевська Г., 168
Крамаж Юзеф, 187
Крамек Віктор, 259
Крапоткін В., 172
Красінський Генрик, 112
Красіцька Сабіна, 210
Красіцький, 255
Красуський, 65, 154
Кригер, 86
Криштопа Ян, 122
Кройн Іссер, 55
Кропельницький Антоній (пор.), 143
Кропоткін В., 171
Кроя І., 123
Крупа, 32
Крупінський Роман (пор.), 39
Ксенжопольський, 111, 210
Ксенжопольський Єжи, 146, 260
Ксенжопольський Францішек, 210
Ксок Францішек, 55, 120, 123, 201
Ксьонжкевич Барбара, 150
Кубашевський, 194
Кубіцький, 45
Кузіковський Олександр, 144
Кузков, 151
Кузмін, 160
Кукса А., 149
Кукьолк Леон (пор.), 125
Кулявік, 125
Кулеша Ян, 247
Куликівна, 171
Куліг Фелікс, 135
Куліковський, 181
Кульчицький, 137, 141
Кульчицький (пор.), 117
Кунцевич Зофія, 110
Курек Станіслав, 202
Курманович Юзеф, 103, 130
Курочка Василь, 146
Курпель-Ленкавський Єжи, 190
Кур'янович, 74
Кусьмерський, 132
Кутер Берко, 56, 176
Кухарський, 153
Кухарський Олександр, 12, 281
Кшесай Владислав (ст. серж.), 123
Кшехлік Клавдіуш, 36, 211
Кшивдзінський, 131
Кшижановський Миколай, 50
Кшишовський Юзеф, 136
Лагусовець, 140, 141
Ладновський, 74, 75
Лакошинський, 141
Ламач, 174
Лангерт Францішек, 116
Лангнер Адольф, 196
Ланкош Юзеф, 56, 173, 174, 175
Лаптуренко Міхал, 195
Лаптуренко Павел, 195
Ларчик, 170
Ласкажевський Тадеуш, 144
Латкін, 141
Латнік, 141, 142
Левандовський, 137
Левандовський Р. (ст. серж.), 147
Левицький Модест, 94
Левкович Ян, 93
Ледуховський, 111
Лейбель Юзеф, 55
Ленартович, 84
Лендер, 188
Лендсберг, 188
Лесяк Тадеуш, 125
Лецевич, 181
Лещинський, 139, 210
Лещинський Ян, 213
Лесняк, 139

- Лея Владислав, 137
Лис Антоній, 135
Лис Францішек, 85
Лівач Юзеф, 45
Лізовський, 168
Ліпень С., 172
Ліпницький, 66
Ліповський Стефан (майор), 117
Лісецький Едмунд, 98
Лісовський, 205
Лісовський (пор.), 148, 255
Лісовський Антоній, 33
Лісовський Владислав, 134
Лісовський Стефан, 170
Літауер Пьотр, 120
Літвінський Ян, 202
Ліхт Мойсей, 55
Ліхтенфельд, 188
Ліхтенштерн Людвік, 55
Лішка Францішек, 55
Логошовець, 142
Лодзінська Марія, 230
Локайський, 153
Луб'як, 66
Лукасевич, 148, 229
Лукашевський, 141
Лучник, 86
Любенецький, 80
Людovich Г., 188
Лютостанський А., 171
Лютвак, 116
Лялічинський (кап.), 117
Лясковський, 171
Лясоцький, 80
Лясоцький Владислав, 133
Лясоцький Генрик, 85
- Магеровська, 83
Мажец Владислав, 168
Маєвський Станіслав, 144
Мазур, 134
Мазурек, 150
Майер А., 73
Майкова, 167
Макарофф, 72
Малинович, 219
Малиновська, 268
Малиновська Емілія, 131
- Малинський Емануель, 44
Малолепший Елігіуш, 10, 11, 26, 51,
52, 53, 55, 70, 89, 102, 103, 104,
106, 107, 115, 122, 123, 124, 125,
133, 134, 136, 140, 142, 146, 155,
161, 162, 163, 169, 170, 196, 197,
198, 199, 200, 201, 208, 221, 276,
277, 278, 279, 280
Малюкевич Зигмунт, 135
Мандат Алоїз, 55
Маринович, 131, 181
Марковський Казімеж, 219
Марковський Станіслав, 112
Маровська, 74
Мартинович, 137
Мартинський, 83
Мартонович, 134
Марцінковський, 109, 137, 169
Марцінковський Ян, 103, 137
Марцінович, 171
Маруняк Станіслав (пор.), 34
Масловський, 146
Масніцький Лонгін, 51
Матлак, 159
Матлавський Тадеуш, 187
Матусевич Галина, 169
Махо Станіслав, 191
Махель, 189
Махінко Тадеуш, 136
Махневський Єжи (ст. серж.), 55
Мацеевський Вітольд, 217
Мацейовський Мар'ян, 104
Мацкевич, 138, 228
Мацкевич Анджей, 128
Мацко Стефан, 213, 216, 217
Маціховський Ю., 149
Межович Томаш, 220
Мельберг Ізидор, 188
Мейлер Мойсей, 177
Мельничук, 56, 175
Мельничук Олександр, 56, 174, 176,
177, 178
Мельників, 160
Мельнічек Рудольф, 136
Менке, 126, 172
Менке Густав., 125
Менке Луціан, 49, 147
Менке Луціан-Вацлав, 247

Меснер Вацлав, 80, 83
Месснер, 84
Мерушиківна, 83
Мех Владислав, 64
Миколайчик П., 210
Михаловський, 150, 189
Мишковський Олександр (полк.), 199
Мізерський Б., 152
Мікульський Збігнев, 184, 186
Мільчановський, 163
Мілевська, 268
Міліцер Генрик, 186
Міллер Кшиштоф, 186
Мільштайн, 170
Мілашевський Ф., 26, 137
Мілковський Станіслав, 115
Міньковський (пор.), 183
Місінський Станіслав, 136
Міхалік, 66
Міхальський, 159
Міхно Станіслав, 196
Мицкевич, 139
Мішевський, 150
Міяковський Людвік, 39
Млодзянка, 228
Моgetич, 72
Могилиницький, 86
Мойсей Мечислав, 202
Молінський Тадеуш, 102
Молчок Ян, 168
Монгїрд, 120
Мончак Францішек, 211
Моравський С. (підполк.), 30
Мордвінов Міхал, 88
Морцінек, 163
Мосціцький Ігнацій, 248
Моторков, 110, 173
Моторков Борис, 56, 173
Мотовіловкер М., 120
Мотовіловкер Якуб, 123, 125
Мошила Роман, 55
Мошинський Юзеф, 155
Мрувка Ян, 91
Мудрик, 171
Мулява Ян, 135
Муляр, 139
Мурашко (о.-прелат), 29

Мусял Станіслав (серж.), 55
Мушинський Войцех, 173
Мьодушевський С., 223
Мясковський Чеслав, 159

Нагалко Віктор, 88
Нагловський В., 81
Надобнік (кап.), 164
Надольська Аліна, 170
Накраш Владислав, 131, 138
Невяровський, 154
Недзялковський Вітольд, 116
Некраш В., 108, 109, 172
Некрашова Н., 108
Нементовський Владислав, 196
Немець Г. (кап.), 169
Немець Г. (пор.), 167
Непокульчицький, 249
Несловська А., 73
Несуловський Стефан, 188
Нець Юліан, 217
Нець Юзеф, 213
Нинковский В., 137
Нідер Ян, 116
Ніклас, 138
Ніловський Казімеж, 152
Ніссан Анна, 170
Ніссенбаум Герш, 117
Новак Едвард, 65
Новак Ян, 135
Новак Леонард, 49, 67, 68
Новацький 189
Новацький В., 188
Новіцька Яніна, 230
Новіцький Е., 28
Новосельський, 125
Ної Юзеф, 156
Нудлер Мойсей, 176

Обезюк Влодзімеж, 56, 170, 174, 176, 177, 178
Ободинський Казімеж, 53, 124, 279
Оболончик Миколай, 71
Обст, 86
Овсінський Евгеніуш, 32
Овсінський Ярослав, 163, 276
Овсяник А., 140, 141, 142
Огонек, 150

- Ожел Збігнев, 196
Окуліцький Леопольд, 263
Олейник, 134
Оловінський Теофіл, 30, 44, 255
Олькевич Болеслав, 195
Ольковська Ядвіга, 102
Ольшинський Людвік, 136
Ондерек Освальд, 55
Онішук Владислав, 51
Оношкович Яцина, 32
Опольський Здзіслав, 211
Органіста Наталія, 10
Орловська Ольга, 205
Орновський, 151
Оруш К., 180
Орчак-Водніцький Вальдемар, 112
Осіпов, 126
Осостович Єжи, 211
Оссовський, 170
Остапець Олександр, 50
Остроухов, 74
Оськова Станіслава, 230
Отто Курт, 54
Очеповська, 86
- П**
Павловичівна А., 106
Павська Зофія, 230
Палюх Владислав, 155
Палюх Францішек, 115
Парфенюк, 148, 151
Пасек Мечислав, 135
Пасечульк, 147
Паско Артур, 14
Пастернак, 140
Пастрик А., 144
Пашкевич, 80
Павлович (пор.), 120
Павловський, 171
Павлочук Здзіслав, 79, 84
Пекарський, 139
Пекарський Теодор, 20
Пенкальський Ян, 196
Пентковський, 143
Первеньцевова, 132
Перель Бенеційон, 146
Перл, 114
Перш Тадеуш, 136
Петерс, 28, 255
- Петкевич Станіслав, 127
Петрушевський, 154
Петц, 62
Петшак Валентин, 141
Пидзінський Ян, 135
Пилипець Стефан, 196
Питель Олександр, 93
Пікульська Марія, 54
Пікульський, 131
Пілсудський Юзеф, 30, 32, 58, 77, 81, 93, 126, 149, 153, 162, 190, 243
Піндул Ян, 177
Піновський, 83
Піновський Здзіслав, 250
Піновський Ян-Кристин, 250
Пінрут Віктор, 172
Пінус, 165
Плавчик, 153
Плавчик Єжи, 243
Платенік, 80
Пліскевич Ян, 159
Пліхта Тадеуш, 55
Плішка Францішек, 32
Пломінський Аркадіуш, 70, 278, 281
Плот, 114
Плотніцький Ян, 247, 257
Плущенник Антоній, 155
Погода Е., 73
Подавський, 61
Подгорський, 28
Подобінський Стефан, 123, 134
Полап Руфім, 196
Полешук, 152
Поліковський Б., 155
Поліковський Юзеф, 159, 160
Поліщук, 148
Половець Францішек, 103
Полонський Миколай, 144
Польний, 183
Помикальська, 166
Помикальський Станіслав, 132, 133, 211
Пончек Мирослав, 78
Понятовський, 211
Поплавська Марія, 205
Поповський, 210
Порохнік Влодзімеж, 170
Потоцький Роман, 112

- Потураєв Олексій, 202
Почод Тадеуш, 134
Пригада, 148
Приступа, 173, 177
Приступа Рудольф, 176
Прозоров Анатолій, 159, 160
Профіч, 32
Пругар-Кетлінг Броніслав (полк.), 119
Прушинський Л., 84
Пшевлоцький, 181
Пшемиський Владислав, 210
Пшибильський, 146
Пугайка, 66
Пулавський Ігнацій, 128, 182
Пьонтковський Станіслав, 182
Пьорун, 139
Пьотковський Едвард, 120
Пьотковський Збігнев, 135
Пьотровська М., 172
Пьотровський Едвард, 123

Радванський Владислав, 155
Радзіковський А., 80
Радзимінський Я., 189
Райський, 177
Райхштулівна, 114
Райтар Т., 137
Ракочий Ян, 55
Ракшевський Антоній, 55, 123
Рамлау, 148, 149, 151
Рамульт, 193
Ратайський Вітольд, 133
Раушке Вільгельм, 135
Рахманінов, 159
Рахманковська, 80, 84
Ревський Збігнев, 209
Рейдель Г., 114, 119
Рейняк Юліан, 144
Решовський, 28
Рибак Євгеніуш, 145, 146
Рибалко Ж., 257
Рибій, 80
Ринковський Францішек, 135
Ритель Станіслав, 188
Рихловський Едвард (пор.), 133
Рихтарський Я., 213
Рихтер Олександр, 85

Ріш Міхал, 55, 189
Робак Броніслав, 68, 211
Родзевич, 188
Родзевич Богдан, 186
Рожек Тадеуш (кап.), 117, 118, 119, 165, 255
Розалліні, 138
Розенцвайг, 114
Розенман Юзеф (кап.), 255
Розмей Єжи, 117
Ройтшнайдер, 139
Ролл, 114
Романова Марія, 167
Романова Ядвіга, 167
Романовська Ядвіга, 54
Романовський, 128, 210
Романовський Вацлав, 217
Романовський Юзеф, 213, 217
Ромерова, 181
Рончка Антоній, 140, 141, 142
Росенманн Ізидор, 125
Ростоцький, 143
Рот, 119
Ротольц Шапсель, 141
Рудзький Єжи, 141
Рудницький, 62
Рудницький Вацлав, 34
Рукшан Едвард (майор), 136
Русецький (майор), 125
Рутковський, 138, 150

Савіжанка Людмила, 210
Савіцька Мальвіна, 101
Савіцький, 173, 190
Савіцький В., 138
Савіцький Іренеуш, 187
Савіцький Миколай, 190
Савіцький Мирослав (пор.), 143
Савіцький П., 151
Савіцький Станіслав, 178
Савлучинський, 171
Сагайдаковська, 171
Самсон, 165
Санд, 114
Санойцова Станіслава, 109
Сапельніков, 145
Сапожнік, 140
Сапожніков, 148, 154

- Саранович Ванда, 115
Сарди́ко Миха́л, 202
Сау́тер, 80, 85
Сахарчук, 152
Сваровський Влодзімеж, 81
Сверліков, 139
Свентек, 173
Свентоховська, 211
Свиридов Павел, 146
Свіщовський Тадеуш, 39, 80, 85
Свобода Ян (кап.), 133
Себастьянович Гелена, 170
Себастьяновичі́вна, 84
Сегал Нусан, 55
Семенюк, 140, 141
Серафін, 84
Секежинський Збігнев, 170
Семінський Валентин, 55
Семьон, 141
Семяновський Лешек, 210
Сеніцький (о.), 244
Сеправський, 134
Сераї́вна Євге́нія, 104
Сікорський Антоній (кап.), 117
Сюдак С., 135
Сюдак Зигмунт, 135
Сі́век, 140, 141
Сивий Юзеф, 50
Сиревич Людвік (о.-декан), 85
Сич Болеслав, 135
Сичевський Владислав, 104
Скакальський Мойсей, 168
Скалець, 139
Скалецький Чеслав, 141
Скоморовський, 62
Скоробогаський, 154
Скоробогатов Павел, 30
Скробовський Францішек, 135
Скшипчинський, 141
Скулімовський, 39
Слабіцький, 141
Слевінський, 210
Слешинський Юзеф, 29, 210, 213
Слівінська Теодора, 54
Слівінський, 67, 71, 138
Слівінський В. Я., 28
Слівінський Єремій, 128
Слівовська, 232
Слівовський Станіслав, 196
Слободзенюк Броніслав, 196
Словіковський Станіслав, 218
Слупчинська Ганна, 168
Сметанка Владислав, 104
Смотриха Ц., 73
Собера Францішек, 168
Соболевський, 147, 154
Соболевський Мечислав, 155
Собчинська Гелена, 54
Сойфер, 165
Соколовський А., 94
Сокульський, 145, 169, 171
Сокульський (кап.), 30
Солович С., 193
Солтисік С., 219
Сорока, 67
Соропов, 139
Сосенкевич Вацлав, 50
Сосіцький Л., 219
Сосінський (кап.), 149, 151
Сосінський В. (лейт.), 147
Сосінський Вацлав (пор.), 126, 133
Сова Ян, 196, 202
Созанович, 137
Спісацький (о.-капелан), 80, 84
Спойда Мар'ян, 54
Сроковський Миколай, 80, 82, 88,
125, 138, 147, 171, 172
Срот, 172
Стаховський Чеслав, 71
Стахів В., 219
Стадніцький, 116
Стаднік Мар'ян, 133
Станевич, 26, 137
Станевич Антоній, 102, 196
Станік Іполіт, 135
Станьковський Станіслав, 196
Старосолер, 71
Стебельський Антоній, 105
Стецький, 166
Стефаняк А., 210
Степанюк, 173, 178
Степанюк Арсеній, 173, 176, 177
Степанюк Єжи, 176, 177
Степень Станіслав, 135
Стоцький Влодзімеж, 55
Столярчук Філіп, 93

Столяжевич, 268
Стопка С., 137
Странка, 74
Стружівна, 151
Стшемінський Ігнацій, 112
Студзінський, 134
Студзінський Е. (о.-настоятель), 46, 171, 182
Студзінський Вацлав, 120, 125
Стичинський, 205
Стичинський (кап.), 172
Сулевський Владислав, 26, 80, 82, 83, 125, 147
Сулєк, 138
Сулаж Євгеніуш, 58
Сулік Ксаверій, 170
Сурманський Альфред, 172
Сушацький Цезарій, 50
Суходольський, 148, 149, 150, 188
Суходольський (пор.), 30
Суходольський Адам, 49
Суходольський Єжи, 147
Сушинський Ян, 83, 87, 210, 213, 215, 217
Сфулевський, 28
Сціборський, 33

Табачинський Євгеніуш, 191
Тарчинський Тадеуш (полк.), 200
Таргонський, 67, 71
Тарковський, 128
Тарновський Юзеф, 210
Тарногурський Юзеф, 125
Твардовський Ф., 213
Твардовський Міхал, 135
Тележинський (полк.), 26, 83
Терлецька Надія, 54
Тейссер Анджей, 173, 175, 176
Тільгнер Збігнев, 74
Тітеренко, 149
Титов Костянтин, 28, 43
Тишка, 49
Токажевський, 147, 148, 151
Томаш Антоній, 81
Томашевський, 66
Томчинський, 142
Товлішев Францішек, 178
Трачукова, 74

Тронін Алоїз, 196
Тшешевський Єжи, 112
Тшнадель Пьотр, 33
Тугий, 138
Турала, 139
Туркович, 114
Турович Г., 152
Турчинович, 75

Уланович Станіслав, 104
Урбан Мечислав, 187
Урбан Станіслава, 54
Урбанович, 128
Урбанович Фелікс, 123, 193
Урняк Єжи, 278, 280

Файнтух Борис, 120, 123
Файнштайн, 114
Файфер, 188
Фалінський, 182
Фальковська, 132
Фальковська Галина, 36
Фарштайн Веніамин, 120
Федор Кароль, 176
Федорович А., 193
Ферендзевичівна, 169
Ференцевич І., 168
Фіала, 85, 86, 118
Фіала Ернест, 159
Фіалка Казімеж, 156
Фіалковська Юзефа, 54
Фіалковський, 103, 131
Фіалковський Роман, 45
Фіатківна, 211
Філіпович Гордій, 159, 160
Філіпчук, 210
Філяр (кап.), 102
Фірлей Францішек, 135
Фішер, 139
Флях Р., 182
Фомук Анджей, 51
Франек Генрик, 52
Франк Генрик, 155
Фреуд-Красіцький Миколай (полк.), 46
Фрідріх, 147
Фрончек Юзеф, 140, 141, 142
Фурман Ігнацій, 138

Фурманець Ананій, 195
Фурманчик Щепан, 136
Фурсік Семен, 145, 177
Фухс, 166

Хамський В., 152
Хелмініак, 148
Хлебніцький А., 152
Хлопецький, 140, 141, 142
Хлопек Станіслав, 115
Хмель Олексій, 194
Хмелевський, 109, 151
Хмельницький Стефан, 144
Хохольський, 139
Ходаковська Антоніна, 170
Ходкевич, 189
Хоїнський Казімеж (кап.), 138
Хойнацький (ротм.), 143
Хростек, 141
Хшановський, 118
Хшановський Євгеніуш, 159, 160
Хшановський Г., 86
Хшановський Лех, 115
Хшановський Зигмунт, 120, 123
Хшонстовський Гілярій, 55, 123

Щвертняк (полк.), 110
Цвічевич Ян, 101
Цегла, 166
Цегла Ян, 115
Целярський, 46
Целярський Здзіслав, 211
Цехоцінська, 268
Цибульський, 149, 150, 155
Цибульський Генрик, 156
Цибульський Іполіт, 163
Цимбалюк, 177
Цитрін, 166
Ціхоцький, 137
Цішек, 97
Цішевський, 141
Цюсь Анатолій, 10, 221, 279
Цяпівна, 151

Чапінський (серж.), 168
Чапля-Чаплицький Юліан, 91
Чарноцька Галина, 230, 232

Чарноцький Стефан, 46, 70, 128, 138, 143, 171
Чекай Пьотр, 135
Чепелевський Тадеуш, 32, 134
Чернятович Юзеф, 102, 133
Чернявський, 210
Чех, 150
Чечот Костянтин, 51
Чижевський, 163
Чопек Роман, 135
Чортек Антоній, 141
Чухрита Артур, 12, 18

Шайнер (кап.), 194
Шакс, 120
Шалава-Шалацький Іполіт, 84, 147
Шалацка, 84
Шалек, 163
Шаревич Єжи, 88, 159, 160
Шарковський Францішек, 112
Шваб Едвард (кап.), 28
Швайліх М. (кап.), 137
Шевчик Юзеф, 117, 156, 159, 160
Шеж, 188
Шельонговський Казімеж, 64
Шельонжек (пор.), 142
Шельонжек А. (луцький єпископ), 64, 79
Шенкер, 123
Шиманський Б., 152
Шиманський В., 152
Шиманський Леонард, 27
Шимура Францішек, 141
Ширман, 170
Шия Цейгер, 56
Шкварковський, 141
Шмальц, 139
Шмідт Едвард, 218
Шнайдер, 45, 101
Шнарбахівський (о.-інфулат), 88, 232
Шнарбахівський Фелікс (о.-інфулат), 249
Шоловський К., 210
Шпак Мар'ян, 119, 125, 126, 136, 147, 255
Шпачек, 190
Шпачкова Марія, 146

- Шпіндура Роман (пор.), 125
Шпіталевський Тадеуш, 196
Шпіцер Мирон, 146
Штаєр, 61
Штайнер Мар'ян, 101
Штейндель, 161
Штілєрман Шмоль, 120
Штука, 150
Шубєрт, 138
Шубєрт З., 103, 137
Шубяковська Ольга, 168
Шубяковський Фортунат, 211
Шульман Бейла, 146
Шульман Гана, 146
Шумський, 133
Шульц, 166
Шульцова, 166
- Щенний Ян**, 34
Щєнсєвич, 32
Щєпаняк Рєгінa, 54
Щєпановський, 84, 175, 188
Щєпанський, 139, 146
Щєпанський В., 257
Щєцінський, 148
Щєцінський К., 193
- Юєвська Юлія**, 46, 230, 232
Юєвський Генрик, 44, 74, 85, 176, 193, 194, 227
Юнг Владислав, 64
Юрєк Томаш, 155
- Яблонський (майор)**, 200
Явірчак Олександр, 196
Яворовський К., 83, 84
Яворська, 71
Яворський, 150
Яворський Владислав, 115
Яворчак Олександр, 213, 215
- Ягайло Владислав, 144, 226
Ягєлло, 146, 150
Ягєлко, 138
Яковлєв В., 193
Якшєвич, 28
Якшєвич Францішєк, 213
Якуб'як Генрик, 211
Якуб'як Вацлав, 103
Якубовський, 74
Яловий Тадеуш, 170
Ямруз Станіслав, 135
Янас Болєслав, 135
Янєчек, 190
Янг-Мікульська Марія, 185, 186
Янішєк В., 151
Янішєвський Едмунд, 133
Янковська, 151
Янковський, 86
Янковський Антоній, 169
Яновчак А., 222
Янушєвський (кап.), 97
Янчара Ю., 103, 126, 137
Янчєвський (пор.), 172
Яремчук, 32
Ярос А., 137
Яросєвич (о.-канонік), 79
Ярош, 211
Ярош (пор.), 117
Ясєнська, 83
Ясин'як Станіслав, 135
Ясінський Мар'ян, 139, 196
Яслінський, 139
Ясніцький, 117
Ясюкович, 84
Яхєць (майор), 118
Яхимович (пор.), 62, 115
Яцина, 189
Яцкєвич Аполінарій, 111, 217
Яцкєвич Станіслав, 213

Для Нотаток

Для Нотаток

Наукове видання

**ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І ТУРИЗМ У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ
в 1921–1939 рр.**

Монографія

Наукова рецензія
д-р габ., проф. УвБ Артур Паско

Редактор українського перекладу
д.ф.н., проф. Світлана Сухарєва

Переклад
студенти ОПП *Мова та література (польська). Переклад
другого (магістерського) рівня*
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Технічний редактор
Ольга Глущенко

Для оформлення обкладинки використано зображення з сайту:
<https://audiovis.nac.gov.pl>, NAC, sygn. 1-S-74-4

Формат 60x84 1/16. Обсяг 17,90 ум. друк. арк., 17,56 обл.-вид. арк.
Наклад 300 пр. Зам. 54. Видавець і виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. + 38 066 936 25 49).
Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4607 від 30.08.2013 р.

ВЕЖА-ДРУК

ISBN 978-966-940-661-3

9 789669 406613 >